

T.C.
BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

ABZİY KIDIROV'UN SEÇME ŞİİRLERİNİN DİL VE ÜSLUP
BAKIMINDAN İNCELEMESİ
(METİN-AKTARMA-ESER İNCELEMESİ)

Fatih YAKAR

Zonguldak 2018

T.C.
BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

ABZİY KIDIROV'UN SEÇME ŞİİRLERİNİN DİL VE ÜSLUP
BAKIMINDAN İNCELEMESİ
(METİN-AKTARMA-ESER İNCELEMESİ)

Hazırlayan
Fatih YAKAR

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Gül Banu Duman

Zonguldak 2018

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin/Doktora Tezinin/Sanatta Yeterlik çalışmasının bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını, yazım sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını beyan ederim.

20.06.2018
Fatih YAKAR

T.C.
BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında 135282110001 numaralı Fatih YAKAR'ın hazırladığı "Abziy Kıdırov'un Seçme Şiirlerinin Dil ve Üslup Bakımından İncelemesi" konulu DOKTORA/YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliği uyarınca 20/06/2018 Çarşamba günü saat 14:00'da yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda, tezinin onayına OYBİRLİĞİYLE/OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

Başkan
Doç. Dr. Gül Banu DUMAN (Danışman)

Üye
Dr. Öğr. Üyesi Yavuz KÖKTAN

Üye
Dr. Öğr. Üyesi Hasan ÖZER

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

 03.07.2018
Doç. Dr. Ertuğrul YILDIRIM
Enstitü Müdürü

ÖZET

Kurum	: BEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Tez Başlığı	: Abziy Kıdırov'un Seçme Şiirlerinin Dil ve Üslup Bakımından İncelemesi (Metin-Aktarma-Eser İncelemesi)
Tez Yazarı	: Fatih YAKAR
Tez Danışmanı	: Doç. Dr. Gül Banu Duman
Tez Türü, Yılı	: Yüksek Lisans Tezi, 2018
Sayfa Adedi	: 506

Her eser kendini vücuda getiren ustasının parmak izlerini taşır. Dile dayalı eserler de aynı şekilde, kendisine kelimeleri ile dokunuşlar yapan yazar ya da şairinin tüm emeğini satır satır, harf harf bünyesinde barındırır. Ortaya konulan eser, kullanılan kelimeler ve kelimelerin dizimi açısından üslupbilim çalışmaları için oldukça verimli bir saha oluşmasını sağlar. Yazar ya da şairin kelimeleri işlemede gösterdiği ustalık, onu hem diğer yazar ve şairlerden ayırır; hem de yazar ya da şairin üslubu da ortaya konmuş olur.

Kelimeler her yazar ve şaire göre farklıdır. Hatta bu kelimeler görünüşleri ve anlamları itibarıyla aynı bile olsa yazarın ya da şairin onlara bakışı, algılayışı, kendi zihnine ve devrinin zihniyetine bigâne kalamaz. Bundan dolayı da bu kelimeler farklı bir bağlam oluşturur.

Yapılan bu çalışmada Sovyet dönemi Kırgız çocuk edebiyatının seçkin kalemlerinden, şair Abziy Kıdırov'un seçme şiirleri üzerinde kelime dünyası incelendi. Şiirlerinde geçen kelimelerin kullanım sıklıklarına, kullanım türlerine ve kelime gruplarına ilişkin bir kaynak oluşturulmak amaçlandı. Kırgız çocuk edebiyatına, şairin edebi kişiliğine ve devrin zihniyet yapısına da değinildi. Abziy Kıdırov'un; Meken-Enem, Belek, Baatır Bala Karabay, Ala-Toom, Eki Dos ve Meerim adlarındaki şiir kitapları tetkik edilmiş, seçilen şiirler Türkiye Türkçesine aktarılmış ve böylece kardeş iki kültür arasında tabii olarak var olan gönül köprülerine bir yenisini daha eklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Abziy Kıdırov, Üslup, Kelime Dünyası, Sıklık, Kelime Türleri.

ABSTRACT

Institution	:	BEU Institute of Social Sciences, Department of Turkish Language and Literature
Title	:	The Analyse Of The Selected Poems Of Abziy Kydyrov With Regards To Language And Style. (Text-Translation-Work Analysis)
Author	:	Fatih Yakar
Adviser	:	Assoc.Prof. Gül Banu Duman
Type of Thesis, Year	:	MSc. Thesis, 2018
Total Number of Pages	:	506

Every work carries the fingerprints of its master bringing it into being. It is also the same for the Works depended on a language, it contains all the labors of the writer or the poet touching it with his words line by line letter by letter. The produced work supplies forming a quite fertile field for the wording science works with regards to words and syntax used. The mastership shown by the writer or the poet in using words both differentiates him from the other writers or the poets and puts forth the style of the writer or the poet.

Words are different according to every writer or poet. Even if they are the same words with regards to their appearances and meanings, the viewpoint and perception of the writer or the poet form a different context for the fact that it will not stay irrelevant to his mind and the mentality of its period.

In this work, the word world of the selected poems of the poet Abziy Kydyrov who is one of the distinguished poets of Kyrgyz Children's literature of Soviet Period, was analyzed. It is aimed to form a resource for the words used in his poems related to their frequency of use usage type and word groups. It is mentioned about Kyrgyz Children's Literature, the literary personality of the poet and the structure of the mentality of the period. The poet's poetry books called Meken-Enem, Belek, Baatır Bala Karabay, Ala-Toom, Eki Dos ve Meerim were analyzed the selected poems were translated to Turkish of Turkey and so a new one was added to the heart bridges existing naturally between two brother cultures

Key Words: Abziy Kydyrov, Style, Word World, Frequency, Word Class.

ÖN SÖZ

Dil, insanlığın var oluşundan bu yana iletişimi sağlayan ve insanlık âlemini diğer canlılardan ayıran en önemli özellik olmuştur. İnsanı kâinat içinde biricik kılan bu değerli unsur, insan tekâmülünün lokomotifi konumundadır. Dilin en büyük nimetlerinden biri de hiç kuşkusuz ki onunla tüm zamanlara bir mesaj olarak bırakılan yazılı eserlerdir. Yazılı eserler dilin inceliklerinin önceleri taş, tahta ve deri gibi nesnelere, bir müddet sonra da kâğıt üzerine işlenmesiyle meydana gelen ortak değerlerdir.

Her yazılı eser kendini ortaya koyan üretken zihinlerin ve maharetli kalemlerin izlerini ihtiva eder. Eseri neşreden sanatçı onun her bir kelimesine adeta nokta nokta, çizgi çizgi sinerek kendini eserin satır aralarına serpiştirir. Böylece de sanatçının tüm benliğini kaleme aldığı eserde görme ve inceleme imkânı doğmuş olur. Yazar yahut şairin kaleminde vücut bulan kelimeler sayesinde, onun kelime dünyasını, kullandığı kelimelerin sıklığını, türlerini ve gruplarını incelemek isteyen dilbilimciler ve üslupbilimciler için söz söyleme hakkı tanınmış olur.

Çıkış noktası son cümlede ifade edilmeye çalışıldığı üzere bu çalışmada Kırgız çocuk edebiyatının usta kalemlerinden Abziy Kıdırov'un seçme şiirlerindeki kelimeler konu edilmiştir. Abziy Kıdırov'un Sovyetler Birliği döneminde yazmış olduğu Meken-Enem, Belek, Baatır Bala Karabay, Ala-Toom, Eki Dos ve Meerim adlı 6 şiir kitabından seçilen, 53 şiirin kelime sıklıkları, kelime türleri ve kelime grupları incelenerek şairin kelime dünyasına ulaşılmaya çalışılacaktır.

Çalışmada kelime türlerinin tespitinde temel kaynak olarak Prof. Dr. Hülya KASAPOĞLU ÇENGEL'in Kırgız Türkçesi Grameri adlı eseri kullanılmıştır. Söz dizimi noktasında esas alınan kaynak Prof. Dr. Leyla KARAHAN'ın Türkçede Söz Dizimi adlı eseri olmuştur. Kelimelerin saydırılması, sıklığı ve yoğunluğu konusunda ise Dr. Öğr. Üyesi Osman ARICAN'ın "Süyünbay Eraliyev'in Seçme Şiirlerinde Kelime Dünyası" adlı çalışmasından yararlanılmıştır. Tez giriş ve sonuç bölümleri haricinde dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde "Abziy Kıdırov'un hayatı ve edebi kişiliği" hakkında bilgiler sunulmaktadır.

İkinci bölüm “İnceleme” bölümü olup burada Abziy Kıdırov’un seçilen 6 şiir kitabından 53 şiirinin kelime sıklıkları, kelime türleri ve kelime grupları ele alınmıştır. Üçüncü bölüm “Dizin” kısmını içermektedir. Dizinde kelimeler alfabetik olarak sıralanmış ve kelimelerin üzerine gelen çekim eklerine ek-kök ayırımına tabi tutularak her bir kelimenin kaç kez ve hangi mısralarda kullanıldığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Dördüncü bölüm “Metin ve Aktarma” bölümüdür. Abziy Kıdırov’un Kiril harfleriyle yazdığı şiirler, önce Latin harflerine aktarılmış ardından da Kırgız Türkçesinden, Türkiye Türkçesine aktarımları yapılmıştır.

Tezin hazırlanması sürecinde gerek bir hoca olarak gerek de insani olarak her zaman varlığını hissettiren, çalışmalar sekteye uğradığı anda cesaretlendiren ve çalışmanın nihayete ermesinde çok büyük katkısı olan saygıdeğer hocam Doç. Dr. Gül Banu DUMAN’a teşekkürlerimi arz ederim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	viii
GRAFİKLER LİSTESİ	xiii
TABLolar LİSTESİ	xiv
KISALTMALAR LİSTESİ	xvi
GİRİŞ	1
1. ABZİY KIDIROV'UN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ	9
1.1. Abziy Kıdırov'un Hayatı (1931-2015).....	9
1.2. Edebi Kişiliği	12
2. İNCELEME	23
2.1. Abziy Kıdırov'un Seçme Şiirlerdeki Kelimeler	23
2.1.1. Aile, Akrabalık ve Yakınlık ile İlgili Kelimeler	26
2.1.2. Doğa ile İlgili Kelimeler	28
2.1.3. Hayvanlar ile İlgili Kelimeler	29
2.1.4. Vücut ile İlgili Kelimeler	32
2.1.5. Yiyecekler ve İçecekler ile İlgili Kelimeler	33
2.1.6. Yer Adları ve Yönler ile İlgili Kelimeler.....	35
2.1.7. Renkler ile İlgili Kelimeler	36
2.1.8. Zaman ve Mevsimler ile İlgili Kelimeler.....	38
2.1.9. Sayılar ile İlgili Kelimeler.....	40
2.1.10. Oyun ve Oyuncaklar ile İlgili Kelimeler	42
2.1.11. Eğitim ile İlgili Kelimeler	43
2.1.12. Teknoloji, Araç-Gereç ve Eşya ile İlgili Kelimeler.....	45
2.1.13. Rejim Propagandası ile İlgili Kelimeler	47
2.2. Kelime Türleri ve Sıklıkları.....	51
2.2.1. İsimler	53
2.2.1.1. Özel İsimler	57

2.2.1.1.1. Kişi İsimleri.....	58
2.2.1.1.2. Özel Yer isimleri.....	60
2.2.2. Sıfatlar.....	60
2.2.2.1. Niteleme Sıfatları.....	61
2.2.2.2. Belirtme Sıfatları.....	63
2.2.2.2.1 İşaret Sıfatları.....	63
2.2.2.2.2 Belirsizlik Sıfatları.....	64
2.2.2.2.3 Sayı Sıfatları.....	65
2.2.2.2.3.1 Asıl Sayı Sıfatları.....	65
2.2.2.2.3.2 Sıra Sayı Sıfatları.....	66
2.2.2.2.4 Soru Sıfatları.....	66
2.2.3 Zamirler.....	67
2.2.3.1 Kişi Zamirleri.....	68
2.2.3.2 İşaret Zamirleri.....	69
2.2.3.3. Belirsizlik Zamirleri.....	70
2.2.3.4. Soru Zamirleri.....	71
2.2.3.5. Dönüşlülük Zamirleri.....	72
2.2.4 Zarflar.....	73
2.2.4.1. Durum (Tarz) Zarfları.....	74
2.2.4.2. Zaman Zarfları.....	75
2.2.4.3. Miktar (Derecelendirme) Zarfları.....	76
2.2.4.4. Yer-Yön Zarfları.....	77
2.2.4.5. Soru Zarfları.....	78
2.2.5 Edatlar.....	79
2.2.6 Ünlemler.....	81
2.2.7 Fiiller.....	82
2.2.7.1 İsim-Fiiller.....	87
2.2.7.2 Sıfat-Fiiller.....	88
2.2.7.3 Zarf-Fiiller.....	90
2.3. Eserde 10 Kez ve Üzeri Tekrar Eden Kelimeler.....	91
2.4. Söz Sanatları.....	94
2.4.1. Teşbih (Benzetme).....	95
2.4.2. Mübalağa (Abartma).....	95

2.4.3. Teşhis (Kişileştirme).....	96
2.4.4. İntak (Konuşturma).....	97
2.4.5. İstifham (Soru Sorma)	97
2.4.6. Tecahül-i Arif (Bildiğini Bilmezlikten Gelme).....	98
2.4.7. Tenasüp (Uygunluk)	98
2.4.8. Tariz (İğneleme)	98
2.4.9. Telmih (Hatırlatma)	99
2.5. Kelime Grupları	99
2.5.1. İsim Tamlaması	100
2.5.1.1. Belirtili İsim Tamlamaları	100
2.5.1.2. Belirtisiz İsim Tamlamaları	102
2.5.1.3. Tamlayanı Kelime Grubu Olan Belirtili İsim Tamlamaları	105
2.5.1.4. Tamlayanı Kelime Grubu Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları	105
2.5.1.5. Tamlayanı ile Tamlananı Arasına Kelime Giren İsim Tamlamaları	106
2.5.1.6. Tamlananı Birden Fazla Kelime Olan İsim Tamlamaları	106
2.5.1.7. Tamlayanı ile Tamlananı Yer Değiştiren İsim Tamlamaları	107
2.5.2. Sıfat Tamlaması.....	108
2.5.2.1. Sıfat Unsuru Niteleme Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları	108
2.5.2.2. Sıfat Unsuru Belirtme Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları	114
2.5.2.3. Sıfat Unsurları Farklı Türden Sıfatlar Olan Sıfat Tamlamaları ...	118
2.5.2.4. Sıfat Unsuru Sıfat-Fiil ya da Sıfat-Fiil Grubu Olan Sıfat Tamlamaları	119
2.5.3. Sıfat-Fiil Grubu	122
2.5.4. İsim-Fiil Grubu	123
2.5.5. Zarf-Fiil Grubu	123
2.5.6. Tekrar Grubu	125
2.5.6.1. Aynı Kelimenin Tekrarı ile Oluşan Tekrar Grupları.....	126
2.5.6.2. Anlam İlişkisi İle Oluşan Tekrar Grupları.....	126
2.5.7. Edat Grubu	127
2.5.7.1. Beken Edatı ile Kurulan Edat Grupları	127
2.5.7.2. Belem Edatı ile Kurulan Edat Grupları	128
2.5.7.3. Da Edatı ile Kurulan Edat Grupları.....	128
2.5.7.4. Dağı Edatı ile Kurulan Edat Grupları.....	129

2.5.7.5. Dep Edatı ile Kurulan Edat Grupları.....	129
2.5.7.6. Emes Edatı ile Kurulan Edat Grupları.....	130
2.5.7.7. Gana Edatı ile Kurulan Edat Grupları	130
2.5.7.8. Go Edatı ile Kurulan Edat Grupları	130
2.5.7.9. Kiyin Edatı ile Kurulan Edat Grupları	130
2.5.7.10. Menen Edatı ile Kurulan Edat Grupları.....	130
2.5.7.11. Üçün Edatı ile Kurulan Edat Grupları.....	131
2.5.8. Bağlama Grubu.....	132
2.5.8.1. Menen Bağlama Edatı ile Kurulan Bağlama Grupları	132
2.5.9. Ünlem Grubu.....	133
2.5.9.1. Seslenme Ünlemi ile Kurulan Ünlem Grupları.....	133
2.5.10. Birleşik Fiil.....	133
2.5.10.1. İsim+Yardımcı Fiil ile Kurulan Birleşik Fiiller	134
2.5.10.1.1. al- Yardımcı Fiili ile Kurulan Birleşik Fiiller.....	134
2.5.10.1.2. ber- Yardımcı Fiili ile Kurulan Birleşik Fiiller	134
2.5.10.1.3. bol- Yardımcı Fiili ile Kurulan Birleşik Fiiller	134
2.5.10.1.4. cür- Yardımcı Fiili ile Kurulan Birleşik Fiiller	134
2.5.10.1.5. et- Yardımcı Fiili ile Kurulan Birleşik Fiiller.....	134
2.5.10.2. Zarf-Fiil + Tasviri Fiil Yapısındaki Birleşik Fiiller	135
2.5.10.2.1. al- Fiili ile Kurulan Birleşik Fiiller	135
2.5.10.2.2. ber- Fiili ile Kurulan Birleşik Fiiller	135
2.5.10.2.3. cat- Fiili ile Kurulan Birleşik Fiiller	136
2.5.10.2.4. cür- Fiili ile Kurulan Birleşik Fiiller.....	136
2.5.10.2.5. çık- Fiili Fiili ile Kurulan Birleşik Fiiller.....	137
2.5.10.2.6. kal- Fiili ile Kurulan Birleşik Fiiller	137
2.5.10.2.7. kel- Fiili ile Kurulan Birleşik Fiiller	137
2.5.10.2.8. ket- Fiili ile Kurulan Birleşik Fiiller	138
2.5.10.2.9. koy- Fiili ile Kurulan Birleşik Fiiller	138
2.5.10.2.10. sal- Fiili ile Kurulan Birleşik Fiiller.....	138
2.5.10.2.11. tur- Fiili ile Kurulan Birleşik Fiiller.....	139
2.5.10.3. Anlam İlişkisi Yoluyla Oluşan Birleşik Fiil Grupları	140
3. DİZİN.....	142
4. METİN VE AKTARMA	365

4.1. Kiril Harfli Metin.....	365
4.2. Latin Harfli Metin.....	420
4.3. Türkiye Türkçesine Aktarma.....	459
SONUÇ	499
KAYNAKÇA	503
ÖZGEÇMİŞ	506

GRAFİKLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Grafik 2.1. Kelime Gruplarının Kullanım Sıklığı.....	51
Grafik 2.2. Kelime Türlerinin Sıklık Dağılımı	52
Grafik 2.3. Kelime Türlerinin Oran Dağılımı	53
Grafik 2.4. Sıfatların Oran Dağılımı	61
Grafik 2.5. Belirtme Sıfatlarının Oran Dağılımı	67
Grafik 2.6. Zamirlerin Türlerinin Oran Dağılımı.....	73
Grafik 2.7. Zarf Türlerinin Kullanımı	79
Grafik 2.8. İsim ve İsim Soylu Kelimeler ile Fiil ve Fiil Soylu Kelimelerin Oran Dağılımı	82
Grafik 2.9. İsim-Fiil Eklerinin Kullanımı.....	88
Grafik 2.10. Sıfat-Fiil Eklerinin Kullanımı	89
Grafik 2.11. Zarf-Fiil Eklerinin Kullanımı	90
Grafik 2.12. 10 Kez ve Üzerinde Tekrar Eden Kelimelerin Kullanımı	94
Grafik 2.13. İsim Tamlamalarının Kullanımı	107
Grafik 2.14. Sıfat Tamlamalarının Kullanımı.....	122
Grafik 2.15. Tekrar Gruplarının Kullanımı	127
Grafik 2.16. Edat Gruplarının Kullanımı	132
Grafik 2.17. İsim+Yardımcı Fiil ile Kurulan Birleşik Fiillerin Dağılımı	135
Grafik 2.18. Zarf-Fiil+Tasviri Fiil İle Kurulan Birleşik Fiiller.....	140

TABLolar LİSTESİ

Sayfa

Tablo 2.1. Abziy Kızırov Şiirlerinde Aile, Akrabalık ve Yakınlık ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri	26
Tablo 2.2. Abziy Kızırov'un Şiirlerinde Doğa ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri.....	28
Tablo 2.3. Abziy Kızırov'un Şiirlerinde Hayvanlar ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri.....	30
Tablo 2.4. Abziy Kızırov'un Şiirlerinde Vücut ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri.....	32
Tablo 2.5. Abziy Kızırov'un Şiirlerinde Yiyecek ve İçecek ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri	34
Tablo 2.6. Abziy Kızırov'un Şiirlerinde Yer Adları ve Yönler ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri.....	35
Tablo 2.7. Abziy Kızırov'un Şiirlerinde Renkler ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri.....	37
Tablo 2.8. Abziy Kızırov'un Şiirlerinde Zaman ve Mevsimler ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri.....	39
Tablo 2.9. Abziy Kızırov'un Şiirlerinde Sayılar İle İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri.....	41
Tablo 2.10. Abziy Kızırov'un Şiirlerinde Oyun ve Oyuncaklarla ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri	43
Tablo 2.11. Abziy Kızırov'un Şiirlerinde Eğitim ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri.....	44
Tablo 2.12. Abziy Kızırov'un Şiirlerinde Teknoloji, Araç-Gereç ve Eşya ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri	46
Tablo 2.13. Abziy Kızırov'un Şiirlerinde Rejim Propagandası ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri.....	49
Tablo 2.14. Abziy Kızırov'un Seçilen Şiirlerinde Kelime Türleri ve Sıklık Dereceleri.....	52
Tablo 2.15. Abziy Kızırov'un Seçme Şiirlerinde Kullandığı İsimler ve Sıklık Dereceleri.....	54
Tablo 2.16. Abziy Kızırov'un Şiirlerinde Kullandığı Özel İsimler ve Sıklık Dereceleri.....	58
Tablo 2.17. Abziy Kızırov'un Seçme Şiirlerinde Kullandığı Niteleme Sıfatları ve Sıklık Dereceleri	61

Tablo 2.18. Abziy Kızırov'un Seçme Şiirlerinde Kullandığı İşaret Sıfatları ve Sıklık Dereceleri	63
Tablo 2.19. Abziy Kızırov'un Seçme Şiirlerinde Kullandığı Belirsizlik Sıfatları ve Sıklık Dereceleri	64
Tablo 2.20. Abziy Kızırov'un Seçme Şiirlerinde Kullandığı Asıl Sayı Sıfatları ve Sıklık Dereceleri	65
Tablo 2.21. Abziy Kızırov'un Seçme Şiirlerinde Kullandığı Sıra Sayı Sıfatları ve Sıklık Dereceleri	66
Tablo 2.22. Abziy Kızırov'un Seçme Şiirlerinde Kullandığı Soru Sıfatları ve Sıklık Dereceleri	67
Tablo 2.23. Abziy Kızırov'un Seçme Şiirlerinde Kullandığı Kişi Zamirleri ve Sıklık Dereceleri	68
Tablo 2.24. Abziy Kızırov'un Seçme Şiirlerinde Kullandığı İşaret Zamirleri ve Sıklık Dereceleri	69
Tablo 2.25. Abziy Kızırov'un Seçme Şiirlerinde Kullandığı Belirsizlik Zamirleri ve Sıklık Dereceleri.....	70
Tablo 2.26. Abziy Kızırov'un Seçme Şiirlerinde Kullandığı Soru Zamirleri ve Sıklık Dereceleri	71
Tablo 2.27. Abziy Kızırov'un Seçme Şiirlerinde Kullandığı Dönüşlülük Zamirleri ve Sıklık Dereceleri.....	72
Tablo 2.28. Abziy Kızırov'un Seçme Şiirlerinde Kullandığı Durum(Tarz) Zarfları ve Sıklık Dereceleri.....	74
Tablo 2.29. Abziy Kızırov'un Seçme Şiirlerinde Kullandığı Zaman Zarfları ve Sıklık Dereceleri	75
Tablo 2.30. Abziy Kızırov'un Seçme Şiirlerinde Kullandığı Miktar (Derecelendirme) Zarfları ve Sıklık Dereceleri	76
Tablo 2.31. Abziy Kızırov'un Seçme Şiirlerinde Kullandığı Yer-Yön Zarfları ve Sıklık Dereceleri	77
Tablo 2.32. Abziy Kızırov'un Seçme Şiirlerinde Kullandığı Soru Zarfları ve Sıklık Dereceleri	78
Tablo 2.33. Abziy Kızırov'un Seçme Şiirlerinde Kullandığı Edatlar ve Sıklık Dereceleri.....	80
Tablo 2.34. Abziy Kızırov'un Seçme Şiirlerinde Kullandığı Edatlar ve Sıklık Dereceleri.....	81
Tablo 2.35. Abziy Kızırov'un Seçme Şiirlerinde Kullandığı Fiil ve Fiil Soylu Kelimelerin Sıklık Dereceleri	82
Tablo 2.36. Abziy Kızırov'un Seçme Şiirlerinde Kullandığı 10 Kez ve Üzeri Tekrar Eden Kelimeler, Sıklık Dereceleri	92

KISALTMALAR LİSTESİ

is. : isim

zm. : zamir

zf. : zarf

sf. : sıfat

e. : edat

bağ. : bağlaç

ünl. : ünlem

GİRİŞ

Her edebi eser okuyucuları için yeni başlayacak bir seyahate giden yol gibidir. Okuyucu eline aldığı eserin, yazarının rehberliğinde bir gezintiye doğru yol alır. Bu yolculukta sanatçının okuyanları götürmek için üzerinde gittiği yolun taşları ise kelimelerden oluşmaktadır. Edebi metinler içinde, bu yolculuğun en süslü ve en renkli yollara sahip olanlarından biri de az sözün çok manâ ifade ettiği şiirlerdir. Şiir kendisini ortaya koyan şairin dünyayı yorumlama biçimini, sanat anlayışını, fikir evrenini yani umumi ifadesiyle edebi kişiliğini inci gibi dizilen mısralar arasına tabii olarak yerleştirdiği bir sanattır. Şiir, şairinden aldığı ışığı kelimeler vasıtasıyla okuyucularına iletir. Bu süreç şiiri okuyanların, şiir içerisine ahenkli bir düzenle yerleştirilen kelimeleri idrak etmesiyle anlam kazanmaya başlar.

Şairler eserlerini meydana getirirken kullandıkları her bir kelimeye kendi manâ âlemlerinin gizemlerini de ilişitirir, böylece eserde damla damla kendi gerçekliğini bir araya getirir. Bundan dolayıdır ki hiçbir şiir şairinden bağımsız olarak düşünülemez. Şair kelimelerini seçerken yaşadığı çocukluğu, gönlünü verdiği ilk sevgiliyi, anlatamadığı hissiyatını, kendisine gülücükler saçan bir evladı, hâsılı kendisini şair yapan tüm merhaleleri ılık bir rüzgâr gibi estirir okuyucularına doğru. Kullandığı her bir farklı kelimenin hatta defalarca tekrar eden aynı kelimelerin şair için muhakkak bir anlamı vardır. Nasıl ki şair kullandığı kelimeler ile kendisine tercüman oluyorsa, kullanılan kelimelerin incelenmesi de eserin tamamına bir tercüman olacaktır. Bu tercümanlık vazifesini de şiir üstüne incelemeler yapan üslup araştırmacıları yapacaktır.

Bir şiirde kullanılan kelimeleri incelemek, orada verilmek istenen duygu ve düşüncenin tam manasıyla anlaşılması için büyük önem arz etmektedir. Her kelimenin nasıl bir anlama sahip olduğu, nasıl bir düzlemde bir araya getirildiği, gramer açısından nasıl bir görevinin olduğu ve kelimelerin omuz omuza vererek oluşturdukları kelime gruplarının hangi bağlamı ifade ettiği ayrı ayrı incelendiğinde ortaya koskocaman bir zihniyet yapısı çıkmaktadır. Bu zihin dünyasını izhar etmenin sağlayacağı bir çok yarar vardır. Bu yararlardan biri de iletilmek istenen mesajların okuyucuya gerçek anlamda nüfuz etmesi olacaktır.

Üslupbilimi alanında yapılan çalışmalar bu sıralanan soruların cevaplandırılması noktasında oldukça değerli bilgilerin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Şairin kullandığı kelimeler, sıklık, tekrar, görev, anlam ve dizilim gibi inceleme safhalarından geçirilerek eserdeki kelime dünyası meraklılarına sunulmaktadır. Bu metodolojinin gelişmesinde bilişim çağının hiç kuşkusuz çok büyük bir etkisi vardır. Şair tarafından bir bütün halinde ortaya koyulan eserler teknolojinin nimetlerinden istifade edilerek sıklık, yoğunluk ve tekrarlar açısından değerlendirilebilmekte, kelimelerin tamamına ilişkin alfabetik bir dizin çıkartılmasına olanaklar tanınmaktadır.

Bu çalışmada da söz konusu yöntem ve teknikler kullanılarak bir şairin seçilen şiirlerinden hareketle kelime dünyası incelenmeye çalışıldı. Çalışmanın konusu Kırgız çocuk edebiyatı alanında adından şiirleriyle bahsettiren, şair Abziy Kıdırov'un seçme şiirlerinin dil ve üslup bakımından incelemesi olacaktır. Çalışmanın Türkiye Türkçesiyle yazan bir şair yerine Kırgız Türkçesiyle eserler veren bir şairden seçilmesindeki maksat coğrafi olarak birbirine uzak olan bu iki şive ve kültür arasında yeni bir fikir alışverişinde bulunmak ve daha da önemlisi şairin yeterince incelenmemiş olan kelime dünyasına küçük de olsa yeni pencere açmaktır.

Kırgız şair Abziy Kıdırov'un Sovyetler Birliği yıllarında yazdığı 6 tane şiir kitabı incelemeye alınmıştır. Çıkış tarihlerine göre kitapların isimleri Meken-Enem, Belek, Baatır Bala Karabay, Ala-Toom, Eki Dos ve Meerim'dir.

Yapılan bu tez "Giriş" ve "Sonuç" bölümleri hariç olmak üzere dört bölümden oluşacaktır. Birinci bölümde "Şairin Hayatı ve Edebi Kişiliği" anlatılmıştır. İkinci bölüm "İnceleme" bölümüdür. İkinci bölümde kelime sayıları, kelimelerin sıklıkları, kelime tekrarları ve dil bilgisi açısından kelimelerin şiir içindeki görevleri ifade edilecektir. Üçüncü bölümde şiirler üzerinde yapılan "Dizin" çalışması verilmiştir. Dizin oluşturmada izlenen yöntem şiir içinde geçen kelimelerin tamamının alfabetik bir sıraya koyulması, kelimelerin eklerine göre tahlil edilmesi ve hangi kelimenin nerede, kaç defa kullanıldığının verilmesi şeklindedir. Dördüncü bölümde ise "Metin ve Aktarım" olacaktır. Şiirlerin yazımında kullanılan orijinal alfabe Kiril alfabesidir. Öncelikli olarak şiirlerin Kiril alfabesinden Latin alfabesine transkripsiyonlu olarak aktarımı verilmiştir.

Ardından da metinlerin Kırgız Türkçesinden Türkiye Türkçesine şive aktarımları yapılmıştır. Aktarım esnasında şiirlerin, şiirsel ifade tarzı mümkün olduğunca korunmaya çalışılmış ve şairin üslubuna titiz bir şekilde riayet edilmeye çalışılmıştır.

Sonuç bölümünde de yapılan çalışma sonucunda hâsıl olan bilgiler değerlendirilerek çalışma nihayete erdirilmiştir.

Abziy Kıdırov'un incelemeye tabi tutulan 6 şiir kitabının içinden 53 tane şiir seçildi. Şiirlerin seçiminde çocukların dünyasını yansıtan farklı örneklemeler göstermesi, şiirlerde farklı ifade tarzları kullanılması ve devrin zihniyetini yansıtmaya gibi bir takım etkenler göz önünde bulunduruldu.

Şiirlerin seçildiği kitapların ilki "Meken-Enem" (Ana Yurdum)'dir. Meken-Enem 1956 yılında o zamanki adı Firunze olan, günümüz Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'te basılmıştır. Meken-Enem aynı zamanda şairin de ilk kitabıdır. Kitap Kiril alfabesi ile yazılmış olup 72 sayfadır ve 5 bölümden müteşekkildir. Birinci bölüm "Emgek Okuu Cönünde" (Emeği Öğrenim Hakkında) olarak isimlendirilmiştir. Bu bölümde şair 32 adet şiir vermiştir. Verilen şiirler arasından çalışmaya dâhil edilenlerin sayısı 11 tane'dir. İkinci bölüm "Meken Tınçtıq Irları" (Vatan ve Barış Şiirleri) adında olup toplam şiir sayısı 11'dir. Çalışmada bu bölümden alınıp incelenen şiir sayısı 4'tür. Üçüncü bölümün adı "Sarkındılar" (Kalıntılar) şeklindedir. Sarkındılar bölümündeki toplam şiir adedi 4 olup bu şiirlerden 1 tanesi çalışma kapsamında incelenmiştir. Dördüncü bölüme verilen isim "Tamsilder" (Fabllar) olurken şairin bu bölüme eklediği şiir 5'tir. Meken-Enem kitabının beşinci ve son bölümünün adı da "Comoktor Cana Kalplar" (Masallar ve Yalanlar) diye isimlendirilmiş olup bölümde 4 şiir verilmiştir. Bu bölümden çalışmaya alınıp incelenen şiirlerin sayısı da 2'dir.

"Belek" (Hediye), çalışmada incelenen ikinci kitaptır. Şairin bu kitabı da 1958 yılında Firunze'de basılmıştır. Belek de Kiril alfabesi kullanılarak yayımlanmıştır. 132 sayfalık bir eserdir. Kıdırov kitabını 7 bölüm halinde oluşturmuştur. Birinci bölümün adı "Kiçinekey Dostoruma" (Küçük Arkadaşlarıma)'dir. Bölümdeki şiir sayısı 10 olup çalışmada bu şiirlerden 4 tanesi incelenmiştir. İkinci bölüm "Ar Kıl Irlar" (Her Tür Şiirler) ismini almıştır. Bu

bölümün içerdiği şiir sayısı 15 iken çalışmada bu şiirlerin 4'ü incelenmiştir. Üçüncü bölümün ismi “Bakaş'tın Coruktarı” (Bakaş'ın Huyları) olarak belirlenmiştir. Şiir sayısı 27 olan bu bölümde 1 tane şiir incelemeye tabi tutulmuştur. Dördüncü bölümün adı “Cıldızduu Kıştak” (Yıldızlı Köy) şeklindedir. Bu bölümdeki şiir sayısı 14 olup bunlardan 2 tanesi üzerinde mülahazalarda bulunuldu. Beşinci bölüm “Anekdottor” (Anekdötler) olup şiir sayısı 26'dır. Altıncı bölümün adı “Comoktor Kalptar Cana Tabışmaktar” (Masallar Yalanlar Ve Bulmacalar) şeklindedir. Şairin bu bölüme dahil ettiği şiir sayısı 7'dir. Yedinci bölümde şair “Toru Aygır” (Doru Aygır) adlı bir efsaneyi şiir şeklinde işlemiştir.

Üçüncü kitap 1961 yılında basılan “Baatır Bala Karabay” (Kahraman Çocuk Karabay)'dir. Firunze'de, Kiril alfabesi ile basılmıştır ve 60 sayfadır. Şair bu kitabın içine aldığı şiirler için herhangi bir bölümlendirme yapmamış hepsini tek bölümde değerlendirmiştir. Kitaptaki şiirlerin adedi 21'dir. Çalışmada bu şiirlerden 8 tanesi incelenmiştir.

Dördüncü olarak ele alınan kitabın adı “Ala Toom” (Ala Dağ'ım)'dur. Kitabın basım tarihi 1969, basım yeri de yine Firunze'dir. Kitap, Kiril alfabesi ile basılmış bir eserdir. Sayfa sayısı 139'dır. Şair buradaki şiirlerini iki bölüm halinde tasnif etmiştir. Birinci bölüm “İrlar” (Şiirler) olarak isimlendirilmiştir. Bu bölümdeki şiirlerin toplamı 33'tür. Bu şiirlerin arasından 4'ü incelenerek çalışma kapsamına alınmıştır. Kıdırov, Ala Toom'un ikinci bölümünde, Türk şiirinde “manzum hikaye” olarak bilinen, Kırgız şiirinde ise “poema” adıyla ifade edilen şiirleri bir araya getirmiştir. Burada verdiği poemaların sayısı ise 3'tür.

Kıdırov'un çalışmada kullanılan beşinci kitabı “Eki Dos” (İki Arkadaş) adlı eserdir. Kitap, Firunze'de 1975 yılında basılmış olup sayfa sayısı 136'dır. Eki Dos'un da orijinali de Kiril alfabesi ile basılmıştır. Kitap üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümün adı “Bizdin Bakça” (Bizim Bahçe)'dir. Şair bu bölüme 37 şiir almış olup bunlardan 6 tanesi çalışmada yer almıştır. İkinci bölümün adı “Köñüldü İrlar” (Neşeli Şarkılar) olarak adlandırılmıştır. Şair bu bölüme 36 tane şiire yer vermiş, çalışmada bu şiirlerin 1 tanesi incelenmiştir. Üçüncü ve son bölümün adı ise “Calında Kostör” (Alevlen Ateş) şeklindedir.

Çalışmada incelenen altıncı ve son kitabının adı “Meerim” (Şevkatim)’dir. Eser, Mektep baskısı olup 1981 yılında neşredilmiştir. Kiril alfabesi ile basılmış olup sayfa sayısı 59’dur. Meerim kitabının kapağında üç bölüm sayılmış fakat kitabın baskısından yahut başka bir nedenden şiirlerin nasıl bölümlendirildiği net belirtilmemiştir. Eserdeki şiirlerin adedi 67 olup bu şiirlerden 5 tanesi yapılan çalışmada ele alınmıştır.

Kıdırov’un incelenen 6 şiir kitabının her birinden farklı sayıda şiirler seçildi. Şiir seçimlerinde bir takım ölçütler baz alınmaya çalışıldı. Sovyet etkisinin ağırlıkta olduğu eserleri incelemek, farklı farklı şiir örneklerinden sunumlar yapmak, zihin dünyasını daha iyi yansıttığı düşünülen eserlerine yoğunlaşmak, çocuklara hitap noktasında daha başarılı olduğu kanısı uyandıran şiirler üzerinde çalışmak gibi kıstaslar şiirlerin seçiminde etkili olmuştur.

Kıdırov’un şiirleri ile ilgili ana hatları bakımından şunlar söylenilebilir. Kitap çocuklara hitap ettiğinden birkaç şiir dışında şiirlerin çoğunda mısra uzunlukları kısa tutulmuş ve çocukların anlayabileceği biçimde yalın ama kelime dünyası açısından zengin muhayyileyi yansıtacak bir dil kullanılmıştır. Şiirlerin birçoğunun nazım birimi dördlüktür. Dörtlük ile yazılmayan şiirler de mevcuttur. Meken-Enem kitabından incelemeye dâhil edilen “Üy” (Ev) adlı şiir Kıdırov’un incelemeye alınan şiirleri içinde beyitle yazılan tek şiirdir. Ala-Toom adlı kitabındaki “Karılık” (Yaşlılık) adlı şiirin de dörtlük ile değil serbest nazım ile yazıldığı ve ahenk ögesi olarak da serbest ölçüye tabi olduğu saptanmıştır. Ama bunların sayısı genel yekûnda fazlalık teşkil etmemektedir. Şiirlerde kullanılan dörtlük sayılarının adedi ise değişkenlik göstermektedir. Meerim kitabındaki “Calgız Alma” (Yalnız Elma) şiiri iki dörtlükten oluşmaktayken Eki Dos kitabındaki “Urmat Saga Partiya” (Hürmet Sana Parti) adlı şiir altı dörtlük ile yazılmıştır. Şiirlerin ekserisinde ahenk unsuru olarak Türk şiirinin milli vezni olan hece ölçüsünün kullanıldığı görülmektedir. Hecenin 7’li ve 8’li kalıpları kullanılmış ayrıca bu şiirlerde diğer bir ahenk unsuru sayılan ölçüye de sadık kalınmaya çalışılmıştır. Hece ölçüsü ile yazılan şiirlerde hece sayısının bazı mısralarda şiirin genelindeki ölçüden farklı olduğu da tespit edilmiştir. Baatır Bala Karabay eserindeki “Pionerler Marşı” şiirinin umumiyetle 8’li hece ölçüne göre tanzim edildiği ancak bazı mısralarda bilinçli ya da bilinçsiz olarak hece sayısının

7 olarak kullanıldığı dikkat çekmektedir. Kafiye düzeninin birçok şiirde düz uyak tarzında kurgulandığı da söylenebilecek tespit edilen bir başka özelliktir.

Eserlerin yazım ve noktalamasında ciddi manada göze çarpan bir aksaklık yoktur. Hatta noktalama işaretlerinin, bazı şiirlerde çocukların dikkatini çekecek şekilde etkili kullanıldığını söylemek yanlış olmaz. Belek kitabındaki “Meyman” (Misafir) adlı şiirde vurgulanmak istenen kelimelerin gerek dize düzeninin dışına çıkartılarak bir alt mısradaki verilmesi gerekse de noktalama işaretleri ile desteklenerek tırnak içinde kullanılması şiirlerin tek düzelikten çıkmasını sağlayan bir kullanım güzelliği olarak fark edilmektedir. Yine Meken-Enem adlı eserdeki “Atasınan Suradı” (Babasına Sordu) şiirindeki baba ile oğlun, şiirin dördünlük yapısını bozmaksızın noktalama işaretleri marifeti ile karşılıklı konuşmalar şeklindeki kurgusu oldukça başarılı bir uygulama olarak öne çıkmaktadır.

Abziy Kıdırov’un 6 kitabından çalışmaya dâhil edilen kitaplar, çıkış yılları ve şiirlerin alfabetik isim sıralamasına göre şunlardır.

Meken- Enem (1956) kitabından çalışmaya dâhil edilenler;

1. Atasınan Suradı (Babasına Sordu)
2. Aylanıp Erkin Uça Ber (Dolaşıp Özgür Uçuver)
3. Biz Caşagan Bul Zaman (Bizim Yaşadığımız Bu Zaman)
4. Böcök (Tavşan Yavrusu)
5. Çabalakey (Kırlangıç)
6. Dıykan Adam Kubanat (Çiftçi Adam Sevinir)
7. Ey Ey Köpölök (Ey Ey Kelebek)
8. Karagul (Karagul)
9. Kombayn (Biçerdöver)
10. Kozu Menen Ulak (Kuzu İle Oğlak)
11. Köçötüm (Fidanım)
12. Küçügüm (Eniğim)
13. Kütüp Turat (Bekliyor)
14. Meken-Enem (Ana Yurdum)
15. Mektep (Mektep)

16. Paravozcu Ecekem (Makinist Ablam)
17. Sonun Kesip Turbaybı (Güzel Meslekmış)
18. Üy (Ev)

Belek (1958) kitabından çalışmaya dâhil edilenler;

1. Ata Sözü (Baba Sözü)
2. Bakaş Cönünde Bayan (Bakaş Hakkında Beyan)
3. Baldar Süylöyt (Çocuklar Söyler)
4. Kanday Cırgal Küz Künü (Ne Kadar Mutlu Güz Günü)
5. Kubanga Emne Caktı (Kuban'ın Hoşuna Ne Gitti?)
6. Maga Dem Alış Emes (Bana Tatil Değil)
7. Mekenge (Vatana)
8. Meyman (Misafir)
9. Nurkalıy (Nurkalıy)
10. Okşoş Eken (Benziyormuş)
11. Ömüştün Oyuncuktarı (Ömüştün Oyuncakları)

Baatır Bala Karabay (1961) kitabından çalışmaya dâhil edilenler;

1. Adıbay Menen Kadıbay (Adıbay ile Kadıbay)
2. Agasına İnisi (Abisine Kardeşi)
3. Atam Menden Kiçüü Eken (Babam Benden Küçükmüş)
4. Bul Emnesi (Bu Da Nesi)
5. Bugün Mayram (Bugün Bayram)
6. Cakşı Ulakmın (İyi Oğlağım)
7. Pionerler Marşı (Pionerler Marşı)
8. Suluu May (Güzel Mayıs)

Ala Toom (1969) kitabından çalışmaya dâhil edilenler;

1. İraazımın Baarına (Razıyım Hepsine)
2. Karılık (Yaşlılık)
3. Kırgızımdın Marttıgın (Kırgız'ımın Cömertliği)
4. Kırgızstan (Kırgızistan)

Eki Dos (1975) kitabından çalışmaya dâhil edilenler;

1. Bakaş Tarttı (Bakaş Çekti)
2. Kızıl Bantik (Kızıl Kurdele)
3. Lenindik Col Menen (Lenin'in Yolunda)
4. Mektebim (Mektebim)
5. Talabım (Talebim)
6. Urmat Saga Partiya (Hürmet Sana Parti)
7. Ülül (Salyangoz)

Meerim (1981) kitabından çalışmaya dâhil edilenler;

1. Akılduu Maşınalar (Akıllı Makineler)
2. Calgız Alma (Yalnız Elma)
3. Katuu Çıgat (Yüksek Çıkar)
4. Lenin (Lenin)
5. Tooktun Ötünçü (Tavuğun Dileği)

1. ABZİY KIDIROV'UN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

1.1. Abziy Kızırov'un Hayatı (1931-2015)

Ünlü Kırgız şair ve yazar Abziy Kızırov, 1931 yılında Kırgızistan'ın kuzey doğusunda yer alan, Kazakistan sınırına yakın bir bölge olan Isık Köl (Issık Göl) bölgesindeki Tüp kasabasına bağlı Kööçü köyünde dünyaya gelmiştir.

Kızırov'un ailesi, Sovyetler Birliği döneminin ekonomik modelinde, ziraat ve hayvancılık sahasında şekillenen, günümüzün çiftliklerine benzeyen devlet idaresindeki "kolhoz" adlı yapıda yaşıyor ve geçimlerini sağlıyorlardı. Abziy, köylü bir ailenin evladı olarak doğal hayat ile iç içe bir çocukluk geçirir. Şairin ilerleyen yıllarda sanat hayatına ve edebi kişiliğine çok büyük etkisi olacak tabii hayat, zihninde bu yıllarda şekillenmeye başlar.

Eğitim hayatına, yaşadığı kolhozda bulunan M. Elebayev Mektebi'nde ilk adımı atmıştır. Şairin sanatçı kişiliği de ilk kez bu yıllarda ortaya çıkmaya başlamış, şiirleri üst üste okulun duvar gazetesini süsler olmuştur. Burada yazdığı şiirler bir süre sonra okulun duvarlarını aşarak ilçe gazetesine kadar ulaşmayı başaracaktır.

Onun süreli yayınlarda yayımlanan "Oktyabr" (Ekim) adlı ilk şiiri, şairin kendi ağzından elde edilen bilgilere göre "Kolhoz Tuusu" (Kolhoz Bayrağı) adlı ilçe gazetesinde, 1949 yılında yayımlanmıştır. Cumhuriyetin gazetesi olan *Kızıl Kırgızistan*'da da "Çaban İri" (Çoban Şiiri) adlı eseri 1950'de yayımlanmıştır. Bu yıl Kızırov'un aynı zamanda askere gittiği yıldır." (Aktamaliyev, 2002: 243)

Askerlik görevinden dönünce köyüne duyduğu özlemlerle, belki de köyüne olan vefasını göstermek için yaşadığı kolhozda bulunan kütüphanede bir süre çalışmıştır. Ancak şiire ve sanata duyduğu ilgi bir zaman sonra kendisini burada kalamayacak bir hale getirmiş, bu arzu 1953 yılında başkentin yolunu tutmak üzere köyünden ayrılmasıyla sonuçlanmıştır.

Başkentte çeşitli yayın organlarında çalıştı. Ciddi manadaki ilk işi 1954 yılında başladığı "Kırgızstan Pioeneri" adlı gazetesine girmesiyle oldu. Kızırov ilk şiir kitabı olan, yapılan bu çalışmada da önemli bir yer teşkil eden "Meken-

Enem” (Ana-Yurdum) kitabını da 1956’da, burada çalıştığı yıllar içinde yazmıştır. Bununla birlikte 1958 yılında neşrettiği “Belek” (Hediye) kitabı da okuyucularına bu yıllarda hediye ettiği bir eserdir.

Kıdırov’un hem edebi kişiliğine hem de hayatına yön veren önemli gelişmelerden biri de 1959 yılında gerçekleşir. Sovyetler Birliği’nin en gözde ve en itibarlı edebiyat çevrelerinden biri olan Maksim Gorkiy Edebiyat Enstitüsüne girer ve burada 1964 yılına kadar bulunur. Kırgızistan’dan Sovyetler Birliği’nin ana idare merkezi konumundaki Moskova’ya gidişi, onun okurları ve çocuk edebiyatı alanına farklı bir soluk ve anlayış ile dönmesinde çok büyük etkilere sahip olacaktır. Enstitüde bulunduğu yıllar içinde 1961’de neşrettiği, Baatır Bala Karabay kitabında bulunan şiirlerindeki anlayış, artık şiirlerinde zaman zaman bahsedeceği “sürekli kahramanların” oluşumu noktasında Kıdırov’a belki de bu dönemlerin kazandırdığı yeni bir anlayıştı.

“1966 yılında “Caş Leninçi” dergisinde çalışmaya başlar. Ardından Kıdırov adıyla bütünleşen “Bayçeçekey” adlı dergide Sovyet rejiminin çöktüğü 1992 yılına kadar sorumlu sekreterlik görevini üstlenir.” (Aktamaliev, 2002: 244) Sovyetler Birliği’nin çöküşü, pek çok edebi kişiliğin rejimle birlikte silinip gitmesine neden olurken sanatını sadece rejim doğrultusunda kurgulamayan Kıdırov için sadece bir değişiklik dönemi olmuştur. 90’lı yılların dönüşüm ruhuna uygun olarak Kıdırov, sanat hayatını yeni bir merhaleye geçerek sürdürmüştür.

Kırgızistan Sosyal Bilimler Öğretimini Değiştirme programı kapsamında, bir vakıf tarafından “*Okugandı Üyrönöm*” (Okumayı Öğreniyorum) adıyla 1996 yılında bir kitabı basıldı. Çocuklara okuma aşkını ve alfabeyi özendiren bu eser Kıdırov’un çocuk pedagojisine uygun ifade tarzıyla okuma öğrenimine önemli katkılar sunmuştur.

Ömrü, Kırgız edebiyatına ve esas uğraş sahası itibarı ile de Kırgız çocuk edebiyatına hizmet ederek geçen Abziy Kıdırov 2015 yılında, edebi hayatının zirvesine giden yolculuktaki duraklardan biri olan Bişkek’te hayata gözlerini yumdu. Ortaya koyduğu eserler; tarihi olaylar sırasında yaptığı ustaca manevralar ve değişen yıllara göre kendisini sürekli tazeleyen kalemi sayesinde başta Kırgız

edebiyatı olmak üzere, Türk dünyası edebiyatı için değerli bir miras olmuştur. Yazmış olduğu eserlerden kitap şeklinde bir araya getirilip neşredilenler şunlardır:

Meken-Enem “Ana-Yurdum” (1956),

Belek “Hediye” (1958),

Baatır Bala Karabay “Kahraman Çocuk Karabay” (1961),

Kadıbay menen Adıbay “ Adıbay ile Kadıbay” (1962),

Baatırdın Şapkəsi “Kahramanın Şapkası” (1962),

Döbödöğü Tolgonuu “Tepedeki Düşünüş” (1965),

Turmuş Küülörü “Hayat Besteleri” (1967),

Şoşur (1967),

Menin Ömür Bayanı “Benim Özgeçmişim” (1968),

Ala-Toom “Ala Dağ’ım” (1969),

Tayangan Toom Mekenim “Benim Arkam Dağlardır” (1971),

İşenim “İnanç” (1972),

Eki Dos “İki arkadaş” (1975),

Lirikalar “Lirik Şiirler” (1976),

Kimibiz Azamat “Kim Yiğit” (1977),

Çak Tüş “Öğlen” (1980),

Meerim “Şefkat” (1981),

Tuulgan Kün “Doğum Günü” (1985),

Meken Meeri “Vatan Şefkati” (1985),

Kündör “Günler” (1989),

Parız “Görev” (1991),

Okugandı Üyrönöm “Okumayı Öğreneceğim” (1996),

Kayda Ketken Tamgalar “Harfler Nerede” (1997).

1.2. Edebi Kişiliği

Kıdırov'un edebi hayatının temelleri çocukluk yıllarında atılmıştır. Öğrenim hayatının ilk yıllarında yazdığı şiirler, okulun duvar gazetesinde çıkmış, ondaki sanatçı üslubunu fark eden öğretmenlerince Kıdırov'da bulunan şiir istidadı teşvik edilmiştir. Genç Kıdırov, kendisinde bulunan yeteneği geliştirerek sanat hayatının basamaklarında yükselmiştir. Okulda yazdığı şiirlerden bir süre sonra, 18 yaşındayken köyünün bağlı olduğu ilçede çıkan “Kolhoz Tuusu” (Kolhoz Bayrağı) adlı gazetede şiiri ilk kez yayımlanmıştır.

1954 yılında “Kırgızstan Pioneri” adlı gazetede işe başlayarak düzenli bir şekilde eserler yayımlar. Bu çocuk gazetesinde, çocuklara rahatça ulaşma imkânına kavuşur. İlk şiir kitabının neşri de bu gazetede çalıştığı yıllara denk gelir. “Meken-Enem” adlı kitabını 1956 yılında çıkarır. Şair bu kitabın adını seçerken aslında kendisinde bulunan yazma amacının şifrelerini de vermiş oluyor. Anlamı “Ana Yurdum” demek olan Meken-Enem, Kıdırov'un doğduğu topraklara, ülkesine, insanına karşı duyduğu derin hissiyatı ve olumlu perspektifi de ortaya koymuştur. Şiirde adeta vatan parolası ile yeni yetişen dimağlara vatan sevgisini, vatanın kutsiyetini aşlamak istediğini gösteriyor.

Meken-Enem kitabı ismini, içinde aynı adla yazılan bir şiirden almaktadır. Kıdırov'un en dikkat çeken hususiyetlerinden bir tanesi yazdığı şiirlerde çocuk gibi düşünüp onun zihnine girmeyi başarmasıdır. Meken-Enem şiirinde çocuklara vatan sevgisinin ana sevgisi gibi hatta daha da üstün bir sevgi olduğunu, çocukların tertemiz muhayyilelerinin ve zihin dünyalarının alabileceği saflıkta ifade ediyor.

Ey meken—enekem,

Cok eken saga teñ.

Ar ubak ardaktap,

Süyömün seni men.

(Kıdırov, 1956: 34)

Ey ana yurdum,

Yokmuş sana denk.

Her vakit baş tacı edip,

Seviyorum seni ben.

Kıdırov, İkinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkilerini görenlerden bir tanesidir. Savaşı her ne kadar Sovyetler Birliği'nin de içinde bulunduğu blok kazanmış olsa da bu yıkıcı olay toplum üzerinde onarılması zaman alacak birçok etki bırakmış ve Sovyetler Birliği çatısı altında yaşayan her millet üzerinde acı hatıralar kalmasına neden olmuştur. “Yazarlar ve şairler, toplumun ve kendilerinin aynası olduklarından gördüklerini, yaşadıklarını, hissettiklerini yani savaşın etkilerini eserlerine yansıtırlar. Bu yazarlardan bir kısmının bizzat cephede düşman askerleriyle göğüs göğse savaşmış olduğunu da bu durumu değerlendirirken göz ardı etmemek gerekir.” (Duman, 2016: 68)

Orundatıp el işençin, ümütün,	Yerine getirip halk güvenini, ümidini,
Soguşkanız ceñiş üçün küñü-tün.	Savaşık yenmek için gece gündüz.
Mına oşondo oñ butumdu bergemin,	İşte o zaman sağ bacağımı vermiştim,
Meken üçün, tınçık üçün, el üçün”.	Vatan için, barış için, halk için

(Kıdırov, 1958: 15,16)

Kıdırov'un yukarıda bir dördlüğü verilen “Belek” kitabındaki “Ata Sözü” adlı şiiri tam da bu acı ifade ediyor. Şiirde çocuk, babasının savaşta yaralanan bacağını görünce çocuk dünyasının saflığı içerisinde garipsiyor ve babasına bacağının durumu ile ilgili soru soruyor. Kıdırov bunu şair ustalığı ile kurgulayarak babanın ağzından küçük yavruya bacağını savaşta kaybettiğini, bu savaş yapma sebeplerinin ise vatan müdafaası olduğunu söylüyor. Burada dikkatlerden kaçmayan iki unsur bulunuyor. Birincisi Duman'ın (2016; 68) da ifade ettiği gibi savaş herkesten bir şeyler alıp götürmüştür. Kiminin kocası, kiminin babası, kiminin ise oğlu bir daha hiç dönmemiş, dönenlerin ise kendilerinden bir parça savaş meydanında kalmıştır. Kıdırov çocuklara savaşın felaketler getiren bir süreç olduğunu küçük zihinlerini ürkütmeden göstermektedir. İkinci bir unursa savaşın yapılış sebebinin aktarımı ve çocuklara vatan millet gibi kutsal değerleri korumak için bunun yapılması gerektiğini anlatmaya çalışmasıdır. Yani sanatını konuşurarak savaşın zararlı ama kaçınılmazsa da zorunlu bir durum olduğunu ifade ediyor.

Kıdırov savaşın soluğunu ensesinde hissetmişse de yaşı itibarı ile savaşa katılmayanlardan olduğu için şanslı sayılır. Zira Sovyet Rusya, İkinci Dünya Savaşı'nda Türkistan'dan pek çok genci toplayarak cephenin ateş hattına sürmüş ve Türkistan'ın pek çok gencinin yok olup gitmesine sebep olmuştur. Gönderilen gençlerin kimlerden oluştuğuna, bir vasfının olup olmadığına bakılmadığını düşündüren pek çok emare vardır. Örneğin Kırgız çocuk edebiyatının ilk temsilcileri arasında gösterilen Kuseyin Esenkocoyev bu savaşa gidip cepheden dönemeyen yazarlardan biridir. “(...)Kırgız çocuk edebiyatı türüne fantastik bilimkurgu türünü getirerek yeni bir yön veren yazarın İkinci Dünya Savaşında henüz mesleğinin başında hayatını kaybetmesi Kırgız edebiyatı açısından büyük bir talihsizlik olmuştur.” (Duman, 2016: 20) Genç yaşında Esenkocoyev gibi yitip giden değerler ne yazık ki çoktur. Bununla birlikte canını kurtarmayı başarsa da savaşa götürülüp kalıcı rahatsızlıklara tutulan, kalan hayatında bunun acısını hep yaşayan sanatçılar da olmuştur. Bunlardan birisi de Süyünbay Eraliyev'dir. “Şair aynı zamanda 20'li yaşlarda II. Dünya savaşına katılmış, savaşta 3 defa yaralanmış bir gazidir. (...)Yaralı olarak savaştan dönen Eraliyev artık sol kolunu iyi kullanamamaktadır. Savaştan önce kopuz çalmasını çok iyi öğrenen şair, savaştan sonra artık sadece kopuzu başkalarından dinleyebilecek ya da kopuza uzaktan bakacaktır.” (Arıcan, 2007: 6,7)

Savaşların ve istila hareketlerinin devletler ile milletlere yarardan çok zararının olduğu, peşinden kan ve gözyaşı getirdiği tartışılmaz bir gerçektir. Kıdırov, yukarıda da değinildiği üzere savaşlara katılmamış ancak savaşların etrafında bulunmuş biri olarak durumun vahametinin fazlasıyla farkına varmıştır. Şair kişiliğinin ve daha da ötesi çocuklara eser veren bir şair olmanın sorumluluğunu eserlerinde yansıtmaya çalışmıştır. Savaşın ve acının kol gezdiği yıllarda çocukları şiirleri ile bundan mümkün olduğunca uzak tutarak barış ve dostluk içinde yaşamının güzelliğini belirtmeye çalışmıştır. Meken-Enem'de verdiği Aylanıp Erkin Uça Ber şiirinde bunu oldukça da başarılı olarak ifade etmiştir.

Körgön elder tuu alıp,	Gören millet bayrak alıp
Karay bersin kubanıp,	Sevinip baksınlar,
Tınçtık eelep cer şarın,	Rahatlık kaplasın yer yüzünü,
Caşasın birdik çıñalıp.	Yaşasın birlik güçlenip.
Ak kepter,	Ak güvercin,
Ak kepter,	Ak güvercin,
Asmandap biyik kanat ker.	Havalanıp yükseğe kanadını ger.
Batıştağı baldarga,	Batıdaki çocuklara,
Bizden dostuk salam ber.	Bizden dostluk selamı ver.

(Kıdırov, 1956: 35)

Çocuklara tüm dünyada barış sembolü olarak kabul edilen ak güvercin üzerinden, barışın çok değerli olduğu mesajını iletmeye çalışmaktadır. Ayrıca Batı'daki yani Avrupa ve Amerika'da yaşayan çocuklara da ak güvercininden doğru selam ısmarlayarak çocuk dünyasına sınır ve ideoloji gibi yapay ayrımları hissettirmeme çabası da takdire şayandır. Dönemin koşulları göz önüne alınırsa bu şiir biraz cesur bile sayılabilir. Sovyetler Birliği resmi ideoloji olarak Sovyet tipi insanı yani tabiri caizse militarizmi savunurken Kıdırov aksine çocukları militarizmden ve fanatiklikten uzak tutmaya çalışmakta, onlara rejimin sözcüsü olarak değil, evladına nasihat eden bir baba gibi yaklaşmaktadır.

Kıdırov'un çocukluğunun ve ilk gençlik yıllarının köyde, tabii hayat ile iç içe geçmiş olması, tabiatın şiirlerinde yapay bir kurgu olmaktan çıkıp bir hakikat halinde ortaya çıkmasını sağlamıştır. Toprağın ve doğal yaşamın edebiyatını yapanlardan olmamış, ellerinin nasırını, kalemine ve çocuk aklının inceliklerine ulaştıran, köyden gelmiş bir arkadaş havasını yakalamasını mümkün kılmıştır. Nasıl ki köyde yetişen bir çocuk tavuğun yumurtasını sabah folluktan alıp getirir, meyvelerin olgunlaşmasına şahit olup hasat şenliklerini yaşarsa Kıdırov da eserlerinde dize dize bu aşamaları çocuklara aktarmayı başarır. Meerim'de geçen

Calgız Alma şiirinde çocuğun ağaç üzerindeki bir elmaya ilişkin zihninden geçenleri safça ve çocuk dilinde ifade etmiştir.

Calgız alma başında,	Yalnız elma başında,
Kalğan eken kızarıp.	Kalmış kızarıp.
Öz közümö işenbey,	Gözlerime inanmayıp,
Moynum ketti uzarıp.	Boynum gitti uzayıp.

Silkip koysom top etti,	Silkeleyip koysam tıp diye düştü,
Çoñdugu çoñ muştumday.	Büyüklüğü büyük yumruk gibi.
Kaap tiybesem bardığı,	Keşke dokunmasaydım hepsi,
Bolmok eken uşunday.	Olacakmış onun gibi.

(Kıdırov, 1981: 32)

Köy hayatını oldukça başarılı bir şekilde ifade eden Kıdırov bunu yaparken asla tek bir cepheden hayata bakan bir sabit fikirli gibi de hareket etmemiştir. Çocuk dostlarına köyü ne kadar gerçekçi yansıtmışsa; şehir yaşamını, fabrikaları, trenleri hâsılı şehrin imkânlarını da bir fotoğraf netliği ile göstermiştir. Nitekim şiirlerinde şehir hayatını gösteren meslekleri de eklemiş, bu meslekleri çocuk gözünden, çocukların görmek istediği surete en yakın açıyla yakalamasını da bilmiştir.

Paravozçu ecekem,
Ordenderi köp eken.
Atın oozdan tüşürböy,
El maktaarı ep eken.

Oş, Alma-Ata baarina,
Keñ Moskva şaarına.
Tartıp toodoy belekti,
Barat eken dayıma.

Toskooldorgo urunbay,
Sızıp toonun kuşunday.
Sapar çekip cürüünü,
Süysö kerek uşunday.

Cakşı coldoy cañılbay,
Camandıkka kabılbay.
Ömürlöştöy öz işin,
Köröt tura canınday.

Maksat uşul aldağı,
Bolup eldin ardacağı.
Başkarbasam paravoz,
Çoñoygondo men dağı.

Makinist ablam,
Madalyaları çokmuş.
Adın ağızdan düşmeden,
Halk övüncüne yaraşır.

Oş Alma- Ata hepsine,
Engin Moskova şehrine.
Çekip dağ gibi hediyeleeri,
Varırmış daima.

Engellere çarpmadan,
Süzülüp dağı kuş gibi.
Sefer çekip yürümeyi,
Seviyordur öyle.

Güzel yoldan yanılmadan,
Kötülüğe uğramadan.
Hayat arkadaşı gibi kendi işi,
Görürmüş canı gibi.

Maksadım şudur ilerideki,
Olup halkın değerlisi.
Yönetsem lokomotifini,
Büyüdüğümde ben de.

(Kıdırov, 1956: 10)

“Paravozçu Ecekem” şiiri çocuklar üzerinde çok farklı noktalara tesir edebilecek bir üslup ve konu ile yazılmıştır. Şiirde bir çocuğun ağızından makinistlik yapan ablası anlatılmaktadır. Öncelikle çocuklara köyden farklı bir dünyanın da var olduğu gösteriliyor. Çocuklar köyün dışına çıkarılarak uzun bir

güzergâhta birçok duraklara uğrayarak gezdiriliyor. Çocuklara şehirlerin varlığı anlatılıyor. Küçük dostlarının zihin trenini öncelikle Oş ve Alma Ata şehirlerine hareket ettiriyor. Ardından Sovyetler Birliği'nin kalbi konumundaki Moskova'ya ulaştırıyor onları. Şehirler söylendikten sonra bir mesleğin tanıtımı da yapılıyor. Makinistlik konusunda çocukların farkındalık düzeyi arttırılıyor. Koskoca trenin kendilerinin ellerinde nasıl dağların arasından kuş gibi süzülüp gittiği tam da çocukların seveceği bir şekilde, benzetmelerle belirtiliyor. Halkın böyle işler yapanlara verdiği değeri de anlatarak çocukların ilerleyen yıllarda topluma katkılar sunan sorumlu bireyler olması için küçük dokunuşlar yapıyor zihin süreçlerine. Bu şiirin diğer bir etki alanı da kızlara yapılan hitaptır. Sovyet dönemi eserlerinde kadın kahramanlar eserlerde özellikle konu edilmiş, kız çocukları için rol modeller oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu durum sadece Kıdırov'un eserlerinde değil, dönemin tüm sanatçılarında görülen bir hususiyettir. Kadının bu şekilde tasvir edilmesi Sovyet değerler aktarımına bir hizmet olarak kabul edilebilir. Şiirde, küçük kız çocuklarına yine bir çocuğun ağzından ablasının makinist olduğu aktarılıyor. Yani, "Kızlar bu meslek erkeklerin tekelinde olan bir meslek değil, sizler de makinistlik yapabilirsiniz." diyerek cesaret ve ideal aşılanıyor. Çocukları aynı zamanda tekniğin imkânlarından da haberdar etmeyi ihmal etmiyor. Treni ve makinistliği çocukların zihin dünyalarında bir yerlere bırakarak onların teknolojiye haşır neşir olarak büyümelerine de katkı sağlamış oluyor. Kıdırov seçtiği karakterler ve konularla çocukları hem ikna etmeyi, hem de onların kendilerinden emin bireyler olarak yetişmeleri için güzel mesajlar vermeyi başarıyor. Teknolojik gelişmelerin eserlere yansması Kıdırov'a mahsus bir durum değildir Dönemin pek çok sanatçısında görülen bir hususiyettir. Kırgız edebiyatının en önemli isimlerinden biri olan Cengiz Aytmatov'da da aynı durum görülür. Aytmatov'un Gün Olur Asra Bedel romanında da teknoloji sürekli göz önündedir. "Cumali 'Belarus' marka yol kazma makinesinin başına döndü." (Aytmatov, 2004: 399) Tabi şunu da ilave etmek yerinde olacaktır. Köyü, şehri, meslekleri, teknolojiyi ve emekçileri ön plana çıkartırken Kıdırov'un amacı salt bu gerçekleri dile getirmek değildir. Burada rejimin kendisine yüklediği belli bir sorumluluğu yerine getiriyor. "İktidar her türlü propaganda yolu ile kendi politikasını uyguladı. Bazen devrim mücadelesinin gelenekleri, sınıf sezimi, proleterya enternasyonalizmi, vatanseverlik ile halka çağrıda bulunup bazen de çalışan insanın kahramanlığını överek yeni toplumu aktif şekilde kurmaya davet

ediyorlardı.” (Ölçekçi, 2014: 303) Komünist sistem çocukları Sovyet idealinin geleceği olarak gördüğünden genç nesilleri de bu sistemi içselleştirmiş olarak yetiştirme çabasıdadır. Duman da bu durumu edebi çevrenin genelinde tespit etmiş ve şu ifadeleri kullanmıştır. “(...)Önceki dönemlerle ortak olan kolhoz yaşantısı, emek, bilim aşkı, eğitimin önemi, teknolojik gelişmeler gibi konular 50 sonrasında edebi eserlerinin de konuları arasındadır.” (2016: 67)

Sovyet rejimi dini inanç hususunda oldukça katı bir tutuma sahipti. “Dini afyon olarak gören komünizm, insanlar arası ilişkilerde en büyük etken olan bu unsuru bertaraf etme yolunu aramıştır.” (Erdem, 2005: 25) Komünizmin din konusundaki anlayışının temelleri için bu akımın fikir öncülerinden Karl Marx’ın “Din afyondur.” sözüne bakmak yeterli olacaktır. Dine karşı olan inkârcı tavır bütün dinler için geçerli olsa da İslamiyet için özel bir baskı ve sindirme politikası uygulanmıştır demek yanlış olmaz. Zira Türkistan coğrafyasında var olan sağlam Müslümanlık inancı, Sovyet rejimini Hıristiyan halklara göre daha çok zorlayacaktır. Bunun için İslam inancının üzerine daha sistematik bir baskı uygulanmıştır.

Din konusundaki sakat tutumun hayatın her alanını olduğu gibi edebiyatı da etkilemesi kaçınılmazdır. Özellikle de çocuk edebiyatı bu noktada tutulması gereken su başı mesabesindedir. Belirtildiği üzere yeni yetişen nesillerin Sovyet idealini taşıyan Sovyet tipi insanlar olması rejimin en büyük hedeflerinden bir tanesidir. Rejim, şair ve yazarlara bu misyonu yükleyerek çocuklara dinin bir safsata olduğunu, Allah’ın olmadığını eserlerinde işlemeleri yönünde direktifler de vermekten çekinmez. “Dini gelişmenin önünde bir engel olarak gören sistem, Allah inancını yıkmak, ateizmi yaymak için özel bir girişim içine girer. Maalesef Allah’a olan inancı yok etmeye yönelik, ateist şiirler çocuk kitaplarında bile yer almaktadır.” (Duman, 2016: 77) Kıdırov’un Meken-Enem kitabındaki “Atasınan Suradı” şiiri tam da bu anlayışı yansıtan bir konumdur.

“Köröm dep bıyıl cayında,	“Göreceğim diye bu yıl yazın,
Barganımda ayılga.	Gittiğimde köye.
Bir söz ukkam bir cürüp	Bir söz işitmişim yürürken,
Çoñ atamdın canında.	Büyük babamın yanında.

—Camgır caap cañıdan,
Çartıldasa çağılğan.
Çoñ atam karmap cakasın,
“O Kudaylap” calıngan

—Yağmur yağıp yeniden,
Çaksa şimşek.
Büyük babam tutup yakasını,
“O Allah’a yalvarıp” yakardı.

Bilgim kelip suradım,
“Kim ata, ol Kudayın?”
“Unçukpa, çunak”- dep koydu.
Kabagın çitıp muñayım.

Öğrenmek isteyip sordum,
“Kim dede, o Allah’ın?”
“Ses çıkarma, yaramaz”, diye vurdu,
Kaşlarımı çatıp üzöldüm.

Şiirde kurgulanan duruma göre çocuk yaz tatilini geçirmek üzere köyde yaşayan dedesinin yanına gider. Köydeki günlerinden birinde yağmur yağmaya başlar. Çocuğun dedesi yağmur yağarken şimşek çaktığı anda, şimşek sesinin şiddetini duyunca Allah’ın adını zikredip, dua etmeye başlar. Çocuk dedesinin bu hareketlerini anlayamaz ve dedesine Allah’ın kim olduğunu sorar. Dede de torunun bu sorusuna kızar ve onu susturur. Şiirin bu kısmında Kıdırov’un sanatçı üslubunun ön plana çıktığı fark edilir. Yine bir taşla birden fazla kuş vurmaya hedeflemiş ve başarmıştır da. İlk olarak çocuk nazarından Allah’ın varlığına ilişkin masumane bir bakış getirmiştir. Şiirdeki çocuğun bakış açısından, varlığı gözle görülmeyen birinden dedesinin böylesine yardım isteyip sığınması ilginç bir durum olarak yansıtılmıştır. İkinci olarak çocuk daha Allah sözü ile olan ilk tanışmasında azarlanmış ve zarar görmüştür. Böylece çocuğun Allah inancı henüz başlamadan örselenmiş ve yara almıştır. Ve üçüncü olarak ortaya koyulan olgu da İslamiyet’te kendilerine büyük önem atfedilen yaşlılara karşı olan tutumdur. Dede figürü anlayışsız, asık suratlı ve boş şeylerle akli dolan biri olarak tasvir edilmektedir. Dolayısıyla çocukların zihin dünyalarına yerleştirilmek istenen bilincin propagandası yapılmış oluyor. Yaşlıların dediklerine itibar edilmemeli, çocuklar onlardan uzak tutulmalıdır. Kıdırov bu üç kıtada tüm bu sayılan olguları şiir üslubu açısından son derece usta bir anlayışla ifade ediyor.

Betten öptü imere,
Bek kuçaktap caş ene.
Toktoboston atası,
Söz baştadı bat ele.

Yanağından öptü döndürüp,
İyice kucaklayıp genç anne.
Durmadan babası,
Söze başladı hemen.

“Kuday degen çok nerse,
Kuurultup eldi ezgenge,
Öz oyunan çıkarıp,
Şumpaylar tapkan bir kezde.

“Allah denen olmayan bir şey,
Sıkıp halkı ezmeye,
Kendi aklından uydurup,
Dolandırıcılar bulmuş bir zamanda.

Calañdap ar taraptan,
Moldolor anı taratkan.
İşentip eldi kalp aytıp,
Kol aldına karatkan”.

Yalan söyleyip her taraftan,
Mollalar onu yaydılar.
İnandırıp halkı yalan söyleyip,
Avuçlarının içine aldılar.

Ukkanda uşul sözdördü,
Salıydın türü özgördü.
Kapsalañduu moldogo,
Açuusu kelgen öñdöndü.

Duyduğunda bu sözleri,
Salıy'ın yüzü değışti.
Belalar getiren mollaya
Sinirlenmişe benzedi.

(Kıdırov, 1956: 44-46)

Devam eden dizelerde çocuk babasına yazın gördüğü bu şaşırtıcı durumu ve Allah'ın kim olduğunu sorar. Baba karakteri ve babanın verdiği cevap propaganda içeren mesajlarla yüklüdür. Baba komünist eğitim anlayışı ile yetişen, rejimin istediği Sovyet tipi aydın bir kişiliktir. Evladına şefkatle muamele eder, bu sırada da baba ile aynı değerleri paylaşan anne de evladını öper ona olan sevgisini gösterir. Baba evladının sorduğu soruya da çocuğu değerli kabul eden bir yaklaşımla cevap vermektedir. Cevabında Allah denen bir varlığın bulunmadığını söyler. Bunu ortaya atanların dolandırıcı olduğundan bahseder. Devamında ise sözü din âlimlerine getirerek tüm bunları onların uydurduğunu, hocaların

felaketler yayan yalancılar olduğunu anlatır. Çocuk tüm bu açıklamaları duyunca hem dedesine, hem hocalara, hem de Allah'ın varlığına karşı büyük bir öfke duymaya başlar. Şiirin sonunda amaç hâsıl olur. Çocuk artık dine ait ne varsa hepsinden nefret etmektedir. Kıdırov, seçtiği karakterlerin arka planını sağlam kurgulamayı başaran bir üsluba sahip olduğunu bu şiirde de göstermektedir. Şiirde anlatılan düşüncenin elbette tasvip edilebilir bir yanı yoktur, ancak mizansen ustaca ayarlanmıştır. Çocuklara inanca dair her şeyin eski insanlar ve hocalar tarafından ortaya atılan yalanlar olduğu, onların kabul edeceği bir tarzda aşılmalıdır. Çocukların zihnine rol model olarak alınması gereken kişinin dede değil baba olduğu bir nakkaş edasıyla ilmik ilmik işlenmektedir. Bu durum Kıdırov'un şiirdeki gücünü çok yönlü olarak kullanabileceğini göstermektedir. Kaleminin kıvraklığı ve dost üslubu sayesinde, çocukları şiirlerinde inşa ettiği dünyalara götürmekte, oralardan da kazandırılmak istenen farklı fikirlerle dönmelerini sağlamaktadır.

Çocuk muhayyilesinin, içinde kaybolunacak kadar geniş sokakları, Kıdırov'un kendine has üslubu sayesinde gezilebilen bir güzergâha dönüşüyor. Kıdırov'un edebi kişiliği için denilebilir ki bal yapma maksadıyla ahenkle uçan bir arı gibidir. Arı, hangi bitkilerin özünü alırsa ortaya çıkan bal o tadı verecektir. Eğer şifalı bitkilerden elde etmişse bal oldukça yararlı olacaktır. Ancak zehirli bitkilerin özlerinden yapılmışsa, telafi edilemeyecek zararlar meydana getirecektir. Kıdırov'un üslubunun, ele aldığı konuyu bal kıvamına getirip okuyucusuna sunabildiği gerçeği, incelenen eserleri üzerinde gayet net bir şekilde görünmektedir.

2. İNCELEME

2.1. Abziy Kıdırov'un Seçme Şiirlerdeki Kelimeler

Sanatçılar eserlerinde kullandıkları kelimeleri birbirine bağlarken özünü kendi edebi zevklerinden ve kişiliklerinden alınan bir harç kullanırlar. Kelimelerin üst üste gelerek oluşturdukları bu ahenkli düzen, sanatçının her bir kelimeye kendince yüklediği manalarla oluşturulan ve yalnız sanatçı ile okurlarının bildiği yeni bir lisan halini alır.

Edebiyat alanında eserler veren sanatçılar, özellikle de şairler, bir nakkaş hassasiyeti ile işlediği bu yeni lisan sayesinde, içinde yaşattığı dünyanın dilini de okuyucuları ile paylaşmış olur. Yani bu kelimelerin anlamları bir noktada sanatçının okuyucularından başka kimselere anlatmadığı şahsi sırlarıdır. Okuyucular, şairinden satın aldığı her bir kelime ile şairin zihninde buldukları bu yeni dünyada kendilerine bir mekân edinmiş olurlar.

“Bizce, şiirin insan açısından en önemli yönü, insanın zihin gücünün, insan beyninin sınır tanımayan devinme yeteneğinin ve yaratıcılığının yansıtılmasına olanak sağlamasıdır. İnsan zihninde beliren imgeler, çok değişik tasarımlar, çağrışımlar, duygulanmalar, birleştirme, benzetme gibi etkinlikler şiir dilinde öylesine değişik, yeni ve özgün birleşimler içinde verilebilmektedir ki, ortaya yeni bir iletişim yolu çıkmaktadır.” (Aksan, 2013: 32)

Bir eserdeki kelimelerin okuyucular açısından ihtiva ettiği anlamlar bu ve bundan daha da fazlası olabilir. Eserlerin kelime dünyasını inceleyen araştırmacılar içinse, şairin oluşturduğu bu yeni lisanı kullanılan kelimeler vasıtasıyla izlem ve tetkiktir. Üzerinde çalışılan eserin kelimeleri araştırmacılar açısından üslubun ortaya konması noktasında en önemli ipuçlarıdır. Üslupbilim kelimelerin kullanılışlarını, anlamlarını, sayılarını ve tekrarlarını ele alarak sanatçının edebi kişiliğini değerlendirmedeki en sağlıklı sonuca ulaşmayı hedefler.

Özellikle şiir dilinde diğer edebi metinlere nazaran tek düzeliği daha da yırtan bir eda vardır. Şiirin mısraları arasına giren bir kelime, düz yazıdaki muhteviyatına göre daha farklı bir ifadeye kavuşur. Bir manada özgünleşir. Tabi

buradaki marifet şiirdeki kelimedenden ziyade, onu söz konusu bağlama kavuşturmayı başaran şairindedir. Şair, kelimeleri ele alış, duyuş ve hissediş açısından kendisinde yeniden mezcedip özgün bir tarz kullanmış olur. Bu da şairin eserinin üzerinde beliren üslubunun bir yansımasıdır. Bazı kelimeleri defalarca tekrar eder. Tıpkı piyanonun üzerindeki tuşların hepsinin aynı görünmesine karşın, her birerine dokunulduğunda farklı farklı sesleri ortaya çıkması gibi. Sanatçı bazı kavramları çok kullanır. Her rengin adını söyler, şiir adeta bir resim tuvali, bir renk cümbüşünü andırmaya başlar. Sürekli tekrarlanan akrabalık sözleri; anneler, babalar, ağabeyler şiiri adeta bir evin odası haline dönüştürür. Tüm bu kullanım özellikleri şairin şiiriyle bizi götürmek istediği dünyanın kapılarının aralanmasıdır aslında.

Kıdırov'un çalışmada ele alınan şiirlerinin sayısı 53'tür. Şairin 6 farklı şiir kitabından alınan şiirlerindeki kelimelerin incelenmesi sonucunda ortaya çıkan kelime toplamı 3439'dur. Tekrarlardan hâli olarak farklı kullandığı kelimelerin sayısı da 1346 olarak tespit edilmiştir. Toplam kelime sayısı ile farklı kullanılan kelime sayısının birbirine oranı, yani kelime yoğunluğu da 2,55 olarak tespit edilmiştir. Yani Kıdırov her bir kelimeyi ortalama olarak 2,55 kez kullanmıştır. Bu yoğunluk oldukça düşüktür. Bu yoğunluğun düşük oluşu da şairin kelime dünyasının zengin olduğunun müspet verilere dayanan bir sonucu ve ifadesidir. Hele hele yazılan şiirlerin çocuklara hitap edecek bir seviyede olmasına rağmen böylesine düşük bir yoğunluğun yakalanmış olması, Kıdırov'un oldukça başarılı bir söz üstadı olduğunu da göstermektedir. Kıdırov'un üslubundaki bu başarı şiirlerini okuyan çocuklar için zengin bir muhayyile sağlama açısından son derece güzel bir özelliktir. Çocuklar şairin kendileri için oluşturduğu bu zengin kelime dünyası sayesinde, zihin dünyalarını renklendirecek olan sözcük hazinesine sahip olacaklardır.

Kıdırov'un incelenen şiirlerindeki kelimelerin tespitinde şu usuller dairesinde hareket edilmiştir.

- Aynı kökten olsa bile üzerine yapım eki alan her kelime yeni bir kelime olarak değerlendirilmiş ve ayrı ayrı sayılmıştır. Örneğin; baa (değer), baala-(değer biçmek), baaluu (değerli) gibi. Her ne

kadar hepsinin kökü aynı da olsa farklı farklı anlamlar kazandığından ayrı ele alınmıştır.

- Yazılışları aynı, anlamları farklı olan sestüş kelimeler de içerdikleri anlam itibarı ile ayrı ayrı kelimeler olarak değerlendirilmiştir. Örneğin; at(ad), at(at), at-(atmak) kelimeleri gibi.
- Aynı anlama sahip olan “ene” (anne), “eneke” (anneciğim) “ece” (abla), “ecele” (ablacığım) gibi sözcükler yazılışları farklı olduğu için ayrı değerlendirilmiştir.
- Zamirler “men” (ben), “sen” (sen), “saga” (sana) “siz” (siz), “sizge” (size) aynı olduğu için aynı kelimeler olarak değerlendirilmiştir.

Eserde verilen kelimeler, belli anlam hususiyetlerine göre gruplandırılmış ve kullanım sıklıkları tablolarda verilmiştir. Kelimelerin anlam ilgilerine göre sınıflandırılması şu şekildedir:

- Aile, akrabalık ve yakınlık ile ilgili kelimeler
- Doğa ile ilgili kelimeler
- Hayvanlar ile ilgili kelimeler
- Vücut ile ilgili kelimeler
- Yiyecek ve içecekler ile ilgili kelimeler
- Yer adları ve yönlerle ilgili kelimeler
- Renkler ile ilgili kelimeler
- Zaman ve mevsimler ile ilgili kelimeler
- Sayılar ile ilgili kelimeler
- Oyun ve oyuncaklar ile ilgili kelimeler
- Eğitim ile ilgili kelimeler
- Teknoloji, araç-gereç ve eşyalar ile ilgili kelimeler
- Rejim propagandası ile ilgili kelimeler

2.1.1. Aile, Akrabalık ve Yakınlık ile İlgili Kelimeler

Aile bir çocuğun yetişmesindeki en önemli etkidir. Aile ilişkileri kuvvetli bir ailede yetişen çocuk, sevginin ve şefkatin varlığını tabii bir şekilde öğrenmiş olacak ve bunu içselleştirecektir. Aile bağları, Türk kültüründe oldukça güçlüdür. Çocukla aile arasında karşılıklı olarak çok kuvvetli bir bağ bulunduğu da bir gerçektir. Kırgız Türkleri de bu noktada ailevi ilişkilere ehemmiyet verirler. “Anne ve babanın umudu yalnız bebektir, çocuktur. O olmazsa dünyanın aydınlığı geceye dönüşür.” (Aktamaliyev, 2001: 107) Kıdırov’un şiirlerinde bu bağın sağlam olduğuna işaret eden ve şiirlerinde çocukları ailevi kavramlarla kucaklayan bir üslup dikkati çeker. Çocukları bir baba şefkati ile kucaklayan Kıdırov, çocuklara şiirlerinde aile ortamını anımsatacak kelimeleri sıklıkla kullanmaya gayret eder.

Tablo 2.1. Abziy Kıdırov Şiirlerinde Aile, Akrabalık ve Yakınlık ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELELER	SIKLIK DERECELERİ
1.	ata (baba)	21
2.	ene (anne)	11
3.	dos (arkadaş), uul (oğul)	7
4.	çoñ ata (büyük baba), dostuk (arkadaşlık)	6
5.	aba (amca, abi)	4
6.	atake (babacığım), eneke (anneciğim), meyman (misafir)	3
7.	abake (amcacığım), aga (ağabeyciğim), eceke (ablacığım), ini (küçük kardeş)	2
8.	agay (abi, hoca), baba (ata, ecdat), eşikteş (komşu), koñşu (komşu)	1

Kıdırov’un şiirlerindeki aile ve akrabalık bildiren 18 kelime toplam 83 kez kullanılmıştır. Bu kelimeler içinde en sık kullanılanlar ailenin en temel taşları olan “ata” (baba) ve “ene” (anne) kelimeleridir. Şair kendisi de bir erkek olduğu için mi bilinmez, “ata” kelimesini “ene” kelimesinden de fazla olmak üzere toplamda 21 kez kullanmıştır. “Ene” (anne) ve “eneke” (anneciğim) kelimeleri de toplam da 14 kez kullanılmıştır.

İncener bolot eköo teñ,
Uruşpay cön cürüşsö,
Tilin alıp ar dayım,
Ene-atasın süyüşsö.
(Kıdırov, 1961: 5)

Mühendis olur bu iki beden,
Kavga etmadan normal yürüseler,
Söz dinleyip her daim,
Anasını babasını sevse.

Anda **abamdın** külö turgan cayı bar,
Kata dese zamandaşım cañılar.
Suu barbagan belindeki Tasmanın,
Ak buudaydan arbın tüşüm alınar.
(Kıdırov, 1956: 22)

O zaman **abimin** gülmesinin yeri var,
Hata dese zamanımdakiler yanılır.
Su gitmeyen, Tasma'nın belindeki yerden
Akbuğdaydan çok verimli hasat alınır.

Agay kirip kелgende,
Aytpa baldar mazagın.
Başkalar cep çınında,
Bakaş tarttı azabın.
(Kıdırov, 1975: 19)

Hoca girip geldiğinde,
Deme çocukların şakasını.
Başkaları yiyip gerçeğini,
Bakaş çekti azabını.

Kırgızlarda “agay” erkek öğretmene, “ece” de kadın öğretmene hitap etmek için kullanılan kelimelerdir. Şair kendisi de bir erkek olduğu için olsa gerek erkek öğretmeni kullanmayı tercih etmiştir.

Kıdırov, aileye dair kelimelerle birlikte “dos” (arkadaş), “eşikteş” (komşu), “agay” (hoca) gibi kelimeleri de kullanarak çocuğun etrafındaki çemberi geniş tutmuş ve çocukların ailenin yanı sıra yakın çevre ile bağlarının oluşmasına önemli katkılar sunmuştur. Şair bu kelimeleri kullanarak çocuklara ailenizi, çevrenizi ve bulunduğunuz yeri sevin mesajını da vermiş oluyor. Zira çocuğun etrafındaki en küçük halkada sevgi bağ kurulursa, en son halka olarak çocuğun ulusunu ve yurdunu da sevmesi beklenen bir netice olacaktır.

2.1.2. Doğa ile İlgili Kelimeler

Doğa çocukların zihin dünyasını zenginleştiren unsurlardan bir tanesi olarak ortaya çıkar. Çocuğun fitratında bulunan doğallık, doğa unsurunun da işin içine girmesiyle birbirini tamamlayan bir bütüne dönüşür. Kıdırov da bunun farkında olsa gerek şiirlerinde doğa ve doğaya ait kavramlara yer vermiş ve şiirlerini doğa atmosferinden yararlanarak zenginleştirmiştir. Özellikle “gül” (çiçek) ve “köçöt” (fidan) kavramlarını şiirlerinde tercih ederek çocukları büyüyen bir fidan, açılan bir gül gibi ele almıştır. “Köçötüm” adlı şiirinde bir çocuğun doğup büyümesine benzer bir şekilde fidanın toprağa dikilişini ve ona nasıl bakıldığını anlatmaktadır. Fidanın toprağa dikilmesi yeni umutların yeşermesini anlatmada oldukça başarılı bir kullanım olarak değerlendirilebilir. Kıdrov, şiirlerinde doğa ile ilgili olarak coğrafi kavramlara da yer verilmiştir. Dağ, deniz, ova, göl, nehir, ay, yıldız vb. gibi evrende bulunan bir takım doğal oluşumlar eserlerinde yer alır. Kıdırov’un yazdığı şiirlerin çocuklara hitap ettiği düşünülürse şair bu kavramları kullanarak çocukların hem zihin dünyalarında bu kavramlara dair hazırbulunuşluğu yükseltmiş, hem de çocukların gerçek hayatta yaşadıkları dünyayı ve kâinatı anlamalarına yardımcı olmuştur.

Tablo 2.2. Abziy Kıdırov’un Şiirlerinde Doğa ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELER	SIKLIK DERECESİ
1.	gül (çiçek)	7
2.	kök (gökyüzü)	5
3.	cıldız (yıldız), too (dağ)	4
4.	ay (ay)	3
5.	asman (gökyüzü), köçöt (fidan), özön (nehir)	2
6.	çolpon (çolpan yıldızı), çöl (çöl), düynö (dünya), güldüü (çiçekli), köl (göl)	1

Şiirlerde doğaya dair kullanılan farklı kelimelerin sayısı 13’tür. Şair bu 13 kelimeyi toplamda 34 kez kullanmıştır. Kelimeler arasında en çok kullanılanı “gül” kelimesidir.

Toosunan bürküt şaşıp barçın uçkan,
Cıldızdar tal çokudan közün kıskan.

Dağından kartal öterek karakuş uctu,
Yıldızlar dağın başından gözünü kıstı.

Kanadı çoku turgay **ayga** cetip,
Uuldarı şumkar minip **köktö** sızgan,
Kırgızstan, Kırgızstan, Kırgızstan,
Cerinen ırıs şilep bakıt suzgan.
(Kıdırov, 1969: 6,7)

Kanadı dağ başı dursun **aya** ulaşıp,
Oğulları kartala binip **göge** süzüldü.
Kırgızistan, Kırgızistan, Kırgızistan,
Yerinden rızık çıkıp mutluluğu çekip aldı

Kızıl, tazıl **gül** alıp,
Kızday süyküm buralıp.
Kabagı açık cadırap,
Çaşıl kiyip kubanıp.

(Kıdırov, 1961: 29,30)

Caz menen kamına,
Körk kılıp bagıma,
Köp **köçöt** tikkemin,
Üyümdün canına.

(Kıdırov, 1956: 24)

Kızıl kızıl **gül** alıp,
Kız gibi sevimliye dönüp.
Güler yüzle zevklenip
Yeşil giyip sevinip

Yazla birlikte hazırlanarak,
Güzellik kılıp bahçeme,
Çok **fidan** dikmişim,
Evimin yanına.

Kıdırov şiirlerinde hem çocukların dikkatini doğaya ilgi duymaya çekiyor, hem onların zihin dünyalarında bir tabiat oluşmasını sağlıyor, hem de fidan dikmek, çiçek yetiştirmek gibi meziyetler kazanmalarını da örtülü bir şekilde teşvik bulunmuş oluyor.

2.1.3. Hayvanlar ile İlgili Kelimeler

Hayvanlar, çocuk dünyası için vazgeçilmez öğelerden biridir. Çocukluk döneminde hayvanlar pek çok yerde ve pek çok şekilde çocuğun dünyası içindedir. Kimi zaman sokakta oyun oynanılan bir köpek, kimi zaman köyde üstüne binilen bir at, kimi zaman oyuncaklar içindeki ormanlar kralı aslan olarak çocuklar için hep bir yoldaştır. Kıdırov, şiirlerinde çocuğun vazgeçilmezlerinden olan hayvan figürünü tam da bahsedilen gibi pek çok yerde, pek çok şekilde kullanmıştır. Farklı isimlerdeki hayvanları kullanarak hem çocukların hayvanlara dair bilgilerini genişletmiş hem de çocukların hayvanlara dost bir şekilde yetişmesine olanak sağlamıştır.

Tablo 2.3. Abziy Kıdırov’un Şiirlerinde Hayvanlar ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELER	SIKLIK DERECELERİ
1.	ulak (oğlak)	9
2.	böcök (tavşan yavrusu), kozu (kuzu), ülül (salyangoz)	5
3.	kepter (güvercin)	4
4.	kükük (guguk kuşu)	3
5.	bakit (bakit kuşu), çaar (karaca), çaarçık (karaca yavrusu), çabalekey (kırlangıç), kuş (kuş), took (tavuk)	2
6.	artsan (aslan), at (at), ayuuke (ayıcık), ayuu (ayı), balapan (kuş yavrusu), balık (balık), barçın (karakuş), bulbul (bülbul), bürküt (kartal), colbors (kaplan), çımçık (kuş), eçki (keçi), eliktik (karaca), kakem (tavşan), karişkir (kurt), koy (koyun), koyon (tavşan), koyonek (tavşan), kozucan (kuzucuk), küröñ at (kahverengi at), pil (fil), şer (aslan), şumkar (kartal), tülkü (tilki), tülük (ahır hayvanları), uy (inek)	1

Ele alınan şiirlerde Kıdırov 38 farklı hayvan adını 68 kere zikretmiştir. Bu hayvanlar arasında, ismi en çok söylenen belki de çocuklarla hareketlilik ve yaramazlık konusunda en çok benzeşen “ulak” (oğlak)’tır. Yine çok söylenen hayvanlar arasında tavşan yavrusu ve kuzu da dikkat çekmektedir. Bazı hayvan isimlerinin kullanımında Kırgızlarda kutsal sayılması neden olmuş olabilir. “1) Kırlangıç, (...) 5) Guguk kuşu, (...) 15) Koyun. Kırgızlar bu hayvanları kutsal saymış ve öldürmekten korkmuşlardır.” (Soltonoyev, 2018: 271) Bu manada Kıdırov’un kırlangıç, guguk kuşu ve koyundan bahsetmesi elbette boşuna olmayıp çocuklara özellikle bu hayvanların isimlerini duyurma isteğidir.

Kozu menen **ulak**,

Dos ele mak.

Bışıқтаçu sabak,

Bir birinen surap.

(Kıdırov, 1956: 53)

Kuzu ile **oğlak**

Arkadaştı yakın arkadaş.

Tamamlarlardı dersi

Birbirlerinden sorup.

Çabalekey toktoy tur,

Kırlangıç dur dur,

Caş dosuña köñül bur.
Tekildetip cügürtüp,
Terdetkeniñ bolbostur.
(Kıdırov, 1956: 26)

Genç dostuna dikkat ver.
Tıkırdatıp koşturup,
Terletmen olmaz.

—Bilse, men da anın asıl mülkü
Kemsintip caar **tookko** kıldı külkü.
Kuyrugum cok, caman kurudum—dep,
Bışıktap ıylap iydi kayran **Tülkü**.
(Kıdırov, 1958: 6)

—Bilse ben de onun asıl malıyım,
Küçümseyerek benekli **tavuğa** gülünç yaptı.
Kuyruğum yok, bıktım—deyip,
Hıçkırıp ağlamaya başladı zavallı **Tilki**.

Şiirlerde ilgi uyandıran bir durum da kartalın bazı mısralarda farklı kelimeler ile söylenmiş olmasıdır. “Şumkar” ve “bürküt” kelimelerinin her ikisi de kartal için kullanılan kelimelerdir. Kartal, bozkurt ile birlikte Türk kültürü için oldukça önemli hayvanlardır. Kırgızlarda kullanılan “Yerde bozkurt ol, havada kartal.” atasözü de Kırgız Türklerinin bu iki hayvana verdikleri değerlerin bir göstergesidir. Kıdırov da her ne kadar eserlerinde milli unsurları çok öne çıkartmasa da kartal figüründen yararlanmıştı.

Toosunan **bürküt** şaňşıp barçın uçkan,
Cıldızdar tal çokudan közün kıskan.
Kanatı çoku turgay ayga cetip,
Uuldarı **şumkar** minip köktö sızgan,
Kırgızstan, Kırgızstan, Kırgızstan,
Cerinen ırıs şilep bakıt suzgan.
(Kıdırov, 1969: 6,7)

Dağından **kartal** öterek karakuş uçtu,
Yıldızlar dağın başından gözünü kıstı.
Kanadı dağ başı dursun aya ulaşıp,
Oğulları **kartala** binip göğe süzüldü.
Kırgızistan, Kırgızistan, Kırgızistan,
Yerinden rızık çıkıp mutluluğu çekip aldı

Kıdırov’da hayvan isimlerinin kullanımıyla alakalı tespit edilen diğer bir husus, yavru hayvanları daha sık kullanmış olmasıdır. Her şeyin yavrusu ve küçüğü daha sevimlidir. Özellikle bu durum insanlarda ve bir çok hayvan türünde daha çok dikkat çeker. Şair de bunu böyle değerlendirmiş olmalı ki yavru hayvanları şiirlerinde ağırlıkla kullanmıştır. Kuzu, oğlak, karaca yavrusu ve tavşan yavrusu gibi kullanımlar üzerinden küçük çocuklarla bu yavru hayvanlar arasında bir özdeşim yapmakta, onları küçükten birbirine dost etmektedir.

2.1.4. Vücut ile İlgili Kelimeler

Kıdırov'un şiirlerinde çocukların dünyayı tanımaya ve anlamaya yönelik kelimeleri kullandığı müşahade edilen bir durumdur. Çocuğun dünyayı tanımadaki en önemli aşamaysa, bu bilinçlenme sürecine kendisini tanımasıyla başlamasıdır. Çocuk önce kendisini, kendi ruhu ile bedenini tanımalı ve anlamlandırılmalı ki kendisini bu evrende uygun yerde konumlandırmayı başarabilsin. Kıdırov, küçük okuyucularının kendi bedenlerinin farkında olmalarını sağlamak için vücut ve organlarla ilgili kelimelere değinmiş ve onların zihniyetinde farkındalık oluşturmaya çabalamıştır.

Tablo 2.4. Abziy Kıdırov'un Şiirlerinde Vücut ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELER	SIKLIK DERECESİ
1.	kol (el, kol)	22
2.	köz (göz)	17
3.	cürök (yürek)	12
4.	baş (baş, kafa), köñül (gönül)	8
5.	but (bacak), kulak (kulak)	7
6.	ooz (ağız)	4
7.	cüz (yüz), caş (yaş)	3
8.	boy (boy), kuçak (kucak), sakal (sakal)	2
9.	moyn (boyun), tiş (diş)	1

Kıdırov, şiirlerinde vücuda dair 15 kelimeyi toplamda 99 kez kullanmıştır. Kullandığı kelimelerin en başında 22 defa geçen "kol" (kol, el) kelimesi vardır. Kırgız Türkçesinde el ve kol için ayrı ayrı kelimeler kullanılmamış ve "kol" kelimesi ile hem el hem de omuzdan bileğe kadar olan kısım isimlendirilmiştir. Bu kadar fazla kullanımda bunun da etkisi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Kol kelimesini sıklık olarak takip eden kelime ise 17 defa ile "köz" (göz) kelimesi olmuştur. Gözün dünyayı görmek ve anlamak noktasındaki görevi tartışılmaz bir gerçektir. Hassaten çocuklar için görselliğin ne kadar mühim bir durum olduğu da düşünülürse, "köz" kelimesinin bu denli yoğun kullanılması yerinde olmuştur.

Karap tursañ **közün** toyot kızılga; Baktığında **gözün** doycak hasada,
Külküsü mol, küz cırgalı uşul da. Gülüşü bol güz sevinci şu işte.
Kim kubanbay, kim ırdabay turalat, Kim sevinmeden, şarkı söylemeden durabilir?

Küz baylığı caynap kelgen uçurda. Güz zenginliğı kaynayıp geldiğı zamanda.
(Kıdırov, 1958: 19)

Cer tepkilep kozu okşop, Taarınbaymın tamakka. Atamdan murun ozunup, Kol salbaymın tabakka. (Kıdırov, 1961: 7)	Yer tepip kuzuya benzeyip, Darılmayacağım yemeğe. Babamdan önce öne atılıp, Elimi uzatmam tabağa.

“Cürök” (yürek) kelimesi de çok sık olarak geçen kelimelerden biridir. Kıdırov’un yürek kelimesini bu kadar sık kullanmasındaki nedenlerden biri çocuklara, duyguların yürekte yaşadığını ve insanı insan yapan bir takım özelliklerin yürekte yeşerdiğini anlatmak olabilir. Çocuklar geleceğın yetişkinleri olarak cesaretli olmalılar ki Kırgız halkı ve Sovyet rejimi varlığını kendinden emin nesillerle sürdürebilsin. Bununla birlikte çocukların yüreğine pionerlik duygusunu aşılama isteğı de yüreğı öne çıkarmaktadır.

Caş ömürdü şat kılıp, Cürökkö taasir kaltırıp. Mınakey keldi sentyabr’, Baraban, surnay tartılıp. (Kıdırov, 1958: 18)	Genç ömrü şad kılıp, Yürekte iz bırakıp. İşte geldi eylül, Davul, zurna çalıp.

Köçö için baskan şañ Könül sergiyt karasañ. Çenemgis tolkuyt cürögüm, Pioner kezdi sanasam. (Kıdırov, 1958: 18)	Sokağın içini dolduran şañ, Gönül ferahlar baksan. Sonsuz dalgalanır yüreğim, Pioner zamanını, düşünsem.

2.1.5. Yiyecekler ve İçecekler ile İlgili Kelimeler

Yiyecek ve içecekler insan hayatının devamını sağlar. Çocuklar, özellikle de küçük çocuklar bazen yemek yemeğı unutulur bazen de yemek istemezler. Elinde bir tabak ile çocuğının peşinden koşturup yedirmeye çalışan anne

görüntüsü pek çok kişinin bildiği bir durumdur. Kıdırov, çocukları götürdüğü dünyanın içine yiyecek ve içecekleri de eklemeyi ihmal etmemiştir. Çeşitli yiyeceklerden bahsederek onlara yemek zevkini ve tadını aşılamaaya çalışmıştır. Yiyecek ve içeceklere aşına olan ve isimlerini duyunca onlara dair merakı perçinlenen çocukların, besin maddeleri zihin dünyalarında güzel bir unsur olarak yerini alacaktır.

Tablo 2.5. Abziy Kıdırov’un Şiirlerinde Yiyecek ve İçecek ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELER	SIKLIK DERECELERİ
1.	suu (su)	6
2.	alma (elma), tamak (yemek)	4
3.	buuday (buğday), çay (çay)	3
4.	aş (yemek), cemiş (yemiş,meyve), dan (hububat), egin (ekin)	2
5.	arpa (arpa), cañgak (ceviz), çamgır (turp), kartoşkaga (patates), konfet (şeker), nan (ekmek)	1

Yiyecek ve içecekler ile ilgili en sık kullanılan kelime, insan hayatı için en önemli olan “suu” (su) kelimesidir. Kıdırov, “suu” kelimesini toplamda 6 kez kullanmıştır. Bunun dışında Kırgızistan coğrafyasında yetişebilecek tarım ürünlerinden olan “alma” (elma), “buuday” (buğday), “arpa” ve Rusça kökenli “kartoşkaga” (patates) kelimeleri de bu kategoride değerlendirilebilecek diğer kelimelerdir. Şair, yiyecek ve içecekler başlığında 15 farklı kelimeyi toplamda 34 kez kullanmıştır.

Aç boloyun,

Tiştin kirin soroyun.

Calgız gana **kartoşkaga** tayanıp,

Çaybı suubu tınç içeyin cay alıp.

Cırtık cürsün meyli menin dalımda,

Kabak çıtpay külsö carım canımda,

Iraazımın, iraaazımın baarına,

Tınçtıık künü tiyip tursun şaarıma.

(Kıdırov, 1969: 10)

Aç olayım,

Dışın kirini emeyim

Yalnızca **patatese** dayanıp,

Çayı, suyu rahat içeyim oturarak

Yırtık olsun razıyım benim sırtımda,

Surat asmadan gülse yârim yanımda,

Razıyım, razıyım hepsine,

Barış güneşi dokunsun şehrim

Bakaş taap cañılık,
Kaalga açılıp cabılıp.
Kıçıgınan **cañgaktar**,
Cattı birden çağılıp.
(Kıdırov, 1975: 19)

Bakaş bulup yenilik,
Kapı açılıp kapanıp.
Kenarından **cevizler**,
Kolayca kırılıyordu.

2.1.6. Yer Adları ve Yönler ile İlgili Kelimeler

Kıdırov, yer adlarından bahsederken de eksenini geniş tutuyor. Çocukları sadece ana vatanları olan Kırgızistan'da bulunan mekân ve şehirlerde dolaştırmıyor, Sovyetler Birliği'ne bağlı olan diğer ülkelerden ve mekânlardan da haberdar ediyor, çocukların ufuklarına oraları da ekliyor. Bu kullanımlar, çocukların yer ve yön mefhumunun gelişmesi, konumlandırma ve ifade etme yeteneğinin güçlenmesi noktasında oldukça önemli bir durumdur. Küçük yaşta yaşadığı dünyayı tanıyan çocuklar, zihin sınırlarını genişletecek ve ellerindeki imkânlarla, imkansızın sınırlarını zorlayacaklardır.

Tablo 2.6. Abziy Kıdırov'un Şiirlerinde Yer Adları ve Yönler ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELER	SIKLIK DERECELERİ
1.	meken (vatan)	11
2.	Kırgızstan (Kırgızistan), üy (ev)	10
3.	aalam (alem)	6
4.	kolhoz (kolhoz, çiftlik)	5
5.	bakça (bahçe), tam (dam, ev)	3
6.	aymak (memleket), şaar (şehir), tegerek (muhit), tegiz (düz)	2
7.	bag (bağ, bahçe), batış (batı), çığış (doğu), kıştak (köy, kışlak), kommunar (komün), Moskva (Moskova), Oş (Oş), uya (yuva), zavod (fabrika)	1

Kıdırov bu kategoride 20 farklı kelimeyi toplamda 65 kez kullanmıştır. En çok kullanılan 3 kelime arasındaki ilişki de oldukça manidardır. Şair toplamda 11 kez “meken” (vatan) kelimesini kullanmıştır. Sanki birebir kullandım dercesine 10 kez de “Kırgızstan” (Kırgızistan) ve “üy” (ev, yuva) kelimelerini kullanmıştır. Aslında bu 3 kelimenin kullanımı şairin vatani ve ülkesi için neler hissettiğini gösteren; vatanının yuvası, evinin bir odası, içten içe büyüttüğü sevdası olduğunu aksettiren kullanımlardır. Bu güzel ve temiz niyetini, henüz doğallığı aynen ana

sütü gibi bembeyaz olan, çocukların zihin dünyalarına aşılacak ve onların da vatansever insanlar olarak yetişmesini sağlamak için şiirlerine petek gibi dokumuştur.

Cerleri el kolunan kulpunuşkan, Elderi büt emgekke umtuluşkan. Töşünö koştóp altın orden tagıp, Kün bolup külüp turgan kün çığıştan. Kırgızstan, Kırgızstan, Kırgızstan, Sen bugün gül gana emes Yıldızstan. (Kıdırov, 1969: 7)	Yerleri halk eliyle rengârenk olan, Halkları tüm emeğe yeltendiler. Göğsüne çiftter altın madalya takıp, Güneş ise gülümsüyordu doğudan. Kırgızistan, Kırgızistan, Kırgızistan, Sen bugün sadece gül değil Yıldızistansın.

Oy, meken —enekem, Cok eken saga teñ. Keçke oynop bakçañda, Coodurap külöm men. (Kıdırov, 1956: 35)	Ey, yurdum —anacığım, Yokmuş sana denk. Devamlı oynayıp bahçende, Tatlı bakıp gülerim ben.

Vatan, insan için en kutsal olan değerlerden biridir. Kıdırov vatandan sonra ikinci kutsal olan anneyi de vatana benzetiyor. Anne sevgisi ile vatan sevgisini birbirini tamamlayan iki değer olarak küçük okuyucularına takdim etmektedir.

2.1.7. Renkler ile İlgili Kelimeler

Renkler yaşamın her alanında, tabiatın her yerinde doğal ya da insani etkenlere bağlı olarak bulunan görsel niteliklerdir. Hemen her varlığın tanımlaması yapılırken renk faktörü de belirtilir. Renk bir nesneyi diğerlerinden ayıran özelliklerden bir tanesi olarak da sayılabilir. Tüm dünyada kabul edilen bazı renk değerlendirmeleri vardır. Bayanlara, özellikle de kız çocuklarına pembe ile tonları, erkeklere özellikle de erkek çocuklarına da mavi ve tonları çok kullanılır. Renklerin çocuklar için de ifade ettiği birçok anlam vardır. Çocukların renkli olan şeylere olan ilgisinin, tek renkli ya da renksiz olan şeylerden daha fazla olduğu bir gerçektir. Renkli bir araba, oyuncak, giysi, ayakkabı hatta şeker

bile çocuk için daha caziptir. Kıdırov bu durumun farkında olarak şiirlerinde hemen hemen her renge değinmeye çocuklara renklerle bezeli bir şiir dünyası sunmaya çalışmıştır. Varlıkları tanımlarken rengi kullanmış ve çocukların muhayyilesinde anlatılanları daha canlı kılmayı amaçlamıştır. Ana renkler diye tabir edilen mavi, kara (siyah), sarı, kırmızı (kızıl), beyaz (ak) renkleri eserlerinin içine serpiştirerek kitabın siyah ve beyazdan oluşan sayfalarını renklendirmeyi başarmıştır.

Tablo 2.7. Abziy Kıdırov'un Şiirlerinde Renkler ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELELER	SIKLIK DERECELERİ
1.	kızıl (kızıl, kırmızı)	11
2.	ak (beyaz)	10
3.	kara (siyah)	4
4.	kök (mavi)	3
5.	apak (bembeyaz)	2
6.	çaşıl (yeşil), kapkara (kapkara), kızıl-tazıl (kızıl kızıl), sarı (sarı)	1

Renk belirten kelimeler arasında en çok kullanılanı, kızıl (kırmızı)'dır. Kızıl kelimesi şiirlerde 11 kez kullanılmıştır. Eserde pekiştirilen renkler de dahil olmak üzere 9 farklı renk ismi geçmektedir. Bu 9 farklı renk ismi toplam 34 kez kullanılmıştır. Dikkatlerden kaçmayan bir hususiyet tüm dünyada komünizmin sembolü sayılan kızıl rengin çok sık kullanılmış olmasıdır. Kızıl bayrak, kızıl kömür, kızıl kurdele, kızıl buğday gibi bir takım tamlamalar vasıtası ile sürekli kızıl renge bir vurgu söz konusudur. Propagandaya ait kelimeler ileride mülhaza edileceğinden, kızıl rengin içeriğine dair bilgileri bu kadarla sınırlamak yeterli olacaktır. Kızıl renkten sonra en çok kullanılan renk yine bir simge renk olan beyazdır. Beyaz da bilindiği üzere tüm dünyada barışın rengi olarak kabul edilir. Aynı zamanda beyaz çocukların zihin dünyasını temsil edercesine saflığın ve temizliğin de rengidir.

Kanatında katı bar,

“Tınçtık” degen atı bar.

Beypil kündün erk kuşu,

Büt düynögö taanım al.

Ak kepter,

Kanadında mektubu var,

Rahatlık denen adı var.

Huzur gününün özgür kuşu

Bütün dünyada meşhur.

Ak güvercin,

Ak kepter,
Aylanıp erkin uça ber.
Kaalabayt **kızıl** kırgındı,
Kadırlayt seni bizdin el.
(Kıdırov, 1956: 35)

Ak güvercin,
Dolaşıp özgürce uçuver.
İstemez **kızıl** katliamı,
Saygı duyar sana bizim halk.

Başın iykep cer karap,
İnisi kaldı uyalıp.
Kızıl tokol buudayday
Appak cüzü kıyarıp.
(Kıdırov, 1961: 6)

Başını eğip yere bakıp,
Kardeşi kaldı utanıp.
Kızıl, güzel buğday gibi
Bembeyaz yüzü kızarıp.

Şinel' kiyip **kapkara**,
Şayır külüp şattana.
Usta bolup kolhozgo,
Keldi tokar'—caş bala.
(Kıdırov, 1956: 7)

Asker kaputu giyip **kapkara**,
Neşeli gülerek sevine.
Usta olup kolhoza,
Geldi tornacı-geñ delikanlı.

Kıdırov doğayı, iç dünyasını ve yaşadığı devrin zihniyetini seçtiği renkler bağlamında oldukça sarı bir biçimde çocuklara aktarmıştır demek yanlış olmayacaktır.

2.1.8. Zaman ve Mevsimler ile İlgili Kelimeler

Yetişkin bireyler, zaman mefhumundan bahsederken olması gerekenden daha hızlı geçtiğinden sürekli yakınırlar. Zamanı yetiştirememek işleri ve planları aksatan neticelere neden olmaktadır. Aynı şekilde yetişkin bireylerin dünyasında dakikalar, saatler, günler, aylar da aynı hızla akıp gitmekte ve mevsimler adeta birbirini kovalamaktadır. Erişkin insanlar için zamanın bir ifadesi de geçmişin hayalinin hep canlı kalması, gelecek günlerin ise yaşanmış hissi oluşturmayacak kadar hızlı bir şekilde anı halini almasıdır. Fakat gözler çocukların dünyasına

çevrildiğinde durum pek de öyle değildir. Çocuklar sürekli zamanın ilerlememesinden, daha doğrusu yaşlarının hep küçük kaldığı algısından olsa gerek zamanı yavaş olarak duyumsamaktadır. Çocuklar bunun bir neticesi olarak yaşlarını hep olduğundan biraz daha fazla söyleme gereği de hissederler. Özellikle ilkökul dönemleri bitmek bilmeyen yıllar gibidir çocuk zihninde. Mevsimler ise çocuklarda tabiatın ve kendilerinin geçirdiği başkalaşımın bir eseri olarak genellikle bir heyecan oluşturur. Yaz mevsiminin gelmesiyle tatile gidilmesi ya da köyde yaşayan büyük anne ve büyük babanın ziyaret edilmesi, oyun, yüzme eğlence döneminin başlaması; kışın gelmesiyle karın keyfi, yağmurun çıkardığı tıkırtılar, sobanın üstünde pişen kestaneler çocuklar için mutluluk aracı haline gelir. Kıdırov tüm bu durumları çocukların nazarından anlatmayı başarmış ve zamanı, mevsimleri çocukların dünyasının süsü haline getirerek eserlerine taşımıştır. Kendi çocukluğuna dair çağrışımları, çocukların bir oyun arkadaşı gibi aralarına karıştırdığına ifade etmiş, zamanı ve zamana dair her kavramı çocuk dünyasının bir yerlerine bırakmıştır.

Tablo 2.8. Abziy Kıdırov’un Şiirlerinde Zaman ve Mevsimler ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELER	SIKLIK DERECESİ
1.	kün (gün)	23
2.	cay (yaz)	12
3.	bügün (bugün), zaman (zaman)	10
4.	küz (güz)	7
5.	kez (zaman)	5
6.	bıyıl (bu yıl), caz (ilkbahar), dayım (daima)	4
7.	anda (o zaman), camgır (yağmur), cıl (yıl), çak (zaman), erteñ (sabah), tün (gece)	3
8.	erte (yarın), kış (kış), ubak (vakit)	2
9.	dayıma (daima), erteli (sabah), küdür (gündüz), maal (vakit), minut (dakika), oktyabr (ekim ayı), sentyabr (eylül ayı), tañ, tündür (gündüz), ubakit (vakit), uçur (zaman), zamat (zaman)	1

Kıdırov zaman ile ilgili 30 farklı kelimeyi toplamda 115 kez kullanarak şiirlerinde zaman ile ilgili kavramlara ciddi bir yer ayırmıştır. Bu 30 kelime içinde en çok kullanılan çocukların belki de kendisi içinde oyunlar oynadığı, güneşin pırıltısını görebildikleri “kün” (gündüz) kelimesidir. “Kün” kelimesi toplamda 23 kez tekrar edilmiş, oldukça sık kullanılmıştır. Kullanım sıklığında “kün” kelimesini takip eden kelime 12 tekrarla “cay” (yaz)’dır. Şair “bügün” (bugün) ve

zaman kelimelerini de 10'ar kez kullanarak eserlerinde bu kelimelere de yer vermiştir.

Ülül,ülül,
Üydön nege çıkpaysıñ,
Kündür-tündür uktaysıñ,
El emgekke ketti dep,
Eşik kaksak ukpaysıñ
(Kıdırov, 1975: 20)

Salyangoz, salyangoz
Evden niye çıkmazsın?
Gündüz-gece uyuyorsun,
Halk emeğe gitti deyip,
Kapı çalsak duymazsın.

Bügün bolsa entelep,
Başkaça eşik kağışı.
Beş alğan go sıyagı,
Katuu çıgat dabışı.
(Kıdırov, 1981: 43)

Bugün ise telaşlanıp,
Başka türlü kapı çalışı.
Beş almışa benziyor,
Yüksek çıkar sesi.

Çakşı bala Nurkalıy,
Taza deybiz **ar dayım**.
Muzdak suuga kol betin,
Cuuy beret ansayın.
(Kıdırov, 1958: 12)

Güzel çocuk Nurkalıy
Temiz diyeceğiz **her daim**.
Buz gibi suya elini yüzünü sokup,
Yıkar her zaman.

2.1.9. Sayılar ile İlgili Kelimeler

Sayılar evrendeki sistematik içinde en büyüleyici olanlardan bir tanesidir. Başlangıcına ve bitişine dair bir sınırlamanın getirilememesi bu büyümlü düzenin gizemini daha da arttırmaktadır. Sayılar her ne kadar kavram ve kullanım açısından matematiğin alanında yer alsada, şiir içindeki kullanımları ile bu çalışmada değerlendirme kapsamına alınmıştır.

Kıdırov'un üslubunun eğitici bir yanı olduğu eserlerinde görülen bir durumdur. Şair, eğiticiliğini çocukların sayılar üzerinde bir takım düşünceler oluşturmaya yönelterek yıl, yaş, sınav notu gibi sayı ifadelerine şiirlerinde yer vermiştir. Sayıların kullanılması aynı zamanda çocuklara bir takım somut öğeleri aktarmada da yararlı olmaktadır. Sayıların belirttiği varlıkları, çocuklara aktarmak

ifadeyi soyutluktan bir parça daha kurtararak somutlaştırma konusunda değerli bir işlev görmektedir. Şu da bir gerçektir ki sayılar her zaman mücerret sayı ifade de etmezler. Bir kelimesi sayısal bir değer ifade ettiği kadar, belirsizlik, birliktelik, vurgulama gibi pek çok anlamı da üzerinde taşır.

Tablo 2.9. Abziy Kıdırov’un Şiirlerinde Sayılar İle İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELER	SIKLIK DERECELERİ
1.	bir (bir)	47
2.	beş (beş)	7
3.	tört (dört)	4
4.	birinçi (birinci), eki (iki), üç (üç)	3
5.	altınçı (altıncı), ceti (yedı), ekinçi (ikinci), elüü (elli), tokson (doksan)	1

Sayılar arasında Kıdırov’un en çok kullandığı, hiç şaşırtıcı olmayan bir şekilde “bir” sayıdır. Kırgız Türkçesinde de Türkiye Türkçesindeki şekliyle ifade edilen bir sayı metin içinde toplam 47 kez kullanılmıştır. Bu durum incelenen şiirlerdeki kelimeler arasında da “bir” sayısını kullanım sıklığı en çok olan sözcükler arasına yerleştirmiştir. “Bir” sayısını takiben en çok kullanılan sayılar “beş” (beş) ve “tört” (dört) olarak ortaya çıkmaktadır. Şiirde farklı kullanılan sayı 11 adettir. Bu 11 sayı toplamda 72 kez şiirlerin içinde yer bulmuştur.

Külgönündö **bir** tereñ sır barçılıp, Güldüğünde **bir** derin sır var sanki,
Mañdayınan ter kuyuldu tamçılıp. Alnından ter döküldü damlayıp.
Ay abake kubanıçıñdı ayt desem, Ey amca neye sevindiğini açıkla desem,
Camgır menin kubanıçım dep katkırat. Yağmur benim sevincim deyip kahkaha attı.

(Kıdırov, 1956: 22)

—Uydun **tört** butu **tört** cerde catat. —İneğin **dört** bacağı **dört** yerde duruyor.
Sızdasa ünü söögümö batat. Sızlasa acısı kemiğime batıyor.
Çogultup cıyıp koyboston anı, Torlayıp toparlamadan onu,
Üstünö kayra oñkoçuk atat,— Üstünden bir daha takla atıyor.—
(Kıdırov, 1958: 6)

Yine sayılamayacağı bilinen şeyleri anlatmak için binlerce, bir şeyin bittiğini anlatmak için sıfırı tüketmek gibi sayının sayı manasından uzaklaştığı kalıpların kullanıldığı da vakidir. Kıdırov da bu şiirlerinde bunu kullanmış örneğin renklerin çokluğundan bahsetmek için, abartmak kabilinde bin renk gibi ifadelere yer vermiştir.

Köp oylonup tartkanday,
Köp kilem cerge capkanday,
Miñ kabulgan tüşüñdü.
Süröttöögö cetpes şay.
(Kıdırov, 1961: 30)

Çok düşünüp çok çizmiş gibi,
Yere çok kilim sermiş gibi
Bin renge dönüşen rengini,
Tasvir etmeye yetmez güç.

2.1.10. Oyun ve Oyuncaklar ile İlgili Kelimeler

Oyun ve oyuncak kavramı çocuk dünyası içinde belki de en ehemmiyet teşkil eden unsurdur. Oyun ve oyuncaklar çocuklar için değerli olduğu kadar gelişimsel manada da gerekli olan şeylerdir. Zira çocuklar, oyun sayesinde kendilerini ifade etmeyi, toplum yaşayışında bir yer edinmeyi, görev ve sorumluluk bilincini ve maddi varlık sahibi olmayı farkında olmaksızın prototip düzeyde de olsa deneyimlemiş olurlar. Çocukların oyun oynaması belki onlar için sadece güzel zaman geçirme vesilesi olarak görülebilir; fakat eğitim ve gelişim bağlamında lüzumu yadsınamaz olan yaşantılardır. Kıdırov şiirlerine bakıldığı zaman birlikte oyunlar oynayan iki küçük arkadaş, “paytak” (dama) oynayan kuzular ile oğlaklar ve top oynayan çocuklar görülen durumlardır. Çocukların oyun ve oyuncak gereksinimlerinin farkında olan Kıdırov, şiirlerinde buna yer vermeye çalışmış, çocuklara oyunu özendirici ifadeler kullanmıştır. Oyuncaklarına kötü davranan “Ömüş” adlı bir çocuğun yaptıklarını ve oyuncaklarının sonunda onu terk edişini çocuklara aktararak tatlı bir ikaz ile onlara doğru yolu göstermeye çalışmaktadır. Küçük yaşlarda oyuncak gibi eşyalar üzerinden sorumluluk bilincini kazanmayan çocuklar ilerleyen yıllarda sorumlu birer fert olamama ihtimali ile karşılaşacaklardır. Bu gerçeği bilen Kıdırov, ağaç yaşken eğilir mantığıyla hem oyunlardan hem oyuncaklardan hem de sorumluluklardan can sıkımayan ikazlarla bahsetmiş, mesajlarını gergef gibi birbiri içine işlemiştir.

Tablo 2.10. Abziy Kıdırov'un Şiirlerinde Oyun ve Oyuncaklarla İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELER	SIKLIK DERECELERİ
1.	top (top)	3
2.	oyun (oyun), oyunçuk (oyuncak)	2
3.	doybu (paytak, dama)	1

Kıdırov, oyun ve oyuncak kavramları ile ilgili 4 farklı kelime kullanmıştır. Bu kelimeler toplamda 8 kez kullanılmıştır. “Top” kelimesi Türkiye Türkçesindeki gibi futbol topu anlamında kullanılmış olup 3 defa tekrar etmiş bir kelimedir. Oyun kelimesi de Kırgız Türkçesinde Türkiye Türkçesindeki anlamı ile kullanılmaktadır.

Bir içip çayın,
Bir cürüp dayım.
Oynoçu **doybu**
Ar kün sayın.
(Kıdırov, 1956: 54)

Birlikte içip çayı,
Bir gezip daima.
Oynarlardı **dama**,
Her bir gün.

Enesi üygö kirgenden baştap,
Eleñdep Ömüş közdörü caştap,
Bırbiñdap eerçip çurkadı koşo,
Eşikke köp **oyunçuktarmın** taştap.
(Kıdırov, 1958: 5)

Annesi eve girdiği andan başlayarak,
Bakınıp Ömüş gözleri yaş dolarak,
Mızırđanarak peşine düşerek koştı
Dışarıya **oyuncaklarının** çoğunu bırakıp.

Körsön bakça tegine,
Kızıgasın içine.
Topum menen çappaymın,
Es ala ket kiçine.
(Kıdırov, 1956: 25)

Görsen bahçe tarafını,
Merak edersin içini.
Topum ile vurmayacağım,
Dinleniver birazcık.

2.1.11. Eğitim ile İlgili Kelimeler

Kıdırov şiirlerinin en önemli amaçlarından birisi eğlendirirken öğretmektir. Şiirlerinde öğrencilerine gizli, açık her şekilde eğitimin gerekliliğinden, okumaktan, okuldan, kalem, kâğıt kitap gibi eğitim öğelerini söylemekten asla vazgeçmez. Çünkü eğitim bir süreçtir ve bu süreç çocuğun

hayatının her safhasında olmalı, yaşam boyu da devam etmelidir. Kıdırov kendi yaptığı informal eğitimi formal eğitimle de desteklemeyi tavsiye eder. Bu eğitim yalnız okulda okumak manasında da değildir. Bir mesleği tüm incelikleri ile öğrenip icra etmek de bir eğitimidir. Eserlerinde mesleki eğitimin öncülü kabul edilebilecek meslek tanıtımlarını yaparak küçük yavruların bu manadaki algı düzeylerini de yükseltmeye çalışmıştır. Okulda iyi notlar alan çocukların sınıfta içindeki popülerliği, derslerinde başarılı olanların yakalarına takılan komünist eğitim modelindeki yıldızlar, Kıdırov şiirlerinin çeşitli dizelerine serpiştirilmiş ifadelerdir.

Tablo 2.11. Abziy Kıdırov’un Şiirlerinde Eğitim ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELER	SIKLIK DERECELERİ
1.	mektep (mektep)	9
2.	dem (teneffüs), kızıl bantik (kızıl kurdele), sabak (ders)	3
3.	incener (mühendis), parovozçu (makineci), tarbiya (terbiye)	2
4.	Alippe (Okuma kitabı), ilim (ilim), kagaz (kâğıt), kalem (kalem), kitem (kitap), klass (sınıf), kosmonavt (kozmonot), mugalim (öğretmen), parta, (sınıf sırası) sinoo (sınav), taalim (eğitim), takta (tahta), tamga (harf), tanapis (teneffüs), tokar (tornacı)	1

Eğitimle ilgili kullanılan kelimelerin en başında formal eğitimlerin kaynağı, çocukların küçüklükten 20’li yaşlarının ortalarına kadar hayatlarında önemli bir yer tutan “mektep” kelimesi gelmektedir. Mektep kelimesi şiirlerde toplam 9 kez kullanılarak eğitimle ilgili kelimelerin en çok tekrar edeni olmuştur. Mektep kelimesini sırası ile “dem” (teneffüs), derslerinde başarılı olanlara öğretmenlerince takılan “kızıl bantik” (kızıl kurdele), “sabah” (ders) kelimeleri izlemiştir. Bu 3 kelimenin kullanım sıklığı toplam 9’dur. Şiirde eğitimle ilgili kullanılan farklı kelimelerin sayısı 22 olup bu kelimeler toplamda 39 kez kullanılmıştır.

Tazalığı bettedim,

Tentektikten çettedim.

Talaptantıp degdetken,

Temizliğe yöneldim,

Yaramazlıktan uzaklaştım.

Talep edip arzu uyandıran,

Tatınakay **mektebim**.

(Kıdırov, 1975: 11)

—Maga bolboyt **dem alış**,

Men **okuuçu** emesmin.

Bırs küldü da çoñ ata:

—Iylaba tentek ıylaba,

Sen azır tüŝünö eleksiñ.

(Kıdırov, 1958: 10)

Güzel **mektebim**.

—Bana olmayacak **dinlenme**,

Ben **öğrenci** değılim.

Kahkaha attı büyük babası:

—Ağlama yaramaz ağlama,

Sen şimdi düŝünmelisin.

Kızıl kurdela takanların başarılı öğrenciler olduğı vurgusu özellikle yapılarak çocuklara açıktan çalışkanlık vurgusu, örtük bir şekilde ise komünizm propagandası yapılmaktadır.

Kızıl bantik takkandar

Kıyın eken baykasam.

Suroo berse mugalim,

Dayar turat ar kaçan.

(Kıdırov, 1975: 49)

Kızıl kurdele takanlar,

Ustaymış anladım.

Soru sorsa öğretmen

Hazır durur her zaman.

2.1.12. Teknoloji, Araç-Gereç ve Eşya ile İlgili Kelimeler

İnsanoğlu yaratıldığı ilk günden beri hayatını daha kolay kılmanın yollarını aramıştır. Bu bağlamda eşyalar insanların hayatını kolaylaŝtıran ihtiyaçlar olarak karŝımız çıkmaktadır. Çocukluk çağlarından itibaren insanlar, bir takım araç-gereçlerle iç içe yaşamaya başlar. Doğduktan bir süre sonra süt içilen biberon, okula baŝlanıldıđında kitapların taŝındığı çanta, ulaşım aracı olarak bisiklet, araçlar, trenler hep belli ihtiyaçlar doğrultusunda insanoğlunca hayatı kolaylaŝtırmak adına bulunan nesnelerdir. Kıdırov, çocukların daha doğar doğmaz içine düŝtüğü bu eşyalar dünyasını küçük dimağlar için anlaşılır kılmak ve çocukları eşya kullanımının zihinsel süreçlerine hazırlamak için şiirlerinde hem gündelik eşyalardan hem de teknoloji ile üretilen aletlerden bahsederek küçük okuyucularına eşyalar hakkında bilgiler sunmuştur. Hatta çocuklara teknolojiye dayanan aletleri tanıtip onlara ilişkin bilgileri küçük yaşlardan almalarını

sağlamış, teknolojiye hemhal olarak büyümelerine özen göstermeye çalışmıştır. Bu tavrının altında yatan durum biraz irdelenirse öğretici vasfının yanı sıra rejimin de “bu güçlülük alametlerinin” ediplerce tanıtılmasını teşvik etmesinin bir payı olduğu görülecektir. “O dönemki sosyal hayatta meydana gelen teknik gelişmeler şiire yansımıştır. (...) Traktör, uçak, lokomotif gibi araçlara ek olarak buldozer gibi yeni araçlar da şiirde yerini alır.” (Duman, 2016: 72)

Kıdırov eşyaları tanıtırken sadece teknoloji içerenlerden bahsetmemiştir. Geleneksel eşyaları da şiirlerinin içine serpiştirmeyi ihmal etmemiştir. Çocukların gündelik hayatta, köyde, şehirde her yerde görebileceği basit eşyalar da şiirlerde yerini almıştır.

Tablo 2.12. Abziy Kıdırov’un Şiirlerinde Teknoloji, Araç-Gereç ve Eşya ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELER	SIKLIK DERECELERİ
1.	kombayn (biçerdöver), maşına (makine)	4
2.	beşik, çapan (kaftan, kürk), şapke (şapka)	3
3.	kur(kuşak)	2
4.	avtobus (otobüs), balka(çekiç) baraban (davul), çırak (mum), divan, kalpak, kepiç (ayakkabı), kılıç, kilem (kilim), kiyim (giysi), kural (silah), ok, ötük (çizme), parda (perde), parovoz (lokomotif), radyo, surnay (zurna), tabak, traktorsuz (traktörsüz)	1

Şiirlerde öne çıkan kelime “kombayn” (biçerdöver) olarak görülmektedir. Kıdırov kendisi de köyde yetiştiğinden mi bilinmez, kombayn üzerine bir şiir yazarak çocuklara onun nasıl çalıştığını ve ne için kullanıldığını gayet açıklayıcı bir şekilde tanıtmıştır. Şiirde en çok tekrar eden kelime kombayn olup 4 kez kullanılmıştır. Onunla aynı miktarda kullanılan diğer bir kelime de yine bir teknoloji ürünü olan ama genel manada kullanılan “maşına” (makine) kelimesidir. Teknolojik aletlerin genel ismine makine dendiğini şairin “Akılduu Maşınalar” (Akıllı Makineler) adlı şiirinden anlamaktayız. Şiirlerde 25 farklı eşya isminden bahsedilmiş olup bu kelimelerin sıklık derecesi de 37 olarak belirlenmiştir.

Çagaldantıp aydap cay,
Caykay saldı buodayın.

Caka satarak sürüp yavaşa,
Biçti buğdayını.

Çakşı belem, pay, pay, pay.

Cañı kelgen **kombayn**.

(Kıdırov, 1956: 5)

Biri aydayt cerimdi,

Biri çabat egindi.

Biri konfet çıgarat,

Biri güldü sugarat.

Biri döñdü tüzötöt,

Biri köktü küzötöt.

Biri kazat kömürdü,

Biri keset temirdi.

Biri tınbay el taşıp,

Cüröt uzak col basıp,

Maşınaga san cetpeyt.

(Kıdırov, 1981: 39)

Güzel miydi, vah, vah, vah.

Yeni gelen **biçerdöver**.

Biri sürer tarlayı,

Biri biçer ekini.

Biri tatlı çıkarır,

Biri çiçeği sular.

Biri tepeyi düzeltir,

Biri göğü gözetler.

Biri kazar kömürü,

Biri keser demiri.

Biri hiç durmadan halkı taşır,

Yürür uzak yollara basıp.

Makinelere sayı yetmez.

Küügüm kirip köz baylangan maasında,

Körkü sonun cañı salgan tamında.

Köñül burup **radio** ününö,

Men oturdum abakemin canında.

(Kıdırov, 1956: 22)

Alacakaranlık girip göz bağlanan vakitte,

Süsü güzel yeni yapılan damında.

Alakadar olup **radio** sesine,

Ben oturdum abimin yanında.

2.1.13. Rejim Propagandası ile İlgili Kelimeler

Muhakkak her devletin bir ideolojisi; her milletin de bütün fertlerince benimsenen bir ülküsü vardır. Nasıl ki hiçbir fert hayatta gayesiz, belli bir hedefi olmadan yaşamıyorsa, fertlerin bir araya gelmesiyle oluşan büyük bir organizasyon olan devletlerin de hedeflerinin ve milli bir politikalarının olmaması düşünülemez. Devletin yönetim şekli yani rejimi, kendi bünyesinde yaşayan vatandaşlardan devletin amaçları doğrultusunda hareket etmesini bekler. Bu konuda da edebiyata ve edebiyatçılara sorumluluklar yükler. “1917 Ekim Devrimi’nden sonra kurulan yeni Sovyet düzeninde edebiyata büyük önem verilmiş, Komünist partinin eli hep edebiyatın üzerinde olmuş, edebiyatçılar

doğrudan partiden gelen direktifler doğrultusunda eserlerini kaleme almışlardır.”
(Duman, 2015: 177)

Sosyalist Sovyet Cumhuriyetler Birliği de kendi vatandaşlarından ve vatandaşlarına hitap eden, toplumun önünde giden sanatçılardan “rejimin doğrularını” halka duyurmasını bekliyor ve teşvik ediyordu. O yılların yapısı içerisinde düşünüldüğünde muhalefet etmek şöyle dursun, tarafsız davranmaya kalkmak bile kabul edilebilir bir durum değildi. “(...)O halde SSCB döneminde devrin kendilerinden talep ettiği ideolojik bakış açısıyla yazılmış, çoğunlukla propaganda maksadı ile kaleme alınmış pek çok eser, zamanla dönemlerinde gördükleri ilgiyi kaybetmiştir.” (Duman, 2016: 67) Bu vaziyet, eleştiri yapmaktan ziyade, hakikate dikkat çekmek ve durum tespiti için dile getirilmesi gereken bir olgudur. Zira Kıdırov da bir sanatçı olduğu için bu propagandayı şiirlerinde işlemekle mükellef olanlardan sadece birisidir. Zaten bu propagandayı yapmadığı takdirde eserlerinin Sovyet Yazarlar Birliğinden onay alınıp basılmasına çok da olanak yoktur. Eserlerinde çocuklara yönelik propaganda manasında dile getirdiği başlıca kavramlar; kızıl, emek, Lenin kelimeleri olmuştur. Bunlar haricinde de üstünde durulan kavramlar varsa da çocukların algı düzeyine uygun kavramlar olarak bu tarz somut ifadelerden yararlanılmıştır. Emekçilerin, emekçi kadınların ve teknolojinin övülmesi ile inanca dair öğelerin inkârı; daha da ötesi ateistliğin teşvik edilmesi Sovyet propagandasının Kıdırov şiirlerindeki yansımalarıdır.

Lenin övgüsü şiirlerde karşılaştığımız ve üst boyutlarda abartı ile yapılan bir propaganda olarak belirlenmiştir. Lenin kökeni itibarı ile Rus olmasına karşın yetişen Kırgız çocuklarına “ata” (baba) olarak anlatılmakta ve çocukların bilinçaltına bizler onun oğullarıyız sözleri yerleştirilmektedir. “Sovyetler Birliği döneminde eğitim ve her türlü kültürel faaliyetler Sovyetleştirme yanında toplumu oluşturan bireyleri geleneksel ve dini değerlerden arındırmanın birer aracı olarak görülmüştür.” (Cihan, 2006: 399) Allah’ın varlığı reddedilen şiirlerde, Allah’a kulluk yapmak ve Allah’a sığınmak acizlik, yetersizliktir algısı oluşturulurken SSCB kurucu liderlerinden Lenin’e adeta tapar seviyede ifadeler kullanılması devrin zihniyetinin çocuklar için ne kadar ciddi bir tehlike arz ettiğini göstermektedir. Yine parti ve siyasetten anlamayacak kadar küçük yaştaki çocuklara komünist partiye bağlılık yemini hüviyetinde şiirler yazılarak

çocukların küçük yaşlardan itibaren komünist duygularla yetişmesi için ciddi bir çaba gösterilmektedir.

Namaz kılanlarla alay edilmiş, namaz kılan bir hocaya sakalın, kurdun yediği keçimin sakalına çok benziyor denilerek hem hocayla alay edilmiş hem de üstü kapalı bir biçimde tehdit edilmiştir. Kırgızların hocalara verdiği isimle “moldolar” çalışmanın başında da değinildiği gibi çocukların zihin dünyalarına yalanlar uyduran ve felaketler getiren sahtekârlar olarak yerleştirilerek çocukların daha bu tip kavramları anlamasının çok zor olduğu yaşlardan itibaren zihinleri din konusunda bir yıkıma tabi tutulmuştur.

Tablo 2.13. Abziy Kıdırov’un Şiirlerinde Rejim Propagandası ile İlgili Kelimeler ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELER	SIKLIK DERECELERİ
1.	kızıl (kızıl)	11
2.	emgek (emek)	8
3.	tuu (bayrak)	6
4.	kolhoz (kolhoz, çiftlik), Lenin (Lenin)	5
5.	kızıl bantik (kızıl kurdele), moldo (molla), partiya (parti)	4
6.	Kuday (Allah), pioner (komünist gençlik örgütlenmesi)	3
7.	İliç (Lenin’in ismi)	2
8.	balka (çekiç), emgekçi (emekçi), komsomol (komünist gençlik örgütlenmesi), Lenindik (Leninli), moldoke (molla abi), namaz (namaz), pionerler marşı (gençlik marşı), Puşkin (Puşkin), Sovetik (Sovyet)	1

Şiirler içinde en çok kullanılan kelime SSCB’nin bayrağının rengi ve aynı zamanda komünizmin simgesi olan kıızıdır. Kızıl kelimesinin sıklığı 11’dir. Kızıl kelimesinden sonra yine propagandaya dair bir kelime olarak “emgek” (emek) kelimesinin 8 kez kullanıldığı tespit edilmiştir. “Emgek” kelimesini 6 kez tekrarlanan “tuu” (bayrak), ve 5’er kez tekrarlanan “kolhoz” ve “Lenin” kelimeleri izlemiştir. Kıdırov’un şiirlerinde propaganda kategorisinde 20 farklı kelimenin kullanıldığı görülmüştür. Bu kelimelerin sıklık derecesi ise 65 olarak saptanmıştır.

Bügün mayram kubanıçta ar tarap,
Köçö menen külmüñdögön el barat.
Koldorunda köktü cirep celbirep,
Çoktoy **kızıl Lenin tuusu** nurdanat.
Nurdanat,
Kılkıldatıp bulgalap,
Dostuk ırı, tıñçtıq ırı ırdalat.

(Kıdırov, 1961: 33)

Künü bolup aalamdın,
Gülün akçan zamandın.
Cürögünön cay alğan
Büt **emekçi** adamdın,
Alğan elim
Akıl kenin,
Atam menin—Lenin.

(Kıdırov, 1981: 6)

Eç nerseni albay oygo,
Namaz okup catsa **moldo**,
Köldötüp közünün caşın
Apendi toktoy kaldı colgo.
Şaşıp-buşup bütüp **moldo**,
Karap kalp cötölüp zorgo.
—Nege ıylaysıñ?-dep
suradı.

Apendige turgan coldo.
—Karışkır cegen eçkimin,
Sakalına sakalıñ,
Okşoş eken eñ ele,
Oşon üçün, **moldoke**,

Bugün bayram sevinçte her taraf,
Sokakta neşeyle gülen halk gidiyor.
Ellerinde göğü yırtarak dalgalanıp,
Ateş gibi **kızıl Lenin bayrağı** nurlanıyor,
Nurlanıyor,
Dalgalandırıp sallayarak,
Dostluk şarkısı, rahatlık şarkısı söylenir.

Güneşi olup alemin,
Çiçeklerini açtırdı zamanın.
Yüreğinde yer alan
Çok **emekçi** adamın,
Aldı halkım,
Akıl madenini,
Babam benim-Lenin.

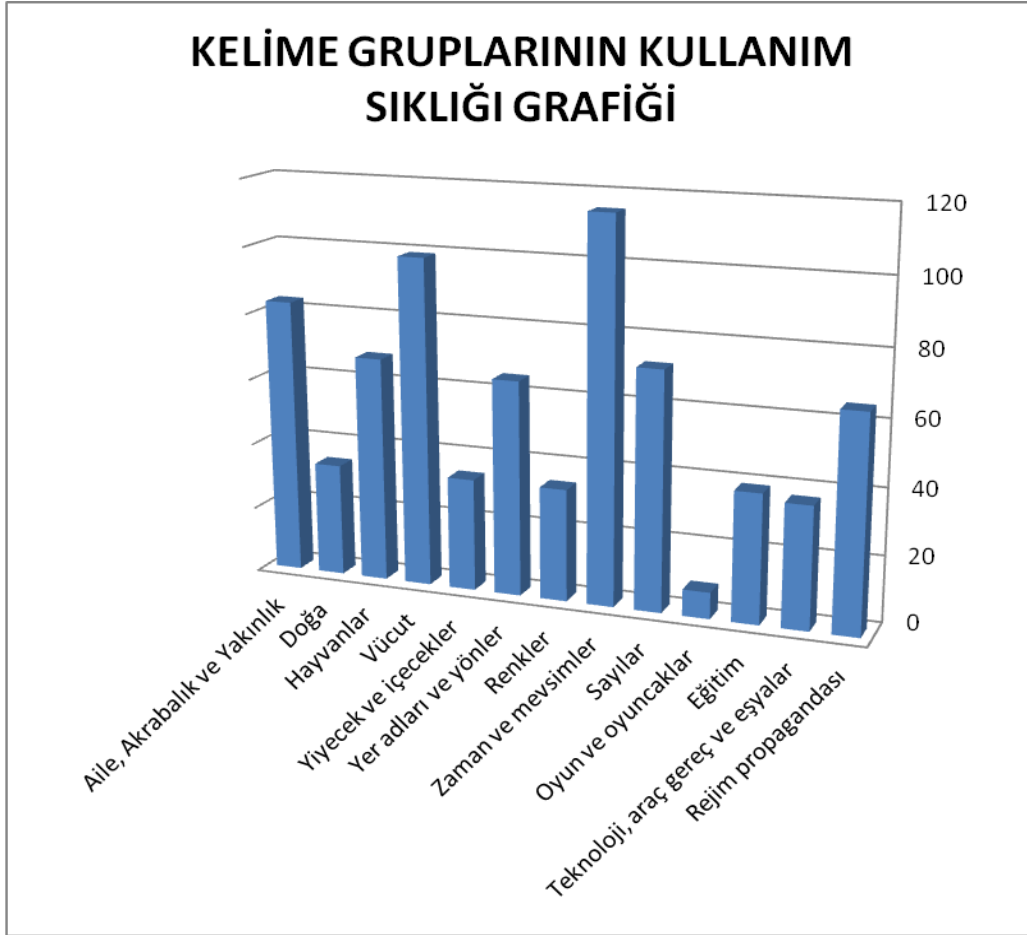
Hiçbir şeyi düşünmeden,
Namaz kılarken **molla**,
Dökerek gözünün yaşını,
Apendi durakaldı yolda.
Acele edip bitirip **molla**,
Bakarak sahte öksürüp zorla.
—Niye ağlıyorsun?-deyip
sordu.

Yolda duran Apendiye.
—Kurdun yediği keçimin,
Sakalına sakalın,
Ne çok benzeşirmiş,
Onun için **molla abi**,

Büşürköp ıylap catamın.
(Kıdırov, 1958: 78)

Düşünerek ağlıyorum.

Grafik 2.1. Kelime Gruplarının Kullanım Sıklığı

2.2. Kelime Türleri ve Sıklıkları

Kelimeler, edebi metinler içinde ve şiirlerde belli bir takım anlamlar ihtiva ederler ve bu anlamlar doğrtusunda edebi metnin bütüncül mesajını ortaya çıkarırlar. Kelimeler, anlam taşımalarının yanı sıra gramer açısından da bir takım görevler üstlenirler ve cümle içinde yüklendikleri bu gramer hususiyetlerine göre bir dil bilgisi unsuruna karşılık gelirler.

Çalışmanın bu bölümünde Abziy Kıdırov'un şiirlerindeki kelimelerin gramer hususiyetleri ve kullanım sıklıklarına göre gruplandırılmaları yapılarak incelemeye tabi tutuldu. Kelimeler, isim ve isim soylu kelimeler ile fiil ve fiilimsiler olmak üzere temelde iki türe göre kategorize edildi ve sıklıkları ayrı

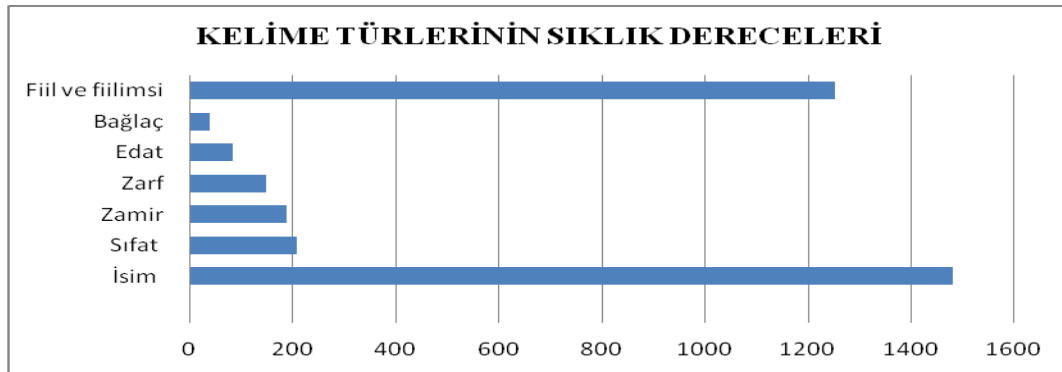
ayrı belirlendi. Kelimeler; isimler, sıfatlar, zamirler, zarflar, edatlar, bağlaçlar, fiil ve fiilimsiler şeklinde sınıflandırılmıştır.

Kıdırov'un seçilen şiirlerinde kullandığı isim ve isim soylu kelimelerin toplamı 2151'dir. Farklı kullanılan isim sayısı 863'tür. Kelimelerin kullanım sıklığı isimlerde 1481, sıfatlarda 208, zamirlerde 189, zarflarda 148, edatlarda 85, bağlaçlarda 40'tır. Fiil ve fiilimsilerde farklı kelime kullanımı 483'tür. Fiil ve fiilimsilerin sıklığı ise 1252 olarak bulunmuştur. Önceki bölümlerde belirtildiği üzere Kıdırov'un incelenen şiirlerinin kelime yoğunluğu ortalama 2,53'tür. Yani şair her bir kelimeyi 2,53 kez tekrar ederek kullanmıştır. Kıdırov'un kelime yoğunluğunun düşük olması tekrar eden kelime sayısının da düşük olduğunu gösterir. Zira bu oran yüksek olsaydı, şiirlerinde kullandığı kelime kadrosunun aynı kelimelerden oluştuğu ortaya çıkacaktı. Böylesine düşük bir tekrar oranını yakalamış olması, şiirlerinde sürekli kendini tekrar eden, aynı şeyleri söyleyen bir şair değil; farklı sözcükleri eserlerine dizen ve üslup konusunda oldukça başarılı bir sanatçı olduğunu gösteren bir alamettir.

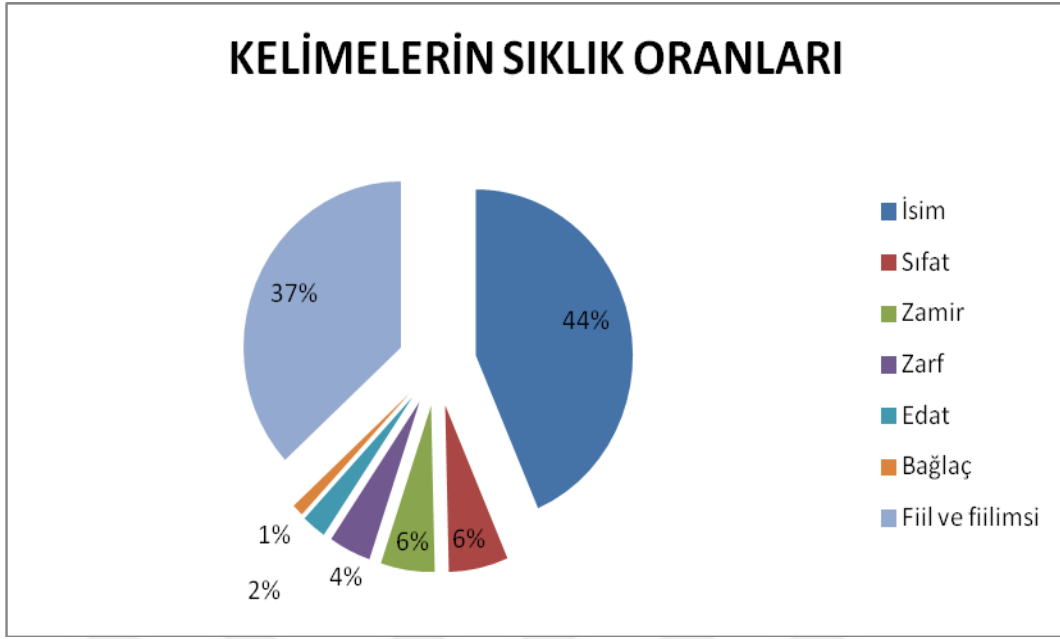
Tablo 2.14. Abziy Kıdırov'un Seçilen Şiirlerinde Kelime Türleri ve Sıklık Dereceleri

	KELİME TÜRLERİ	SIKLIK DERECELERİ
1	İsim	1481
2	Sıfat	208
3	Zamir	189
4	Zarf	148
5	Edat	85
6	Bağlaç	40
7	Fiil ve fiilimsi	1252

Grafik 2.2. Kelime Türlerinin Sıklık Dağılımı

Grafik 2.3. Kelime Türlerinin Oran Dağılımı

2.2.1. İsimler

“İsimler canlı, cansız bütün varlıkları ve mefhumları tek tek veya cins olarak karşılayan; varlıkların ve mefhumların adları olan kelimelerdir.” (Ergin, 2002: 218) İsimler, hayatın her safhasında başta insanların kendi isimleri olmak üzere karşılaşılan kavramlardır. İsimler kavramı için Kırgız Türkçesi gramerinde “zat atooç” terimi kullanılmaktadır.

İsim çocuğun kendisine bir ad verilmesiyle birlikte çocuğun dünyasına girmiş olur. Çocuk etrafını anlamlandırmaya başladıkça da sadece kendisinin değil tabiatta bulunan her nesnenin bir ismi bulunduğunu fark eder ve konuşma yetisini kazanmaya başladığından itibaren öğrenebildiği isimlerden başlayarak bu isimlendirme sürecine dâhil olur.

Kıdırov, şiirlerinde isimlere cömertçe yer vermiş ve pek çok isim kullanmıştır. Eserlerinde 563 farklı ismi 1481 kez kullanmıştır. Eserdeki isim sayısı çocukların zihin dünyasının gelişmesi açısından oldukça zengindir. İsimlerin bu çoklukta kullanılması çocuğun etrafını anlaması ve kendini ifade etmesi bakımından isabetli bir seçimdir demek yanlış olmaz.

Tablo 2.15. Abziy Kıdırov'un Seçme Şiirlerinde Kullandığı İsimler ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELELER	SIKLIK DERECELERİ
1.	ata(baba)	27
2.	el(halk)	24
3.	kün(gün)	23
4.	kol(el,kol)	22
5.	köz(göz), söz (söz)	17
6.	bar(var), cer(yer)	15
7.	cay(yaz), cürök(yürek) , ene(anne)	12
8.	cakşı(iyi,güzel), çok(yok), meken(vatan), tıñtıık(barış,rahatlık), çok(yok)	11
9.	Kırgızstan (Kırgızistan), üy(ev), zaman (zaman)	10
10.	bala(çocuk), can(can,yan), mektep, ulak(oğlak), caş(yaş,genç)	9
11.	baş, cak(taraf), col(yol), emgek(emek), iş (iş), köñül(gönül)	8
12.	bal(bal,çocuk), bardık(varlık), bilim, but(ayak,bacak), dos(dost), es(us,akıl), gül(gül), kanat(kanat), kulak, küç(güç), küz(güz), oy(düşünce), uul(oğul)	7
13.	aalam(alem), adam, at, beş, dostuk(dostluk), eşik(kapı,eşik), ır(şiir), kubanıç(sevinç), kök(gök, mavi), may(mayıs), suu(su), teñ(denk,eşit), tuu(bayrak), ün(ses)	6
14.	akıl, altın, bay(zengin), böcök(tavşan yavrusu), çın,(hakikat), kız, kızık(ilginç), kolhoz(kolhoz,çiftlik), kozu(kuzu), körk(güzellik), maryam(bayram), top, tüz(düz), ülül(salyangoz)	5
15.	aba(amca,abi), alma(elma), bantik(kurdela), bet(yüz), caz(ilkbahar), cıldız(yıldız), çunak(kesik kulak), dem(tenefüs), ırıs(talih), iç, kabak(göz kapağı,kapak), kalp(yalan), kepter(güvercin), Kırgız, kombayn(biçerdöver), külkü(gülüş), maşına(makine), moldo(molla,hoca), münöz(karakter), ooz(ağız), partiya(siyasi parti), sabak(ders), sır(sır), sonun(iyi), taalay(talih), tamak(yiyecek), tarap(taraf), taş, til(dil), too(dağ), tür, uluu(ulu,büyük)	4
16.	aldı(alt), ardak(nazlı,şımarık), atake(babacığım), ay, bakça(bahçe), bekem(sağlam), beşik, buuday(buğday), caman(yaman,kötü), camgır(yağmur), cıl(yıl), cırgal(mutlu), cüz(yüz), çak(zaman), çapan(kaftan), çay, eles(silüet), eneke(anneciğim), ıraazı(razı), kana(hane), karılık(ihtiyarlık), katuu(katı,sert), kıl(kıl,tür), kızıl, kiçine(küçüğüne), köçö(sokak), köpölök(kelebek), Kuday(Allah), kükük(guguk kuşu), mañday(alın), meyman(misafir), nur, önör(hüner), pioner(öncü), sanaa(endişe,keder), suroo(soru), şaıduu(şanlı),	3

	şapke(şapka), şattık(sevinçli), şayır(neşeli), talap(talep), tam(dam,ev), tañ(tan yeri,şaşıрма) tınc(barış,huzur), tilek(dilek), tuş(yön), tün(gece)	
17.	abake(ağabeyciğim), aga(ağabey), akın(şair,ozan), alban(renk,nevi), ara(aralık,fasıla), asman(asuman,gökyüzü), aş, aymak(memleket), az, baa(paha,değer), bag(bahçe), bak(baht), bakıt(muvaaffakiyet), bel(bel), beypil(huzur), birdik(birlik), boy, böbök(bebek), calañ(yalnız), cañılık(yenilik,haber), cemiş(yemiş), coo(düşman), coruk(ydavranış, huy), cön(sade,yön), cönün(hakkı), çaar(alaca), çaarçık(karaca yavrusu), çabalekey(kırlangıç), çoku(kafatası), dabış(ses), dal(tastamam), dan(hububat), dayar(hazır), dıykan(çiftçi), duşman(düşman), eceke(abla), egin(ekin), ep(uygun), et, mak(yakın dost), irakmat(teşekkür), incener(mühendis), ini(erkek kardeş), iret(kez,kere), kam(ham), kampa(hububat ambarı), karı(yaşlı), karışkır(kurt), kata(hata), kara, keç(gece,geç), keçe(sersem), keleşek(gelecek), kempir(kocakarı), kep(konuşma), kez(zaman), kış, kiçüü(küçük), kir, konfet(tatlı), köçöt(fidan), kuçak(kucak), kur(kuşak), kuş, küçük(köpek eniği), küü(nağme), maktaar(övgü), makul, marttık(cömertlik), mıktı(kuvvetli), mol(bol), orden(madalya), orto(orta), oyun, oyunçuk(oyuncak), özön(nehir yatağı), ömür, parovozçu(makinist), sakal, salam(selam), saltanat, san(sayı), sap, sezim(duygu), süyküm(sevimli), şaar(şehir), şam(mum), şañ(şan), şat(sevinç), şay(pekiyi), tal(dal), tarbiya(terbiye), taza(temiz), tentek(oynak,cilveli), ter, tereze(pencere), tik(dik), took(tavuk), tor(balık ağı), töş(döş,göğüs), türkün(türlü), tüşüm(hasat), ubada(vaat), ubak(vakit), urmat(hürmet), ülgü(örnek), üst	2
18.	acal(ecel),aç(aç), açık, açuu(acı), agay(amca,hoca), akça(akçe), akılduu(akıllı), ala(ala), alakan(avuç), alçaak(uysal), alga(ileri), alkış(hayır dua), alpeçtendik(ilgilenmeli), anık(gerçek), añgeme(hikaye), ardaktuu(değerli), arga(kuvvet), arık(zayıf), arka(arka), arpa(arpa), artsan(aslan), aska(yükek dağ), atak(şöhret), atkaruu(başarma), avtobus(otobüs), ayıl(avlu), ayla(çare), aylana(etraf), ayuuke(sayın ayı), ayuu(ayı), aytalaa(söyleme), azap(eziyet), baaluu(pahalı), baba(ecdat), balalık(çocukluk), baldak(koltuk değneği), balapan(kuş yavrusu), balık, balka(çekiç), balkon, baraban(davul), barçın(kartal), barktuu(güvenilir), batinke(potin), batkım(iç), bayan(beyan), bayke(ağabey), baykoosuz(ansızın), baylık(zenginlik), bek(sağlam), belek(hediye), bereke(bereket), bergin(veren kimse), bikir	1

(fikir), bilgi, bilgile (bilgilenme), biyiktik (yükseklik), bololukçu (birliktelik), bölök (parça), buk (tasa), bulbul (bülbül), buudayday (buğday gibi), bülük (iç savaş), bürküt (kartal), caka (yaka), calt (çabuk), camandık (kötülük), canbala (yavrucuğum), cañgak (ceviz), car (yar), cara (yara), carık (ışık), cark (ani olan şey), caşıl (yeşil), cetkinçek (genç nesil), cık (ağzına kadar dolu), cıldızstan (yıldızistan), cırtık (yırtık), colbors (kaplan), cooker (cengaver), coşo (kızıl balçık), cumuş (hizmet, iş), çaka (kova), çal (ihtiyar), çaldıküydü (karmakarışık), çamgır (kırmızı turp), çatak (kavga), çatır (çatı), çeber (usta), çen (yer), çığış (doğu), çımçık (küçük kuş), çırak (mum), çıyrak (sağlam), çiyin (çile), çoquu (beraber), çolpon (çolpan yıldızı), çoñduk (büyüklük), çöntök (cep), çöl (çöl), çuu (çığlık), dalda (örtü), dañk (şöhret), darı (ilaç), dene (ten, beden), divan, door (devir), doybu (dama), döñ (tepe), düşman, düynö (dünya), eçki (keçi), ee (sahip), eliktik (karaca), emgektener (emekçi), er (erkek), erk (özgürlük), erkin (özgür), erkindik (özgürlük), erteli (sabahleyin), eski, eşikteş (komşu), ırakat (rahat), ırk (refah), ısıq (sıcak), ilim, işençin (güvencin), kaalga (kapı), kaap (korku), kagaz (kağıt), kağış (kapışma), kak (tam, aynı), kakem (tavşan), kalem, kalıs (tarasız), kalk (halk), kalpak, kan, kanal (kanal, su yolu), kapa (keder), kapka (şehrin kapısı), kargaşaengel, kargış (beddua), kartoşka (patates), kat (mektup), katkıık (kahkaha), kaygı, kayrık (nakarat), kebez (pamuk), keme(gemi), kenç (hazine), ken (maden), kepiç (deri ayakkabı), kerek (gerek), kezek (sıra), kıçık(kenar, yarık), kık (gübre), kıldat (becerikli, usta), kılıç, kırgın (katliam), kırman (harman), kıştak (kışla,köy), kıyın (zor), kilem (kilim, halı), kitep (kitap), kiyim (giyim), klass (sınıf), kommunar (komün, yerleşim birimi), komsomol (gençlik örgütlenmesi), koñşu (komşu), koroo (koyun avlusu, sürüsü), kosmonavt (kozmonot), koy (koyun), koyçu (koyun çobanı), koyon (koyun), koyonek (tavşan), kozucan (kuzucuk), kökül (kakül), köl (göl), köldöy (göl gibi), kömür, kön (deri), köñüldürök (sevinçli), köön (gönül), köp (kalabalık), kulaç, kulp, kural (silah), kuru, kuyruk, külpöt (parıltı), külük (koşu atı), kündür (gündüz), künöö (günah), küügüm (alaca karanlık), maal (vakit), maksat, marş, martçılık (cömertlik), mazak (mizah, şaka), meyli (meyil, istek), mezigil (zaman), minut (dakika), moldoke(sayın hoca), mook (keder), moyn (boyun), mölt (göz yaşı parıltısı), mugalim (öğretmen), murun (burun, önce), muzıka (müzik), mülk, naadan (cahil, bilgisiz), namaz, nan (ekmek), nazar (bakış), nasat (nasihat), ok, oktyabr	

(ekim ayı), oñkoçuk (takla, fiske), ooru (ağrı), oydo (düşünce), oynoo (oynak), önörlüü (hünerli), ötük (çizme), ötünüç (dilek), parda (perde), parovoz (lokomotif), patra (okul sırası), peyildüü (karakter), pil (fil), radyo, salamat (sağ, sıhhatli), sapar (sefer), sarı, sayran (gezinti), sazay (ceza), selt (bir işin aniliği), sentyabr (eylül ayı), sinoo (sınav), sıymık (talih), soğuş (savaş), sol (sol), söök (kemik), sözsüz , surnay (zurna), suuk (soğuk), süröttöö (tasvir, suret), şar (küre), şart (şart), şer (aslan, korkusuz), şifer (kiremit), şinel (asker kaputu), şumkar (sungur), şumpay (dalavereci,yalancı), taalayluu (talihli), talim (talim, eğitim), taanımал (tanınırlık), takta (tahta), talant (beceri), tamaşa (eğlence, temaşa), tamga (harf), tanapis (tenefüs), tartip (tertip, düzen), taasir (tesir), tabak , tazalık (temizlik), tegerek (muhit, daire), tegin (bedava), tegiz (düz), temir (demir), tentektik (yaramazlık), terek (kavak), tın (nefes, ara), tirçilik (hayat), tiş (diş), tokçuluk (bolluk, bereket), toskool (engel), toy (düğün, ziyafet), tör (başköşe), tört (dört), turuktuu (sabit), tuura (doğru), tülkü (tilki), tülük (ahır hayvanları), tündür (gece), түp (dip), түs (görünüş), түş (öğle zamanı), ubakit (vakit), uç (uç, sonuç), uçur (zaman), unuçaak (unutkan), urmattaş (birlikte hürmet etmek), uruksat(ruhsat, müsade), usta (usta), uy (inek), uya (yuva), uruşçaak, (kavgacı) uyalçaak (utangaç), uyku (uyku), üç (üç), ümüt (ümit), zamandaş (çağdaş, aynı zamandan), zamat (zaman), zavod (fabrika), zıp (kanat sesi), zoo (kaya)	

Kıdırov'un eserlerinde kullandığı özel isimler dışındaki isimler tabloda yer almıştır. Cins isimler, topluluk isimleri, teklik ve çokluk isimleri, soyut-somut, nitel-nicel anlam taşıyan isimlerin tamamı bunlardır.

2.2.1.1. Özel İsimler

Verilişi açısından dünyada kendisinden yalnızca bir tane bulunan, benzeri olmayan varlıklara verilen isimler, özel isimlerdir.

Kıdırov'un seçilen şiirlerindeki özel isimler incelenirken kişi isimleri ve yer isimleri alındı. Kıdırov, eserinde insan isimlerine yer vermiş ve canlı karakterler oluşturma çabasını, verdiği özel isimlerle desteklemiştir. Bununla birlikte şiirlerinde anlattığı kişiler kadar dizelerin arasında gezdirdiği yerlerin de hayali yerler olmasındansa hakiki yerler olmasını tercih etmiş ve şehir isimlerine yer

vermiştir. Kırgızistan coğrafyasında bulunan şehirler ve meşhur Ala Too şiirler içerisinde yer bulmuştur.

Tablo 2.16. Abziy Kızırov'un Şiirlerinde Kullandığı Özel İsimler ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELELER	SIKLIK DERECELERİ
1	Kadıbay, Ömüş,	7
2	Adıbay, Bakaş	6
3	Lenin	5
4	Apendi, Karagul	4
5	Nurkalıy, Salıy,	3
6	Asan, İliç, Kuban, Külüypa, Nurakmat, Taalaybek, Zamirbek,	2
7	Alippe, Ala Too, Alma Ata, Batış, Bolotbek, Çadıbay, Lenindik, Madıbay, Moskva, Omor, Oş, Puşkin, Sovettik, Tasmanın, Tokon, Uçar, Uçkuçbay, Üsön, Zina	1

Kızırov şiirlerinde 39 farklı özel isme yer vermiştir. Bu özel isimleri eserlerinde 78 kez tekrar etmiştir.

2.2.1.1.1. Kişi İsimleri

Kızırov'un şiirlerinde en çok kullandığı isim, çocuk arkadaşlarından ikisi olan “Kadıbay” ve “Ömüş'tür”. Bu iki kahramanın adına 7 kez yer vermiştir şiirlerinde. Onları yine iki sürekli karakter takip eder. Bunlar da 6 kez eserlerinde çocuklara anlattığı “Adıbay” ve “Bakaş” adlı kahramanlardır. Bunun dışında propaganda yapılan şiirlerde geçen Lenin ve Türkiye Türklerince, “Nasrettin Hoca” olarak bilinen “Apendi'den” bahsetmiş, isimlerini saymıştır. Ancak Kızırov'un “Apendi'si” Anadolu'da bilinen Nasrettin Hoca'dan biraz farklıdır.

“Nasrettin Hoca”, din ilimlerine hakim bir alim olarak bilinir. Kızırov'un bahsettiği “Apendi” ise adeta komünist partinin bir elemanı gibi gösterilmektedir. Zenginlere ve mollalara savaş veren bir karakterdir. “Apendi'nin” böyle bir anlayışla ele alınması dikkat çeken bir durumdur. Zenginlerle olan mücadelesi anlaşılabilir belki. “Fıkraların pek çoğunda *Apendi*'nin rakibi bölgenin aç gözlüsü ve cimrisi olan zengindir. Kırgızca terimiyle *baydır*. *Apendi* akli ve kurnazlığı ile muhatabı olan bütün bayları yenerek toplumsal fonksiyon üstlenir.” (Karadavut, 2006: 420) “Apendi'nin” zenginlerle olan mücadelesi anlaşılabilir bir durumdur

ki Anadolu irfanı da baş edemediği kişilerin karşısına “Nasrettin Hoca’yı” diker. Ancak namaz kılanlara ve hocalara düşmanlık etmesinin sebebi komünist rejim baskısından başka bir şey değildir. “Kırgızistan’daki Apendi fıkralarında, Apendi’nin “mollaları, şeyhleri, hocaları” kısacası din adamlarını kötülediği, onları alaya aldığı, onları hileyle kandırdığı görülür. Bu durum Sovyetler Birliği döneminde, devletin dini değerlere, din adamlarına savaş açarak, halk arasında ateizmi yayma politikasından ileri gelmektedir.” (Duman, 2016, 17)

—Karışkır cegen eçkimin,
Sakalına sakalın,
Okşoş eken eñ ele,
Oşon üçün, moldoke,
Büşürköp iylap catamın.
(Kıdırov, 1958: 78)

—Kurdun yediği keçimin,
Sakalına sakalın,
Ne çok benzeşirmiş,
Onun için molla abi,
Düşünerek ağlıyorum.

Bay toyuna **Apendi**,
Keldi cakşı kiyinip.
Baydın özü baş bolup,
Tosup aldı iyilip.
(Kıdırov, 1958: 82)

Zenginın toyuna **Apendi**,
Geldi güzel giyinip.
Zenginın kendisi baş olup,
Karşıladı eğilip.

Mütalaası yapılan isimlerden hariç şiirlerinde çocuk kahramanlara verilen başka isimler de vardır. Şiirlerinde “Nurkalıy”, “Salıy”, isimleri 3’er kez; “Asan”, “Külüypa”, “Nurakmat”, “Taalaybek” ve “Zamirbek” eserlerinde 2’şer kez kullanmıştır.

Eger **Salıy** üç alsa
Ütüröyö berüüçü.
Tört alganda kınıldap,
Köñüldüürök kelüüçü.
(Kıdırov, 1981: 43)

Eğer **Salıy** üç alırsa
Somurturdu.
Dört aldığında zayıf sesle,
Biraz sevinerek gelirdi.

2.2.1.1.2. Özel Yer isimleri

Kıdırov, şiirlerinde gerçek mekanlar oluşturarak çocukları tamamen hayal âlemine götürmeyi ve gerçeklere bigane olarak yetişmelerini istememiştir. Özellikle Kırgızistan coğrafyasından ve Sovyet çevresinden yerlerin isimlerini şiirlerinde işleyerek çocuklara yaşayacakları çevreye dair hazırbulunuşluk sağlamıştır.

Kullandığı yer adları arasında Kırgız Türklerinin meşhur dağı “Ala Too” (Ala Dağ), Kazakistan’ın bir önceki başkenti “Alma-Ata” ve Sosyalist Sovyet Cumhuriyetler Birliği’nin başkenti “Moskva” (Moskova) bulunmaktadır.

2.2.2. Sıfatlar

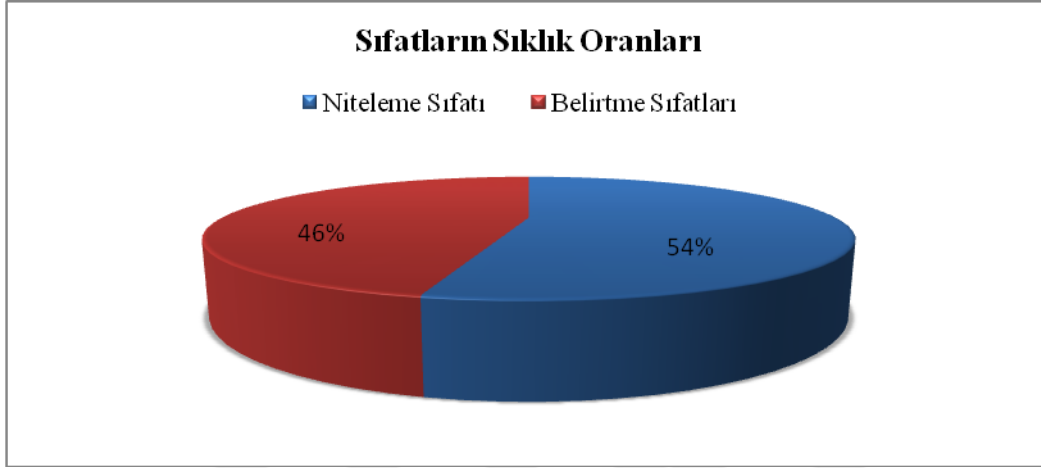
“Bir varlığı vasıflayan veya belirleyen kelimeye sıfat diyoruz.” (Banguoğlu, 2007: 341) Sıfatlar varlıkları, gramer açınsındansa isimleri niteleyen ve belirtilen sözcüklerdir. Köken olarak isim soylu sözcüklerden bir tanesidir. Sıfat kavramı için Kırgız Türkçesinde “sın atooç” terimi kullanılmaktadır.

Sıfatlar, bir anlatımın zenginleşmesinde ve isimlerin nasıl olduğunu, kaç tane olduğunu, hangisi olduğunu hâsılı çeşitli bakımlardan durumlarını ifade edilmesini sağlayan dil unsurlarıdır. Edebi metinlerde sıfat kullanımı, metinde anlatılan varlıkların ve durumların izahı için büyük ehemmiyet arz etmektedir. Örneğin, metinde geçen bir evin büyüklüğü, rengi, oda sayısı, bulunduğu katı, manzarası gibi özelliklerinin tamamı sıfatlar vasıtasıyla açıklanabilir. Hele hele şiirlerde sıfat kullanımı daha da ön plana çıkacaktır. Şiir, yapısı gereği en az sözle en çok anlamı vermek ister. Şiirlerde sıfat kullanımı okuyucuların muhayyilesinde anlatılanların canlanması için çok büyük yardımcı olarak ortaya çıkar. Kıdırov’un hitap ettiği kitlenin çocuklar olduğu düşünülürse sıfatların daha da sık kullanılması kaçınılmaz bir hal alır. Çünkü çocuklar özellikle de somut işlemler dönemindeki çocuklar soyut kavramları ve soyutlamaları anlayabilecek bilişsel sürece henüz erişmemişlerdir. Bundan dolayı çocuklara bir takım varlıklar anlatılırken, varlığın somutlaştırılabilmesi için sıfatlar büyük bir ihtiyaçtır. Kıdırov da bu ihtiyacın farkında olarak eserlerinde sıfatlara geniş bir şekilde yer

vermiş, birçok ismin önüne sıfatlar serpiştirerek anlatılan durumların çocuk dünyasında karanlık kalmasının önüne geçmiştir.

Sıfatlar, niteleme ve belirtme sıfatı olarak ikiye ayrılarak ele alınmıştır. Belirtme sıfatları da kendi içerisinde işaret sıfatları, sayı sıfatları, belirsizlik sıfatları ve soru sıfatları olarak alt dallarına ayrılarak incelenmiştir.

Grafik 2.4. Sıfatların Oran Dağılımı

2.2.2.1. Niteleme Sıfatları

“Kırgızcada niteleme sıfatları nesnelere şekil, renk vb. bakımlardan vasıflarını bildirir.” (Çengel, 2005: 188) İsimlerin durumlarını niteleyen ve varlığın nasıl olduğu sorusuna cevap veren sıfatlardır. Niteleme sıfatı kavramı için Kırgız Türkçesinde “sapattık sın atooç” terimi kullanılmaktadır.

Kıdırov, şiirlerinde kalabalık bir niteleme sıfatı kadrosuna yer vermiştir. Kıdırov şiirlerinde kullanılan niteleme sıfatlarının sıklık derecesi şu şekildedir.

Tablo 2.17. Abziy Kıdırov’un Seçme Şiirlerinde Kullandığı Niteleme Sıfatları ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELER	SIKLIK DERECELERİ
1	ak(ak)	10
2	çoñ (büyük)	9
3	kızıl (kızıl)	8
4	suluu (güzel), keñ (geniş)	6
5	cañı (yeni), calgız (yalnız), uşunday (şunun gibi)	3
6	kök (mavi), kara (siyah), apak (beyaz), bütük (aralıksız), monçok (boncuk)	2

7	akılduu (akıllı), mınday (bunun gibi), tooday (dağ gibi), adeptüü (edepli), alabarman (ihmalgar), alañ (büyük), altınday (altın gibi), anday (onun gibi), asıl (asıl), ayday (ay gibi), baladay (çocuk gibi), biyik (yüksek), çeksiz (hesapsız), çımır (dayanıklı), çoktoy (yanan kömür gibi), ebegeysiz (aşırı), emgekçi (emekçi), erkin (özgür), güldü (çiçekli), içke (ince), ilberinki (söz dinleyen), kabat (katlı), kapkara (kapkara), kapsalañduu (felakete yol açan), kauharday (inci gibi), kayran (değerli), kecir (inatçı), kem (eksik), kenen (yeterli), kızday (kız gibi), kızıl tazıl(kızıl kızıl) korkok (korkak), kutman (uğurlu), küröñ (koyu at), mınday (bunun gibi), muştumday (yumruk gibi), muzdak (buz gibi), ögüzdöy (öküz gibi), ömürlöştöy (hayat arkadaşı gibi), özüñdöy (kendin gibi), salmaktuu (ciddi), şirin (şirin), tañ kalarlık (şaşırtıcı), tatınakay (küçücük), tereñ (derin), tokar(tornacı), tokol (boynuzsuz), tunuk (içten), türdüü (türlü), tüstüü (görünüşlü), uyatsız (hayasız), uzak (uzak), uzun (uzun), zor (kocaman)	1

Niteleme sıfatları arasında en sık kullanım 10 kez ile “ak” kelimesindedir. Ak kelimesini “çoñ” (büyük) kelimesi ve bir renk olan “kızıl” kelimesi takip etmektedir.

Ay Nurakmat, Nurakmat,

Ak naniña irakmat.

Özüñ **caqşı** balasıñ,

Eske kaçan alasıñ.

(Kıdırov, 1981: 28)

Ey Nurahmet, Nurahmet,

Ak ekmeğine teşekkür.

Kendin **iyi** çocuksun,

Aklına ne zaman alacaksın?

— Atañdın başı Adıbay,

Madıbay, Çadıbay,

Kuuragan **bütük** köz—

Dep sögöt Kadıbay-

(Kıdırov, 1961: 3)

—Babanın başı Adıbay,

Madıbay, Çadıbay

Yok olası, **küçük** gözlü.

Diyerek söver Kadıbay.

Söz ukpay Ömüş çiyinden çıktı,

Söz dinlemeyip Ömüş çileden çıktı,

Baalabay bizdin ketirdi ırktı. Değer vermeden bizim keyfimizi bozdu.
Cañı alıp kelgen **çoñ küröñ** attın, Yeni getirilen **büyük kahverengi** atın,
Buttarın kayırıp sındırıp çıktı. Ayaklarını döndürüp kırıp devirdi.
(Kıdırov, 1958: 6)

2.2.2.2. Belirtme Sıfatları

Bu sıfatlar, nesnelere çeşitli bakımlardan belirten sıfatlardır. (Kasap, 2005: 189) Belirtme sıfatları birçok gramer kaynağındaki gibi kendi içinde sınıflandırılmıştır. İşaret sıfatları, sayı sıfatları, belirsizlik sıfatları ve soru sıfatları değerlendirilecek başlıklardır. Ayrıca sayı sıfatları, asıl sayı sıfatı ve sıra sayı sıfatı olarak ikiye ayrılarak alınmıştır.

2.2.2.2.1 İşaret Sıfatları

İsimleri işaret yoluyla belirten sıfatlardır. Kıdırov şiirlerinde 6 farklı işaret sıfatı toplamda 24 kez kullanılmıştır. İşaret sıfatlarının kullanımı şairin çocuklara aktarmaya çalıştığı unsurları belirterek somutlaştırma ve anlatımı daha canlı kılma isteğinin bir sonucudur.

Tablo 2.18. Abziy Kıdırov'un Seçme Şiirlerinde Kullandığı İşaret Sıfatları ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELELER	SIKLIK DERECCELERİ
1	bul (bu)	15
2	al (o)	4
3	ol (o)	2
4	uşul (şu), bu (bu), oşol (o)	1

Kıdırov'un şiirlerinde en çok yer verdiği işaret sıfatı "bul" (bu) olmuştur. "Bul" işaret sıfatına incelenen eserlerinde toplamda 15 kez yer vermiştir.

Çın dostuktı kuragan,
Tınçtıq işin çınagan.
Irsı köldöy taşagan,
Biz çaşagan **bul** zaman.
(Kıdırov, 1956: 41)

Hakiki dostluğu biriktiren,
Rahatlık işini sağlamaştıran.
Rızkı göl gibi taşan,
Bizim yaşadığımız **bu** zaman.

Çeksiz süyüü küç menen,

Sonsuz sevgi güç ile,

Eli için iştengen.

Oor uykuda catsa da

Birge cüröt biz menen.

Al adam kim?

Tuusu eldin

Atam menin-Lenin.

(Kıdırov, 1981: 6)

Halkı için çalışan.

Ağır uykuda yatsa bile,

Bir yürür bizimle.

O adam kim?

Bayrağı halkın

Atam benim—Lenin

2.2.2.2.2 Belirsizlik Sıfatları

“Belirsizlik sıfatları, varlık ve nesnelere sayı ve miktarını açık ve kesin olarak değil, kabataslak, belirsiz olarak bildiren sıfatlardır.” (Korkmaz, 2007: 395) Önüne geldikleri isimleri müphem olarak belirtirler, net olarak belli etmezler. Kıdırov, şiirlerinde çocuklara bazen geçmişin buğulu olduğunu hatırlatmak, bazen meraklandırmak, bazen de cümle bağlamındaki anlama uygun olması için belirsizlik sıfatlarına yer vermiştir.

Tablo 2.19. Abziy Kıdırov’un Seçme Şiirlerinde Kullandığı Belirsizlik Sıfatları ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELER	SIKLIK DERECESİ
1	ar (her)	14
2	bir (bir)	12
3	köp (çok)	9
4	büt (bütün)	4
5	dalay (çok), eç bir (hiçbir)	2
6	başka (başka), arbin (çok), aşkan (fazla)	1

Kıdırov’un şiirlerinde en çok müracaat ettiği belirsizlik sıfatı “ar” (her) olmuştur. “Ar” belirsizlik sıfatının kullanı sıklığı 14’tür.

Emgek aldı,ebegeysiz caş-karı,

Tak esepetp aytpaganda akçanı

Altın baaluu **ar** kıl cemiş dan eken,

Ar birinin caylay iştep tapkanı.

(Kıdırov, 1958: 19)

Emek verdi hesapsız genç yaşlı,

Titizce hesaplayıp söylemediğinde parayı.

Altın gibi değerlidir **her** çeşit yemiş, başak,

Her biri yazın çalışıp kazanılanı.

Kaltırsa Bakaş **köp** eles,

Koyomun kantip ırdabay.

Bıraksa Bakaş **çok** hatıra,

Nasıl şarkı söylemeden durayım,

Birok al caman bala emes,
Kızıgı bar bir dalay.
(Kıdırov, 1958: 26)

Ama o kötü çocuk değil,
İlginçliği var oldukça çok.

2.2.2.2.3 Sayı Sıfatları

İsimleri sayı yönünden belirten sıfatlara sayı sıfatları denir. Varlığın kaç tane olduğu, kaçınıcı sırada olduğu gibi durumların belirtilmesini sağlayan sayı sıfatları Kıdırov'un şiirlerinde yer bulan diğer bir sıfat türüdür. Şiirlerdeki sayı sıfatları iki tür olarak ele alınmıştır. Bunlar asıl sayı sıfatları ve sıra sayı sıfatlarıdır.

2.2.2.2.3.1 Asıl Sayı Sıfatları

Belirttiği isimden kaç tane olduğunu ifade eden sıfatlardır. Kıdırov şiirlerinde 9 farklı sayı sıfatına 17 kez yer vermiştir.

Tablo 2.20. Abziy Kıdırov'un Seçme Şiirlerinde Kullandığı Asıl Sayı Sıfatları ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELER	SIKLIK DERECELERİ
1	eki (iki), tört(dört)	3
2	bir (bir), eköö (iki), miñ (bin), üç (üç)	2
3	beş (beş), ceti (yedi), tokson (doksan)	1

Asıl sayı sıfatları içinde en çok kullanılanlar "eki" (iki) ve "tört" (dört) sayılarıdır. Bu iki sayı sıfatının sıklık derecesi de 3'tür.

Küçügüm bar tik kulak,
Tüz tur desem tüz turat.
Salam aytıp kol bersem,
Eki kolun teñ sunat.

(Kıdırov, 1956: 13)

Eniğim var dik kulaklı
Düzgün dur desem düzgün durur
Selam verip elimi uzatsam,
İki kolunu aynı anda uzatır.

Ulam karaym közgö bıyıl başkasıñ,
Mına bugün tuura **ceti** çaştasıñ.
Moturayıp kalem kagaz kötörüp,

Sürekli bakıyorum göze bu yıl başkasın,
İşte bugün tam **yedi** yaşındasın.
Sevimli olup kâğıt kalem eline alıp,

Sen açasñ altın bilim kapkasın.
(Kıdırov, 1956: 9)

Sen açacaksın altın bilim kapısını.

2.2.2.2.3.2 Sıra Sayı Sıfatları

İsimleri sırası bakımından belirten sıfatlardır. Kıdırov şiirlerinde zaman zaman sıralama belirten sayı sıfatlarına yer verilmiştir.

Tablo 2.21. Abziy Kıdırov'un Seçme Şiirlerinde Kullandığı Sıra Sayı Sıfatları ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELER	SIKLIK DERECELERİ
1	birinçi (birinci)	2
2	ekinçi (ikinci), elüü altınçı (elli altıncı), on birinçi(on birinci)	1

Sıra sayı sıfatı görevinde kullanılan sıfatlar 4 tanedir. Bunlar içinde “birinçi” (birinci) sıfatı ilk sıradadır.

Bolotbek mintti—bayke, işen,
Bilbestigim uşul da.
Elüü altınçı cılı men,
Tuulupturmun kışında.

Bolotbek böyle dedi—abicğim, güven.
Bilmezliğim de bu.
Elli altıncı yılı ben,
Doğmuşum kışın.

Törölüptür atakem,
On birinçi cılında.
Menden eñ köp kiçüü eken,
Oylop körsöm çınında.
(Kıdırov, 1961: 8)

Doğmuş babacığim,
On birinci yılda.
Benden daha çok küçükmüş,
Düşünsem gerçekten.

2.2.2.2.4 Soru Sıfatları

İsimleri soru yönünden belirten sıfatlara soru sıfatları denir. Kıdırov'un sıfat türleri arasında kendisine en az yer bulan tür soru sıfatlarıdır. Zaten genel bir edebi metine ve şiire bakıldığında da diğer sıfatlara nazaran soru sıfatlarının daha az olduğu görülecektir.

Tablo 2.22. Abziy Kıdırov’un Seçme Şiirlerinde Kullandığı Soru Sıfatları ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELER	SIKLIK DERECELERİ
1	kanday (nasıl)	4

Kıdırov soru sıfatı olarak sadece “kanday” (nasıl) kelimesini kullanmıştır. Kelimenin sıklığı 4’tür.

Caş baladay süykümü,

Kanday şirin küz künü.

Bardık caktan ugamin,

Şañduu ır, şayır külkünü

(Kıdırov, 1958: 19)

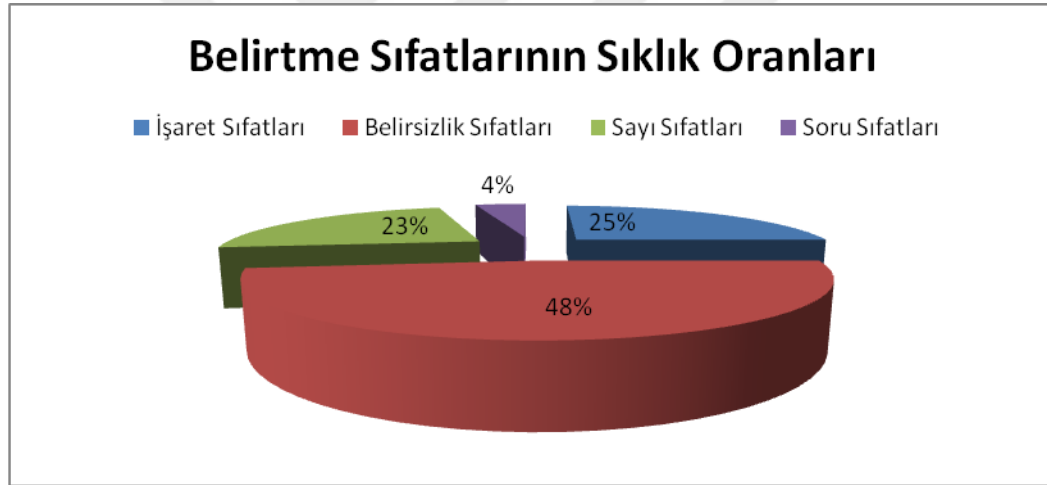
Küçük çocuk gibi güzelliği

Nasıl tatlı güz günü.

Geldiği yerden duyarım,

Şanlı bir şarkı, neşeli gülüşü.

Grafik 2.5. Belirtme Sıfatlarının Oran Dağılımı

2.2.3 Zamirler

Nesne ve kavramları geçici olarak ifade eden ve isim çekimi ekleriyle çekimlenen isim soylu kelimelerdir. (Başdaş ve Kutlu, 2016: 149) En kısa ifadesiyle ismin yerini tutan sözcükler dediğimiz zamirler isimlerin tekraren söylenmesinin önüne geçmek ya da ismi söylememeyi gerektiren bir durum olduğundan başvurulacak gramer öğelerinden bir tanesidir. Zamirler Kırgız Türkçesinde “at atooç” terimi ile ifade edilmektedir.

İncelenen Kızıroğlu şiirlerindeki zamir türleri kişi zamirleri, işaret zamirleri, belirsizlik zamirleri, soru zamirleri ve dönüşlülük zamiri başlıklarında değerlendirilmiştir.

2.2.3.1 Kişi Zamirleri

Kişi isimlerinin yerini tutan zamirlere kişi zamirleri denir. Kırgız Türkçesinde kişi zamiri için “caktama at atooç” terimi kullanılmaktadır.

Kızıroğlu’un zamirler içinde, eserlerinde en çok kullandığı tür, kişi zamirleridir. Kişi zamirleri arasında şiirlerde en çok tercih edilen zamir 33 sıklıkla “biz” zamiridir. Kızıroğlu’un “biz” zamirini bu denli çok kullanmasının altında farklı nedenler olabilir. Öncelikle kendi mütavaziliğinden kaynaklandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Şair gündelik hayatında da ben yerine bizi daha sık kullanıyor olmalı ki eserlerine de bu yansımıştır. Hitap ettiği çocukların zihninde “ben” ifadesini ön plana çıkartıp bencil ve kendi benliğinden başkasını değerli görmeyen nesiller yetişmesine de bir karşı çıkış olabilir. Çocuklara eserlerinde sürekli arkadaşlığı ve dostluğu örnek verip çoğulcu bir zihinsel süreç oluşturma arzusuyla “biz” zamirini kullandığı düşünülebilir.

Tablo 2.23. Abziy Kızıroğlu’un Seçme Şiirlerinde Kullandığı Kişi Zamirleri ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELELER	SIKLIK DERECELERİ
1	biz (biz)	33
2	men (ben)	25
3	sen (sen)	16
4	saga (sana)	7
5	maga (bana)	5
6	anın (onun)	4
7	anı (onu)	3
8	alar (onlar), saa (sana), siler (siz,sizler), siz (siz), magan (bana)	1

“Biz” zamirinden sonra şairin en çok kullandığı zamir “men” (ben) olarak karşımıza çıkmaktadır. “Men” zamirinin sıklık derecesi de 25’tir.

Körkü suluu dañırganan tört bölmö, Görünüşü güzel büyük dört oda,
Men da tikteym, öödö-tömön ötköndö. **Ben** de bakayım gidip geldiğim zaman.
(Kızıroğlu, 1956: 39)

Biz pioner caş cetkinçek,
Cer cañırtıp ün salgan.
Keleçekke kanat sermep,
Komsomoldon ülgü algan.
(Kıdırov, 1961: 26)

Biz pioner, genç nesil,
Yer yankılandırıp ün salan.
Geleceğe kanat çırpıp,
Komsomoldan örnek alan.

Kırgızstan, Kırgızstan, Kırgızstan,
Sen bugün gül gana emes Yıldızstan.
(Kıdırov, 1969: 7)

Kırgızistan, Kırgızistan, Kırgızistan,
Sen bugün sadece gül değıl Yıldızistan'sın.

2.2.3.2 İşaret Zamirleri

İsimlerin yerini işaret yoluyla tutan zamirlere işaret zamirleri denir. Kırgız Türkçesinde işaret zamiri için “şilteme at atooç” terimi kullanılmaktadır. Kıdırov'un seçilen şiirlerinde tespit edilen işaret zamiri sayısı 12 adettir. Bu zamirlerin sıklık toplamı ise 23'tür.

Tablo 2.24. Abziy Kıdırov'un Seçme Şiirlerinde Kullandığı İşaret Zamirleri ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELER	SIKLIK DERECELERİ
1	al (o)	5
2	bul (bu), uşul (şu)	4
3	oşon(öteki)	2
4	bu (bu), buga (buna), mınakey (işte), mında (burada), mından (buradan), munu (bunu), oşo (öteki), o (o)	1

Katuu çurkap entelep,
Irgıtkandı apkelet.
Biyle desem **al** turup,
Biylep iyet erkelep.
(Kıdırov, 1956: 13)

Hızlı koşup nefes nefese kalıp,
Fırlattığımı alıp getirir.
Dans et desem **o** kalkıp,
Dans etmeye başlar naz yapıp.

Türkün cumuş tüptödü,
Çakasn da tüptödü.
Urmattaştı karı-caş,
Uşul belem kütkönü.
(Kıdırov, 1956: 7)

Türlü işe yetmedi,
Kovasını da yamadı.
Saygı gösterirdi genç yaşlı,
Şu muydu beklediği.

2.2.3.3. Belirsizlik Zamirleri

İsmin yerine belirsizlik anlamıyla kullanılan zamirlerdir. Belirsizlik zamirlerinin Kırgız Türkçesindeki terim karşılığı “belgisiz at atooç” ifadesidir. Kıdırov şiirlerinde belirsizlik zamirlerine de yer verilmiştir. Şiirlerde belirsizlik zamiri görevinde kullanılan 12 farklı kelime tespit edilmiştir. Bu 12 belirsizlik zamirinin toplamı ise 32’dir.

Tablo 2.25. Abziy Kıdırov’un Seçme Şiirlerinde Kullandığı Belirsizlik Zamirleri ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELER	SIKLIK DERECELERİ
1	biri (biri)	11
2	baarı (hepsi)	8
3	başka (başka)	4
4	eköö (ikisi)	3
5	birbirin (birbiri), birdemeni (bir şeyini), nesre (şey)	2
6	başkaça (başkaca), dalay (çok), eç (hiç), biröö (birisi), eç nesre (hiçbir şey)	1

Belirsizlik zamirleri arasında sıklık derecesi en fazla olan 11 ile “biri” zamiridir. “Biri” zamiri aynı ifadeyle Türkiye Türkçesinde de kullanılan belirsizlik zamirlerinden bir tanesidir.

Biri aydayt cerimdi,
Biri çabat egindi.
Biri konfet çıkarat,
Biri güldü sugarat.
Biri döñdü tüzötöt,
Biri köktü küzötöt.
Biri kazat kömürdü,
Biri keset temirdi.
(Kıdırov, 1981: 39)

Biri sürer tarlayı,
Biri biçer ekini.
Biri tatlı çıkarır,
Biri çiçeği sular.
Biri tepeyi düzeltir,
Biri göğü gözetler.
Biri kazar kömürü,
Biri keser demiri.

Çaap koydu cer koyboy,
Çak tüş çende al **baarın**.
Kıyın eken, oy, oy, oy,
Özü cürdü kombayn.
(Kıdırov, 1956: 6)

Biçti yer bırakmadan,
Öğlen zamanında o, **hepsini**.
Kuvvetliymiş, oy, oy, oy,
Kendi çalıştı biçerdöver.

2.2.3.4. Soru Zamirleri

Varlık ve isimlerin yerini soru yoluyla tutan zamirlere soru zamirleri denir. Kırgız Türkçesinde soru zamiri için “surama at atooç” terimi kullanılmaktadır. Kıdırov’un incelenen şiirlerinde tespit edilen soru zamiri sayısı 4’tür. Soru zamiri olarak kullanılan bu kelimelerin toplam kullanımı ise 17’dir.

Tablo 2.26. Abziy Kıdırov’un Seçme Şiirlerinde Kullandığı Soru Zamirleri ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELER	SIKLIK DERECELERİ
1	kim (kim)	7
2	emne (ne)	5
3	ne (ne)	3
4	kay (nerede)	2

Soru zamirleri arasında en çok sıklık derecesine sahip olan kelime yine Türkiye Türkçesi ile ortak olan bir zamir olan “kim” kelimesidir. Kim zamirinin sıklık derecesi 7’dir. Onu 5 sıklık derecesi ile “emne” (ne) zamiri izlemektedir.

Mına kızık tamaşa,
Çaarçıkka boldu kargaşa.
Çaar tobun tappadı,
Kim alat böcök albasa?
(Kıdırov, 1956: 53)

İşte ilginç eğlence,
Yavru karacaya oldu kargaşa.
Benekli topunu bulamadı
Kim alacak tavşan yavrusu almasa?

Ey ey köpölök,
Emne izdeysin kökölöp.
Böbögüm bar kiçine,
Dos bolobuz eköölöp.
(Kıdırov, 1956: 25)

Ey ey kelebek
Ne ararsın yükselerek.
Bebeğim var küçük,
Dost oluruz her ikimiz.

2.2.3.5. Dönüşlülük Zamirleri

“Kırgızcada dönüşlülük zamiri öz kelimesidir. Bu zamir, şahıs zamirlerinin anlam bakımından daha kuvvetli şeklidir.” (Kasap, 2005: 198) Dönüşlülük zamiri, kişi tarafından yapılan bir işin “Ben yaptım.” tarzındaki ifadesini daha da kuvvetlendirmek için “Ben kendim yaptım.” biçiminde kullanılması şeklinde görülür. Türkiye Türkçesinde “kendi” kelimesi ile karşılanan dönüşlülük zamiri, Türkiye Türkçesi dışındaki hemen hemen bütün Türk şivelerinde “öz” kelimesi ile ifade edilmektedir. Kırgız Türkçesinde de dönüşlülük zamiri “öz” kelimesi ile kullanılır.

Dönüşlülük zamirinin Kıdırov şiirlerindeki sıklık sayısı 12’dir. Kıdırov öz kelimesini şiirlerinde 12 kez tekrarlamıştır.

Tablo 2.27. Abziy Kıdırov’un Seçme Şiirlerinde Kullandığı Dönüşlülük Zamirleri ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELER	SIKLIK DERECELERİ
1	öz (kendi)	12

Tañ kaltırtı meni ötö,
Çoñ atamdın münözü.
Aytıp berçi atake,
Kuday degen kim **özü**.
(Kıdırov, 1956: 46)

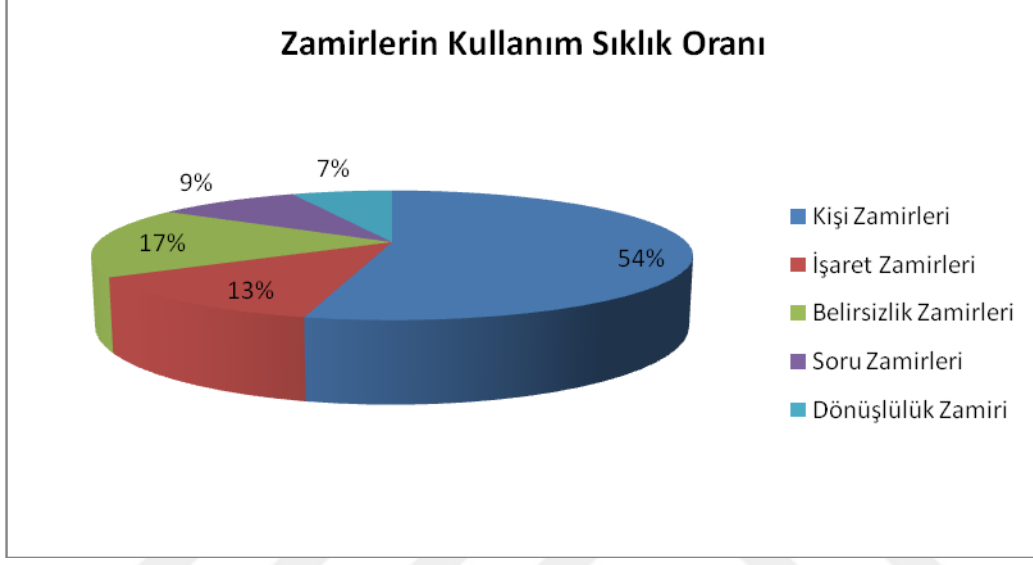
Son derece şaşırtdı beni,
Büyük babamın tabiatı.
Söylesene babacığım,
Allah dediğin kim **kendisi**?

Özümö koyup köp talap,
Cıldızdı köksöp kök karap.
Cürömün azır könügüp,
Bolomun sözsüz kosmonavt

Kendime çok talep koyup,
Yıldızı isteyip göğe bakıp.
Yürürüm şimdi alışıp,
Olacağım sözsüz kozmonot.

(Kıdırov, 1975: 20)

Grafik 2.6. Zamirlerin Türlerinin Oran Dağılımı

2.2.4 Zarflar

Zarflar zaman, yer, tarz ve miktar isimleri olup kelime gruplarında sıfatın, fiilin veya başka bir zarfın anlamını belirleme, sınırlama ve daraltma özelliğine sahiptirler. (Çengel, 2005: 198) Zarflar, cümlede fiil ve fiilimsileri durum, zaman vb. gibi açılardan belirten ve derecelendirme yapan gramer unsurlarıdır. Kırgız Türkçesinde zarf tabiri için “taktooç” ifadesi kullanılmaktadır.

Zarflar anlatımın hareketliliğinde, zamanlamanın belirtilmesinde, anlatılan durumların etraflandırılmasında ve çerçevesinin çizilmesinde oldukça önemli olan öğelerdir. Bir anlatımın canlılığının artmasını ve renk taşımasını sağlayan niteliklerden bir tanesi de zarfların kullanımudur. Zarflar fiillerin yapılaşlarının açıklanması ve somutlaştırılması noktasında da görev alırlar. Kıdırov da zarfların bu özelliğine müracaat ederek anlatımını hareketli ve canlı bir zemine oturtmuş ayrıca da çocukların anlatılanları zihin dünyalarında daha iyi canlandırmasını temin edecek biçimde zarflardan yararlanmıştı.

Zarflar; durum(tarz), zaman, yer-yön, miktar ve soru zarfları olarak başlıklandırılıp değerlendirilmiştir.

2.2.4.1. Durum (Tarz) Zarfları

Durum zarfları, fiilin ya da fiilimsinin gerçekleşme şeklinin nasıl olduğunu açıklayan zarflardır. Gerçekleşen eylem ya da fiilimsi belli durumlar altında meydana gelir. Durum zarfları bu durumu “Nasıl ?” sorusunu yönelterek cevaplarlar. Durum zarfı için, Kırgız Türkçesinde “sın-sıpat bışıktagiç tak tooç” ifadesi kullanılmaktadır. Kıdırov şiirlerinde durum zarflarından yararlandığı ve zarf türleri arasında en çok kullanılanlardan olduğu görülmektedir.

Tablo 2.28. Abziy Kıdırov’un Seçme Şiirlerinde Kullandığı Durum(Tarz) Zarfları ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELER	SIKLIK DERECELERİ
1	bir (birlikte, beraber)	16
2	cañı (yeni)	9
3	uşunday (şunun gibi), kayra(tekrar), bat (çabuk)	3
4	birdik (birlikte), suluu (güzel), erkin (özgür), atayı (özellikle), bors (kesik kesik havlamak), takır (katiyen), tık(yans.tık tık)	2
5	Ala toodoy (Ala Dağ gibi), calgız (yalnız), erkindik(özgürlük), antpesek (öyle yapmasa), arañ (zayıf), ataday (ata gibi), bırs (kıs kıs), canday (canı gibi), canınday (canı gibi), cañılıktay (yeni gibi), eriksiz (istemsiz), ıldam (çabuk), kırdıy (kır gibi), kıyla (hayli), kokustuk (tesadüfen), koş aytışıp (vedalaşarak), kunt(dikkatli), kuşunday (kuş gibi), mildettey (millet gibi), naadan (bilgisizce), öto (son derece), sıyağı (aynen), şıdır (duraklamadan), tak (titizce), tez (çabuk), traktorsuz (traktörsüz), ukmuştay (çok güzel), ulam (sürekli), uşintip (böylece) , ünsüz (sessiz), zorgo (zorla)	1

Kıdırov 43 farklı durum zarfı kullanmıştır.Şiirlerde durum zarflarının kullanım toplamı 79’tur. Bu zarflar arasında en çok kullanılanı sıklık derecesi 16 olan “bir” (birlite, beraber) kelimesidir. Bu anlamı taşıyan bir zarfın bu kadar sık kullanılmasının nedeni Kıdırov’un şiirlerinde arkadaşlık ile dostluğa önem vermesi ve kolektik yaşamın Sovyet ideolojisinde yeri olması olabilir. Onu 9 sıklık derecesi ile “cañı” (yeni) kelimesi takip etmektedir. Yeni ve yenilik şiirlerde geçen diğer bir anlam özelliğidir.

Deşip, şayır ırdaşıp,
Asan, Üsön cırğaşıp,
Keñ bölmödön canaşıp
Çığıştı eköö **bir** basıp.
(Kıdırov, 1958: 9)

Deyip neşeli şarkı söyleyip,
Asan, Üsen takılıp,
Derin bölüme yanaşıp,
Çıktılar ikisi **bir** basıp.

Bir içip çayın,
Bir cürüp dayım.
Oynoçu doybu
Ar kün sayın.

Birlikte içip çayı,
Bir gezip daima.
Oynarlardı paytak,
Her bir gün.

(Kıdırov, 1956: 53,54)
Tosup eşik aldınan,
Orтого aldık baarımız.
Elestedi mektepke
Cañı bargan çağıbız.
(Kıdırov, 1958: 10)

Karşılıyıp kapıdan,
Ortaya aldık hepimiz.
Aklımıza geldi, okula
Yeni gittiğimiz zaman.

2.2.4.2. Zaman Zarfları

Fiil ya da fiilimsinin yapılış zamanını belirten zarflara zaman zarfları denir. Kırgız Türkçesinde zaman zarfları için “mezgil bışıktagıç taktooç” tabiri kullanılmaktadır.

Tablo 2.29. Abziy Kıdırov’un Seçme Şiirlerinde Kullandığı Zaman Zarfları ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELELER	SIKLIK DERECELERİ
1	bügün (bugün)	10
2	azır (şimdi)	7
3	bıyıl (bu yıl), dayım(her zaman, daima)	4
4	keç (geç vakit), kez (zaman), anda (o zaman), erteñ (yarın)	3
5	emi (şimdi), erte (yarın)	2
6	ansayın (geçtikçe) , dayıma (daima), keçke (akşama dek)	1

İncelenen şiirlerde sıklık derecesi en yüksek olan zaman zarfının 10 sıklık derecesi ile “bügün” (bugün) olduğu tespit edilmiştir. Sıklık derecesi 7 olarak

belirlenen “azır” (şimdi) zaman zarfı da en çok kullanılan ikinci zaman zarfı olmuştur. Şairin yaşadığı günü çocuklara kavratma ve anın farkındalığını sağlama çabası, bu iki zarfın kullanım sıklığı ile karşımıza çıkmaktadır. 13 farklı zaman zarfının toplam kullanımı 44 olarak belirlenmiştir.

Bügün bolsa entelep,
Başkaça eşik kağışı.
Beş alğan go sıyağı,
Katuu çıgat dabışı.
(Kıdırov, 1981: 43)

Bugün ise telaşlanıp,
Başka türlü kapı çalışı.
Beş almışa benziyor,
Yüksek çıkar sesi.

Özümö koyup köp talap,
Cıldızdı köksöp kök karap.
Cürömün **azır** könügüp,
Bolomun sözsüz kosmonavt
(Kıdırov, 1975: 20)

Kendime çok talep koyup,
Yıldızı isteyip göğe bakıp.
Yürürüm **şimdi** alışıp,
Olacağım sözsüz kozmonot.

Ulam karaym közgö **biyıl** başkasıñ,
Mına **bugün** tuura ceti çaştasıñ.
Moturayıp kalem kagaz kötörüp,
Sen açasıñ altın bilim kapkasın.
(Kıdırov, 1956: 9,10)

Sürekli bakıyorum göze **bu yıl** başkasın,
İşte **bugün** tam yedi yaşındasın.
Sevimli olup kâğıt kalem eline alıp,
Sen açacaksın altın bilim kapısını.

2.2.4.3. Miktar (Derecelendirme) Zarfları

Sıfat, fiil ya da fiilimsinin önüne gelerek yapılaş miktarını, derecesini belirten zarflardır. Önüne geldiği türe sorulan “ne kadar” sorusu ile bulunur. Miktar zarfları için Kırgız Türkçesinde “san-ölçöm bışıktagıç taktooç” ifadesi kullanılmaktadır.

Tablo 2.30. Abziy Kıdırov’un Seçme Şiirlerinde Kullandığı Miktar (Derecelendirme) Zarfları ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELER	SIKLIK DERECELERİ
1	eñ (en)	5
2	köp (çok), tük (hiç)	2

3	dalay (çok), ayabay (çok)	1

Kıdırov 5 farklı miktar zarfı kullanmış olup bu zarfların toplam kullanımı 11'dir. “Eñ” (en) miktar zarfının sıklığı 5'tir. “Köp” (çok), ve “tük” (hiç) zarflarının da sıklık derecesi 2 olarak tespit edilmiştir.

Eñ çataksıñ sen deşet, Coloboymun men deşet. Beş minutta kayradan, Oynoybuz, oy, kel deşet.	En kavgacı sen derler, Yaklaşmayacağım ben derler. Beş dakika sonra da, Oynayalım, ey gel derler.

(Kıdırov, 1961: 4)

Körünböy erte tük eç bir canga, Çogulup kaçıp keteli anda. Antpesek sınat kol-buttan kalbay, Bilgile, mından başka cok arga	Görünmeden yarın hiçbir kişiye asla, Toplanıp kaçıp gidelim o zaman. Öyle yapmasak kırılmayan kol bacak kalmaz, Bilin bundan başka çare yok.

(Kıdırov, 1958: 6)

2.2.4.4. Yer-Yön Zarfları

Fiil ya da fiilimsinin yapıldığı yönü belirten zarflardır. Kırgız Türkçesinde bu zarflar için “orun bışıktagıç taktooç” ifadesi kullanılmaktadır.

Tablo 2.31. Abziy Kıdırov'un Seçme Şiirlerinde Kullandığı Yer-Yön Zarfları ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELER	SIKLIK DERECELERİ
1	oñ (sağ), tömön (aşağı)	2
2	arkı-terki (çarpaz), öödö (yukarı)	1

Şiirlerde 4 farklı yer-yön zarfı kullanılmış olup bu zarflar toplam 6 kez kullanılmıştır.

Kırgızga coolor salgan dalay bülük,
Camırap çuuga tüşkön **tömön** tülük.
Baylanıp caşın tögüp suluu kızdar,
Kişenep kolgo ketken neçen külük.

(Kıdırov, 1969: 6)

Kırgız'a çok darbe vurdu düşmanlar,
Topluca böğürerek **aşağı** düştü tülük.
Bağlanıp yaşını döküp güzel kızlar,
Kişneyip ele giden nice atlar.

Asman, cerdin arasın,
Arkı-terki çalasıñ.
İrmep keçke talbagan,
Kanday uçkul kanatıñ.

(Kıdırov, 1956: 26)

Gökyüzü ile yerin arasını,
Çarpraz şekilde uçasın.
Çırıp geceye kadar yorulmayan,
Nasıl hızlı uçuyor kanadın.

2.2.4.5. Soru Zarfları

Fiilleri soru bakımında belirten zarflardır. Kıdırov, şiirlerinde soru zarflarına da yer vermiş ve 5 farklı soru zarfı kullanmıştır.

Tablo 2.32. Abziy Kıdırov'un Seçme Şiirlerinde Kullandığı Soru Zarfları ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELELER	SIKLIK DERECELERİ
1	kaçan (ne zaman)	3
2	kanday (nasıl)	2
3	emne (ne), nege (niye, niçin), kantip (nasıl)	1

Soru zarfları toplam 8 kez kullanılmıştır. Bu zarflar arasında sıklık derecesi en yüksek olan soru zarfı, sıklık derecesi 3 olan “kaçan” (ne zaman)’dır. Onu 2 sıklık derecesi ile “kanday” (nasıl) izlemektedir.

Ay Nurakmat, Nurakmat,
Ak naniña ırakmat.
Özüñ cakşı balasıñ,
Eske **kaçan** alasıñ.
(Kıdırov, 1981: 28)

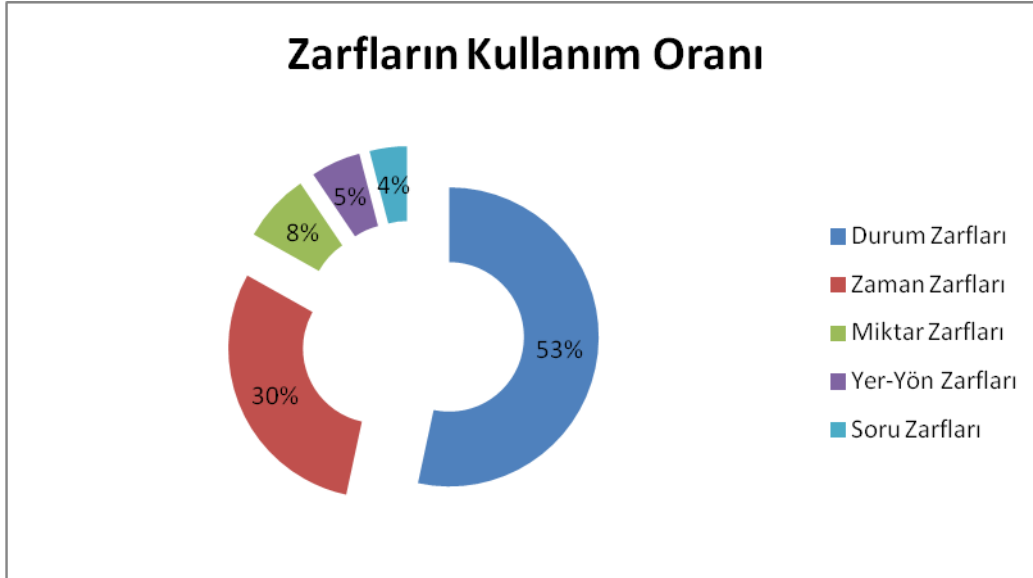
Ey Nurahmet, Nurahmet,
Ak ekmeğine teşekkür.
Kendin iyi çocuksun,
Aklına **ne zaman** alacaksın?

Asman, cerdin arasın,
Arkı-terki çalasıñ.
İrmep keçke talbagan,
Kanday uçkul kanatıñ.

(Kıdırov, 1956: 26)

Gökyüzü ile yerin arasını,
Çarpraz şekilde uçasın.
Çırpıp geceye kadar yorulmayan,
Nasıl hızlı uçuyor kanadın.

Grafik 2.7. Zarf Türlerinin Kullanımı

2.2.5 Edatlar

“Yalnız başına bir anlam taşımayan; ancak isim ve isim soylu kelimelerden sonra gelerek sonuna geldiği kelimeyle cümledeki başka kelimeler arasında anlam ilişkisi kuran, gramer görevli müstakil kelimelerdir.” (Çengel, 2005: 329)

Denildiği gibi tek başına anlam taşımayan bu dil bilgisi unsurları kelimelerin ve cümlelerin birbiri arasındaki ilişkiyi kurması bakımından bir nevi harç görevi görmektedir. Zira kelimeler ve cümleler, sebep, amaç, yönelme, karşılaştırma, yeri geldiğinde bağlama gibi pek çok anlam hususiyetlerini edatlar vasıtasıyla sağlamaktadır ki bu durum edatları tek başlarına anlam taşımasalar dahi dilde çok önemli bir konuma getirmektedir.

Edat kavramı için Kırgız Türkçesi gramerinde “candooç” istilahi kullanılmaktadır.

Tablo 2.33. Abziy Kızırov'un Seçme Şiirlerinde Kullandığı Edatlar ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELELER	SIKLIK DERECELERİ
1	dep (diye)	23
2	menen (ile)	21
3	dağı (dahi, da/de, ve)	9
4	üçün (için), ele (işte, artık, sadece)	7
5	bı (mı)	6
6	belem (mı acaba), gana(sadece, yalnız)	3
7	go (herhalde)	2
8	calgız (yalnız, sadece), beken (mı ki, mı acaba), öñdüü (gibi), saym (her)	1

Kızırov'un ele alınan şiirlerinde 13 farklı edat kullandığı saptanmıştır. Bu 13 farklı edat toplamda 85 kez kullanılmıştır. Edatlar arasında en çok tercih edileni 23 sıklık derecesi ile “dep” (diye) edatıdır. Onu 21 sıklık derecesi ile “menen” (ile) edatı izlemektedir.

Okşoş kiyim kiyingen,
Moturañdap cügürgön.
Baldar süylöyt caydarı,
Okuybuz **dep**, süyüngön.

Benzer giysiler giyinen
Hareketlenerek koşan.
Çocuklar konuşur içten,
Okuyacağız **diye**, sevinen.

(Kızırov, 1958: 18)

Elciretip, el cürögün şat kılıp,
Tokçulukka kolun berip martçılık.
Eşik açıp cañı kelgen kenç **menen**,
Kolhozumdu kuçaktadı katkık.

Yumuşatarak halkın yüreğini şad kılıp,
Bolluğa elini uzatıp cömertlik.
Kapıyı açıp yeni gelen hazine **ile**,
Kolhozumu kucakladı kahkaha.

(Kızırov, 1958: 19)

Maga **dağı** satıp ber,
Mıktı bolo kalaym.
Kubandırıp silerdi,
Künügö “beş” alaym.

Bana **da** satın al,
Ben de seçkin olayım,
Sevindirip sizleri,
Her gün beş alayım.

(Kızırov, 1975: 49)

2.2.6 Ünlemler

Ünlemler genellikle çeşitli durum ve duygular ya da aniden gelişen süreçler karşısında istemli/istemli/siz ortaya çıkarlar. Kırgız Türkçesinde de bu haller geçerlidir. Kırgız Türkçesinde ünlem kavramı için “sırdık söz” ifadesi kullanılır.

İncelenen Kıdırov şiirlerinde ünlemler de rastlanılan gramer unsurlarındandır. Seslenme, şaşırma ve gösterme için kullanılan ünlemlerin şiirlerde varlığı söz konusudur.

Tablo 2.34. Abziy Kıdırov’un Seçme Şiirlerinde Kullandığı Edatlar ve Sıklık Dereceleri

	KELİMELEER	SIKLIK DERECESERİ
1	ey (ey, hey), mına (işte)	7
2	ay (ah, vay)	6
3	oy (oy, vay)	5

Ele alınan şiirlerde 4 farklı ünlem belirlenmiş olup ünlemlerin sıklığı 25 olarak tespit edilmiştir. Ünlemler içinde en yüksek sıklık derecesi “ey” (ey, hey) ve mına (işte) ünlemlerindedir. Bu iki ünlemin sıklık derecesi 7’dir.

Ey meken—enekem,
Cok eken saga teñ.
Ar ubak ardaktap,
Süyömün seni men.
(Kıdırov, 1956: 34)

Ey ana yurdum,
Yokmuş sana denk.
Her vakit baş tacı edip,
Seviyorum seni ben.

Orundatıp el işençin, ümütün,
Soguşkanız ceñiş üçün künü-tün.
Mına oşondo oñ butumdu bergemin,
Meken üçün, tıñtıık üçün, el üçün”.
(Kıdırov, 1958: 15,16)

Yerine getirip halk güvenini, ümidini,
Savaşık yenmek için gece gündüz.
İşte o zaman sağ bacağımı vermişim,
Vatan için, barış için, halk için!

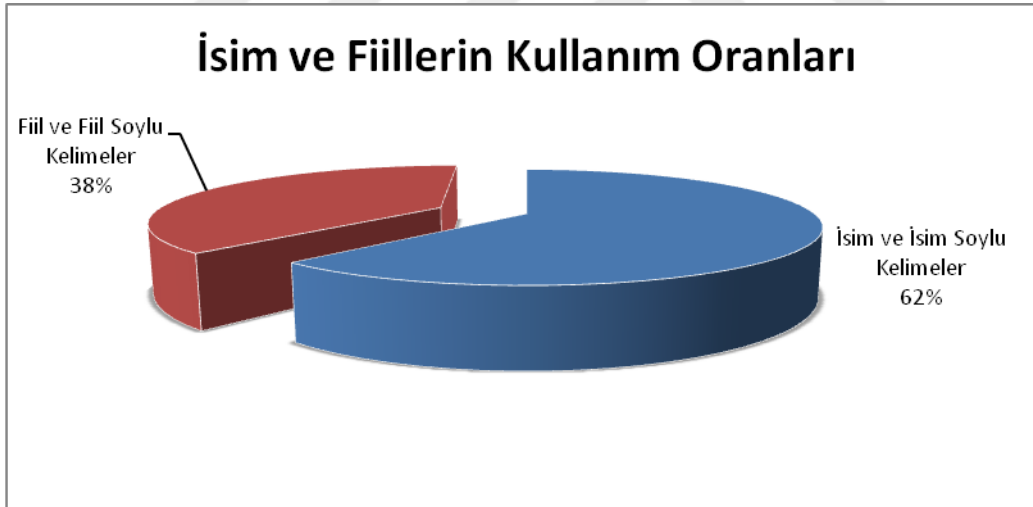
2.2.7 Fiiller

“Fiiller, karşıladıkları hareketler ile zaman ve mekan kapsamı içinde somut ve soyut nesne, kavramlarla ilgili her türlü oluş, kılış, kılınış ve durumları bildirirler.” (Korkmaz, 2007: 525) Fiiller, cümlede bir nevi hareket sağlayıcısıdır. Anlatımın zamanını, hareketi başlatan kişiyi üzerinde barındırma noktasında dilin bir noktada temel direklerinden bir tanesidir.

Fiiller, Kıdırov şiirlerinde en sık kullanılan ikinci gramer unsurudur. Kıdırov, gerek çekimli, gerek fiilimsi ekini almış, gerekse de yardımcı fiille yapılmış fiillere eserinde yer vermiş ve hareketli bir anlatım sağlamıştır.

Kıdırov şiirlerinden kullanılan fiil ve fiil soylu kelimelerin sayısı 1252’dir. Bu 1252 fiil unsurunun içinde fiiller, isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil unsurları bulunmaktadır.

Grafik 2.8. İsim ve İsim Soylu Kelimeler ile Fiil ve Fiil Soylu Kelimelerin Oran Dağılımı

Tablo 2.35. Abziy Kıdırov’un Seçme Şiirlerinde Kullandığı Fiil ve Fiil Soylu Kelimelerin Sıklık Dereceleri

	KELİMELER	SIKLIK DERECELERİ
1.	al- (almak)	45
2.	bol-(olmak), de-(demek)	44
3.	kel-(gelmek)	43
4.	tur-(durmak,kalmak)	37
5.	ber-(vermek)	30
6.	kara-(bakmak)	22

7.	ayt-(söylemek)	21
8.	koy-(koymak)	18
9.	kör-(görmek), kül-(gülmek)	15
10.	cür-(yürümek), kal-(kalmak)	14
11.	çık-(çıkma), ket-(gitmek), sal-(kurmak,yapmak)	13
12.	bil-(bilmek), kıl-(yapmak)	12
13.	çaşa-(yaşamak), cat-(yatmak,olmak), süy-(sevmek), uk-(işitmek)	10
14.	cet-(yetişmek, varmak), oku-(okumak), öt-(geçmek)	8
15.	bar(varmak,gitmek), deş(demek,söylemek), ırda-(şarkı söylemek), ıyla-(ağlamak), kayır-(döndürmek), kuban-(sevinmek), sura-(sormak), tap-(bulmak)	7
16.	böl-(bölmek), ce-(yemek), çap-(vurmak,kesmek), et-(etmek,yapmak), kes-(kesmek), kir-(girmek), okşo-(benzemek), ös-(büyümek), tart(çekmek)	6
17.	bas-(basmak), çurka-(koşmak), iy-(eğmek), oylo-(düşünmek), süylö-(söylemek), tos-(selamlamak,karşılama), uç-(uçmak)	5
18.	aç-(açmak), bat-(batmak), bur-(çevirmek), cadıra-(zevk duymak), cak-(hoşlanmak,yakmak), casa-(yapmak), iç-(içmek), işte-(işlemek), körün-(görünmek), küt-(özenmek,uğraşmak), nurdan-(nurlanmak,parlamak), oyno-(oynamak), sez-(sezme,duymak), tak-(takmak,asmak), tolku-(dalgalanmak), uruş-(dövüşmek)	4
19.	aya-(acımak), aylan-(dönme), baala-(değerlendirmek,fiyat vermek), bak-(bakmak), başta-(başlamak), caa-(yağmak), can-(dönme,yanmak), cañır-(çinlamak,yenilenmek), cayna-(kaynamak,çok dökülmek), ceñ-(yenmek), çaç-(saçmak), çal-(akmak), çigar-(çıkarmak), çoçu-(korkmak), degdet-(arzulamak), kaltır-(bırakmak), karma-(kapmak), ker-(germek), kızır-(kızarmak), kiy-(giymek), kiyin-(giyinmek), kökölö-(göğçe çıkmak), maktan-(övünmek), mint-(öyle yapmak), otur-(oturmak), sıyla-(saygı göstermek), sun-(uzatmak), süyün-(sevinmek), tal-(donakalmak), taş-(taşımak), tik-(dikiş), tiy-(değmek), tokto-(durmak), tol-(dolmak), toltur-(doldurmak), tüş-(düşmek), ur-(vurmak), üyrön-(öğrenmek)	3
20.	arala-(bir şeyin arasında gezmek), ardakta-(saygı göstermek), arış-(adımlamak), at-(atmak), ayda-(sürmek), barçıla-(sözde olmak), başkar-(yönetmek), bayka-(izlemek), baylan-(bağlanmak), biyle-(dans etmek), bölün-(bölünmek), bulay-(ağarmak), cabıl-(örtülmek), cakta-(taraf tutmak), cañirt-(yenilenmek), cara-(yaramak), carış-(yarışmak), cayla-(yazı geçirmek,düzme), caz-(yazmak), cetkiz-(yetiştirmek), cıl-(kimildamak), cıyna-(toplamak), cügürt-(koşturmak), çaçıra-(sıçramak), çağıl-(şikayetlenilmek), çıñal-(sağlamlaştırmak), çit-(kaş çatmak), çoñoy-(büyümek), çömül-(dalmak), çubur-(uzamak), dañkta-(meşhur	2

	etmek), eerçi-(takip etmek), eleste-(hayal edilmek), entele-(afallamak), ergit-(sıçratmak), erkele-(okşamak), este- (hatırlamak), ırgıt-(atlatmak), işen-(güvenmek), izde-(araştırmak), kaala-(istemek), kaç-(kaçmak), kaktır-(kahkaha atmak), kapta-(kaplamak), karmaş-(birlikte yakalamak), kat-(eklemek), kayt-(geri dönmek), ketir-(gidermek), kıyna-(eziyet etmek), kon-(konmak), kötör-(kaldırmak), kuçakta-(kucaklamak), Kudayla-(Allah'a yalvarmak), kur-(kurmak), moturay-(sevimli olmak), oltur-(oturmak), ooru-(ağrımak), oynoş-(birlikte oynamak), öp-(öpmek), özgör-(değişmek), sakta-(korumak), sama-(hasret çekmek), sın-(kırılmak), sındır-(kırmak), sız-(çizmek), sızda-(sızlamak), şaından-(şanlı olmak), şattan-(sevinmek), tara-(taramak), taşı-(taşmak, taşımak), termet-(sallamak), urmatta-(saygı göstermek), üşü-(üşümek)	
21.	acıra-(ayrılmak), açıl-(açılmak), akakta-(solumak), aksalaında-(aksamak), alal-(helal olmak), alın-(alınmak), alista-(uzaklaşmak), alpeçte-(yüz vermek), aandı-(beklemek), apkel-(alıp gelmek), arbaş-(kavga etmek), asmanda-(havalanmak), aşık-(acele etmek), aydat-(kovdurmak), aytış-(tartışmak), bacıray-(gözlerini pörtletmek), balbılda-(alevlendirmek), bapesele-(dikkatle yapmak), bapeste-(dikkatle yapmak), barat-(vardırmak), barış-(birlikte yürümek), barkta-(değer vermek), bayanda-(beyan etmek), bekemde-(sağlamlaştırmak), belendeş-(birlikte hazırlanmak), bette-(yönelmek), birbında-(ağlamaklı konuşmak), bışakta-(burundan solumak), bışıқта-(kuvvetlendirmek), boluş-(yardım etmek), borsulda-(yavaş, kesik sesler çıkarmak), boylo-(boylamak), boyloş-(birlikte boylamak), böpölö-(yetiştirmek), bulga-(döndürmek), bulgala-(sallamak), bural-(burulmak), buş-(şaşmak), buydal-(duraklamak), buz-(bozmak), büşürkö-(karışık olarak hatırlamak), büt-(bitirmek), bütö-(düzeltmek), cagaldant-(caka satmak), cagıl-(yakılmak), cakşıla-(iyileştirmek), calaında-(çabuk olmak), calın-(yalvarmak), camanda-(yermek), camıra-(yığın yapmak), canaş-(yanaşmak), candan-(canlanmak), canı-(ilişmek), cañıl-(yanılmak), cañılış-(yanılmak), cap-(kapamak), carkıra-(parlamak), caşır-(gizlemek), caşta-(gözleri yaşlanmak), cay-(yaymak), cayka-(silkmek), celbire-(esmek), celbiret-(estirmek), ceñil-(yenilmek), cık-(devirmek), cıldır-(yerinden oynatmak), cırğa-(haz duymak), cırğaş-(birlikte haz duymak), cıy-(yığmak), cıynal-(toplanmak), cigerdent-(cesaretlendirmek), cire-(sökmek), colo-(yaklaşmak), comokto-(hikaye anlatmak), coodura-(ricayla bakmak), cölö-(desteklemek), cönö-(ayrılmak), cöölöt-(yaya bırakmak), cötöl-(öksürmek), cum-(yummak), cumşa-	1

(yumuşamak), cut-(yutmak), cuu-(yıkamak), cügür-(koşmak), cürüş-(birlikte yürümek), çabalda-(güçsüzleşmek), çabıl-(dibininden kesilmek), çabış-(birlikte kesmek), çabıttat-(av arayıp dolaşmak), çagılt-(yansıtmak), çak-(şikayet etmek), çakılda-(çğıldamak), çañdat-(toz kaldırmak), çarça-(yorulmak), çartılda-(gürlemek), çeç-(çözmek), çek-(çekmek), çene-(ölçmek), çette-(sapmak), çığış-(birlikte çıkmak), çıña-(sağlam yapmak), çoğul-(toplanmak), çoğult-(yığılmak), çunay-(kısmak), dañgıra-(tangırdamak), dañktan-(ünlendirmek), dostoş-(dost olmak), eele-(sahip olmak), eerçit-(peşinden sürüklemek), eköölö-(ikileşip), elciret-(yumuşatmak), eleñde-(bakınmak), emgekten-(emek sarfetmek), erik-(üşenmek), esepte-(hesaplamak), ez-(ezmek), ırcay-(sırtıtmak), ırdal-(şarkı söylenmek), ırdaş-(birlikte şarkı söylemek), ızalan-(gücenmek), il-(takmak), imer-(etrafını çevirmek), irme-(göz kırpmak), işent-(güvendirmek), iyil-(eğilmek), iyke-(sallamak), izilde-(izinden yürümek), kabil-(karşılaşmak), kadal-(saplanmak), kadırıla-(saygı göstermek), kak-(vurmak), kakçañda-(homurdanmak), kalısta-(tarafsızlaştırmak), kalk-(ikamet etmek), kamın-(özenmek), kan-(kanmak), karaandat-(yaklaştırmak), karat-(baktırmak), karı-(yaşlanmak), katış-(katılmak), katuula-(sertleşmek), kaykı-(hızlı uçmak), kayna-(kaynamak), kaytala-(tekrarlamak), kaytarış-(birlikte geri göndermek), kaz-(kazmak), keliş-(birlikte gelmek), kemsint-(aşağılamak), ketal-(gidermek), ketiş-(birlikte gitmek), kılımda-(asır geçmek), kılıkıldat-(süzdürmek), kınapta-(özenle kullanmak), kınılda-(inlemek), kıs-(sıkmak), kıtı-(çalmak), kıtkılıkta-(kıs kıs gülmek), kıyar-(kızarmak), kıyıktan-(inat etmek), kıyra-(yıkılmak), kıyrat-(yıkıtmak), kızıktır-(ilgilendirmek), kirış-(girişmek), kişene-(kişenmek), koş-(katmak), košto-(onaylamak), kozgol-(kımıldamak), köböy-(çoğalmak), köksö-(istemek), köldöt-(bol vermek), könök-(alışmak), kubandır-(sevindirmek), kubatta-(kuvvetlendirmek), kabul-(değişmek), kulpunuş-(renkten renge girmek), kulpur-(rengarenk olmak), kura-(toplamak), kus-(kusmak), kuu-(koyalamak), kuurult-(buruşturup), kuyul-(dökülmek), külgüz-(çiçeklendirmek), külmüñdö-(gülümsemek), küzöt-(gözetlemek), maşınala-(makineleşmek), mayramda-(bayram etmek), min-(binmek), moturañda-(hareket etmek), möltür-(parlamak), muñ-(kederlenmek), obdul-(doğrulmak), oktorul-(dalgalanıp akmak), okut-(okutmak), omkor-(aktarmak), oñdo-(sağ elle yapmak), orundat-(ifa etmek), oyku-(dalgalanmak), oylon-(düşünceye dalmak), ozor-(öne geçmek istemek), ozun-(öne atılmak), öksü-(yetişmemek), öñdön-(benzemek), östür-	

(büyütmek), özgörü-(değiştirilmek), sığın-(özlemek), saktal-(korumak), sana-(saymak), sanda-(çok olmak), sat-(satmak), sayra-(ötmek), sergi-(havalanmak), serme-(sallamak), sermet-(sallatmak), sezil-(sezilmek), sıla-(sıvamak), sıy-(sığmak), sıypala-(sıvazlamak), silk-(silkmek), soğuş-(dövüşmek), solkulda-(esnemek), sor-(emmek), söğ-(sövmek), sugar-(sulamak), suluula-(güzelleştirmek), surdan-(sinirlenmek), suz-(kotarmak), süyünt-(sevindirmek), süyüş-(sevişmek), şaňkay-(etrafı çınlatarak gülmek), şaňşı-(çığlık atmak), şaş-(acele etmek), şatıra-(şen olarak gülmek), şıktan-(heyecana gelmek), şile-(küremek), şilte-(baş sallamak), şirel-(kaynamak), taarın-(darıomak), tabala-(öç alır gibi sevinmek), tabıl-(bulunmak), tabış-(birlikte bulmak), talaptant-(talebi olmak), talda-(dallandırmak), talkuula-(müzakere etmek), talpın-(çırpınmak), talpındır-(çırpınmak), tamçıla-(göz yaşını damlatmak), tанда-(seçmek), tarat-(tarattırmak), tartıl-(çekilmek), tašta-(atmak), tay-(kaymak), tayan-(dayamak), tekildet-(tıkırdatmak), telçit-(yürütmek), tep-(tepmek), tepeyt-(öne doğru çıkmak), tepkile-(tepmek), terdet-(terletmek), tın-(dinlenmek), tikte-(dikmek), togot-(dikkat ettirmek), toktot-(durdurmak), tolkunda-(dalgalandırmak), tolkundat-(dalgalandırtmak), torsulda-(hızlı koşturmak), toy-(doymak), tögül-(dökülmek), tök-(dökmek), töröl-(doğurulmak), tural-(durulmak), turuş-(birlikte durmak), tut-(tutmak), tuul-(doğmak), tügön-(tükenmek), tüptö-(temel kurmak), tüşün-(anlamak), tüşür-(indirmek), tüt-(kaldırmak), tüy-(örmek), tüz-(düzmek), tüzöt-(düzeltmek), tüzüktö-(düzgün olmak), uçur-(uçurmak), ukta-(uyumak), uktat-(uyutmak), ula-(uçlarını birleştirmek), umtuluş-(birlikte ileri atılmak), unçuk-(ses çıkarmak), urun-(çarpmak), uruştur-(dövüştürmek), uula-(anlamak), uyal-(utanmak), uzar-(uzamak), ür-(havlamak-), ütüröy-(somurtmak), üyröt-(öğretmen), zaňğıra-(çınlayan ses çıkarmak)	

Şiirlerde kullanım sıklığı en yüksek olan fiil Türkiye Türkçesinde de aynı şekilde kullanılan “al-” (almak) fiilidir. Bu fiilin sıklık derecesi 45 olarak tespit edilmiştir. “Al-” fiilini 44 sıklık derecesi ile “bol-” (olmak) fiili ve yine Türkiye Türkçesinde de aynı şekilde kullanılan “de-” (demek) fiili izlemektedir. Üçüncü olarak en çok kullanılan fiil ise 43 kullanım sıklık derecesine sahip olan “kel-” (gelmek) fiilidir.

Künü bolup aalamdın,
Gülün **akçan** zamandın.
Cürögünön cay algan
Büt emgekçi adamdın,
Algan elim
Akıl kenin,
Atam menin—Lenin.
(Kıdırov, 1981: 6)

Güneşi olup alemin,
Çiçeklerini **açtırdı** zamanın.
Yüreğinde yer alan
Çok emekçi adamın,
Aldı halkım,
Akıl madenini,
Atam benim-Lenin.

Körbömüş bolup Külüypa,
İzdemiş bolso kalp ele,
—**Tappadıñ**—dep kaktırıp,
Tura kelet şart ele.
(Kıdırov, 1958: 12)

Görmemiş olup Külüypa,
Aramış olsa da sahteydi,
—**Bulamadın**— deyip kahkaha atıp,
Kalkıp gelir hemen.

—**Koy** emese, **mintsek-iy.**—**deyt** Pil,-
Baarımız birge bololukçu bir.
Kaytalap caman corugun Ömüş,
Köñülgö eger **ketirse** kir.
(Kıdırov, 1958: 6)

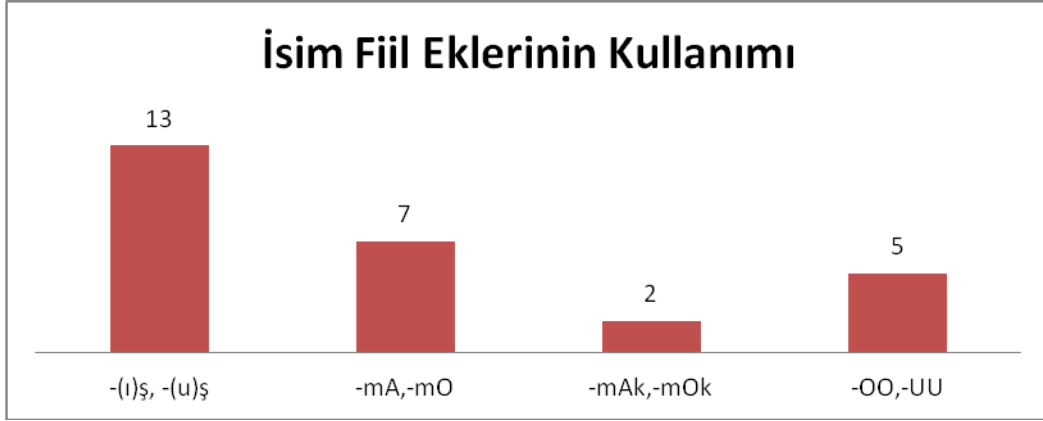
—**Bırak** o halde **öyle yapsak-ya**—**dedi** Fil,-
Hepimiz bir olalım, birlikte olalım.
Tekrar edip kötü davranışlarını Ömüş,
Gönüle eğer **getirse** kötülük.

2.2.7.1 İsim-Fiiller

“Adfilin ad şekli yani bir kılış, bir durum veya oluşun adıdır.” (Banguoğlu, 2007: 420) Fiilin isim şeklinde ifade edilmiş biçimleridir. En kısa ifadeyle fiilin isimdir. Örneğin al- fiilini almak, oku- fiilini okuyuş şeklinde ifade etmek gibi.

Kıdırov’un şiirlerinde tespit edilen isim-fiil ekleri -(ı)ş/- (u)ş,-mA/-mO, -mAk,-mOk, -OO,-UU şeklindedir.

Grafik 2.9. İsim-Fiil Eklerinin Kullanımı

Bügün bolsa entelep,
Başkaça eşik kağışı.
Beş alğan go sıyağı,
Katuu çıgat dabışı.
(Kıdırov, 1981: 43)

Bugün ise telaşlanıp,
Başka türlü kapı çalışı.
Beş almışa benziyor,
Yüksek çıkar sesi.

Kanday sonun bul ubak,
Cazuu kıyın suluulap,
Aytalaadan ak buuday,
Maşinalap çuburat.
(Kıdırov, 1958: 20)

Ne kadar güzel bu vakit
Yaymak zor güzelleştirip.
Tarladan ak buğday,
Makineler birbirinin ardından gider.

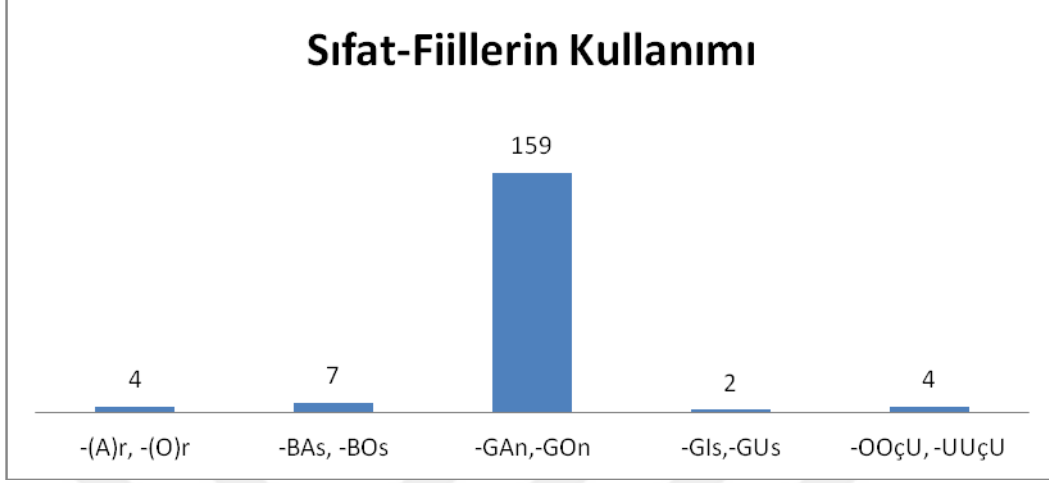
2.2.7.2 Sıfat-Fiiller

“Partisipler (sıfat-fiiller) nesnelere hareket vasıflarını karşılayan fiil şekilleridir.” (Ergin, 2006: 333) Sıfat-fiiller, cümledeki fiillerin isim çekim eklerini almasına olanak sağladığı gibi eklendiği fiilin sıfat görevi yüklenebilmesinin de önünü açmış olur.

Kırgız Türkçesinde “atooçtuk” tabiri ile ifade edilen, Türkiye Türkçesindeki mana ve vazifesiyle aynı olan sıfat-fiil ekleri, Kıdırov şiirlerinde de bulunmaktadır. Şiirde kullanılan sıfat fiillerle, sıfat tamlamaları yapıldığı gibi fiillerin isimleştiği de görülmüştür.

Şiirlerde tespit edilen sıfat-fiiller -(A)r/-(O)r, -Bas/-Bos, -GAn,/GOn, -GIs/-GUs, -OoçU/-UUçU ekleridir.

Grafik 2.10. Sıfat-Fiil Eklerinin Kullanımı

Sıfat-fiiller içinde dikkate değer bir biçimde en çok kullanılanı 159 kere ile -GAn/-GOn sıfat ekidir. Bu kadar sık kullanılmasının nedenleri arasında Kırgız Türkçesinde -miş ve -Dik sıfat fiik eklerinin olmaması ve bu eklerin yerine de kullanılması gösterilebilir. Bundan dolayı incelenen şiirlerde sürekli tekrarlandığı görülmüştür.

Tıñtıktı eli **cırgagan**,
Taalaydın ırın **ırdagan**.
Tuş tarabı güldüü cay,
Biz **caşagan** bul zaman.
(Kıdırov, 1956: 41)

Rahatlıkta halkı mutlu **yaşatan**,
Talihin şarkılarını **söyleyen**.
Her tarafi çiçekli yer,
Bizim **yaşadığımız** bu zaman.

Ülül,ülül,
Bul kılıgıñ **carabas**,
Mintseñ mookuñ **tarabas**,
Capırt işte tirçilik,
Tur emgekke aralaş.
(Kıdırov, 1975: 21)

Salyangoz, salyangoz,
Bu yaptığın **yaramaz**,
Böyle yapsan kederin **yok olmaz**,
Çalış yaşamak için ,
Kalk emeğe karış.

2.2.7.3 Zarf-Fiiller

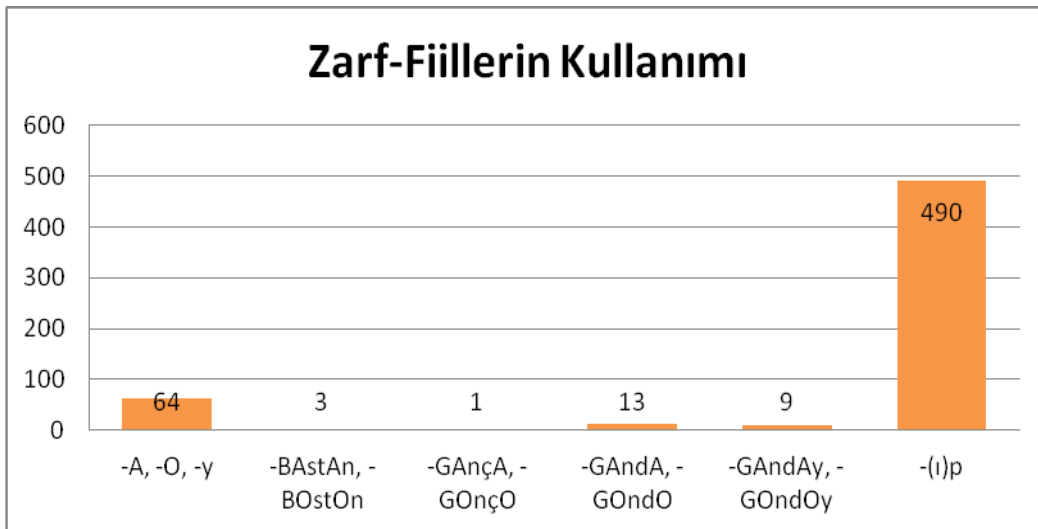
“Cümlede yüklemın anlamını çeşitli yönlerden etkileyen, fiilden bazı eklerle yapılmış, şahıs ve zaman belirtmeyen zarf görevinde kullanılan kelimelerdir.” (Çengel, 2005: 304)

Zarf-fiil ifadesi için Kırgız Türkçesi gramerinde “çakçıl” ifadesi kullanılır. Görevce ve manaca Türkiye Türkçesindeki gibidir. Kıdırov şiirleri bağlamında ele alacak olursa zarf-fiillerin Kırgız Türkçesinde önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Gerek cümlede zarf yapıları oluşturmada, gerek birleşik fiillerde tasviri fiil görevinde, gerekse de şiirin ahenk unsurlarından olan kafiyelerin kurulmasında zarf-fiillerden büyük orandan istifade edildiği dikkat çekmektedir. Bu doğrultuda tespit edilen durumlardan biri de Kıdırov şiirlerinde en çok kullanılan fiilimsi türünün zarf-fiiller olduğudur.

Belirtme lüzumu olan diğer bir durum da zarf-fiillerin şiir diline yaptığı katkıdır. Şiirlerde kullanılan zarf-fiillerle anlatım hareketli bir havaya bürünmüş, bu da çocukların ilgisini çekme konusunda oldukça başarılı bir tempo tutturulmasına yardımcı olmuştur.

Kıdırov şiirlerinde tespit edilen zarf-fiil ekleri -A/-O/-y, -BAstAn/-BOstOn, -GAñA/-GOñO, -GAndA/-GOnDO, -GAndAy/-GOnDOy, -(ı)p, şeklindedir.

Grafik 2.11. Zarf-Fiil Eklerinin Kullanımı

Şiirlerde kullanımı en fazla olan zarf-fiil eki 490 kere ile –(ı)p olmuştur. Türkiye Türkçesinde kullanılan zarf-fiiller arasında hem mana hem de yazılışça aynı olan –(ı)p zarf- fiiline karşılık geldiği gibi –arak/-erek zarf fiilinin yerine de şiirlerde kullanıldığı görülmüştür. Şiirlerin pek çok mısrasında –(ı)p zarf-fiil eki ile kafiyein sağlandığı belirlenmiştir.

Taalaybegin termetip,
Tördö oturdu Zina ana.
Atası uulun degdetip,
Aytıp cattı añgeme.
(Kıdırov, 1956: 45)

Taalaybek'ini sallayıp
Başköşede oturdu Zina anne.
Babası oğlunu meraklandırıp,
Anlatıyordu hikâye.

—Alma berse saa biröö
Anda emne deer eleñ?
—Alakan tosüp kele dep,
Alıp gana ceer elem.
(Kıdırov, 1961: 6)

—Elma verse sana birisi,
O zaman sen ne derdin?
—Avuç açarak ver diye,
Sadece alıp yerdim.

Çımır dene bütük köz,
Çoçuganday süylöp söz.
Tık tık urat balkasın,
Tınım albay iştep tez.
(Kıdırov, 1956: 7)

Güçlü bedenli dar gözlü,
Ürker gibi söyleyip söz.
Tık tık vurur çekicini,
Soluk almadan çalışıp tez.

2.3. Eserde 10 Kez ve Üzeri Tekrar Eden Kelimeler

Şiirde geçen bazı kelimeler gerek kullanım sahalarının geniş olması, gerek şairin kişisel tavrı, gerekse de çocuk dünyasında bu kelimelerin karşılıklarının daha iyi oturması gibi bir takım nedenlerle diğer kelimelerden daha çok

kullanılmıştır. Buna istinaden sık kullanılan kelimelerin 10 kez ve üzerinde kullanılan kelimeler başlığında incelenmesinde maslahat görülmüştür.

Kıdırov'un seçme şiirlerinde 10 kez ve üzerinde tekrar eden kelimeler şunlardır.

Tablo 2.36. Abziy Kıdırov'un Seçme Şiirlerinde Kullandığı 10 Kez ve Üzeri Tekrar Eden Kelimeler, Sıklık Dereceleri

	KELİMELELER	SIKLIK DERECELERİ
1.	al-(almak)	45
2.	bol-(olmak), de-(demek)	44
3.	kel-(gelmek)	43
4.	tur-(durmak,kalmak)	37
5.	ber-(vermek)	30
6.	ata(baba)	27
7.	el(halk)	24
8.	kün(gün)	23
9.	kol(el, kol), kara-(bakmak)	22
10.	ayt-(söylemek)	21
11.	koy-(koymak)	18
12.	köz(göz), söz (söz)	17
13.	bar(var), cer(yer), kör-(görmek), kül-(gülmek)	15
14.	cür-(yürümek), kal-(kalmak)	14
15.	çık-(çıkma), ket-(gitmek), sal-(kurmak,yapmak)	13
16.	cay(yaz), cürök(yürek) , ene(anne), bil-(bilmek), kıl-(yapmak)	12
17.	cakşı(iyi,güzel), cok(yok), meken(vatan), tınçtı(k) (barış,rahatlık), cok(yok)	11
18.	Kırgızstan, üy(ev), zaman, çaşa-(yaşamak), cat-(yatmak,olmak), süy-(sevmek), uk-(işitmek)	10

Sık kullanılan kelimeler listesinin ilk sıralarını fiiller tutmuştur. Bunun sebebi noktasında şöyle bir yorumda bulunmak yanlış olmayacaktır. Şiirlerde yardımcı fiille kurulan fiil gruplarına sıkça rastlanılmıştır. Bu durum fiillerin isimlerden daha sık kullanılmış olmasının sebeplerinden bir tanesidir. “al-”, ve “bol-” (olmak) fiillerindeki durum bununla ilgilidir. “de-” fiilinin de söylemek anlamı olduğu gibi, “-p” zarf fiil ekini alarak “diye” manasıyla kullanıldığı da görülüyor. Bu durum da “de-” fiilinin kullanım sayısını arttıran nedenlerden bir tanesidir. Bu durumlara bir de söz konusu fiillerin bu şekillerden bağımsız kullanımları eklenirse ortaya çıkan sonuç hiç de şaşırtıcı olmaz. Yine sık kullanılan fiiller arasında görülen “kel-” (gelmek), “tur-” (durmak) ve “ber-”

(vermek) fiillerindeki sonuç da yukarıda zikredilen fiillerin durumundan çok farklı değildir. Bu üç fiil kelime grupları ele alınırken belirtileceği üzere yardımcı fiil görevinde kullanılabilen fiillerden olduklarından, kullanım sıklıklarında yükselen kelimelerdendir.

İsimler arasında en sık kullanılanlar ise şiirlerin yazımında öne çıkan fikirleri yansıtır gibidir adeta. “Ata” (baba) 27 “el” (halk) kelimesi de 24 kez kullanılan kelimeler olarak tespit edilmiştir. Bu iki kelimenin anlamları da işin içine katılırsa, Kıdırov’un çocuklara hem aile ortamının sıcaklığını yaşatmaya çalıştığını, hem de içinde yetiştiği ulusla bütünleşen nesiller yetiştirmeye gayret ettiğini düşündürmektedir. Ayrıca ifade etmek de yarar olacaktır. Normalde anne kelimesinin sıklığının daha çok olması beklenecek bir durumdur. Ancak Kıdırov’un da bir erkek ve baba olması, bununla beraber Kırgız çocuk edebiyatının “Baba Dıykan” (Çiftçi Dede) ünvanını taşıyan bir şairi olmasının baba kelimesinin kullanımının anne kelimesinden çok olmasına neden olduğu söylenebilir.

Çurkap **keldi** üç çaştığı Zamirbek,
Çaldı-küydü **atasına aytıp** kep.
Emi cañı **körgön** öñdüü suradı:
—Bir cak butuñ **bolgon, ata?**—

dep.

(Kıdırov, 1958: 15,16)

Koşarak **geldi** üç yaşındaki Zamirbek,
Karmakarışık **babasına söyleyip** söz.
Şimdi yeni **görmüş** gibi sordu,
—Bacağına ne **olmuş baba?**—

deyip.

İş **bolso ber** can **kolunan kelbegen**,
Bütöröyün calañ monçok ter menen.
Emgektenbey **çaşay albaym** kem bekem,
Menin küçüm, menin **künüm el** menen.

(Kıdırov, 1958: 15)

İncener **bolot** eköö teñ,
Uruşpay cön **cürüşsö**,
Tilin **alıp** ar dayım,
Ene-atasın süyüşsö.

(Kıdırov, 1961: 3-5)

İş **olsa** ver, can **elinden gelmeyen**,
Bitireyim sadece, o boncuk boncuk ter ile,
Emek vermeden **yaşayamam** neyim eksik,
Benim gücüm, benim **günüm halk** ile.

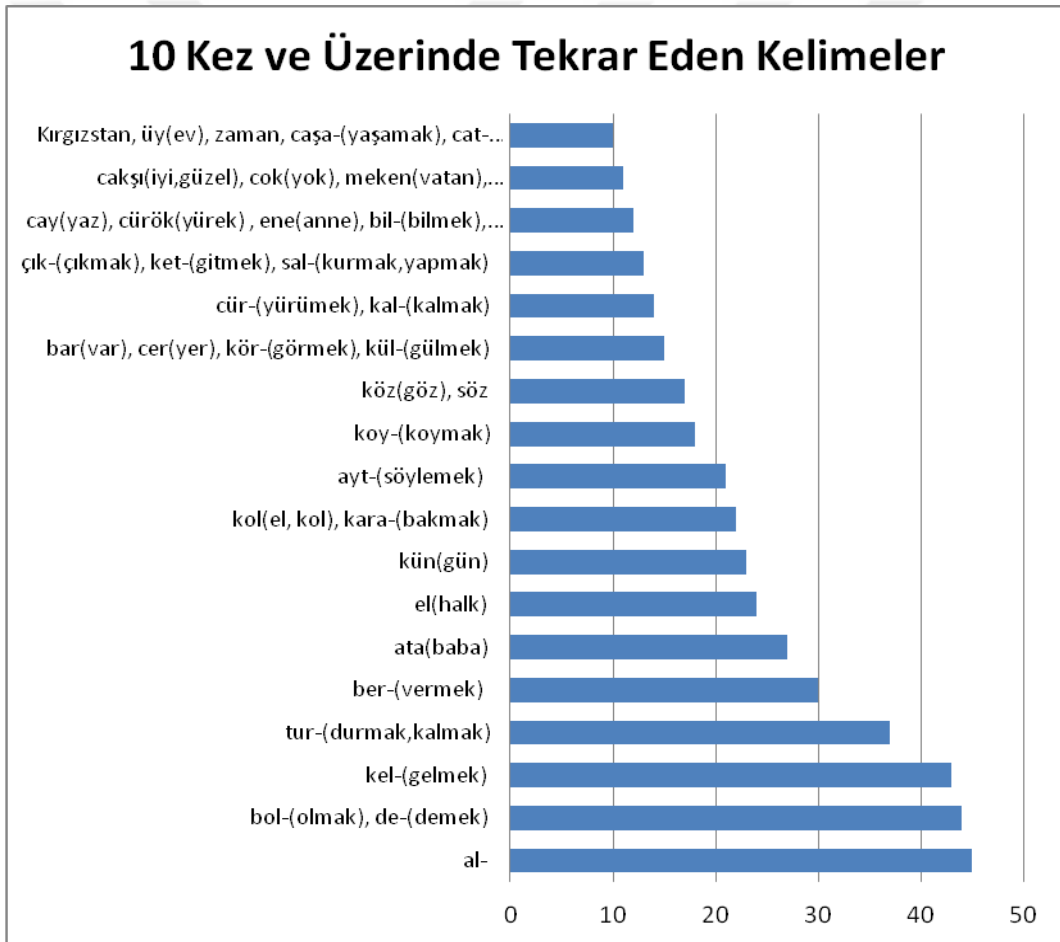
Mühendis **olur** bu iki beden,
Kavga etmeden normal **yürüseler**,
Söz **dinleyip** her daim,
Anasını babasını sevse.

Kubanıçım **bar**, kuçağıma batpağan.
Oy-sezirimim bilim menen şirelip,
Tunuk **süyüü cürögümdü** kaptagan.
Kaptagan,
Aalam süyüp caktagan,
Tıñtıkt süygön zamanama maktanam.

Sevincim **var** kuçağıma sığmayan.
Düşüncem-duygum bilim ile kaynayıp,
İçten bir **sevgi yüreğimi** kaplayan,
Kaplayan.
Âlem sevip korumuş,
Rahatlık seven zamanımla övünürüm.

(Kıdırov, 1961: 33)

Grafik 2.12. 10 Kez ve Üzerinde Tekrar Eden Kelimelerin Kullanımı

2.4. Söz Sanatları

Şiirlerde en sık müracaat edilen estetik unsurlardan bir tanesi de hiç kuşkusuz ki söz sanatlarıdır. Kıdırov, şiirlerinde çocukların zihin dünyasına hitap ettiğinden sanatlı söyleyişleri kullanarak somutlaştırmalar yapmaya çalışmış ve

şiiirlerde bahsedilen soyut ögeleri, çocukların anlamlandırabileceği bir biçimde kullanmıştır. Ancak sanatların kullanımı noktasında da hassas davranarak çocukların körpe dimağlarının, sanatlı söyleyişlerin karışık sokaklarında kaybolmamasına özen göstermiştir. Bunun için şiiirlerinde tespit edilenler itibarı ile belli başlı sanatlardan yararlanmıştır.

2.4.1. Teşbih (Benzetme)

“Her dilde, anlatımı güçlendirmek, canlı kılmak için yararlanılan dil olaylarından söz sanatlarından biri benzetmedir.” (Aksan, 2009: 61) Benzetme, iki olgudan çeşitli nitelikler açısından zayıf ya da yetersiz olanın kendisinden daha güçlü ya da yeterli olana teşbih edilmesine dayanan edebi sanattır. Edebi sanat olmakla beraber günlük hayatta da kullanılan bir yöntemdir. Çocukların bir takım nesnelere canlandırması ve somutlaştırmaları için etkili olan bir sanattır. Kıdırov’un incelenen şiiirlerinde de sıkça karşılaşılmaktadır.

“Kırgızistan, Kırgızistan, Kırgızistan, / Sen bugün gül gana emes Yıldızistan.” (Kıdırov, 1969: 6) (Kırgızistan, Kırgızistan, Kırgızistan, / Sen bugün sadece gül değil Yıldızistansın.) Kırgızistan hem güne hem de Yıldızistan ülkesi adlı hayalî bir ülkeye benzetilmiştir.

“Caş baladay süykümü, / Kanday şirin küz künü.” (Kıdırov, 1958: 19) (Küçük çocuk gibi güzelliği, / Nasıl tatlı güz günü.) Güz mevsimi şirin, küçük bir çocuğa benzetilmiştir.

2.4.2. Mübalağa (Abartma)

Bir olguyu ya da kavramı olduğundan daha büyük niteliklere sahip gibi göstermeye dayanan sanattır. Bu sanatın kullanımı da çocuklar için bir nevi somutlaştırma aracıdır. Aynı zamanda küçük çocukların hayal âlemleri için de yararlıdır. Çocuklara anlatılan masallarda da mübalağaya sıkça başvurulur. Kimi şiiirlerinde masal-hayal karışımı bir atmosfer de oluşturan Kıdırov bu sanattan da yararlanmıştır.

“Zoo omkorup, toonu buzaz kezegim, / Taş kes deseñ taşı cara kesemin. (Kıdırov, 1958: 15) (Kaya devirip, dağı bozacak zamanım, / Taşı kes dersen taşı

yarar keseceğim.) Şiirin kahramanı kendisini kayaları devirecek, dağları yıkacak, taşları da bir kâğıt gibi kolayca kesebilecek kadar güçlü görmektedir.

“Koldorunda köktü cirep celbirep, / Çoktoy kızıl Lenin tuusu nurdanat.” (Kıdırov, 1958: 33) (Ellerinde göğü yırtarak dalgalanıp, / Ateş gibi kızıl Lenin bayrağı nurlanıyor,) Halkın elindeki bayrakların yüksekliği abartılarak gökleri yırtacak kadar yüksek denilmiş ve bayraklardaki kızılık da yanan bir aleve benzeterek iki kez mübalağa sanatına başvurulmuştur.

2.4.3. Teşhis (Kişileştirme)

İnsan dışındaki varlıklara insani vasıflar yüklenmesine dayanan sanata teşhis denir. Teşhis sanatına fabllarda çok sık rastlanır. Kıdırov’un hayvanlar yoluyla çocuklara mesaj verdiği fabl tarzındaki şiirlerinde de bu durum görülmektedir.

“Cer tepkilep kozu okşop, / Taarınbaymın tamakka. / Atamdan murun ozunup, / Kol salbaymın tabakka.” (Kıdırov, 1961: 7) (Yer tepip kuzuya benzeyip, / Darılmayacağım yemeğe. / Babamdan önce öne atılıp, / Elimi uzatmam tabağa.) Oğlak küçük bir çocuk gibi düşünülerek çocoğa has vasıflar yüklenmiştir. Yemeğe darılmamak, büyüklerden önce yemeğe oturmak yine kültürel bir takım değerler olup oğlak tarafından aktarılmaktadır.

“Türlörünö san cetkis, / Kızıl, sarı, kara, kök. / Aşkan çeber akılduu, / Maşınalar bizde köp.” (Kıdırov, 1981: 39) (Türlerine sayı yetmez, / Kızıl, sarı, kara, gök. / Çok usta akıllı, / Makineler bizde çok.) Şair makineleri usta ve akıllı diye anlatarak onlara insani vasıflar yüklemiştir.

“Kozu menen ulak, / Dos ele inak. / Bışıktaçu sabak, / Bir birinen surap.” (Kıdırov, 1956: 53) (Kuzu ile oğlak, / Arkadaştı yakın arkadaş. / Tamamlarlardı dersi, / Birbirlerinden sorup.) Kuzu ve oğlak aynı mahallede oturan iki çocuk gibi anlatılmış ve insanlara mahsus dostluk, ders yapma gibi vasıflar, bu iki hayvan yavrusunda tasvir edilmiştir.

2.4.4. İntak (Konuşturma)

İnsan dışındaki varlıkların konuşturulmasına dayanan edebi sanattır. Kıdırov şiirlerinde hayvanları konuşturarak çocuklara mesajlarını daha ilgi çekici bir şekilde vermeye çalışmıştır.

“—Bilse, men da anın asıl mülkü, / Kemsintip çaar tookko kıldı külkü. / Kuyrugum çok, caman kurudum—dep, / Bışaktap ıylap iydi kayran Tülkü.” (Kıdırov, 1958: 6) (—Bilse ben de onun asıl malıyım, / Küçümseyerek benekli tavuğa gülünç yaptı. / Kuyruğum yok, çok bıktım—deyip, / Hıçkırıp ağlamaya başladı zavallı Tilki.) Oyuncak bir hayvan olan tilki, Ömüş adlı çocuğun kendisine kötü muamelede bulunduğunu, diğer oyuncak hayvan olan arkadaşlarına anlatıyor.

“Batinkem çok butumda, / Ayabay üşüym kışında./ Dos bolsoñ köñül bölsöñçü, / Bir ötüğ tigip berseñçi.” (Kıdırov, 1981: 28) (Potinim yok ayağımda, / Pek üşüyeceğim kışında. / Dost olsan ilgilensen, / Bir potin dikip versen.) Dizelerdeki tavuk, sahibi olan çocuktan kendisi için bir ayakkabı istemektedir.

2.4.5. İstifham (Soru Sorma)

Şiirde bir konu hakkında şairin soru sormasıdır. Şair anlattıklarını desteklemek ve okuyucularını meraklandırmak için kullanır. Kıdırov da çocuklara hitap etmesinin etkisiyle verdiği cevaplar yoluyla çocuklara yönlendirme yapmak için bu sanattan yararlanmıştır.

“Bilgim kelip suradım, / “Kim, ata, ol kудayıñ?” (Kıdırov, 1956: 45) (Öğrenmek isteyip sordum, / “Kim dede, o Allah’ın?”.) Çocuk, Allah hakkında dedesine bir soru sormaktadır.

“Özü köktö turabı? / Öğüzdöybü kulağı? / O Kудaylap turbasa, / Çoñ atamdı urabı?” (Kıdırov, 1956: 46) (“Kendisi gökte mi yaşar? / Öküz gibi mi kulağı? / O Allah’a yalvarıp durmazsa, / Büyük babamı döver mi?”.) Çocuk bu sefer de soruları babasına yöneltmektedir. Burada şair aynı zamanda çocuklara, çocuk üzerinden bir yönlendirme yapmaktadır. Şair, çocukları hem meraklandırma, hem de çocuklara çocuk kahraman üzerinden kendi algı düzeylerine uygun bir seviyede ateizm fikrini aşılایıcı tarzda sorular sormaktadır.

2.4.6. Tecahül-i Arif (Bildğini Bilmezlikten Gelme)

Şiirde cevabı bilinen bir soruyu, bilmiyormuş gibi sormaya dayanan sanattır. Kıdırov tarafından tercih edilenler arasındadır.

“Çurkap keldi üç caştağı Zamirbek, / Çaldı-küydü atasına aytıp kep. / Emi cañı körgön öñdöü suradı: / —Bir cak butuñ bolgon, ata?— dep.” (Kıdırov, 1958: 16) (Koşarak geldi üç yaşındaki Zamirbek, / Karmakarışık babasına söyleyip söz. / Şimdi yeni görmüş gibi sordu, / —Bacağına ne olmuş baba?— deyip.) Çocuk babasının bacağını daha önce gördüğü ve muhtemelen de babasının bacağının yaralanma sebebini bildiği halde, babasına konu hakkında soru sormaktadır.

2.4.7. Tenasüp (Uygunluk)

Bir konu üzerinde aralarında çeşitli ilgiler bulunan kavramları şiir içinde birlikte vermeye dayanan sanattır.

“Kitep alıp, partaga, / Birinçi iret olturup. / Kuban keldi kuçağın, / Kubanıçka tolturup.” (...) “—Cakşı beken okugan, / Aytçı, ugalı kana biz. / — Sabagının barınan, / Caktı maga tanapis.” (Kıdırov, 1958: 10,11) (Kitap alıp, sıraya, / İlk defa oturdu. / Kuban geldi kucağı, / Sevinçle doldurup.) (...) (—Güzel miymiş okumak? / Anlat hadi dinleyelim biz. / —Derslerin hepsinden, / Hoşuma gitti teneffüs.) Kıdırov, şiirde hepsi eğitimle ilgili olan kitap, sıra, ders, teneffüs gibi kavramları bir arada kullanarak tenasüp sanatına örnek vermiştir.

2.4.8. Tariz (İğneleme)

Birini, bir durumu eleştirmek, alay etmek ya da küçük düşürmek amacıyla kullanılan sanattır.

“Eç nerseni albay oygo, / Namaz okup catsa moldo, / Köldötüp közünün caşın, / Apendi toktoy kaldı colgo.” (...) “—Karışkır cegen eçkimin, / Sakalına sakalıñ, / Okşoş eken eñ ele, / Oşon üçün, moldoke, / Büşürköp ıylap catamın.” (Kıdırov, 1958: 78) (Hiçbir şeyi düşünmeden, / Namaz kılarken molla, / Dökerek gözünün yaşını, / Apendi durakaldı yolda.) (...) (—Kurdun yediği keçimin, / Sakalına sakalın, / Ne çok benzeşirmiş, / Onun için molla abi, / Düşünerek ağlıyorum.) Burada namaz kılan bir hoca ile alay etme, hocanın bu hareketlerini

küçümseme vardır. Ayıca hocanın sakalının, kurdun yediği söylenen keçininkine benzetilmesinde de hem alay hem de üstü kapalı bir tehdit vardır.

2.4.9. Telmih (Hatırlatma)

Herkesçe bilinen geçmişteki bir olayı, kişiyi ya da sözü şiir içinde hatırlatmaktır. Kıdırov da Meyman (Misafir) adlı şiirinde Anadolu Türklüğünün Nasreddin Hoca adıyla tanıdığı, Türkistan’da Apendi namıyla bilinen, Türk kültür tarihinin önemli isimlerinden birine ait, genel olarak bilinen bir olayı anlatmaktadır. “Ye kürküm ye!” sözünün de çıkış kaynağı olan olayı şiirleştirerek okuyucularına hatırlatmakta ve öğretmektedir.

“Sıylap bergen tamagın, / Oozuna albay Apendi. / Çapanına cıldırđı, — Ceseñ, meyman, / “etiñdi”.”(...) “Bügün bolso sıyladı, / Bardık aşın cıynadı. / Cey koy, çapan, cey koy, /kur, Baydın barktuu meymanı.” (Kıdırov, 1958: 82,83) (Saygıyla verilen yemeğini, / Ağzına almadı Apendi. / Kaftanının yanını dürttü, — / Yesene misafir, / “etini”.) (...) (Bugün olsa hürmet etti, / Bütün yemeği topladı. / Yiyiver, kaftanım yiyiver, / kuşak, / Zengin hatırlı misafiri.)

2.5. Kelime Grupları

Kelimeler, duygu, düşünce, olay gibi çeşitli durumların ifadesinde kullanılan bir dildeki en temel unsurlardan bir tanesidir. Kelimeler ifadenin aktarılması ve iletişimin başlayıp sürmesi noktasında çok büyük bir görev üstlenirler. Ancak kimi zaman bir kelime yukarıda bahsedilen durumları ifade etmekte yetersiz kalır. Böyle durumlarda anlatılmak istenen ifade edecek kadar kelime, muktezai hale uygun olacak bir şekilde bir araya getirilerek kullanılır. Kelime grupları adı verilen yapılar elde edilmiş olur.

“Kelime grubu bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu, bir hareketi karşılamak veya belirtmek, pekiştirmek ve nitelenmek üzere belirli kurallar içinde yan yana dizilmiş kelimelerden oluşan yargısız dil birimidir.” (Karahana, 2007:39)

Kelime grupları; isim tamlaması, sıfat tamlaması, sıfat-fiil grubu, isim-fiil grubu, zarf-fiil grubu, tekrar grubu, edat grubu, bağlama grubu ve birleşik fiil başlıklarında ele alınmıştır.

Türkiye Türkçesinde kelime grubu adıyla isimlendirilen bu yapılar için Kırgız Türkçesi gramerinde “söz aykaşı/söz tizmegi” ifadesi kullanılmaktadır.

2.5.1. İsim Tamlaması

“Bir ad başka bir adla ilgi durumu eki alarak veya almadan bir anlam bağı oluşturduğunda ad tamlaması dediğimiz kelime grubu ortaya çıkar.” (Korkmaz, 2007: 270)

İsim tamlamaları Türkiye Türkçesindeki benzer bir yapıda Kırgız Türkçesinde de mevcut olan gramer unsurlarından biridir. Kıdırov’un incelenen şiirlerinde de yer alan bu yapıların örnekleri, bu çalışmada belli başlıklar altında bir araya getirilerek değerlendirildi. İsim tamlamasının ilk alt başlığı “Belirtili İsim Tamlamaları” olarak adlandırılan türdür. İkinci başlık “Belirtisiz İsim Tamlamaları” türüdür. Üçüncü olarak “Tamlayanı Bir Kelimedен Fazla Olan Belirtili İsim Tamlamaları” başlığı ele alındı. Dördüncü isim tamlaması başlığı “Tamlayanı Bir Kelimedен Fazla Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları” yapılarını incelemektedir. Beşinci başlık altında “Tamlayanı ile Tamlananı Arasına Kelime Giren İsim Tamlamaları” yapıları ele alındı. Altıncı başlık “Tamlayanı ile Tamlananı Yer Değiştiren İsim Tamlamaları” şeklindeki isim tamlamalardır. Yedinci ve son başlık da “Tamlayanı ile Tamlananı Yer Değiştiren İsim Tamlamaları” şeklindeki tamlamalar hakkındadır.

İncelenen Kıdırov şiirlerinde tespit edilen isim tamlamalarının toplamı 91’dir

2.5.1.1. Belirtili İsim Tamlamaları

Tamlayanın ilgi eki, tamlananın iyelik eki aldığı isim tamlaması türüne belirtili isim tamlaması denir. Kıdırov’un incelenen şiirlerinde bulunan belirtili isim tamlamalarının tamamı belirlenip bu başlık altında değerlendirilmiştir. Çalışmaya dâhil edilen şiirlerde, tespit edilen belirtili isim tamlamalarının sayısı 30’dur.

Tiştin(ty) kirin(tn) soroyun, (Kıdırov, 1969: 10) “ Dışın kirini emeyim.”

Cırtık cürsün meyli menin(ty) dalımda(tn), (Kıdırov, 1969: 10)“Yırtık olsun razıyım benim sırtımda”

Candanıp Oktyabrdın(ty) carıgınan(tn) (Kıdırov, 1969: 6) “Canlanıp Ekim’in ışığından”

Keleçektin(ty) eesi(tn) biz. (Kıdırov, 1961: 27) “Geleceğin sahibi biziz.”

— Atañdın(ty) başı(tn) Adıbay (Kıdırov, 1961: 3) “—Babanın başı Adıbay,”

“Bızdın(ty) eldi(tn) kıyratam” dep köp düşman, (Kıdırov, 1958: 16) ““Bizim halkı öldüreceğim.” diye çok düşman,”

Bolso da anın(ty) künöösü(tn) (Kıdırov, 1958: 26) “Olsa da onun günahı,”

—Sabagının(ty) barınan(tn) (Kıdırov, 1958: 11) “—Derslerin hepsinden,”

—Bardıgıman(ty) cakkanı(tn) (Kıdırov, 1958: 11)”—Hepsinden hoşuma gideni.”

Menin(ty) küçüm(tn), menin(ty) künüm(tn) el menen. (Kıdırov, 1958: 15) “Benim gücüm, benim günüm halk ile.”

Baydın(ty) özü(tn) baş bolup, (Kıdırov, 1958: 82) “Zenginin kendisi baş olup”

Köldötüp közünün(ty) caşın(tn) (Kıdırov, 1958: 78) “Dökerek gözünün yaşını”

Atanın(ty) sözün(tn) ukpadı takır. (Kıdırov, 1958: 5) “Babasının sözünü hiç dinlemedi”

Beş boldu anın(ty) alganı(tn) (Kıdırov, 1975: 49) “Beş oldu onun aldığı”

Tooktun(ty) ötünücü(tn) (Kıdırov, 1981: 28) “Tavuğun ricası”

Salıydın(ty) közü(tn) balbıldap. (Kıdırov, 1956: 45) “Salıy’ın gözü parıldayıp,”

Salıydın(ty) türü(tn) özgördü. (Kıdırov, 1956: 46) “Salıy’ın yüzü değişti.”

Taalaydın(ty) ırın(tn) ırdagan. (Kıdırov, 1956: 41) “Talihin şarkılarını söyleyen,”

Koyondun(ty) uulu(tn) böcök, (Kıdırov, 1956: 53) “Tavşanın oğlu böcök,”

Kolhozumdun(ty) köçösün(tn), (Kıdırov, 1956: 26) “Kolhozumun sokağını,”

Men oturdum abakemin(ty) canında(tn) (Kıdırov, 1956: 22) “Ben oturdum abimin yanında.”

Camgır menin(ty) kubanıçım(tn) dep katkırat (Kıdırov, 1956: 22) “Yağmur benim sevincim deyip kahkaha attı.”

“Kommunardan(ty)” kiçine(tn), (Kıdırov, 1956: 5) ““Komünlerden” küçüğüni”

Üyümdün(ty) canına(tn). (Kıdırov, 1956: 24) “Evimin yanına.”

Sen caştardın(ty) enesi(tn). (Kıdırov, 1956: 8) “Sen çocukların annesi.”

Talanttardın(ty) eşiği(tn). (Kıdırov, 1956: 8) “Becerilerin eşiği.”

Tarbiyanın(ty) beşiği(tn). (Kıdırov, 1956: 8) “Terbiyenin beşiği.”

Bolup eldin(ty) ardagı(tn). (Kıdırov, 1956: 10) “Olup halkın değerlisi.”

İl’içtin(ty) şamı(tn) cagılıp. (Kıdırov, 1956: 8) “İliç’in mumu yakılıp.”

2.5.1.2. Belirtisiz İsim Tamlamaları

Tamlayan unsurunun herhangi bir ek almayıp tamlanan unsurunun iyelik eki aldığı isim tamlamalarına belirtisiz isim tamlaması denilmektedir. Şiirlerde tespit edilen belirtisiz isim tamlaması yapılarının toplamı da 31 ‘dur.

Ata(ty) sözü(tn) (Kıdırov, 1958: 15) “Ata sözü”

Tıncık(ty) künü(tn) tiyip tursun şaarıma, (Kıdırov, 1969: 10) “Barış güneşi dokunsun şehrime.”

Kılımdap Kırgız(ty) kalkım(tn) kaygı cutkan. (Kıdırov, 1969: 6) “Asırlardır Kırgız halkım kaygı taşıdı.”

Can(ty) sırmı(tn) süygön ak baş toolor ukkan. (Kıdırov, 1969: 6) “Can sırmını seven karlı dağlar duydu.”

Cerleri el(ty) kolunan(tn) kulpunuşkan, (Kıdırov, 1969: 6) “Yerleri halk eliyle rengârenk olan”

Ene(ty) köönü(tn) bölündü. (Kıdırov, 1961: 8) “Ana yüreği parçalandı.”

Dostuk(ty) ırı(tn), tıncık(ty) ırı(tn) ırdalat. (Kıdırov, 1961: 33) “Dostuk ırı, tıncık ırı ırdalat.”

Aalam(ty) sırmı(tn) bilebiz. (Kıdırov, 1961: 27) “Âlemin sırmını biliriz.”

Tıncık(ty) tuusun(tn) kolgo alıp (Kıdırov, 1961: 29) “Barış bayrağını ele alıp”

Mına oşondo oñ(ty) butumdu(tn) bergemin, (Kıdırov, 1958: 16) “İşte o zaman sağ bacağımı vermişim,”

Köçö(ty) için(tn) baskan şaň (Kıdırov, 1958: 18) “Sokağın içinı dolduran şan,”

Gül emgekti süyöbüz, (Kıdırov, 1961: 27) “Gül emeği severiz.”

Küz(ty) kolunan(tn) ırıs caynap tögüldü (Kıdırov, 1958: 19) “Güzün elinden rızık fazlaca döküldü.”

Elciretip, el(ty) cürögün(tn) şat kılıp, (Kıdırov, 1958: 19) “Yumuşatarak halkın yüreğini şad kılıp,”

Külküsu mol, küz(ty) cırgalı(tn) uşul da (Kıdırov, 1958: 19) “Gülüşi bol güz sevinci şu işte.”

Küz(ty) baylığı(tn) caynap kelgen uçurda. (Kıdırov, 1958: 19) “Güz zenginliği kaynayıp geldiği zamanda.”

Meken bilim(ty) beşigiñe(tn) termettiñ, (Kıdırov, 1958: 15) “Vatan, bilim beşiginde salladın,”

İş bolso ber can(ty) kolunan(tn) kelbegen, (Kıdırov, 1958: 15) “İş olsa ver, can elinden gelmeyen,”

Bay(ty) toyuna(tn) Apendi, (Kıdırov, 1958: 82) “Zengin toyuna Apendi,”

Aytpa baldar(ty) mazağın(tn) (Kıdırov, 1975: 19) “Deme çocukların şakasını.”

Akıl(ty) kenin(tn), (Kıdırov, 1981: 6) “Akıl madenini,”

Tün(ty) pardasın(tn) tartkanda. (Kıdırov, 1956: 44) “Gece perdesini çektiğinde.”

Kol(ty) aldına(tn) karatkan” (Kıdırov, 1956: 46) “Avuçlarının içine aldılar.”

Tıñtıq eelep cer(ty) şarın(tn) (Kıdırov, 1956: 35) “Rahatlık kaplasın yer yüzünü.”

Tıñtıq(ty) işin(tn) çıñagan (Kıdırov, 1956: 41) “Rahatlık işini sağlamaştırın.”

Köñül burup radio(ty) ününö(tn), (Kıdırov, 1956: 22) “Alakadar olup radio sesine,”

Klass(ty) için(tn) çañdatpayt. (Kıdırov, 1956: 15) “Sınıf içinde toz kaldırmaz.”

Atı(ty)-cönün(tn) uksak da, (Kıdırov, 1956: 5) “Atı hakkında duysak da,”

El(ty) maktaarı(tn) ep eken. (Kıdırov, 1956: 10) “Halk övücüne yaraşır.”

Balkonunan baldar(ty) ırı(tn) cañrgan. (Kıdırov, 1956: 39) “Balkonunda çocuk şarkısı yankılanan.”

Taalayluusuñ erkin senin(ty) cürögüñ(tn). (Kıdırov, 1956: 10) “Talihlisin hür senin yüreğın.”

2.5.1.3. Tamlayanı Kelime Grubu Olan Belirtili İsim Tamlamaları

Tamlayan unsurunun bir kelimedenden fazla olduğu belirtili isim tamlamalarında, önünde sıfat olan tamlayan yapıları ve iki adet tamlayanın bir tamlanana bağlandığı yapılar değerlendirilmiştir. Bu başlık altında ele alınan isim tamlamalarının sayısı 4’tür.

Çoñ atamdın(ty) canında(tn). (Kıdırov, 1956: 45) “Büyük babamın yanında.”

Çoñ atamdın(ty) münözü(tn). (Kıdırov, 1956: 46) “Büyük babamın tabiatı.”

Çın taalaydın(ty) uyası(tn), (Kıdırov, 1956: 41) “Gerçek talihin yuvası,”

Asman, cerdin(ty) arasın(tn), (Kıdırov, 1956: 26) “Gökyüzü ile yerin arasını,”

2.5.1.4. Tamlayanı Kelime Grubu Olan Belirtisiz İsim Tamlamaları

Tamlayanı bir kelimedenden fazla olan belirtisiz isim tamlamaları başlığı altında toplanan isim tamlamalarının sayısı da 7’dir.

Cañırtıp kutman cer(ty) betin(tn) (Kıdırov, 1961: 29) “Tazeleyip uğur getiren yer yüzüne.”

Kanday şirin küz(ty) künü(tn). (Kıdırov, 1958: 19) “Nasıl tatlı güz günü.”

Altın kanat(ty) dooruñda(tn), (Kıdırov, 1975: 7) “Altın kanat devrinde,”

Köp cemiş(ty) baktarın(tn). (Kıdırov, 1956: 25) “Birçok yemiş ağacını.”

Sen açasıñ altın bilim(ty) kapkasın(tn). (Kıdırov, 1956: 9) “Sen açacaksın altın bilim kapısını.”

Keñ Moskva(ty) şaarına(tn). (Kıdırov, 1956: 10) “Engin Moskova şehrine.”

Sovettik(ty) eldin atınan(tn), (Kıdırov, 1975: 20) “Sovyet halkının adına,”

2.5.1.5. Tamlayanı ile Tamlanana Arasına Kelime Giren İsim Tamlamaları

İncelenen Kıdırov şiirlerindeki isim tamlamaları içinde bu başlık altında ele alınanların sayısı 2'dir.

—Ömüştün(ty) öttü bizge sazayı(tn). (Kıdırov, 1958: 5) “—Ömüş'ün yetti bize azabı.”

Kadıbaydın çunaygan(ty), Kulagınan bulaygan(tn). (Kıdırov, 1961: 8) “Kadıbay'ın çekmiş, kabarık kulağından.”

2.5.1.6. Tamlanana Birden Fazla Kelime Olan İsim Tamlamaları

Kıdırov'un ele alınan şiirlerinde bu başlığa uygun tespit edilen isim tamlaması sayısı 8'dir.

Orundatıp el(ty) işençin(tn), ümütün(tn), (Kıdırov, 1958: 16) “Yerine getirip halk güvenini, ümidini,”

Atasının(ty) ok canıgan kabacı(tn). (Kıdırov, 1958: 16) “Babasının ok değen kaşının üstü.”

Baydın(ty) barktuu meymanı(tn). (Kıdırov, 1958: 83) “Zengin hatırlı misafiri.”

Ömüştün(ty) topço tepkenin(tn) ayıp, (Kıdırov, 1958: 5) “Ömüş'ün top gibi vurduğunu anlatıp,”

—Bilse, men da anın(ty) asıl mülkü(tn) (Kıdırov, 1958: 6) “—Bilse ben de onun asıl malıyım,”

—Uydun(ty) tört butu(tn) tört cerde catat. (Kıdırov, 1958: 6) “—İneğin dört bacağı dört yerde duruyor.”

Dañktadı bizdin(ty) nur zaman(tn) (Kıdırov, 1956: 45) “Yüceltti bizim nurlu zamanımız.”

Anda abamdın(ty) külö turgan cayı(tn) bar, (Kıdırov, 1956: 22) “O zaman abimin gülmesinin yeri var,”

2.5.1.7. Tamlayanı ile Tamlanana Yer Değiştiren İsim Tamlamaları

Türkiye Türkçesinde görülen isim tamlamalarındandır. Özellikle şiirlerde gerek farklılık oluşturmak gerekse de kafiye düzenine uygunluk sağlamak için başvurulan bir yöntem olarak dikkat çeker. Kızırov şiirlerinde bu şekildeki isim tamlaması kullanımının sayısı 9'dur.

Atam(tn) menin(ty)—Lenin. (Kızırov, 1981: 6) “Atam benim-Lenin.”

Atam(tn) menin(ty)—Lenin. (Kızırov, 1981: 6) “Atam benim-Lenin.”

Uuldarı(tn) bizbiz İliçtin(ty). (Kızırov, 1975: 8) “Oğulları biziz İliç'in.”

Künü(tn) bolup aalamdın(ty), (Kızırov, 1981: 6) “Güneşi olup alemin,”

Gülün(tn) açkan zamandın(ty). (Kızırov, 1981: 6) “Çiçeklerini açtırdı zamanın.”

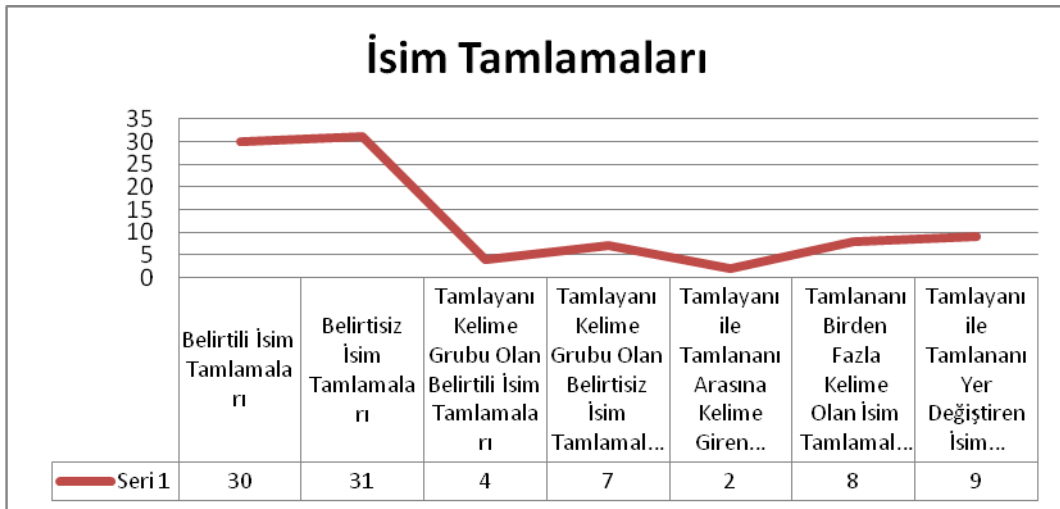
Tuusu(tn) eldin(ty), (Kızırov, 1981: 6) “Bayrağı halkın,”

Tili(tn) kaday balanın(ty), (Kızırov, 1956: 46) “Dili nasıl çocuğun,”

Oyun(tn) böldü atanın(ty). (Kızırov, 1956: 46) “Düşüncesini dağıttı babasının.”

Üyü-ilim(tn) bilimdin(ty), (Kızırov, 1956: 41) “Evi ilimin bilimin,”

Grafik 2.13. İsim Tamlamalarının Kullanımı

2.5.2. Sıfat Tamlaması

“Sıfat tamlaması bir sıfat unsuru ile bir isim unsurunun meydana getirdikleri kelime grubudur.” (Ergin, 2006: 380)

Sıfat tamlaması, metindeki sıfatın bir ismi nitelediği ya da belirttiği her yapının doğal bir sonucudur. Sıfatlar, anlatılan şeyin niteliğinin belirlenmesinde, misalen metinde geçen bir odanın büyüklüğünü, arabanın rengini, kişinin fiziki özelliklerini belirlemeyi, nitelemeyi ve okuyuculara aktarmayı sağlayan tabiri caizse metnin fotoğrafı görevindeki kelimelerdir. Bu kullanım şiiirler için hele hele de çocuklara hitap eden şiiirlerde daha da ön plana çıkan bir hususiyettir. Kıdırov da bu duruma uygun bir şekilde bahsettiği konuların çocuk zihninde havada kalmasını engellemek, eseri gerçekçi kılmak için sıfatları kullanmış ve sıfat tamlamaları ile anlattıklarını elinden geldiğince somutlaştırmaya çalışmıştır.

Şiiirlerde geçen sıfat tamlamalarının toplam sayısı 227’dir. Çalışmada sıfat tamlamalarının incelenmesi için dört başlık belirlenmiş olup bunlar, sıfat unsuru niteleme sıfatı olan sıfat tamlamaları, sıfat unsuru belirtme sıfatı olan sıfat tamlamaları, sıfat unsurları farklı türden sıfatlar olan sıfat tamlamaları, sıfat unsuru sıfat-fiil eki alan sıfat tamlamaları şeklindedir.

2.5.2.1. Sıfat Unsuru Niteleme Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları

Niteleme sıfatı ile nitelenen isimlerin oluşturduğu sıfat tamlamalarının sayısı 102’dir.

Caş, esi çok balaga. (Kıdırov, 1969: 35) “Genç, akli yok çocuğa.”

Kakçañdagan degen kargış söz ugup, (Kıdırov, 1969: 35) “Homurdayan diyen kötü söz duyup.”

Baylanıp caşın tögüp suluu kızdar, (Kıdırov, 1969: 6) “Bağlanıp yaşını döküp güzel kızlar.”

Antse da düşman, beypil Kırgızımdın, (Kıdırov, 1969: 6) “Öyleyse de düşman, huzurlu Kırgızımın,”

Töşünö koştop altın orden tagıp (Kıdırov, 1969: 7) “Göğsüne çiftler altın madalya takıp,”

Kızıl tokol buudayday Appak cüzü kıyarıp (Kıdırov, 1961: 6) “Kızıl, güzel buğday gibi Bembeyaz yüzü kızarıp.”

Appak nerse köründü, (Kıdırov, 1961: 8) “Bembeyaz bir şey göründü,”

Çoktoy kızıl Lenin tuusu nurdanat, (Kıdırov, 1961: 33) “Ateş gibi kızıl Lenin bayrağı nurlanıyor,”

Muzıklar tokson kayırık küü çalat. (Kıdırov, 1961: 33) “Müzikler doksan nakaratlı ezgiler çalar.”

Biz pioner caş cetkinçek, (Kıdırov, 1961: 26) “Biz pioner, genç nesil.”

Ala-Toodoy baktıbiz (Kıdırov, 1961: 26) “Ala-Too gibi bahtımız.”

Kızıl, tazıl gül alıp, (Kıdırov, 1961: 29) “Kızıl kızıl gül alıp,”

Kızday süyküm buralıp. (Kıdırov, 1961: 29) “Kız gibi sevimliye dönüp.”

Suluu may. (Kıdırov, 1961: 29,30) “Güzel mayıs.”

Altınday cüzü nurdanıp, (Kıdırov, 1961: 29) “Altın gibi yüzü nurlanıp,”

Kükük bulbul ün salıp, (Kıdırov, 1961: 29) “Güzel bülbül şakıyıp,”

Kara şapkem bolgondo, (Kıdırov, 1961: 4) “Kara şapkam olsaydı,”

Tepeytip kara şapkesin (Kıdırov, 1961: 4) “Öne doğru çekip kara şapkasını,”

Cölöp tamga kolundagı baldagın (Kıdırov, 1958: 15) “Dayayıp eve elindeki bastonu.”

Tañ kalarlık münözü, (Kıdırov, 1958: 26) “Şaşılacak bir karakteri var,”

Caş ömürdü şat kılıp, (Kıdırov, 1958: 18) “Genç ömrü şad kılıp,”

Okşoş kiyim kiyingen, (Kıdırov, 1958: 18) “Benzer giysiler giyinen,”

Bay kolhozum berekege çömlüdü. (Kıdırov, 1958: 19) “Zengin kolhozum berekete gömlüdü.”

Caş baladay süykümü, (Kıdırov, 1958: 19) “Küçük çocuk gibi güzelliği,”

Emgek aldı, ebegeysiz caş-karı, (Kıdırov, 1958: 19) “Emek verdi hesapsız genç yaşlı,”

Cırgal tura altın küz, (Kıdırov, 1958: 19) “Mutlulukmuş altın güz,”

Aytalaadan ak buuday, (Kıdırov, 1958: 20) “Tarladan ak buğday,”

Çabılğanda kenen tüz. (Kıdırov, 1958: 19) Biçildiğinde geniş düz.

Keñ özöndü boyloybuz—(Kıdırov, 1958: 9) “Geniş nehri boyluyoruz—“

Keñ bölmödön canaşıp (Kıdırov, 1958: 9) “Derin bölüme yanaşıp,”

Monçok caşı mölt etti (Kıdırov, 1958: 9) “Boncuk gibi yaşlı parladı.”

—Ne boldu?—dep çoñ ata, (Kıdırov, 1958: 9) “—Ne oldu?—deyip büyük babası.”

Çoñ özöndü boyloşot. (Kıdırov, 1958: 9) “Büyük nehri boylayacak.”

Bırs küldü da çoñ ata: (Kıdırov, 1958: 10) “Kahkaha attı büyük babası.”

Ömürdöğü zor mildettey sezemin. (Kıdırov, 1958: 15) “Hayattaki büyük görev gibi hissediyorum.”

Bütöröyün calañ monçok ter menen. (Kıdırov, 1958: 15) “Bitireyim sadece, o boncuk boncuk ter ile,”

Baydın barktuu meymanı. (Kıdırov, 1958: 83) “Zengin hatırlı misafiri.”

Cakşı bala Nurkalıy. (Kıdırov, 1958: 12) “Güzel çocuk Nurkalıy.”

Muzdak suuga kol betin,” (Kıdırov, 1958: 12) “Buz gibi suya ellini yüzünü sokup,”

—Bilse, men da anın asıl mülkü (Kıdırov, 1958: 6) “—Bilse ben de onun asıl malıyım,”

Bışaktap ıylap iydi kayran Tülkü. (Kıdırov, 1958: 6) “Hıçkırıp ağlamaya başladı zavallı Tilki.”

Dep süylödü korkok Koyonek turup, (Kıdırov, 1958: 6) “Diyerek söyledi korkak tavşan kalkarak,”

Acırap uzun tik kulagınan, (Kıdırov, 1958: 6) “Ayrılarak uzun dik kulağından.”

Alañ köz Kakem baratat kurup. (Kıdırov, 1958: 6) “Büyük gözlü Tavşancığım üzülüp.”

Sözün ulap, içke ünün casap: (Kıdırov, 1958: 6) “Sözünü devam ettirip ince sesini düzeltip:”

Kızıl bantik takkandar (Kıdırov, 1975: 49) “Kızıl kurdele takanlar,”

Ubada sözdü kılıp tuu, (Kıdırov, 1975: 8) “Verdiği sözü yapıp bayrak,”

Tatınakay mektebim. (Kıdırov, 1975: 11) “Güzel mektebim.”

Alabarman baldarga, (Kıdırov, 1975: 11) “İhmalkâr çocuklara,”

Uluu uluu işterge, (Kıdırov, 1975: 11) “Büyük büyük işlere,”

Bolomun sözsüz kosmonavt. (Kıdırov, 1975: 20) “Olacağım sözsüz kozmonot.”

Altın kanat dooruñda, (Kıdırov, 1975: 7) “Altın kanat devrinde,”

Uluu künsüñ batpagan. (Kıdırov, 1975: 7) “Ulu güneşsin batmayan.”

Dal özünüñdöy ardaktuu. (Kıdırov, 1975: 7) “Tam kendin gibi değerli,”

Alban-alban işiñdi. (Kıdırov, 1975: 7) “Değişik değişik işini.”

Akılduu maşınalar (Kıdırov, 1981: 39) “Akıllı makinalar”

Cüröt uzak col basıp, (Kıdırov, 1981: 39) “Yürür uzak yollara basıp.”

Caş keziñden dostoşup, (Kıdırov, 1981: 39) “Küçük yaşından arkadaş olup,”

Calgız alma başında, (Kıdırov, 1981: 32) “Yalnız elma başında,”

Çeksiz süyüü, küç menen, (Kıdırov, 1981: 6) “Sonsuz sevgi güç ile,”

Oor uykuda catsa da (Kıdırov, 1981: 6) “Ağır uykuda yatsa bile,”

Ak naniña ırakmat. (Kıdırov, 1981: 28) “Ak ekmeğine teşekkür.”

Özüñ cakşy balasıñ, (Kıdırov, 1981: 28) “Kendin iyi çocuksun,”

Kızık sözdör çuburdu, (Kıdırov, 1956: 44) “İlginç sözler sıralandı,”

Dañktadı bizdin nur zaman (Kıdırov, 1956: 45) “Yüceltti bizim nurlu zamanımız.”

Çoñ atamdın canında. (Kıdırov, 1956: 45) “Büyük babamın yanında.”

Kapsalañduu moldogo, (Kıdırov, 1956: 46) “Belalar getiren mollaya,”

Bek kuçaktap caş ene. (Kıdırov, 1956: 46) “İyice kucaklayıp genç anne.”

Beypil kündün erk kuşu, (Kıdırov, 1956: 35) “Huzur gününün özgür kuşu,”

Ak kepter (Kıdırov, 1956: 35) “Ak güvercin,”

Kaalabayt kızıl kırgındı, (Kıdırov, 1956: 35) “İstemez kızıl katliamı,”

Asmandap biyik kanat ker. (Kıdırov, 1956: 35) “Havalanıp büyük kanadını ger.”

Batıştagı baldarga, (Kıdırov, 1956: 35) “Batıdaki çocuklara,”

Çın dostuktu kuragan, (Kıdırov, 1956: 41) “Hakiki dostluğu biriktiren,”

Ayday nuru caynagan, (Kıdırov, 1956: 41) “Ay gibi nuru yayılan,”

Çın taalaydın uyası, (Kıdırov, 1956: 41) “Gerçek talihin yuvası,”

Mına kızık tamaşa, (Kıdırov, 1956: 53) “İşte ilginç eğlence,”

Kirişip kızık kepke. (Kıdırov, 1956: 53) “Girerek ilginç bir konuşmaya.”

Caş dosuña köñül bur. (Kıdırov, 1956: 26) “Genç dostuna dikkat ver.”

Çın dostuktı bepbekem, (Kıdırov, 1956: 26) “Candan dostluktı sapasağlam,”

Ak buudaydan arbin tüşüm alınar. (Kıdırov, 1956: 22) “Akbuğdaydan çok verimli hasat alınır.”

Tegerek baş güldör bar, (Kıdırov, 1956: 25) “Etrafında has çiçekler var,”

Keldi cañı kombayn (Kıdırov, 1956: 5) “Geldi yeni biçerdöver.”

Uyatsız ulak (Kıdırov, 1956: 54) “Utanmaz oğlak,”

Caş bakçam külgönsüyt, (Kıdırov, 1956: 25) “Genç bahçem gülüyor gibi,”

Keñ arık çapkamın (Kıdırov, 1956: 25) “Geniş ark kazdım,”

Küçügüm bar tik kulak, (Kıdırov, 1956: 13) “Eniğim var dik kulaklı,”

Sen açasıñ altın bilim kapkasın. (Kıdırov, 1956: 9) “Sen açacaksın altın bilim kapısını.”

Cakşı tilek sözdörüñö cadırap, (Kıdırov, 1956: 9) “Güzel dilekli sözlerine mutlu olup,”

Özgörülüp tentek kecir münözüñ, (Kıdırov, 1956: 10) “Değişip yaramaz inatçı huyun,”

Taalayluusuñ erkin senin cürögüñ. (Kıdırov, 1956: 10) “Talihlisin hür senin yüreğın.”

Türkün önör üyröngön, (Kıdırov, 1956: 8) “Türlü hüner öğrenen,”

Keñ Moskva şaarına (Kıdırov, 1956: 10) “Engin Moskova şehrine.”

Tartıp toodoy belekti, (Kıdırov, 1956: 10) “Çekip dağ gibi hediyeleri,”

Cakşı coldoy cañılbay, (Kıdırov, 1956: 10) “Güzel yoldan yanılmadan,”

Şinel’ kiyip kapkara, (Kıdırov, 1956: 7) “Asker kaputu giyip kapkara,”

Keldi tokar’—caş bala. (Kıdırov, 1956: 7) “Geldi tornacı-geç delikanlı.”

Çımır dene bütük köz, (Kıdırov, 1956: 7) “Güçlü bedenli dar gözlü,”

Türkün cumuş tütpödü, (Kıdırov, 1956: 7) “Türlü işe yetmedi,”

Bikir abam bir üy kurdu cañıdan, (Kıdırov, 1956: 39) “Akıllı abim bir ev kurdu yeniden,”

Kök-köl tüstüü terezege körk beret. (Kıdırov, 1956: 39) “Mavi göl renkli pencereye güzellik veriyor.”

Oylogondo oktorulat caş cürök. (Kıdırov, 1956: 39) “Düşündüğümde küt küt atar genç yüreğim.”

2.5.2.2. Sıfat Unsuru Belirtme Sıfatı Olan Sıfat Tamlamaları

Belirtme sıfatlarından biri ile belitilen isimlerin oluşturduğu sıfat tamlaması türüdür. Bu şekilde olan sıfat tamlamalarının toplamı 66’dır.

Kezinde eç bir ayla tabalbaptır. (Kıdırov, 1969: 6) “Zamanında hiç bir çare bulamamış.”

—Bul coruktan kaytıp cür. (Kıdırov, 1961: 6) “—Bu davranıştan vazgeç.”

Elüü altınçı cılı men, (Kıdırov, 1961: 8) “Elli altıncı yılı ben,”

Ne boldu bir cak kulagıñ? (Kıdırov, 1961: 8) “Ne oldu kulağının bir yanına?”

Bügün mayram kubanıçta ar tarap, (Kıdırov, 1961: 33) “Bugün bayram sevinçte her taraf,”

Bardık cerde oyun-külkü saltanat. (Kıdırov, 1961: 33) “Her yerde eğlence-cümbüş kutlama.”

Köp cañılık tapçu cañı,” (Kıdırov, 1961: 27) “Çok yenilik bulacak, yeni,”

Köp kilem cerge capkanday (Kıdırov, 1961: 30) “Yere çok kilim sermiş gibi.”

Bir konfetti bölö ceýt (Kıdırov, 1961: 3) Bir şekeri bölerek yerler.

Beş minutta kayradan, (Kıdırov, 1961: 4) “Beş dakika sonra da,”

Bir künü eköo carıştı. (Kıdırov, 1961: 4) “Bir gün ikisi yarıştı.”

Ekinçi ıret carıştı. (Kıdırov, 1961: 4) “İkinci kere yarıştı.”

Uşunday bul eki dos, (Kıdırov, 1961: 5) “Böyledir bu iki dost,

İncener bolot eköo teñ, (Kıdırov, 1961: 5) “Mühendis olur bu iki denk,”

Çurkap keldi üç caştağı Zamirbek, (Kıdırov, 1958: 16) “Koşarak geldi üç yaşındaki Zamirbek,”

—Bir cak butuñ bolgon, ata?— (Kıdırov, 1958: 16) “—Bir bacağına ne olmuş baba?—”

“Bizdin eldi kıyratam” dep köp düşman, (Kıdırov, 1958: 16) ““Bizim halka öldüreceğim.” diye çok düşman,”

Katışkamın men da oşol soguşka, (Kıdırov, 1958: 16) “Katıldım ben de o savaşa.”

Öz kolumdan dalay düşman kan kuskan. (Kıdırov, 1958: 16) “Benim elimden çok düşman kan kustu.”

Kaltırsa Bakaş köp eles (Kıdırov, 1958: 26) “Bıraksa Bakaş çok hatıra,”

Bardık caktan ugamin, (Kıdırov, 1958: 19) “Her taraftan duyarım,”

Emgek kaynap bul çakta, (Kıdırov, 1958: 19) “Emek kaynayıp bu zamanda,”

Emi körsöñ tür başka. (Kıdırov, 1958: 19) “Şimdi görsen bir başka.”

Kanday sonun bul ubak, (Kıdırov, 1958: 20) “Ne kadar güzel bu vakit,”

Birinçi ired oturup. (Kıdırov, 1958: 10) “İlk defa oturdu.”

Bardık aşın cıynadı. (Kıdırov, 1958: 83) “Bütün yemeği topladı.”

Münözü bar bir başka. (Kıdırov, 1958: 11) “Huyu var bir başka.”

Taza deybiz ar dayım, (Kıdırov, 1958: 12) “Temiz diyeceğiz her daim.”

Eşikke köp oyuncuktarın taştap. (Kıdırov, 1958: 5) “Dışarıya çok oyuncaklarını bırakıp.”

Birinçi sözdü Arstan aldı. (Kıdırov, 1958: 5) “İlk sözü Arslan aldı.”

—Uydu tört butu tört cerde catat. (Kıdırov, 1958: 6) “—İneğin dört bacağı dört yerde duruyor.”

Bölünüp sınıp ar cerde catat. (Kıdırov, 1958: 6) “Parçalanıp kırılarak her yerde yatıyor.”

Körünböy erte tük eç bir canga (Kıdırov, 1958: 6) “Görünmeden yarın hiçbir kişiye asla,”

Dayar turat ar kaçan (Kıdırov, 1975: 49) “Hazır durur her zaman.”

Uçuna çıkkın miñ iştin. (Kıdırov, 1975: 8) “Sonuna ulaştı binlerce işin.”

İzildep bardık tarabın. (Kıdırov, 1975: 20) “Araştıracığım her tarafı.”

Özümö koyup köp talap, (Kıdırov, 1975: 20) “Kendime çok talep koyup,”

Bardık caktan kam köröt, (Kıdırov, 1975: 7) “Her taraftan hazırlık yapar.”

Bul kılıgıñ carabas, (Kıdırov, 1975: 21) “Bu yaptığın yaramaz,”

Aşkan çeber akılduu, (Kıdırov, 1981: 39) “Çok usta akıllı,”

Bizde ar kıl türü bar. (Kıdırov, 1981: 39) “Bizde her türü var.”

Al adam kim? (Kıdırov, 1981: 6) “O adam kim?”

Bir ötük tigip berseñçi. (Kıdırov, 1981: 28) “Bir potin dikip versen.”

Akın bolgon ol adam. (Kıdırov, 1956: 45) “Şair idi o adam.”

Emgegin baalap bul kündö, (Kıdırov, 1956: 45) “Emeğini değerlendirip bu günde,”

Bir söz ukkam bir cürüp, (Kıdırov, 1956: 45) “Bir söz işitmişim dururken,”

“Kim ata, ol Kudayın?” (Kıdırov, 1956: 45) “Kim dede, o Allah’ın?”.

Tili kandy balanın, (Kıdırov, 1956: 46) “Dili nasıl çocuğun,”

Calañdap ar taraptan, (Kıdırov, 1956: 46) “Yalan söyleyip her taraftan,”

Ukkanda uşul sözdördü, (Kıdırov, 1956: 46) “Duyduğunda bu sözleri,”

Büt düynögö taanım. (Kıdırov, 1956: 35) “Bütün dünyada meşhur.”

Tuş tarabı güldüü cay, (Kıdırov, 1956: 41) Her tarafi çiçekli yer,

Bir künü enesi menen, (Kıdırov, 1956: 53) “Bir gün annesi ile,”

Bir mezgilde camgır caadı şatırap, (Kıdırov, 1956: 22) “Bir vakit yağmur yağdı şakırdayıp,”

Uşul bizdin Karagul, (Kıdırov, 1956: 15) “Şu bizim Karagul,”

Kıyıkantbayt ar kaçan, (Kıdırov, 1956: 15) “İnat etmez hiçbir zaman,”

Ar kün saym. (Kıdırov, 1956: 54) “Her bir gün.”

Köp köçöt tikkemin, (Kıdırov, 1956: 24) “Çok fidan dikmişim,”

Köp cemiş baktarın. (Kıdırov, 1956: 25) “Birçok yemiş ağacını.”

Eki kolun teñ sunat. (Kıdırov, 1956: 13) “İki kolunu aynı anda uzatır.”

Mına bugün tuura ceti çaştasıñ. (Kıdırov, 1956: 9) “İşte bugün tam yedi yaşındasın.”

Ar ubak ardaktap, (Kıdırov, 1956: 34) “Her vakit baş tacı edip,”

Köp ubakit ötkönün. (Kıdırov, 1956: 8) “Çok zaman geçtiğini.”

Bikir abam bir üy kurdu cañıdan, (Kıdırov, 1956: 39) “Akıllı abim bir ev kurdu yeniden,”

Sezimimden canıp çıktı bir tilek, (Kıdırov, 1956: 39) “Gönlümden yanıp çıktı bir dilek,”

Kolhozumda köböysö eken mınday üy (Kıdırov, 1956: 39) “Kolhozumda çoğalsa böyle ev.”

2.5.2.3. Sıfat Unsurları Farklı Türden Sıfatlar Olan Sıfat Tamlamaları

Sıfat tamlamasını oluşturan sıfatlardan, niteleme ve belirtme sıfatının birlikte kullanılması sonucu oluşan yapılar, bu başlık altında değerlendirilmiştir. Bu şekilde olan sıfat tamlamalarının toplamı 13’tür.

Uşunday cakşı ulakmın (Kıdırov, 1961: 7) “Böyle iyi oğlağım,”

Eski, cañı büt kampa. (Kıdırov, 1958: 19) “Eski yeni bütün ambarlar.”

Cañı alıp kelgen çoñ küröñ attın, (Kıdırov, 1958: 6) “Yeni getirilen büyük kahverengi atın.”

Cürögünön cay algan büt emgekçi adamdın, (Kıdırov, 1981: 6) “Yüreğinde yer alan çok emekçi adamın,”

Biz çaşagan bul zaman(Kıdırov, 1956: 41) “Bizim yaşadığımız bu zaman.”

Biz çaşagan bul zaman. (Kıdırov, 1956: 41) “Bizim yaşadığımız bu zaman.”

Biz çaşagan bul zaman. (Kıdırov, 1956: 41) “Bizim yaşadığımız bu zaman.”

Biz çaşagan bul zaman. (Kıdırov, 1956: 41) “Bizim yaşadığımız bu zaman.”

Biz çaşagan bul zaman. (Kıdırov, 1956: 41) “Bizim yaşadığımız bu zaman.”

Külgönündö bir tereñ sır barçılup, (Kıdırov, 1956: 22) “Güldüğünde bir derin sır var sanki,”

Körkü suluu daňgıragan tört bölmö, (Kıdırov, 1956: 39) “Görünüşi güzel büyük dört oda.”

Özümçö bir oydomun. (Kıdırov, 1956: 13) “Kendimce bir düşüncem.”

Kanday şirin küz künü. (Kıdırov, 1958: 19) “Nasıl tatlı güz günü.”

2.5.2.4. Sıfat Unsuru Sıfat-Fiil ya da Sıfat-Fiil Grubu Olan Sıfat Tamlamaları

İsmin önündeki kelime ya da kelime grubunun sıfat-fiil eki almak suretiyle sıfat haline geldiği sıfat tamlaması yapılarıdır. Bu şekilde oluşan sıfat tamlamalarının sayısı 45’dir.

Ata meken ar bir aytkan sözümdü, (Kıdırov, 1958: 15) “Ata vatan her bir söylediğim sözümlü.”

Ünsüz turgan Tokondun, (Kıdırov, 1958: 9) “Sessiz duran Tokun’un.”

Calgız danı bolgon cüz. (Kıdırov, 1958: 19) “Bir danesi olmuş yüz.”

Kızıl bantik takkan kız, (Kıdırov, 1975: 49) “Kızıl kurdele takan kız.”

Miñ kubulgan tüşüñdü (Kıdırov, 1961: 30) “Bin renge dönüşen rengini.”

Körkü sonun cañı salgan tamında. (Kıdırov, 1956: 22) “Süsü güzel yeni yapılan damında.”

Biz çaşagan nur zaman. (Kıdırov, 1956: 41) “Bizim yaşadığımız nur zaman.”

Canındağı kökölögön tal-terek, (Kıdırov, 1956: 39) “Yanıdaki göğe yükselen ağaçlar.”

Köçö menen külmüñdögön el barat. (Kıdırov, 1961: 33) “Sokakta neşeyle gülen halk gidiyor.”

Basıp ötkön ceñişterdi çağılıp, (Kıdırov, 1961: 33) “Geçen zaferleri aksettirip.”

Tinçtik süygön zamanama maktanam. (Kıdırov, 1961: 33) “Rahatlık seven zamanıma övünürüm.”

Gülün açkan zamandın. (Kıdırov, 1981: 6) “Çiçeklerini açtıran zamanın.”

Atasının ok canıgan kabagı. (Kıdırov, 1958: 16) “Babasının kurşun değen kaşının üstü.”

Ayabagan uyalçaak. (Kıdırov, 1958: 26) “İnanılmaz utangaç.”

Ayabagan til alçaak. (Kıdırov, 1958: 26) “İnanılmaz uslu.”

Köçö için baskan şaň (Kıdırov, 1958: 18) “Sokağın içini dolduran şan,”

Caz, cay kılğan emgek, mına köründü, (Kıdırov, 1958: 19) “İlkbaharda, yazda yapılan emek işte göründü,”

Eşik açıp cañı kelgen kenç menen, (Kıdırov, 1958: 19) “Kapıyı açıp yeni gelen hazine ile,”

Küz baylığı caynap kelgen uçurda. (Kıdırov, 1958: 19) “Güz zenginliği kaynayıp geldiği zamanda.”

Taalay çaçkan tarbiyañan küç alıp, (Kıdırov, 1958: 15) “Talih saçan terbiyenden güç alıp,”

Sıylap bergen tamagın, (Kıdırov, 1958: 82) “Saygıyla verdiği yemeğini,”

Apendige turgan coldo. (Kıdırov, 1958: 78) “Apendi'nin duduğu yolda.”

—Karışkır cegen eçkimin, (Kıdırov, 1958: 78) “—Kurdun yediği keçimin,”

“Ayuuke, sözün tabılgıs akıl”, (Kıdırov, 1958: 5) “Sayın Ayının, sözü bulunmaz fikir,”

Sındırgan belin sıypalap kaldı. (Kıdırov, 1958: 5) “Kırılan belini sıvazlıyordu.”

Biz tüşüp cürgön maşına bugün, (Kıdırov, 1958: 6) “Bizim bindiğimiz araba bugün,”

Lenin çapkan col menen. (Kıdırov, 1975: 8) “Lenin’in gittiği yol ile.”

Iris çaçkan coluñda. (Kıdırov, 1975: 7) “Rızık saçan yolunda.”

Aytkan sözün karagin (Kıdırov, 1956: 46) “Söylediği sözüne bak”

“Kuday degen çok nerse, (Kıdırov, 1956: 46) “Allah denen olmayan bir şey,”

“Tıncık” degen atı bar. (Kıdırov, 1956: 35) “Rahatlık denen adı var.”

Körgön elder tuu alıp, (Kıdırov, 1956: 35) “Gören millet bayrak alıp,”

Kelgen coosu kıyragan. (Kıdırov, 1956: 41) “Gelen düşmanı öldüren.”

Erigip turgan çaarçık, (Kıdırov, 1956: 53) “Canı sıkılan yavru karaca,”

Küügüm kirip köz baylangan maalında, (Kıdırov, 1956: 22) “Alacakaranlık girip göz bağlanan vakitte,”

Çakıldagan Karagul. (Kıdırov, 1956: 15) “Çağıldayan Karagul.”

Moturaygan Karagul, (Kıdırov, 1956: 15) “Sevimli Karagul.”

Mıktı okugan bala bul. (Kıdırov, 1956: 15) “Çok iyi okuyan çocuk bu.”

Cañı kelgen kombayn. (Kıdırov, 1956: 5) “Yeni gelen biçerdöver.”

Arañ turgan arpanı (Kıdırov, 1956: 5) “Güçlkle bekleyen arpayı.”

Bilbegen çunak (Kıdırov, 1956: 54) “Bilmeyen bir yaramaz.”

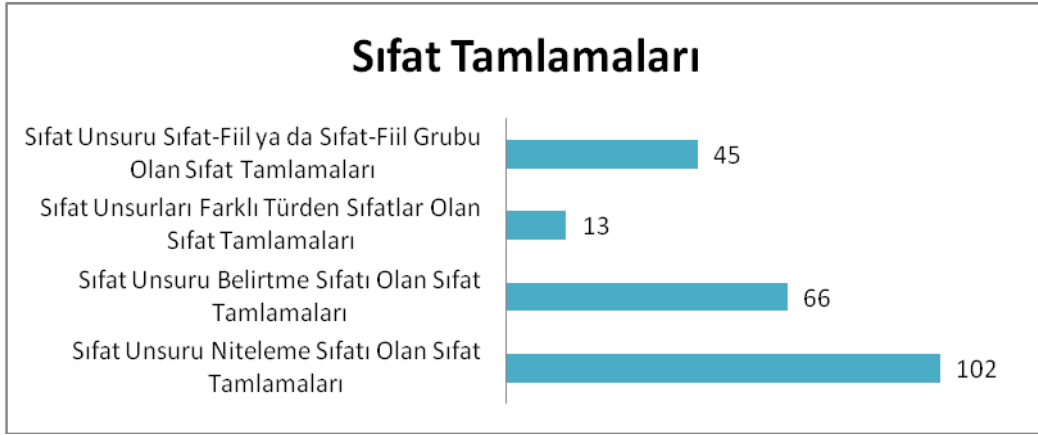
Köptön kütkön küñüñ keldi böbögüm, (Kıdırov, 1956: 9) “Çoktan beklediğin günün geldi bebeğim,”

Catkan çöl surdanıp, (Kıdırov, 1956: 34) “Yatan çöl kumları gibi sararıp,”

Atayı kelgen adamga, (Kıdırov, 1956: 7) “Özel gelen kişiye,”

Bolbos işke buydalbay, (Kıdırov, 1956: 7) “Olmaz işe duraklamadan,”

Grafik 2.14. Sıfat Tamlamalarının Kullanımı

2.5.3. Sıfat-Fiil Grubu

“Bir sıfat-fiil ile bu sıfat-fiile bağlı tamlayıcı ve tamlayıcılardan kurulan kelime grubudur.” (Karahana, 2007: 53)

Kıdırov şiirlerinden hareketle denilebilir ki Kırgız Türkçesinde en işlek olan sıfat-fiil eki “-GAn/-GOn” sıfat-fiil ekidir. İncelenen şiirlerdeki, sıfat-fiil gruplarının, en çok bu sıfat-fiil eki ile kurulduğu tespit edilmiştir. Sıfat-fiil grubu oluşturan sıfat-fiil ekleri arasında “-BAs/-BOs ve -GIs/-GUs” ekleri de mevcuttur.

Anı sezbey canday körgön kempirim, (Kıdırov, 1969: 35) “Onu fark etmeden canım gibi gördüğüm yaşlı karım,”

Akıl, nasat siz aytkan, (Kıdırov, 1961: 8) “Akıl, nasihat sizin söylediğiniz.”

Aalam süyüp caktagan, (Kıdırov, 1961: 33) “Âlem sevip korumuş.”

Moturañdap cügürgön (Kıdırov, 1958: 18) “Hareketlenerek koşan.”

—Karışkır cegen eçkimin, (Kıdırov, 1958: 78) “—Kurdun yediği keçimin,”

Beş boldu anın alganı (Kıdırov, 1975: 49) “Beş oldu onun aldığı.”

Lenin çapkan col menen. (Kıdırov, 1975: 8) “Lenin’in gittiği yol ile.”

Ceñiŋterge başagan. (Kıdırov, 1975: 7) “Zaferlere başlayan.”

Taalay bizde çenegis, (Kıdırov, 1975: 7) “Talih bizde ölçüsüz.”

Tıncıktıkta eli cırgagan, (Kıdırov, 1956: 41) “Rahatlıkta halkı mutlu yaşatan.”

Kelgen coosu kıyragan. (Kıdırov, 1956: 41) “Gelen düşmanı öldüren.”

Küügüm kirip köz baylangan maalında, (Kıdırov, 1956: 22) “Alacakaranlık girip göz bağlanan vakitte”

Köp ubakit ötkönün. (Kıdırov, 1956: 8) “Çok zaman geçtiğini.”

Cüröktön ketpes elesi, (Kıdırov, 1956: 8) “Yürekten gitmez hayali,”

Türlörünö san cetkis, (Kıdırov, 1981: 39) “Türlerine sayı yetmez.”

Bul kılığın carabas, (Kıdırov, 1975: 21) “Bu yaptığın yaramaz.”

Kuurultup eldi ezgenge, (Kıdırov, 1956: 46) “Sıkıp halkı ezmeye.”

2.5.4. İsim-Fiil Grubu

“Bir hareket ismi ile ona bağlı tamlayıcı veya tamlayıcılardan kurulan kelime grubudur.” (Karahana, 2007: 55)

Kıdırov şiirlerinde filimsi ekleri ile oluşturulan gruplar arasında en az kullanılanı isim-fiil grubudur. Şiirlerde 2 tane isim-fiil grubu tespit edilmiştir. Bu isim-fiil grupları “-(ı)ş/-(u)ş, ve –OO/-UU” isim fiil ekleri ile kurulmuştur.

—Erteñ bizge dem alış, (Kıdırov, 1958: 9) “—Yarın bize dinlenme,”

Çolpongo konuı talabım, (Kıdırov, 1975: 20) “Çoban yıldızına konmak talebim,”

Başkaça eşik kağışı, (Kıdırov, 1981: 43) “Başka türlü kapı çalışı.”

2.5.5. Zarf-Fiil Grubu

“Bir zarf-fiil ile bu zarf-fiile bağlı tamlayıcı veya tamlayıcılardan kurulan kelime grubudur.” (Karahana, 2007: 57)

Kıdırov şiirlerinde zarf-fiil eklerinin sık bir şekilde kullanıldığı görülmüştür. Zarf-fiil eklerinin bu kadar sık kullanımında, kafiyelerin zarf-fiiller

ile sağlanması, birleşik fiil yapılarında zarf-fiillerden çokça istifade edilmesi ve Kıdırov'un kendi şahsi tercihi gibi bir takım nedenler yatmaktadır.

Zarf-fiil gruplarının kuruluşunda en çok kullanılan zarf-fiil ekinin “-(ı)p” olduğu tespit edilmiştir. Bunun dışında kullanılan zarf-fiil gruplarının kuruluşunda kullanılan zarf-fiil ekleri olarak “-GAndA/-GOndO, -BAstAn/-BOstOn, -y” söylenebilir.

Tört alganda kınıldap, (Kıdırov, 1981: 43) “Dört aldığında zayıf sesle,”

Baylanıp çaşın tögüp suluu kızdar, (Kıdırov, 1969: 6) “Bağlanıp yaşını döküp güzel kızlar,”

Bors-bors külüp abası: (Kıdırov, 1961: 6) “Kahkaha ile gülüp abisi,”

Koldorunda köktü cirep celbirep, (Kıdırov, 1961: 33) “Ellerinde göğü yırtarak dalgalanıp,”

Oy-sezimum bilim menen şirelip, (Kıdırov, 1961: 33) “Düşüncem-duygum bilim ile kaynayıp,”

Taalay çaçkan tarbiyañan küç alıp, (Kıdırov, 1958: 15) “Talih saçan terbiyenden güç alıp,”

Şaşıp-buşup bütüp moldo, (Kıdırov, 1958: 78) “Acele edip bitirip molla,”

Agay kirip kelgende, (Kıdırov, 1975: 19) “Hoca girip geldiğinde,”

Suluu cazıp tamganı. (Kıdırov, 1975: 49) “Güzel yazıp harfleri.”

Bar kılıp coktu kol menen. (Kıdırov, 1975: 8) “Var kılıp yoğu el ile.”

Ar kıl önör üyrötüp, (Kıdırov, 1975: 7) “Her türlü hünere öğretip,”

Caş keziñden dostoşup (Kıdırov, 1981: 39) “Küçük yaşından arkadaş olup,”

Kızarıp kün batkanda, (Kıdırov, 1956: 44) “Kızarıp gün battığında,”

Öz oyunan çigarıp, (Kıdırov, 1956: 46) “Kendi aklından uydurup,”

Körgön elder tuu alıp, (Kıdırov, 1956: 35) “Gören millet bayrak alıp.”

Taza caktay bilbesten (Kıdırov, 1956: 26) “İyi sakladığımı bilmeden.”

Möltür suusu terezege çaçırıp. (Kıdırov, 1956: 22) “Parlayan suyu pencereye sıçrayıp.”

Traktorsuz kol sunup, (Kıdırov, 1956: 5) “Traktörsüz kol uzatarak.”

Oorusu katuu lap (Kıdırov, 1956: 54) “Hastalığı şiddetlenip.”

Katuu çurkap entelep, (Kıdırov, 1956: 13) “Hızlı koşup nefes nefese kalıp.”

Moturayıp kalem kagaz kötörüp, (Kıdırov, 1956: 9) “Sevimli olup kâğıt kalem eline alıp.”

Cakşı tilek sözdörüñö cadırıp, (Kıdırov, 1956: 9) “Güzel dilekli sözlerine mutlu olup.”

Erteli-keç seni estep. (Kıdırov, 1956: 8) “Sabah akşam seni düşünüp.”

İl’içtin şamı cagılıp. (Kıdırov, 1956: 8) “İliç’in mumu yakılıp.”

Toskooldorgo urunbay, (Kıdırov, 1956: 10) “Engellere çarpmadan.”

2.5.6. Tekrar Grubu

Bir kelimenin aynen tekrarı ya da kelimeye yazılışça ve anlamca uygun başka bir kelimenin kullanılmasıyla oluşan gruplardır. Aynı kelimenin iki kez ya da biçimce o kelimeye benzeyen ikinci bir kelimenin kullanılması farklı iki durumu değil yine aynı durumu ifade eder. Yani ikisi tek bir kavramı karşılar. “Türkçenin her döneminde her lehçesinde belirgin bir biçimde karşımıza çıkan ve dilin gerek yapı, gerek sözdizimi, gerekse de anlambilim açısından en önemli niteliklerinden birini oluşturan özellik ikilemelerin sık kullanılmasıdır.” (Aksan, 2006: 60)

Tekrar grupları, tarihi ve modern Türk şivelerinde bulunduğu gibi Kırgız Türkçesinde de mevcuttur. Tekrar grupları Kıdırov şiirlerinde karşılaşılan yapılar arasındadır. Çocuklara ifade etmek istediklerini tatlı bir üslup ve incetmeden

veren Kızıroğlu bunun için tekrar gruplarından yararlanmışır. Kızıroğlu'un şiirlerindeki tekrar grupları çalışmada iki başlıkta incelendi. Aynı kelimenin tekrarı ile oluşan tekrar grupları ve anlam ilişkisi ile oluşan tekrar grupları bu iki başlıktır. Her iki başlık altında kullanılan toplam tekrar grubu sayısı 16'dır.

2.5.6.1. Aynı Kelimenin Tekrarı ile Oluşan Tekrar Grupları

Bu başlıkta incelenen tekrar gruplarının sayısı 8'dir.

Talbay okup, dağı-dayı, (Kızıroğlu, 1961: 27) “Zorlanmadan okuyup, daha-daha”

Birok bat-bat uruşat. (Kızıroğlu, 1961: 3) “Ama sık sık tartışılar.”

Acal menen ańdıp kelgen tuş-tuştan (Kızıroğlu, 1958: 16) “Ecel ile gözetleyip gelen her taraftan.”

Cey koy, çapan, cey koy, kur, (Kızıroğlu, 1958: 83) “Yiyiver, kaftanım yiyyiver kuşak,”

—Kükük-kükük Külüypa, (Kızıroğlu, 1958: 12) “—Guguk-guguk Külüypa!”

Uluu uluu işterge, (Kızıroğlu, 1975: 11) “Büyük büyük işlere,”

Alban-alban işiñdi. (Kızıroğlu, 1975: 7) “Değişik değişik işini.”

Tık tık urat balkasın, (Kızıroğlu, 1956: 7) “Tık tık vurur çekicini,”

2.5.6.2. Anlam İlişkisi İle Oluşan Tekrar Grupları

Bu başlıkta ele alınan tekrar gruplarının sayısı 8'dir.

Kızıl, tazıl gül alıp, (Kızıroğlu, 1961: 29) “Kızıl kızıl gül alıp,”

Soguşkanız ceñiş üçün künü-tün. (Kızıroğlu, 1958: 16) “Savaştık yenmek için gece-gündüz.”

Üyü ilim bilimdin, (Kızıroğlu, 1956: 41) “Evi ilimin bilimin,”

Arkı-terki çalasın. (Kızıroğlu, 1956: 26) “Çarpraz şekilde uçasın.”

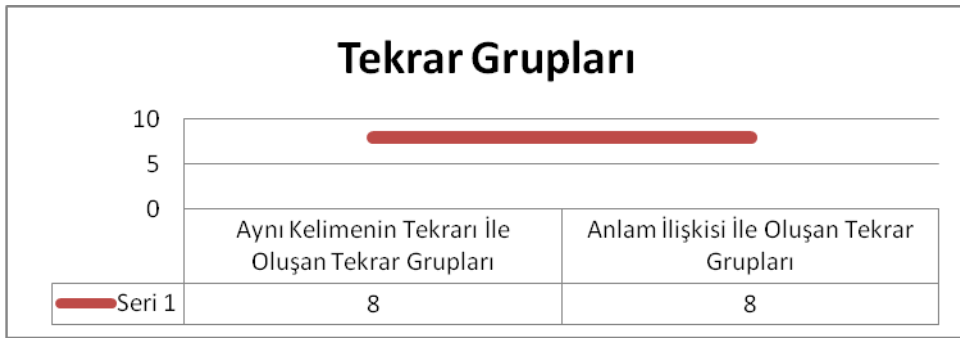
Oykup-kaykıp ötösüñ. (Kıdırov, 1956: 26) “Dalgalanarak geçesin.”

Moturayıp kalem kagaz kötörüp, (Kıdırov, 1956: 9) “Sevimli olup kâğıt kalem eline alıp,”

Erteli-keç seni estep. (Kıdırov, 1956: 8) “Sabah akşam seni düşünüp.”

Men da tikteym, öödö-tömön ötköndö. (Kıdırov, 1956: 39) “Ben de bakayım gidip geldiğim zaman.”

Grafik 2.15. Tekrar Gruplarının Kullanımı

2.5.7. Edat Grubu

“Edat grubu bir isim unsuru ile bir son çekim edatının meydana getirdiği kelime grubudur.” (Ergin, 2006: 392)

Edatlar kendi başlarına bir anlam taşımazlar ve bundan dolayı da kelime gibi müstakil olarak kullanılmazlar. Ancak anlam ilgisi kurmak üzere yanlarına geldikleri kelimelerle birleşerek edat gruplarını meydana getirirler. Türkiye Türkçesinde olduğu gibi Kırgız Türkçesinde de edatlar kullanılmakta ve edatların oluşturduğu edat grubu yapısı da bulunmaktadır. Kıdırov şiirlerinde tespit edilen edat grupları kullanılan edata göre sınıflandırılmış ve her edatın oluşturduğu grup ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Edat gruplarının tamamının toplam kullanımı 64'dur.

2.5.7.1. Beken Edatı ile Kurulan Edat Grupları

—Cakşı beken okugan, (Kıdırov, 1958: 11) “—Güzel miymiş okumak?”

2.5.7.2. Belem Edatı ile Kurulan Edat Grupları

Maktanıp kalgan belem—deyt, (Kıdırov, 1961: 4) “—Övünüyor mu o?—
der.”

Cakşı belem, pay, pay, pay. (Kıdırov, 1956: 5) “Güzel miydi, vah, vah,
vah.”

Uşul belem kütkönü. (Kıdırov, 1956: 7) “Bu muydu beklediği.”

2.5.7.3. Da Edatı ile Kurulan Edat Grupları

Bir çılmayıp alat da. (Kıdırov, 1956: 7) “Bir gülümser de.”

Oor uykuda catsa da (Kıdırov, 1981: 6) “Ağır uykuda yatsa bile.”

Atı-cönün uksak da, (Kıdırov, 1956: 5) “Atı hakkında duysak dahi.”

Ay da bildi küçüdü. (Kıdırov, 1975: 7) “Ay da bildi gücünü.”

Karısam da caz cadırap cüröktö, (Kıdırov, 1969: 35) “Yaşlansam da bahar
mutlu olup yüreğimde,”

Antse da düşman, beypil Kırgızımdın (Kıdırov, 1969: 6) “Öyleyse de
düşman, huzurlu Kırgızımın,”

Bilbestigim uşul da. (Kıdırov, 1961: 8) “Bilmezliğim de bu.”

Bolso da anın künöösü, (Kıdırov, 1958: 26) “Olsa da onun günahı,”

—Bilse, men da anın asıl mülkü (Kıdırov, 1958: 6) “—Bilse ben de onun
asıl malıyım,”

Ayga da kanat kerebiz (Kıdırov, 1975: 8) “Aya da kanat gereceğiz,”

Tamaktı da albay eske (Kıdırov, 1956: 53) “Yemeği de aklına getirmeden,”

Eneler da sezpedi, (Kıdırov, 1956: 53) “Anneleri de sezmedi,”

Catkanda da bir (Kıdırov, 1956: 54) “Yattığında da aynı,”

Bıyıl da tigemın (Kıdırov, 1956: 25) “Bu yıl da dikeceğim,”

Çakasın da tüptödü. (Kıdırov, 1956: 7) “Kovasını da yamadı.”

Men da tikteym, öödö-tömön ötköndö. (Kıdırov, 1956: 39) “Ben de bakayım gidip geldiğim zaman.”

Katışkamın men da oşol soguşka, (Kıdırov, 1958: 16) “Katıldım ben de o savaşa,”

2.5.7.4. Dağı Edatı ile Kurulan Edat Grupları

Talbay okup, dağı-dagı, (Kıdırov, 1961: 27) “Zorlanmadan okuyup, daha-
daha.”

Aydatıp kalat bu dağı. (Kıdırov, 1961: 3) “Sürdürür kalır bu da.”

Azır dağı cañılıktay sezildi, (Kıdırov, 1958: 16) “Şimdi de yenilik gibi sezildi,”

Suroosu dağı barçılap: (Kıdırov, 1956: 45) “Sorusu dahi var sanki:”

Çoñoygondo men dağı. (Kıdırov, 1956: 10) “Büyüdüğümde ben de.”

Colbors dağı buga makul boldu. (Kıdırov, 1958: 7) “Kaplan da bunu makul buldu.”

Maga dağı satıp ber, (Kıdırov, 1975: 49) “Bana da satın al,”

2.5.7.5. Dep Edatı ile Kurulan Edat Grupları

Çığıp ketet eken dep, (Kıdırov, 1961: 8) “Çıkıp gidecekmiş diye,”

Bızdın eldi kıyratam” dep köp düşman, (Kıdırov, 1958: 16) ““Bizim halkı öldüreceğim.” diye çok düşman,”

Okuybuz dep, süyüngön. (Kıdırov, 1958: 18) “Okuyacağız diye, sevinen.”

2.5.7.6. Emes Edatı ile Kurulan Edat Grupları

Sen bugün göl gana emes Yıldızstan. (Kıdırov, 1969: 7) “Sen bugün sadece göl değil Yıldızistansın.”

2.5.7.7. Gana Edatı ile Kurulan Edat Grupları

Calgız gana kartoşkaga tayanıp, (Kıdırov, 1969: 10) “Yalnızca patatese dayanıp,”

Sen bugün göl gana emes Yıldızstan. (Kıdırov, 1969: 7) “Sen bugün sadece göl değil Yıldızistansın.”

-Alıp gana ceer elem. (Kıdırov, 1961: 6) “Alıp sadece yerdim.”

Aytçı, ugalı kana biz. (Kıdırov, 1958: 11) “Anlat hadi dinleyelim biz.”

2.5.7.8. Go Edatı ile Kurulan Edat Grupları

Kalat go bir kün kur cayıp koldu. (Kıdırov, 1958: 7) “Kalacak ya bir gün boş açıp elini”

Beş algan go sıyağı (Kıdırov, 1981: 43) “Beş almışa (gibi) benziyor,”

2.5.7.9. Kiyin Edatı ile Kurulan Edat Grupları

Azdan kiyin “karmaşat” (Kıdırov, 1961: 4) “Ondan sonra “kavga eder”.

2.5.7.10. Menen Edatı ile Kurulan Edat Grupları

Köçö menen külmüñdögön el barat. (Kıdırov, 1961: 33) “Sokakta neşeyle gülen halk gidiyor.”

Oy-sezimin bilim menen şirelip, (Kıdırov, 1961: 33) “Düşüncem-duygum bilim ile kaynayıp,”

Ulaktar menen makmın (Kıdırov, 1961: 7) “Oğlaklar ile yakın dostum.”

Küç menen (Kıdırov, 1961: 26) “Güç ile.”

Acal menen ańdıp kelgen tuş-tuştan. (Kıdırov, 1958: 16) “Ecel ile gözetleyip gelen her taraftan.”

Eşik açıp cañı kelgen keñç menen, (Kıdırov, 1958: 19) “Kapıyı açıp yeni gelen hazine ile,”

Bütköröyün calañ monçok ter menen. (Kıdırov, 1958: 15) “Bitireyim sadece, o boncuk boncuk ter ile,”

Menin küçüm, menin künüm el menen. (Kıdırov, 1958: 15) “Benim gücüm, benim günüm halk ile.”

Bar kılıp coktu kol menen. (Kıdırov, 1975: 8) “Var kılıp yoğu el ile.”

Lenin çapkan col menen (Kıdırov, 1975: 8) “Lenin’in gittiği yol ile.”

Çeksiz süyüü küç menen, (Kıdırov, 1981: 6) “Sonsuz sevgi güç ile,”

Bir künü enesi menen, (Kıdırov, 1956: 53) “Bir gün annesi ile.”

Eliktikine keldi erteñ menen. (Kıdırov, 1956: 53) “Karacaya geldi sabahleyin.”

Böcöktü tostu kubanıç menen. (Kıdırov, 1956: 53) “Tavşan yavrusunu karşıladı sevinç ile.”

Topum menen çappaymın, (Kıdırov, 1956: 25) “Topum ile vurmayaçağım,”

Caz menen kamına, (Kıdırov, 1956: 24) Yazla birlikte hazırlanarak,

Üstü çatır şifer menen cabılğan, (Kıdırov, 1956: 39) “Üstü çatı, kiiremit ile kaplanan,”

2.5.7.11. Üçün Edatı ile Kurulan Edat Grupları

Meken için alpeçtegen, (Kıdırov, 1961: 26-28) “Vatan için bakılan,”

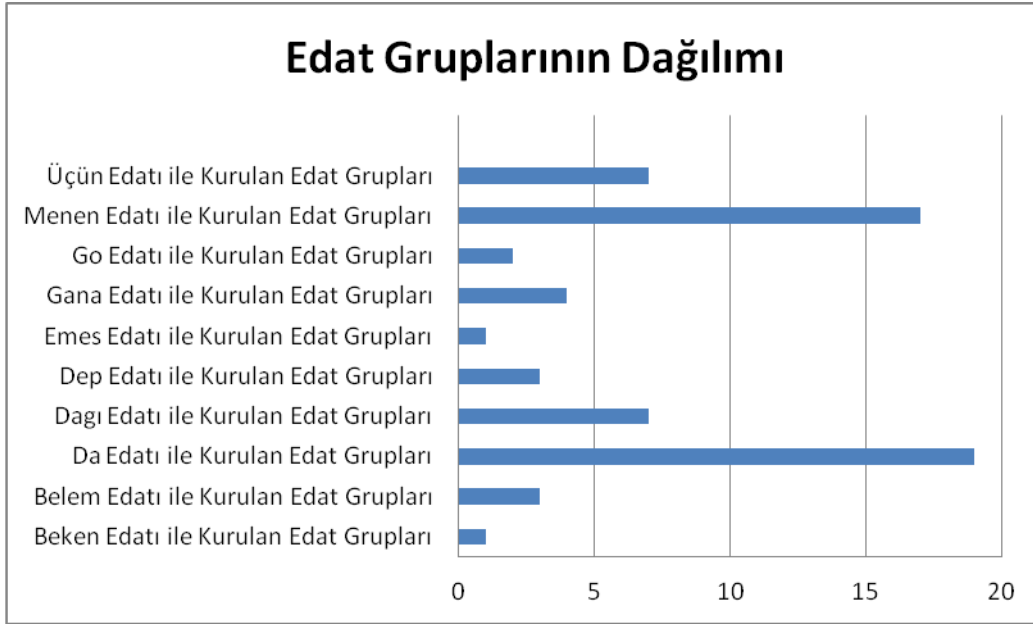
Soguşkanız ceñiş için künü-tün. (Kıdırov, 1958: 15,16) “Savaştık yenmek için gece gündüz.”

Meken için, tıncık için, el için". (Kıdırov, 1958: 15,16) "Vatan için, barış için, halk için!"

Oşon için, moldoke, (Kıdırov, 1958: 78) "Onun için molla abi,"

Eli için iştegen. (Kıdırov, 1981: 6) "Halkı için çalışan."

Grafik 2.16. Edat Gruplarının Kullanımı

2.5.8. Bağlama Grubu

"Bağlama grubu sıralama bağlama edatları ile yapılan kelime grubudur." (Ergin, 2005: 349) Bağlama grupları iki kelimeyi bağladığı gibi kelime gruplarını da birbirine bağlayabilir. Bağlama edatları kullanılarak yapılan bağlama grupları, grup kurulurken kullanılan bağlama edatına göre ele alınır. Kıdırov şiirlerinde "menen" (ile, ve) bağlama edatı ile bağlama grubu oluşturmuştur. Şiirlerdeki bağlama gruplarının toplamı 2'dir.

2.5.8.1. Menen Bağlama Edatı ile Kurulan Bağlama Grupları

Kadıbay menen Adıbay, (Kıdırov, 1961: 3-5) "Kadıbay ile Adıbay,"

Kozu menen ulak, (Kıdırov, 1956: 53) "Kuzu ile oğlak,"

2.5.9. Ünlem Grubu

Bir ünlem ile isim unsurunun birlikte kullanılmasıyla meydana gelen gruplardır. Ünlemler kendi başlarına kullanılmayan dil unsurlarıdır. Grup oluşturdukları kelimelere ise kendi üzerlerinde taşıdıkları anlamı yansıtarak o kelimenin ünlem grubu olmasını sağlarlar. Kıdırov'un incelenen şiirlerindeki ünlem grupları bu başlıklar altında incelenmiştir. Kıdırov şiirlerinde kullanılan ünlem gruplarının toplam sayısı 5'tir.

2.5.9.1. Seslenme Ünlemi ile Kurulan Ünlem Grupları

Ay Nurakmat, Nurakmat, (Kıdırov, 1981: 28) "Ey Nurakmat, Nurakmat,"

Ey ey köpölök, (Kıdırov, 1956: 25) "Ey ey kelebek,"

Ey meken—enekem, (Kıdırov, 1956: 34) "Ey ana yurdum,"

Ay, meken—enekem, (Kıdırov, 1956: 34) "Ey ana yurdum,"

Oy, meken—enekem, (Kıdırov, 1956: 35) "Ey, yurdum—anacığım,"

2.5.10. Birleşik Fiil

"Bir hareketi karşılamak veya bir hareketi tasvir etmek üzere yan yana gelen kelimeler topluluğudur." (Karahan, 2007: 73) Birleşik fiil yapıları Türkçede sıkça karşılaşılan yapılardır. Gerek yardımcı fiille, gerek zarf-fiil tasviri fiil yapısıyla, gerekse de anlamca birleşenler olarak farklı birleşik fiil oluşma yolları bulunur. Kırgız Türkçesinde de aynı yollarla oluşan birleşik fiil yapılarına Kıdırov şiirlerinde de rastlanılmaktadır.

Kıdırov'un şiirlerinde geçen birleşik fiiller üç başlıkta ele alındı. İsim+yardımcı fiil şeklinde oluşan birleşik fiiller, zarf-fiil+tasviri fiil şeklinde oluşanlar, anlamca kaynaşan/kalıplaşan birleşik fiiller bu başlıklardır. Eserlerde bulunan tüm yollarla oluşmuş birleşik fiillerin toplamı 98'dir.

2.5.10.1. İsim+Yardımcı Fiil ile Kurulan Birleşik Fiiller

2.5.10.1.1. al- Yardımcı Fiili ile Kurulan Birleşik Fiiller

Emgek aldı, ebegeysiz caş-karı, (Kıdırov, 1958: 19) “Emek verdi hesapsız genç yaşlı,”

Talbay bilim alayın. (Kıdırov, 1975: 11) “Yorulmadan bilgi alayım,”

2.5.10.1.2. ber- Yardımcı Fiili ile Kurulan Birleşik Fiiller

Suroo berse mugalim, (Kıdırov, 1975: 49) “Soru sorsa öğretmen,”

Baa berbepmin küçünö, (Kıdırov, 1956: 5) “Değer vermemişim gücüne,”

Bizden dostuk salam ber. (Kıdırov, 1956: 35) “Bizden dostluk selamı ver.”

2.5.10.1.3. bol- Yardımcı Fiili ile Kurulan Birleşik Fiiller

Aç boloyun, (Kıdırov, 1969: 10) “Aç olayım,”

O, karılık keler bolsoñ, sen magan, (Kıdırov, 1969: 35) “O, yaşlılık gelecek olsan sen bana,”

İncener bolot eköo teñ, (Kıdırov, 1961: 5) “Mühendis olur bu iki beden”

Colbors dağı buga makul boldu. (Kıdırov, 1958: 7) “Kaplan da bunu makul buldu.”

Dos bolsoñ köñül bölsöñçü, (Kıdırov, 1981: 28) “Dost olsan ilgilensen,”

Dos bolobuz eköölöp. (Kıdırov, 1956: 25) “Dost oluruz her ikimiz.”

2.5.10.1.4. cür- Yardımcı Fiili ile Kurulan Birleşik Fiiller

Cırtık cürsün meyli menin dalımda, (Kıdırov, 1969: 10) “Yırtık olsun razıyım benim sırtımda”

2.5.10.1.5. et- Yardımcı Fiili ile Kurulan Birleşik Fiiller

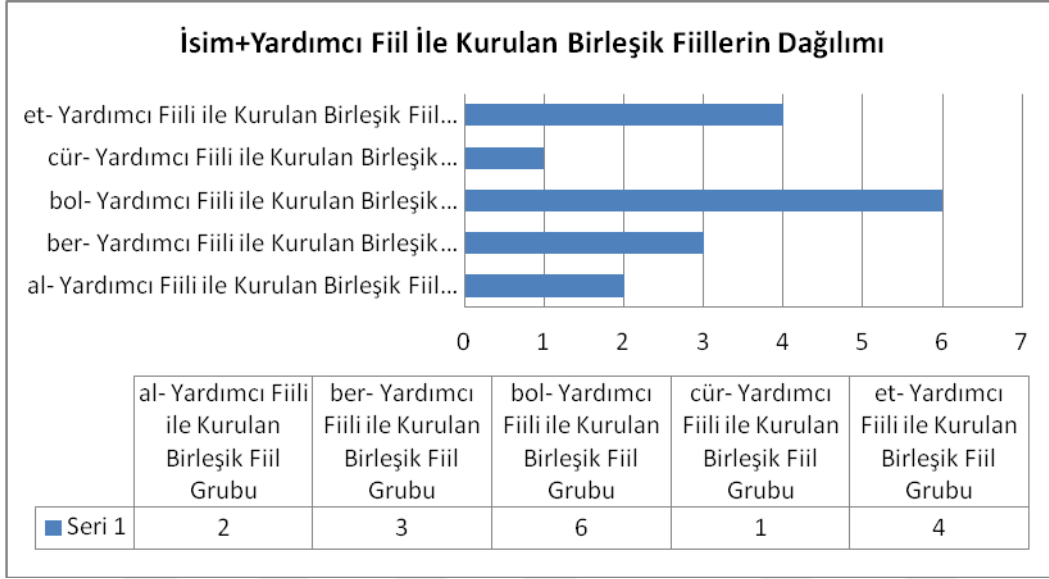
Monçok caşı mölt etti (Kıdırov, 1958: 9) “Boncuk gibi yaşı parladı.”

Çoçuganday selt etti. (Kıdırov, 1958: 9) “Korkmuş gibi titredi.”

Uruksat et kireyin, (Kıdırov, 1975: 11) “Ruhsat ver gireyim,”

Silkip koysom top etti, (Kıdırov, 1981: 32) “Silkeleyip koysam tıp diye düştü,”

Grafik 2.17. İsim+Yardımcı Fiil ile Kurulan Birleşik Fiillerin Dağılımı

2.5.10.2. Zarf-Fiil + Tasviri Fiil Yapısındaki Birleşik Fiiller

2.5.10.2.1. al- Fiili ile Kurulan Birleşik Fiiller

Emgektenbey çaşay albaym kem bekem, (Kıdırov, 1958: 15) “Emek vermeden yaşayamam neyim eksik,”

Tosup aldı iyilip. (Kıdırov, 1958: 82) “Karşıladı eğilip.”

Tilin cakşı bilip al. (Kıdırov, 1981: 39) “Dilini iyi öğrenip al.”

Bir cılmayıp alat da. (Kıdırov, 1956: 7) “Bir gülümser de.”

2.5.10.2.2. ber- Fiili ile Kurulan Birleşik Fiiller

Keçe bergen çınakmın. (Kıdırov, 1961: 7) “Geçiveren yaramazım.”

Cuuy beret ansayın (Kıdırov, 1958: 12) “Yıkar her zaman”

Maga dağı satıp ber, (Kıdırov, 1975: 49) “Bana da satın al,”

Şıktanıp ösö berebiz, (Kıdırov, 1975: 8) “Canlanıp büyürüz,”

Ütüröyö berüüçü. (Kıdırov, 1981: 43) “Somurturdu.”

Bir ötüük tigip berseñçi. (Kıdırov, 1981: 28) “Bir potin dikip versen.”

Aytıp berçi atake, (Kıdırov, 1956: 46) “Söylesene babacığım,”

Aylanıp erkin uçā ber. (Kıdırov, 1956: 35) “Dolaşıp özgür uçuver.”

Karay bersin kubanıp, (Kıdırov, 1956: 35) “Sevinip bakıversinler,”

Ösö ber çıñalıp. (Kıdırov, 1956: 34,35) “Büyüyüver güçlenip.”

Karay berdim kadalıp, (Kıdırov, 1956: 8) “Tekrar tekrar bakıverdim takılıp,”

Casap berem zamatta. (Kıdırov, 1956: 7) “Yapacağım hemen.”

Kök-köl tüstüü terezege körk beret. (Kıdırov, 1956: 39) “Mavi göl renkli pencereye güzellik veriyor.”

2.5.10.2.3. cat- Fiili ile Kurulan Birleşik Fiiller

Namaz okup catsa moldo, (Kıdırov, 1958: 78) “Namaz kılsa molla,”

Büşürköp ıylap catamın. (Kıdırov, 1958: 78) “Düşünerek ağlıyorum.”

Aytıp cattı añgeme. (Kıdırov, 1956: 45) “Anlatıyordu hikâye.”

2.5.10.2.4. cür- Fiili ile Kurulan Birleşik Fiiller

—Bul coruktan kaytıp cür, (Kıdırov, 1961: 6) “—Bu davranıştan vazgeç.”

Eske saktap cürösün. (Kıdırov, 1958: 26) “Aklında tutarsın.”

Irakmat dep aytıp cür. (Kıdırov, 1961: 6) “Teşekkürler diyerek söyle.”

2.5.10.2.5. çık- Fiili Fiili ile Kurulan Birleşik Fiiller

Karmaşıp erkindigin alıp çıkkan, (Kıdırov, 1969: 6,7) “Savaşıp özgürlüğünü alıp çıktı,”

Ürüp çıgat borsuldap. (Kıdırov, 1956: 13) “Havlayarak çıkar hırlayıp”

Sezimimden canıp çıktı bir tilek, (Kıdırov, 1956: 39) “Gönlümden yanıp çıktı bir dilek,”

2.5.10.2.6. kal- Fiili ile Kurulan Birleşik Fiiller

Iylap kalsın arkamda. (Kıdırov, 1969: 35) “Ağlayıp kalsın arkamda.”

Aydatıp kalat bu dağı. (Kıdırov, 1961: 3) “Sürdürür kalır bu da.”

—Maktanıp kalgan belem—deyt, (Kıdırov, 1961: 4) “—Övünüyor mu o?—
der.”

Apendi toktoy kaldı colgo. (Kıdırov, 1958: 78) “Apendi durakaldı yolda.”

Sındırgan belin sıypalap kaldı. (Kıdırov, 1958: 5) “ Kırılan belini sıvazlıyordu.”

Mıktı bolo kalayın” (Kıdırov, 1975: 49) “Ben de seçkin olayım.”

Baykap kalam erte keç. (Kıdırov, 1956: 15) “Gözetlerim sabah akşam.”

Cagıp kaldı bul kesip. (Kıdırov, 1956: 8) “Hoşuma gitti bu meslek.”

2.5.10.2.7. kel- Fiili ile Kurulan Birleşik Fiiller

Kılıcıñdı ala kel (Kıdırov, 1969: 35) “Kılıcımı alıp gel.”

Çöntögüñö sala kel. (Kıdırov, 1969: 35) “Cebine koyup gel.”

—Alakan tosup kele dep, (Kıdırov, 1961: 6) “—Avuç açarak ver diye,”

Çurkap keldi üç çaştağı Zamirbek, (Kıdırov, 1958: 15,16) “Koşarak geldi üç yaşındaki Zamirbek,”

Cetkizbey keldi Adıbay, (Kıdırov, 1961: 4) “Yetişilmeden geldi Adıbay,”

Tura kelet şart ele (Kıdırov, 1958: 12) “Kalkıp gelir hemen.”

Samap keldim aldıña, (Kıdırov, 1975: 11) “Arzu edip geldim yanına,”

Taybay ösüp kelebiz. (Kıdırov, 1975: 7) “Kuvvetten düşmeden büyürüz.”

Koş aytışıp kelişti. (Kıdırov, 1956: 53) “Vedalaşıp gittiler.”

2.5.10.2.8. ket- Fiili ile Kurulan Birleşik Fiiller

Çığıp ketet eken dep, (Kıdırov, 1961: 8) “Çıkıp gidecekmiş diye,”

Şıdır okup ketalat. (Kıdırov, 1975: 49) “Şıkır şıkır okuyabiliyor.”

Kelse ele birdemeni kıtıp ketet. (Kıdırov, 1956: 53) “Eğer gelirse bir şeyi çalıp gider.”

Canıp uçup ketesiñ. (Kıdırov, 1956: 26) “Yanar gibi uçup gidesin.”

Çurkap ketet cumşasañ. (Kıdırov, 1956: 15) “Koşup gider yumuşasan.”

Senden uçup ketkemin (Kıdırov, 1956: 8) “Senden uçup gittim.”

Es ala ket kiçine. (Kıdırov, 1956: 25) “Dinleniver birazcık.”

2.5.10.2.9. koy- Fiili ile Kurulan Birleşik Fiiller

Bütöp koydum bekemdep. (Kıdırov, 1961: 8) “Tıkayıp koydum sıkıca”

Cey koy, çapan, cey koy, kur, (Kıdırov, 1958: 83) “Yiyiver, kaftanım yyiver kuşak,”

Çaap koydu cer koyboy, (Kıdırov, 1956: 6) “Biçti yer bırakmadan,”

Üşüp koyboyt solkuldap. (Kıdırov, 1956: 13) “Hiç üşümez titreyip.”

2.5.10.2.10. sal- Fiili ile Kurulan Birleşik Fiiller

Caykay saldı buudayın. (Kıdırov, 1956: 5) “Biçti buğdayını.”

2.5.10.2.11. tur- Fiili ile Kurulan Birleşik Fiiller

Tınçtık künü tiyip tursun şaarıma. (Kıdırov, 1969: 10) “Barış güneşi dokunsun şehrim.”

Çal, bölök cat dep tursa. (Kıdırov, 1969: 35) “Çal, bölök cat dep tursa.”

Kün bolup külüp turgan kün çığıştan. (Kıdırov, 1969: 7) “Gün olup gülüyordu gün doğudan.”

Karap tursañ közüñ toyot kızılga; (Kıdırov, 1958: 19) “Baktığında gözün doyacak hasada,”

Kim kubanbay, kim ırdabay turalat, (Kıdırov, 1958: 19) “Kim sevinmeden, kim şarkı söylemeden durabilir?”

Çapanga sunup turganıñ? (Kıdırov, 1958: 83) “Kaftanına sunup durman?”

Dayar turat ar kaçan. (Kıdırov, 1975: 49) “Hazır durur her zaman.”

O Kudaylap turbasa. (Kıdırov, 1956: 46) “O Allah’a yalvarıp durmazsa.”

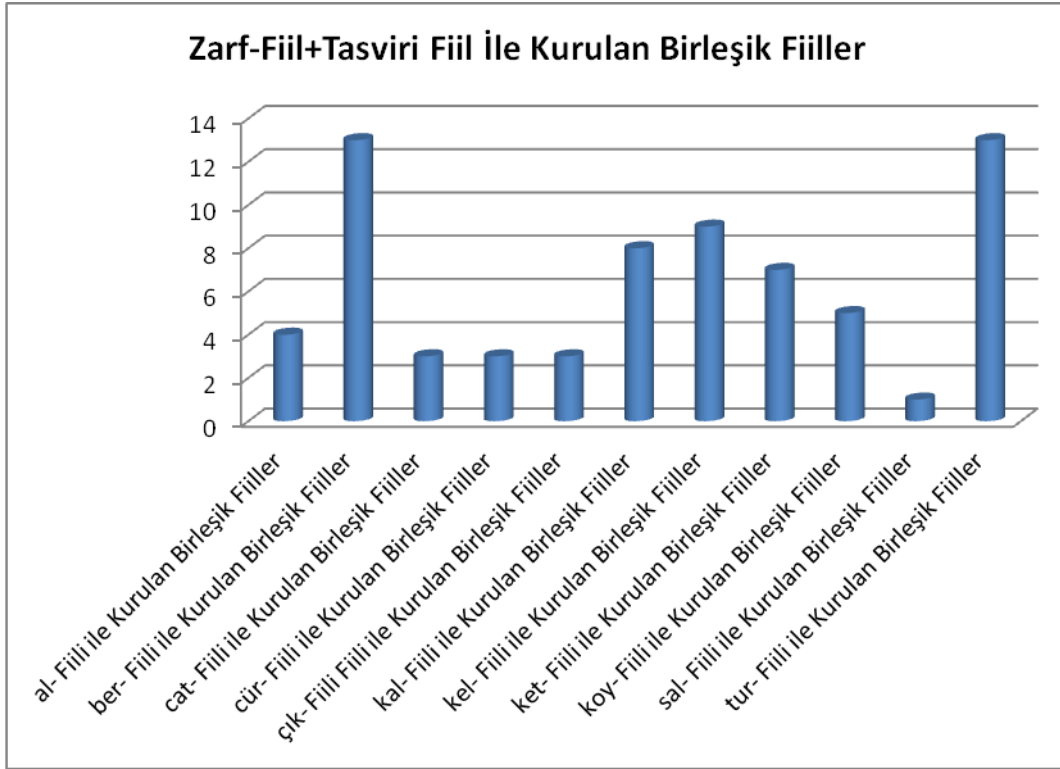
Çabalekey toktoy tur, (Kıdırov, 1956: 26) “Kırlangıç dur dur,”

Anda abamdın külö turgan cayı bar, (Kıdırov, 1956: 22) “O zaman abimin gülmesinin yeri var,”

Urmattap turçu (Kıdırov, 1956: 54) “Hürmet gösterirdi,”

Taalaybegim kütüp turat mektebiñ, (Kıdırov, 1956: 10) “Taalaybek’im bekliyor mektebini,”

Grafik 2.18. Zarf-Fiil+Tasviri Fiil İle Kurulan Birleşik Fiiller

2.5.10.3. Anlam İlişkisi Yoluyla Oluşan Birleşik Fiil Grupları

Köz cumayın al barda. (Kıdırov, 1969: 35) “Göz yumayım(öleyim) o varken.”

Kılımdap Kırgız kalkım kaygı cutkan, (Kıdırov, 1969: 6) “Asırlardır Kırgız halkım kaygı taşıdı.”

Türdüü oyun oynoybuz (Kıdırov, 1958: 9) “Güzel oyun oynayacaklar.”

Söz ukpay Ömüş çiyinden çıktı, (Kıdırov, 1958: 6) “Söz dinlemeyip Ömüş çileden çıktı.”

Ayga da kanat kerebiz, (Kıdırov, 1975: 8) “Aya da kanat gereceğiz.”

Bardık caktan kam köröt, (Kıdırov, 1975: 7) “Her taraftan hazırlık yapar.”

Eşik kaksak ukpaysıñ. (Kıdırov, 1975: 21) “Kapı çalsak duymazsın.”

Dos bolsoñ köñül bölsöñcü, (Kıdırov, 1981: 28) “Dost olsan ilgilensen.”

Tañ kaltırtı meni ötü (Kıdırov, 1956: 46) “Son derece şaşırttı beni.”

Asmandap biyik kanat ker. (Kıdırov, 1956: 35) “Havalanıp yükseğe kanadını ger.”

Caş dosuña köñül bur. (Kıdırov, 1956: 26) “Genç dostuna dikkat ver.”

Kunt koyçu kozu (Kıdırov, 1956: 54) “Dikkat kesilirdi kuzu,”

Camgır caasa torsuldap, (Kıdırov, 1956: 13) “Yağmur yağsa şakırdayıp,”

3. DİZİN

aalam

âlem

a. 295, 815, 851

a.+da 732, 734

a.+dın 473

[=6]

aba

amca, abi

a.+m 23, 225

a.+mdın 231

a.+sı 765

[=4]

abake

amcacığım, abiciğim

a. 229

a.+min 222

[=2]

acal

ecel

a. 753

[=1]

acıra-

ayrılmak

a.-p 514

	[=1]
aç	aç a. 910
	[=1]
aç-	açmak a.-am 736 a.-asıñ 85 a.-ıp 683 a.-kan 474
	[=4]
açık	açık a. 539
	[=1]
açıl-	açılmak a.-ıp 969
	[=1]
açuu	acı a.+su 358
	[=1]
adam	adam a. 218, 24, 308, 484

	a.+dın 476
	a.+ga 44
	[=6]
adeptüü	edepli
	a. 190
	[=1]
Adıbay	Adıbay
	a. 918, 919, 923, 927, 941, 953
	[=6]
aga	ağabey
	a. 497
	a.+sına 760
	[=2]
agay	amca, hoca
	a. 972
	[=1]
ak	ak, beyaz
	a. 234, 302, 430, 431, 439, 440, 446, 465, 61, 703
	[=10]
akakta-	solumak
	a.-p 943

	[=1]
akça	akçe, para
	a.+nı 690
	[=1]
akıl	akıl
	a. 478, 496, 791, 854, 870
	[=5]
akılduu	akıllı
	a. 406, 409
	[=2]
akın	şair, ozan
	a. 308
	a.+dar 396
	[=2]
aksalañda-	aksamak
	a.-p 955
	[=1]
al	o
	a. 101, 179, 484, 618, 721
	a.+dağı 18
	a.+dan 513

al-

a.+dınan 660

a.+ga 644

[=9]

almak

a. 424

a.-a 213, 606

a.-am 63

a.-asıñ 467

a.-at 255, 45, 987

a.-ayın 1001, 1016

a.-basa 255

a.-bay 244, 43, 49, 591, 627

a.-baym 653

a.-dı 501, 625, 689

a.-dık 661

a.-gan 1035, 475, 477, 830, 993

a.-ganda 1031

a.-ıp 167, 391, 435, 448, 522, 537,
546, 645, 656, 67, 764, 913, 965

a.-ış 359, 360, 372, 376

a.-sa 1029

[=45]

ala

al

a. 839

[=1]

alabarman

ihmkalkar

a. 1013

[=1]

alakan

avuç

a. 763

[=1]

alal-

helal olmak

a.-baptır 1045

[=1]

alañ

büyük

a. 515

[=1]

alar

onlar

a. 373

[=1]

alban

renk

a. 888, 888

[=2]

alçaak

uysal

a. 730

[=1]

aldı

alt

a.+ga 941

a.+na 354

a.+ña 1009

[=3]

alga

ileri

a. 872

[=1]

alın-

alınmak

a.-ar 234

[=1]

alısta-

uzaklaşmak

a.-ba 203

[=1]

alippe

Alippe (İlk okuma kitabı)

a.+ni 988

[=1]

alkış

hayır dua

	a. 869
	[=1]
alma	elma
	a. 1019, 1020, 6, 761
	[=4]
alpeçte-	yüz vermek
	a.-gen 840
	[=1]
alpeçtendik	ilgilenmeli(ilgilenilmişlik)
	a. 866
	[=1]
altın	altın
	a. 459, 691, 693, 85, 865
	[=5]
altınç1	altıncı (sayı)
	a. 776
	[=1]
altınday	altın gibi
	a. 545
	[=1]
anda	o zaman

	a. 231, 529, 762
	[=3]
anday	onun gibi
	a. 617
	[=1]
anı	onu
	a. 352, 510, 615
	[=3]
anık	gerçek
	a. 949
	[=1]
anın	onun
	a. 504, 725, 738, 993
	[=4]
ansayın	geçtikçe
	a. 585
	[=1]
antpeşek	öyle yapmasa
	a. 530
	[=1]
antse	öyleyse

	a. 1044
	[=1]
añdı-	beklemek
	a.-p 753
	[=1]
añgeme	hikaye
	a. 306
	[=1]
Apendi	Apendi (Nasreddin Hoca)
	a. 594, 622, 627
	a.+ge 598
	[=4]
apkel-	alıp gelmek
	a.-et 100
	[=1]
appak	bembeyaz
	a. 772, 785
	[=2]
ar	her
	a. 144, 187, 351, 388, 422, 519, 583, 649, 691, 692, 796, 871, 965, 997
	[=14]

ara

aralık, fasıla

a.+dan 120

a.+sın 257

[=2]

arala-

bir şeyin arasında gezmek

a. 899

a.-dı 176

[=2]

arañ

zayıf

a. 177

[=1]

arbaş-

kavga etmek

a.-at 931

[=1]

arbın

çok

a. 234

[=1]

ardak

nazlı, şımarık

a. 885

a.+ı 19

a.+ın 743

	[=3]
ardakta-	saygı göstermek
	a.-p 118, 388
	[=2]
ardaktuu	değerli
	a. 881
	[=1]
arga	kuvvet
	a. 531
	[=1]
arık	zayıf
	a. 124
	[=1]
arış-	adımlamak
	a.-tı 942, 954
	[=2]
arka	arka
	a.+mda 620
	[=1]
arkı	çapraz (terki sözcüğü ile)
	a. 258

	[=1]
arpa	arpa
	a.+nı 177
	[=1]
arstan	aslan
	a. 501
	[=1]
Asan	Asan
	a. 365
	a.+ga 372
	[=2]
asıl	asıl
	a. 504
	[=1]
aska	yükseklik (dağ için)
	a.+sına 838
	[=1]
asman	gökyüzü
	a. 257, 748
	[=2]
asmanda-	havalanmak

	a.-p 441
	[=1]
aş	aş, yemek
	a. 632
	a.+ın 639
	[=2]
aşık-	acele etmek
	a.-pay 317
	[=1]
aşkan	fazla
	a. 409
	[=1]
at	at
	a.+ı 160, 427
	a.+ın 107, 4
	a.+ınan 907
	a.+tın 522
	[=6]
at-	atmak
	a.-at 511
	a.-sa 286

	[=2]
ata	baba
	a. 328, 370, 378, 6, 649, 739, 747, 749
	a.+gı 294
	a.+m 325, 479, 486, 773
	a.+mdan 820
	a.+mdı 338
	a.+mdın 322, 332
	a.+nın 342, 499
	a.+ñdın 923
	a.+sı 305, 318, 345
	a.+sın 966
	a.+sına 745
	a.+sınan 298
	a.+sının 751
	[=27]
ataday	baba gibi
	a. 118
	[=1]
atak	şöhret
	a.+ıñ 400

	[=1]
atake	babacığım
	a. 333
	a.+m 778
	a.+sin 589
	[=3]
atayı	özellikle
	a. 44, 495
	[=2]
atkaruu	başarma
	a.+ga 887
	[=1]
avtobus	otobüs
	a.+ta 609
	[=1]
ay	ay, kamer
	a. 229, 394, 464, 557, 559, 565, 566, 886
	a.+ga 453, 748, 981
	[=11]
aya-	acımak

	a.-bagan 728, 730
	a.-bay 942
	[=3]
ayabay	çok
	a. 469
	[=1]
ayda-	sürmek
	a.-p 170
	a.-yt 411
	[=2]
aydat-	kovdurmak
	a.-ip 930
	[=1]
ayday	ay gibi
	a. 290
	[=1]
ayıl	avlu
	a.+ga 320
	[=1]
ayla	çare
	a. 1043

	[=1]
aylan-	dönmek
	a.-am 287
	a.-ip 425, 432
	[=3]
aylana	etraf
	a.+nı 169
	[=1]
aymak	memleket
	a.+ın 168
	a.+ın 395
	[=2]
ayt-	söylemek
	a. 229, 317
	a.-at 186
	a.-çı 665, 789
	a.-çuday 313
	a.-ip 306, 333, 353, 502, 745, 768, 97
	a.-kan 340, 649, 791
	a.-kanga 948
	a.-pa 973

	a.-paganda 690
	a.-payt 192
	a.-tı 492
	[=21]
aytalaa	söyleme
	a.+dan 703
	[=1]
aytış-	tartışmak
	a.-ıp 251
	[=1]
ayuuke	ayıcığım (sayın ayı)
	a. 496
	[=1]
ayuu	ayı
	a. 492
	[=1]
az	az
	a. 669
	a.+dan 932
	[=2]
azap	eziyet

	a.+ın 975
	[=1]
azır	şimdi
	a. 205, 380, 570, 65, 750, 903
	a.+tan 58
	[=7]
baa	paha, değer
	b. 164
	b.+ları 200
	[=2]
baala-	değerlendirmek, fiyat vermek
	b.-bay 521
	b.-p 155, 309
	[=3]
baaluu	pahalı
	b. 691
	[=1]
baarı	hepsi
	b. 497
	b.+bız 525, 661
	b.+n 179

baba
b.+na 6, 909, 916
b.+nan 666
[=8]
dede, ecdat
b.+m 1042
[=1]

bacıray- gözlerini pörtletmek

bag
b.-gan 619
[=1]

bag bahçe
b.+ıma 113
b.+ında 291
[=2]

bak baht
b. 344
b.+tarım 127
[=2]

bak- bakmak
b.-san 714
b.-tıbız 839
b.-tım 119

	[=3]
Bakaş	Bakaş
	b. 718, 719, 967, 968, 975
	b.+ım 735
	[=6]
bakça	bahçe
	b. 210
	b.+m 122
	b.+nda 404
	[=3]
bakit	talih
	b. 291, 456
	[=2]
bal	bal (çocuk)
	b.+dar 28, 705, 712, 973
	b.+darga 1013, 382, 442
	[=7]
bala	çocuk
	b. 184, 190, 196, 39, 582, 721
	b.+ga 610
	b.+nın 339

	b.+sın 466
	[=9]
baladay	çocuk gibi
	b. 677
	[=1]
balalık	çocukluk
	b. 316
	[=1]
balapan	kuş yavrusu
	b. 63
	[=1]
balbılda-	avevlendirmek
	b.-p 312
	[=1]
baldak	koltuk değneği
	b.+ın 741
	[=1]
balık	balık
	b. 374
	[=1]
balka	çekic

	b.+sın 42
	[=1]
balkon	balkon
	b.+unan 28
	[=1]
bantik	kurdela
	b. 985, 986, 990, 994
	[=4]
bapesele-	dikkatle yapmak
	b.-p 644
	[=1]
bar	var
	b. 200, 208, 216, 231, 385, 396, 422, 426, 427, 571, 722, 811, 95, 982
	b.+da 618
	[=15]
bar-	varmak, gitmek
	b.-at 797, 9
	b.-ayın 1018
	b.-bagan 233
	b.-gan 663
	b.-ganımda 320

	b.-ıp 574
	[=7]
baraban	davul
	b. 709
	[=1]
barat-	vardırmak
	b.-at 515
	[=1]
barçıla-	sözde olmak
	b.-p 227, 314
	[=2]
barçın	kartal
	b. 451
	[=1]
bardık	varılan yer
	b. 639, 679, 804, 875, 906
	b.+ı 1026
	b.+ınan 670
	[=7]
barış-	birlikte yürüme
	b.-at 934

	[=1]
barkta-	değer vermek
	b.-p 876
	[=1]
barktuu	güvenilir
	b. 641
	[=1]
bas-	basmak
	b.-ip 367, 420, 805, 837, 863
	[=5]
baş	baş, kafa
	b. 208, 446, 624
	b.+ı 923
	b.+ım 517
	b.+ın 575, 769
	b.+ında 1020
	[=8]
başka	başka
	b. 531, 571, 686
	b.+lar 974
	b.+sıñ 82

[=5]
başkaça başkaca, başka türlü

b. 1034

[=1]

başkar- yönetmek

b.-at 163

b.-basam 20

[=2]

başta- başlamak

b.-dı 346

b.-gan 880

b.-p 488

[=3]

bat çabuk

b. 346, 574, 922, 922

[=4]

bat- batmak

b.-at 509

b.-kanda 299

b.-pagan 811, 878

[=4]

Batış

Batı

b.+tagı 442

[=1]

batinke

potin

b.+m 468

[=1]

batkım

iç

b. 612

[=1]

bay

zengin

b. 541, 622, 676

b.+dın 624, 641

[=5]

bayan

beyan

b. 718

[=1]

bayanda-

beyan etmek

b.-p 737

[=1]

bayka-

izlemek

b.-p 198

bayke
b.-sam 995
[=2]

bayke
ağabey
b. 774

bayke
[=1]

baykoosuz
ansızın
b.+dan 271

baylan-
[=1]
bağlanmak

baylan-
b.-gan 219
b.-ip 1040

baylık
[=2]
zenginlik

baylık
b.+ı 700
[=1]

bek
sağlam
b. 979

bek
[=1]
sağlam

bekem
b. 272, 33, 653
[=3]

bekemde-

sağlamlaştırmak

b.-p 794

[=1]

beken

mı ki, mı acaba

b. 664

[=1]

bel

bel

b.+in 503

b.+indegi 233

[=2]

belek

hediye

b.+ti 8

[=1]

belem

mı acaba

b. 172, 55, 944

[=3]

belendeş-

birlikte hazırlanmak

b.-ti 533

[=1]

bepbekem

sağsağlam

b. 269

	[=1]
bapeste-	dikkatle yapmak
	b.-p 384
	[=1]
ber-	vermek
	b. 399, 425, 432, 443, 651, 998
	b.-bepmin 164
	b.-bey 586
	b.-çi 333
	b.-dim 71
	b.-ebiz 983
	b.-em 47
	b.-emin 109
	b.-et 30, 585
	b.-gemin 758
	b.-gen 626, 825
	b.-genge 637
	b.-ip 383, 682, 870
	b.-se 632, 761, 767, 996
	b.-sem 97
	b.-señçi 471

	b.-sin 436
	b.-üçü 1030
	[=30]
bereke	bereket
	b.+ge 676
	[=1]
bergin	veren kimse
	b. 588
	[=1]
beş	beş
	b. 1001, 1035, 200, 937, 987, 993
	b.+imde 250
	[=7]
beşik	beşik
	b.+i 80
	b.+iñe 643
	b.+tegi 743
	[=3]
bet	yüz
	b. 167
	b.+in 547, 584

	b.+ten 343
	[=4]
bette-	yönelmek
	b.-dim 1003
	[=1]
beypil	huzur
	b. 1044, 428
	[=2]
birbînda-	ağlamaklı konuşmak
	b.-p 490
	[=1]
bırs	kahkaha (yansıma)
	b. 378
	[=1]
bışakta-	burundan solumak
	b.-p 425
	[=1]
bışıkta-	kuvvetlendirmek
	b.-çu 131
	[=1]
bıyıl	bu yıl

b. 126, 158, 319, 82

[=4]

bikir

fikir

b. 23

[=1]

bil-

bilmek

b.-begen 156

b.-begenbiz 161

b.-besten 270

b.-bestigim 775

b.-di 886

b.-dim 65

b.-ebiz 851

b.-eyin 1012

b.-genimden 737

b.-ip 424, 646

b.-se 504

[=12]

bilgi

bilgi

b.+m 327

[=1]

bilgile

bilgilenme

b. 531

[=1]

bilim

bilim

b. 1016, 643, 67, 76, 812, 85

b.+din 292

[=7]

bir

b. 1043, 108, 132, 141, 142, 151, 227,
23, 24, 240, 31, 321, 321, 350, 367,
45, 471, 525, 528, 535, 571, 649, 722,
747, 790, 921, 940

b.+de 727, 729, 731, 733

b.+den 971

b.+ge 483, 525

b.+i 411, 412, 413, 414, 415, 416,
417, 418, 419, 933

b.+in 933

b.+inen 132

b.+inin 692

[=47]

birdeme

birşey

b. 767

	b.+ni 239
	[=2]
birdik	birlikte
	b. 438
	b.+te 962
	[=2]
birinçi	birinci
	b. 501, 657, 779
	[=3]
birok	fakat
	b. 238, 721, 922
	[=3]
biröö	birisi
	b. 761
	[=1]
biyik	yüksek
	b. 441
	[=1]
biyiktik	yükseklik
	b.+ke 75
	[=1]

biyle-

dans etmek

b. 101

b.-p 102

[=2]

biz

biz

b. 223, 273, 277, 281, 285, 289, 293,
297, 483, 518, 665, 668, 827, 856,
961

b.+biz 980

b.+de 410, 422, 873

b.+den 443

b.+derdi 992

b.+di 872

b.+din 158, 195, 206, 206, 310, 434,
521, 752

b.+ge 197, 360, 493

[=33]

bol-

olmak

b.-bos 48

b.-bostur 268

b.-boyt 376

b.-du 253, 370, 532, 790, 993

b.-dun 87

b.-gon 308, 694, 747

b.-gondo 945

b.-mok 1027

b.-o 209, 999

b.-obuz 217

b.-omun 904

b.-ot 963

b.-oyun 910

b.-so 1033, 579, 607, 638, 651, 725,
949

b.-soñ 470, 577, 605

b.-up 1014, 1018, 145, 148, 19, 38,
450, 460, 473, 578, 624, 675, 846,
882

[=44]

bololukçu

birliktelik

b. 525

[=1]

Bolotbek

Bolotbek

b. 774

[=1]

boluş-

yardım etmek

b.-tu 497

	[=1]
bors	kesik kesik ses b. 765, 765
	[=2]
borsulda-	yavaş, kesik sesler çıkarmak b.-p 106
	[=1]
boy	boy b. 59 b.+um 205
	[=2]
boylo-	boylamak b.-ybuz 363
	[=1]
boyloş-	birlikte boylamak b.-ot 375
	[=1]
böbök	bebek b.+üm 216, 86
	[=2]
böcök	tavşan yavrusu

b. 235, 236, 255

b.+tör 250

b.+tü 243

[=5]

böl-

bölmek

b.-dü 342

b.-mö 25

b.-mödön 366

b.-ö 921

b.-söñçü 470

b.-üp 382

[=6]

bölök

parça

b. 616

[=1]

bölün-

bölünmek

b.-dü 786

b.-üp 519

[=2]

böpölö-

yetiştirmek

b.-p 383

	[=1]
bu	bu b. 788, 930
	[=2]
buga	buna b. 532
	[=1]
buk	tasa b. 148
	[=1]
bul	bu b. 184, 190, 196, 273, 277, 281, 285, 289, 293, 309, 33, 57, 631, 685, 701, 766, 782, 896, 959
	[=19]
bulay-	ağarmak b.-gan 784, 787
	[=2]
bulbul	bülbül b. 548
	[=1]
bulga-	döndürmek

	b.-sañ 185
	[=1]
bulgala-	sallamak
	b.-p 801
	[=1]
bur-	çevirmek
	b. 266
	b. -baska 573
	b.-up 221, 513
	[=4]
bural-	burulmak
	b.-ip 538
	[=1]
buş-	şaşmak
	b.-up 595
	[=1]
but	ayak, bacak
	b.+tan 530
	b.+tarın 523
	b.+u 508
	b.+um 957

	b.+umda 468
	b.+umdu 758
	b.+uñ 747
	[=7]
buuday	buğday
	b. 703
	b.+dan 234
	b.+ın 171
	[=3]
buudayday	buğday gibi
	b. 771
	[=1]
buydal-	duraklamak
	b.-bay 48
	[=1]
buz-	bozmak
	b.-ar 647
	[=1]
büğün	bugün
	b. 1033, 462, 518, 638, 646, 795, 796, 803, 810, 83
	[=10]

bülük	iç savaş
	b. 1038
	[=1]
bürküt	kartal
	b. 451
	[=1]
büşürkö-	karışık olarak hatırlamak
	b.-p 603
	[=1]
büt	bütün
	b. 429, 458, 476, 688
	[=4]
büt-	bitirmek
	b.-üp 595
	[=1]
bütkör-	bitimek
	b.-öyün 652
	[=1]
bütö-	düzelteek
	b.-p 794
	[=1]

bütük

aralıksız

b. 40, 925

[=2]

caa-

yağmak

c.-dı 223

c.-p 323

c.-sa 103

[=3]

cabil-

örtülmek

c.-gan 27

c.-ip 969

[=2]

cadıra-

zevk duymak

c.-p 226, 539, 613, 88

[=4]

cagaldant-

caka satmak

c.-ip 170

[=1]

cagıl-

yakılmak

c.-ip 70

[=1]

cak	taraf
	c. 747, 790
	c.+tan 385, 396, 679, 792, 792, 875
	[=8]
cak-	yakmak
	c.-ip 57
	c.-kanı 670
	c.-tı 655, 667
	[=4]
caka	yaka
	c.+sın 325
	[=1]
cakşı	iyi, güzel
	c. 14, 172, 237, 424, 466, 582, 623, 664, 817, 822, 88
	[=11]
cakşıla-	iyileştirmek
	c.-p 534
	[=1]
cakta-	taraf tutmak
	c.-gan 815
	c.-y 270

	[=2]
calañ	yalnız c. 200, 652
	[=2]
calañda-	çabuk olmak c.-p 351
	[=1]
calgız	yalnız c. 1019, 1020, 147, 694, 912
	[=5]
calın-	yalvarmak c.-gan 326
	[=1]
calt	çabuk c. 225
	[=1]
caman	kötü c. 506, 526, 721
	[=3]
camanda-	yermek c.-p 933

	[=1]
camandık	kötülük
	c.+ka 15
	[=1]
camgır	yağmur
	c. 103, 223, 230
	[=3]
camıra-	yığın yapmak
	c.-p 1039
	[=1]
can	can
	c. 446, 651
	c.+ga 528
	c.+ımda 915
	c.+ına 115
	c.+ınan 24
	c.+ında 222, 322
	c.+ındagı 29
	[=9]
can-	yanmak
	c.-ip 264, 31, 450

[=3]
canaş- yanaşmak

c.-ip 366

[=1]
canbala yavrucuğum

c.+m 307

[=1]
candan- canlanmak

c.-ip 447

[=1]
canday can gibi

c. 615

[=1]
canı- ilişmek

c.-gan 751

[=1]
canınday canı gibi

c. 17

[=1]
cañgak ceviz

c.+tar 970

	[=1]
cañı	yeni
	c. 159, 173, 220, 522, 663, 683, 688, 746, 855
	c.+dan 23, 323
	c.+lar 232
	[=12]
cañıl-	yanılmak
	c.-bay 14
	[=1]
cañılık	yenilik
	c. 855, 968
	[=2]
cañılıktay	yeni gibi
	c. 750
	[=1]
cañılış-	yanılmak
	c.-paybız 238
	[=1]
cañır-	çınlamak,yenilenmek
	c.-dı 391
	c.-gan 28

	c.-ip 69
	[=3]
cañirt-	yenilenmek
	c.-ip 547, 828
	[=2]
cap-	kapamak
	c.-kanday 554
	[=1]
capirt	hadi
	c. 898
	[=1]
car	yar
	c.+im 915
	[=1]
cara	yara
	c. 648
	[=1]
cara-	yaramak
	c.-bas 896
	c.-gan 637
	[=2]

carık	ışık c.+ınan 447 [=1]
carış-	yarışmak c.-tı 940, 952 [=2]
carık	ani olan şey c. 311 [=1]
carıkıra-	parlamak c.-y 550 [=1]
casa-	yapmak c.-p 47, 495, 516 c.-yt 50 [=4]
caş	yaş,genç c. 122, 266, 32, 344, 39, 423, 54, 610, 677, 689, 706, 827 c.+ı 369 c.+ın 1040, 593 c.+ta 570

	c.+tağı 744
	c.+tardın 74
	c.+tasıñ 83
	[=19]
caşa-	yaşamak
	c.-gan 273, 277, 281, 285, 289, 293, 297
	c.-p 920
	c.-sın 438
	c.-y 653
	[=10]
caşıl	yeşil
	c. 540
	[=1]
caşır-	gizlemek
	c.-bay 500
	[=1]
caşta-	gözleri yaşlanmak
	c.-p 489
	[=1]
cat-	yatmak,olmak
	c. 616

c.-amın 603

c.-at 508, 519

c.-kan 390

c.-kanda 151

c.-sa 482, 592

c.-tı 306, 971

[=10]

cay

yaz

c. 170, 276, 317, 475, 492, 558, 673, 913

c.+darı 123, 712

c.+ı 231

c.+ında 319

[=12]

cay-

yaymak

c.-ıp 535

[=1]

cayka-

silmek

c.-y 171

[=1]

cayla-

yazı geçirmek,düzmek

c.-y 1007, 692

	[=2]
cayna-	kaynamak, çok dökülmek
	c.-gan 290
	c.-p 674, 700
	[=3]
caz	ilkbahar
	c. 112, 121, 613, 673
	[=4]
caz-	yazmak
	c.-ip 991
	c.-uu 702
	[=2]
ce-	yemek
	c.-er 764
	c.-gen 599
	c.-señ 629
	c.-y 640, 640
	c.-yt 921
	[=6]
celbire-	esmek
	c.-p 798

[=1]
celbiret- estirmek

c.-ip 884

[=1]
cemiş yemiş

c. 127, 691

[=2]
ceñ- yenmek

c.-iş 757

c.-işterdi 805

c.-işterge 880

[=3]
ceñil- yenilmek

c.-ip 1042

[=1]
cep yiyip

c. 974

[=1]
cepceñil hafifçe

c. 688

[=1]

cer

yer

c. 178, 437, 547, 769, 818, 828

c.+de 508, 519, 804

c.+din 257

c.+ge 498, 554

c.+imdi 411

c.+inen 456

c.+leri 457

[=15]

yetişmek, varmak

c.-ip 453, 59, 943

c.-kis 407

c.-pegen 838

c.-pes 556

c.-peyt 421

c.-tim 646

[=8]

cet-

ceti

yedi

c. 83

[=1]

cetkinçek

genç nesil

	c. 827
	[=1]
cetkiz-	yetiştirmek
	c.-bey 953
	c.-beyt 958
	[=2]
cık	ağzına kadar dolu
	c. 687
	[=1]
cık-	devirmek
	c.-tı 523
	[=1]
cıl	yıl
	c. 120
	c.+ı 776
	c.+ında 779
	[=3]
cıl-	kımıldamak
	c.-ip 558
	c.-mayıp 45
	[=2]

cıldır-	yerinden oynatmak
	c.-d1 628
	[=1]
cıldız	yıldız
	c. 450, 908
	c.+dar 452
	c.+d1 902
	[=4]
Cıldızstan	Yıldızistan, Yıldızlar Ülkesi
	c. 462
	[=1]
cırğa-	haz duymak
	c.-gan 274
	[=1]
cırgal	mutlu
	c. 672, 693
	c.+1 698
	[=3]
cırğaş-	birlikte haz duymak
	c.-ip 365
	[=1]

cırtık

yırtık

c. 914

[=1]

cıy-

yığmak

c.-ip 510

[=1]

cıyna-

toplamak

c.-dı 639

c.-p 278

[=2]

cıynal-

toplanmak

c.-iş 495

[=1]

cigerdent-

cesaretlendirmek

c.-ip 879

[=1]

cire-

sökmek

c.-p 798

[=1]

cok

yok

c. 152, 347, 387, 403, 468, 506, 531,
610, 732, 734

	c.+tu 982
	[=11]
col	yol
	c. 420, 976, 984
	c.+do 598
	c.+don 14
	c.+du 533
	c.+go 594
	c.+uñda 868
	[=8]
colbors	kaplan
	c. 532
	[=1]
colo-	yaklaşmak
	c.-boymun 936
	[=1]
comokto-	hikaye anlatmak
	c.-gon 843
	[=1]
coo	düşman
	c.+lor 1038

	c.+su 279
	[=2]
coodura-	ricayla bakmak
	c.-p 405
	[=1]
cooker	cengâver
	c. 280
	[=1]
coruk	davranış
	c.+tan 766
	c.+un 526
	[=2]
coşo	kızıl balçık
	c.+go 207
	[=1]
cölö-	desteklemek
	c.-p 741
	[=1]
cön	sade, yön
	c. 948, 964
	[=2]

cönö-	ayrılmak
	c.-gün 87
	[=1]
cönün	hakkında, ilgili
	c. 160
	c.+dö 718
	[=2]
cöölöt-	yaya bırakmak
	c.-üp 609
	[=1]
cötöl-	öksürmek
	c.-üp 596
	[=1]
cum-	yummak
	c.-ayın 618
	[=1]
cumşa-	yumuşamak
	c.-sañ 188
	[=1]
cumuş	hizmet, iş
	c. 52

	[=1]
cut-	yutmak c.-kan 445
	[=1]
cuu-	yıkamak c.-y 585
	[=1]
cügür-	koşmak c.-gön 711
	[=1]
cügürt-	koşturmak c.-üp 174, 267
	[=2]
cür-	yürümeK c. 766, 768 c.-dü 181 c.-gön 518 c.-güm 609 c.-ömün 903 c.-ösüñ 726 c.-öt 420, 483

	c.-öyün 1014
	c.-sün 914
	c.-üp 142, 321
	c.-üünü 12
	[=14]
cürök	yürek
	c. 32
	c.+kö 707
	c.+tö 613
	c.+tön 73
	c.+tördö 809
	c.+üm 716
	c.+ümdü 56, 813
	c.+ün 341, 681
	c.+ünön 475
	c.+üñ 93
	[=12]
cürüş-	birlikte yürümek
	c.-sö 964
	[=1]
cüz	yüz

	c. 694
	c.+ü 545, 772
	[=3]
çaar	alaca, karaca
	ç. 254, 505
	[=2]
çaarçık	karaca yavrusu
	ç. 242
	ç.+ka 253
	[=2]
çabalda-	güçsüzleşmek
	ç.-ptır 1042
	[=1]
çabalekey	kırlangıç
	ç. 256, 265
	[=2]
çabil-	dibininden kesilmek
	ç.-ganda 696
	[=1]
çabiş-	birlikte kesmek
	ç.-at 962

	[=1]
çabıttat-	av arayıp dolaşmak
	ç.-ip 748
	[=1]
çaç-	saçmak
	ç.-ip 117
	ç.-kan 645, 868
	[=3]
çaçıra-	sıçramak
	ç.-p 150, 224
	[=2]
Çadıbay	Çadıbay
	ç. 924
	[=1]
çağıl-	şikayetlenilmek
	ç.-gan 324
	ç.-ip 971
	[=2]
çağılt-	yansıtmak
	ç.-ip 805
	[=1]

çak

zaman

ç. 179

ç.+ıbiz

ç.+ta 685

[=3]

çak-

şikayet etmek

ç.-tıbiz 841

[=1]

çaka

kova

ç.+sın 53

[=1]

çakılda-

çağıldamak

ç.-gan 183

[=1]

çal

ihtiyar

ç. 616

[=1]

çal-

akmak

ç.-asıñ 258

ç.-at 806, 807

[=3]

çaldıküydü

karmakarışık

ç. 745

[=1]

çamgır

kırmızı turp

ç. 323

[=1]

çañdat-

toz kaldırmak

ç.-payt 194

[=1]

çap-

vurmak, kesmek

ç.-at 412, 808

ç.-kamın 124

ç.-kan 984

ç.-p 178

ç.-paymın 212

[=6]

çapan

kaftan

ç. 640

ç.+ga 633

ç.+ına 628

[=3]

çarça-

yorulmak

ç.-ganda 248

[=1]

çartılda-

gürlemek

ç.-sa 324

[=1]

çatak

kavga

ç.+sıñ 935

[=1]

çatır

çatı

ç. 27

[=1]

çay

çay

ç.+bı 913

ç.+dı 636

ç.+ın 141

[=3]

çeber

usta

ç. 409

[=1]

çeç-

çözmek

	ç.-pey 824
	[=1]
çek-	çekmek
	ç.-ip 12
	[=1]
çeksiz	hesapsız
	ç. 480
	[=1]
çen	yer
	ç.+de 179
	[=1]
çene-	ölçmek
	ç.-gis 873
	[=1]
çenemgis	sonsuz
	ç. 716
	[=1]
çette-	sapmak
	ç.-dim 1004
	[=1]
çigar-	çıkarmak

	ç.-at 413
	ç.-ip 349, 398
	[=3]
Çığış	Doğu
	ç.+tan 450
	[=1]
çığış-	birlikte çıkmak
	ç.-tı 367
	[=1]
çık-	çıkmaq
	ç.-at 1028, 1036, 106
	ç.-ip 793
	ç.-ıştan 460
	ç.-kan 448, 450, 978
	ç.-kanday 51
	ç.-paysıñ 891
	ç.-sa 105
	ç.-tı 31, 520
	[=13]
çımçık	küçük kuş
	ç. 588

	[=1]
çımr	dayanıklı
	ç. 40
	[=1]
çın	hakikat
	ç. 269, 282, 296
	ç.+ında 781, 974
	[=5]
çîña-	sağlam yapmak
	ç.-gan 283
	[=1]
çîñal-	sağlamlaştırmak
	ç.-ıp 399, 438
	[=2]
çırak	mum
	ç. 311
	[=1]
çıt-	kaş çatmak
	ç.-ıp 330
	ç.-pay 915
	[=2]

çıyrak

sağlam

ç. 846

[=1]

çiyin

çile

ç.+den 520

[=1]

çoçu-

korkmak

ç.-ganday 225, 371, 41

[=3]

çogul-

toplanmak

ç.-up 529

[=1]

çogult-

yığılmak

ç.-up 510

[=1]

çoguu

beraber

ç. 500

[=1]

çoktoy

yanan kömür gibi

ç. 799

[=1]

çoku

kafatası

ç. 453

ç.+dan 452

[=2]

çolpon

çolpan yıldızı

ç.+go 905

[=1]

çoñ

büyük

ç. 1025, 322, 325, 332, 338, 370, 375,
378, 522

[=9]

çoñduk

büyükük

ç.+u 1025

[=1]

çoñoy-

büyüemek

ç.-gonço 59

ç.-gondo 21

[=2]

çöl

çöl

ç. 390

[=1]

çömül-

dalmak

	ç.-dü 676
	ç.-dük 867
	[=2]
çöntök	cep
	ç.+üñö 608
	[=1]
çubur-	uzamak
	ç.-at 704
	ç.-du 301
	[=2]
çunak	kesik kulak
	ç. 156, 329
	ç.+ım 789
	ç.+mın 825
	[=4]
çunay-	kısmak
	ç.-gan 783
	[=1]
çurka-	koşmak
	ç.-dı 490
	ç.-p 188, 574, 744, 99

	[=5]
çuu	çığlık
	ç.+ga 1039
	[=1]
da	da/de
	d. 1044, 126, 151, 160, 244, 246, 26, 378, 45, 482, 504, 53, 613, 698, 725, 754, 775, 810, 886, 960, 981
	[=21]
dabiş	ses
	d. 105
	d.+ı 1036
	[=2]
dağı	dahi, da, de, bile
	d. 21, 314, 532, 750, 853, 853, 930, 990, 998
	[=9]
dal	tastamam, sırt
	d. 881
	d.+ımda 914
	[=2]
dalay	çok
	d. 1038, 722, 755, 843

dalda [=4]
örtü

d.+dan 105

dan [=1]
hububat

d. 691

d.+ı 694

dañgıra- [=2]
tangırdamak

d.-gan 25

dañk [=1]
şöhret

d.+ıñdı 398

dañkta- [=1]
meşhur etmek

d.-dı 310

d.-p 843

dañktan- [=2]
ünlendirmek

d.-at 564

[=1]

darı

ilaç

d.+ñ 607

[=1]

dayar

hazır

d. 997

d.+bız 887

[=2]

dayım

her zaman, daima

d. 142, 583, 965, 979

[=4]

dayıma

daima

d. 9

[=1]

de-

demek

d.-di 317, 671

d.-er 762

d.-gen 334, 347, 427, 611

d.-p 175, 230, 319, 329, 370, 392,
506, 512, 561, 572, 580, 588, 597,
616, 632, 713, 747, 752, 763, 768,
793, 893, 926

d.-se 232

d.-sek 237

	d.-sem 101, 229, 96
	d.-señ 307, 648
	d.-ybiz 583, 883
	d.-yt 524, 944, 946, 956, 958
	[=44]
degdet-	arzulamak
	d.-ip 305, 56
	d.-ken 1005
	[=3]
dem	tenefüs
	d. 359, 360, 372, 376
	[=4]
dene	ten, beden
	d. 40
	[=1]
deş-	demek
	d.-et 935, 936, 938
	d.-ip 364
	d.-ti 948, 950, 961
	[=7]
dıykan	çiftçi

	d. 218, 225
	[=2]
divan	divan
	d.+ga 742
	[=1]
door	devir
	d.+uñda 865
	[=1]
dos	arkadaş
	d. 130, 217, 470, 534, 959
	d.+u 140
	d.+uña 266
	[=7]
dostoş-	arkadaş olmak
	d.-up 423
	[=1]
dostuk	arkadaşlık
	d. 443, 802
	d.+tu 155, 269, 282, 563
	[=6]
doybu	dama, paytak oyunu

	d. 143
	[=1]
döñ	tepe
	d.+dü 415
	[=1]
duşman	düşman
	d. 752, 755, 1044
	[=3]
düynö	dünyaya
	d.+gö 429
	[=1]
ebegeysiz	aşırı
	e. 689
	[=1]
eceke	abla
	e.+m 1, 2
	[=2]
eç	hiç
	e. 1043, 199, 528, 591
	[=4]
eçki	keçi

	e.+min 599
	[=1]
ee	sahip
	e.+si 856
	[=1]
ee	hiçbir şey (caa sözcüğü ile)
	e.+caa 586
	[=1]
eele-	sahip olmak
	e.-p 437
	[=1]
eerçi-	peşinden sürüklemek
	e.-p 490, 587
	[=2]
eerçit-	peşinden sürüklemek
	e.-ken 872
	[=1]
eger	eğer, şayet
	e. 1029, 527, 767
	[=3]
egin	ekin

	e.+di 412
	e.+ge 687
	[=2]
eken	ki, fiilde çekin unsuru
	e. 1021, 1027, 163, 180, 3, 34, 387, 395, 397, 403, 5, 50, 590, 601, 691, 773, 780, 787, 793, 9, 995
	[=21]
eki	iki
	e. 302, 959, 98
	[=3]
ekinçi	ikinci
	e. 952
	[=1]
eköö	ikisi
	e. 249, 367, 931, 940, 963
	[=5]
eköölö-	ikileşip
	e.-p 217
	[=1]
el	halk
	e. 419, 434, 457, 5, 654, 681, 756, 759, 797, 808, 893

e.+der 435

e.+deri 458

e.+di 348, 353, 752

e.+din 19, 485, 907

e.+i 274, 481

e.+im 477, 562, 803

[=24]

elciret-

yumuşatmak

e.-ip 681

[=1]

ele

işte, artık, sadece

e. 130, 239, 346, 579, 581, 601, 987

[=7]

elek

filde çekim unsuru

e. 205

e.+siñ 380

[=2]

elem

çekim unsuru

e. 764, 946, 958

[=3]

eleñ-

bakmak

e. 762
[=1]

eleñde- bakınmak
e.-p 489

[=1]
eles silüet

e. 719

e.+i 73

e.+teri 809

[=3]

eleste- hayal edilmek

e.-di 662

e.-p 62

[=2]

eliktik karaca

e.+ine 241

[=1]

elüü elli

e. 776

[=1]

emes değil

	e. 359, 462, 637, 721
	e.+min 377
	[=5]
emese	değil
	e. 524
	[=1]
emgek	emek
	e. 673, 685, 689
	e.+in 309
	e.+ke 458, 893, 899
	e.+ti 849
	[=8]
emgekçi	emekçi
	e. 476
	[=1]
emekten-	emek sarfetmek
	e.-bey 653
	[=1]
emektener	emekçi
	e. 841
	[=1]

emi

şimdi

e. 686, 746

[=2]

emne

ne

e. 215, 631, 655, 762, 929

e.+si 782

[=6]

ene

anne

e. 304, 344, 786, 788, 966

e.+biz 876

e.+ler 246

e.+m 381

e.+si 240, 488, 74

e.+sin 587

[=11]

eneke

anneciğim

e.+m 386, 394, 402

[=3]

entele-

afallamak

e.-p 1033, 99

[=2]

eñ

en

e. 190, 237, 601, 780, 935

[=5]

ep

hep

e. 397, 5

[=2]

er

er, erkek

e. 646

[=1]

ergit-

sıçratmak

e.-ken 832, 858

[=2]

erik-

üşenmek

e.-ip 242

[=1]

eriksiz

istemsiz

e.+den 724

[=1]

erk

özgürlük

e. 428, 979

[=2]

erkele-

okşamak

e.-p 102, 586

[=2]

erkin

özgür

e. 425, 432, 93

[=3]

erkindik

özgürlük

e.+in 448

[=1]

erte

yarın

e. 198, 528

[=2]

erteli

sabah, sabahleyin

e. 64

[=1]

erteñ

yarın

e. 241, 360, 372

[=3]

es

us,akıl

e. 213

e.+i 610

	e.+ibiz 854
	e.+imden 1008
	e.+ke 244, 467, 726
	[=7]
esepte-	hesaplamak
	e.-p 690
	[=1]
eski	eski
	e. 688
	[=1]
este-	hatırlamak
	e.-dim 1007
	e.-p 64
	[=2]
eşik	kapı,eşik
	e. 1034, 660, 683, 894
	e.+i 78
	e.+ke 491
	[=6]
eşikteş	komşu
	e. 197

	[=1]
et	et
	e. 636
	e.+iñdi 629
	[=2]
et-	etmek,yapmak
	e. 1011
	e.-ip 263
	e.-kendey 311
	e.-ti 1024, 369, 371
	[=6]
ey	ey, hey
	e. 201, 201, 202, 202, 214, 214, 386
	[=7]
ez-	ezmek
	e.-genge 348
	[=1]
gana	sadece, yalnız
	g. 462, 764, 912
	[=3]
go	herhalde

	g. 1035, 535
	[=2]
göl	göl
	g. 462, 537, 614, 849
	g.+dör 208
	g.+dü 414
	g.+ün 474
	[=7]
güldüü	güllü
	g. 276
	[=1]
ıldam	çabuk
	1. 87
	[=1]
ınak	yakın dost
	1. 130
	1.+mın 823
	[=2]
ır	şiiir, şarkı
	1. 400, 680
	1.+ı 28, 802, 802

	1.+ın 275
	[=6]
ıraazı	razı
	1.+mın 909, 916, 916
	[=3]
ırakat	rahat
	1.+ka 867
	[=1]
ırakmat	teşekkür
	1. 465, 768
	[=2]
ırcay-	sırtmak
	1.-ıp 137
	[=1]
ırda-	şarkı söylemek
	1.-bay 699, 720
	1.-gan 275
	1.-sa 138
	1.-ybiz 401, 836, 862
	[=7]
ırdal-	şarkı söylenmek

	1.-at 802
	[=1]
ırdaş-	birlikte şarkı söylemek
	1.-ip 364
	[=1]
ırgıt-	atlatmak
	1.-ip 498
	1.-kandı 100
	[=2]
ırıs	talih
	1. 456, 674, 868
	1.+1 284
	[=4]
ırk	refah
	1.+t1 521
	[=1]
ısık	sıcak
	1. 845
	[=1]
ıyla-	ağlamak
	1.-ba 379, 379

1.-bayt 587

1.-p 507, 603, 620

1.-ysiñ 597

[=7]

ızalan-

gücenmek

1.-ıp 669

[=1]

iç

iç

i.+i 148

i.+in 194, 714

i.+ine 211

[=4]

iç-

içmek

i. 632

i.-eyin 913

i.-ip 141

i.-ti 249

[=4]

içke

ince

i. 516

[=1]

il-

takmak

i.-ip 740

[=1]

ilberinki

söz dinleyen

i. 184

[=1]

İliç

İliç (Lenin)

i.+tin 70, 980

[=2]

ilim

ilim

i. 292

[=1]

imer-

etrafını çevirmek

i.-e 343

[=1]

incener

mühendis

i. 963

i.+biz 961

[=2]

ini

erkek kardeş

i.+si 760, 770

iret
[=2]
kez,kere
i. 657, 952

irme-
[=2]
göz kırpmak
i.-p 259

iş
[=1]
iş
i. 651
i.+in 16, 283
i.+îndi 888
i.+ke 48
i.+te 898
i.+terge 1017
i.+tin 978
[=8]

işen-
güvenmek
i. 774
i.-bey 1022

işençin
[=2]
güven için

	i. 756
	[=1]
işent-	güvendirme
	i.-ip 353
	[=1]
işte-	işlemek
	i.-gen 481
	i.-p 43, 692
	i.-yt 165
	[=4]
iy-	eğmek
	i. 524
	i.-di 226, 507
	i.-et 102, 498
	[=5]
iyil-	eğilmek
	i.-ip 625
	[=1]
iyke-	sallamak
	i.-p 769
	[=1]

izde- araştırmak, izlemek

i.-miş 579

i.-ysiñ 215

[=2]

izilde- izinden yürümek

i.-p 906

[=1]

kaalga kapı

k. 969

[=1]

kaala- istemek

k.-bayt 433

k.-ganın 46

[=2]

kaap korku

k. 1026

[=1]

kabak göz kapağı, kapak

k. 915

k.+ı 539, 751

k.+ın 330

	[=4]
kabat	katlı
	k. 302
	[=1]
kabil-	karşılaşmak
	k.-bay 15
	[=1]
kaç-	kaçmak
	k.-ıp 529
	k.-uuçu 533
	[=2]
kaçan	ne zaman
	k. 187, 467, 997
	[=3]
kadal-	saplanmak
	k.-ıp 71
	[=1]
Kadıbay	Kadıbay
	k. 918, 919, 926, 943, 955
	k.+dın 783
	k.+ga 947

	[=7]
kadırla-	saygı göstermek
	k.-yt 434
	[=1]
kagaz	kağıt
	k. 84
	[=1]
kagış	kapışma
	k.+ı 1034
	[=1]
kak	tam, aynı
	k. 51
	[=1]
kak-	vurmak
	k.-sak 894
	[=1]
kakçañda-	homurdanmak
	k.-gan 611
	[=1]
kakem	tavşan
	k. 515

	[=1]
kaktır-	kahkaha atmak
	k.-at 230
	k.-ıp 580
	[=2]
kal-	kalmak
	k.-am 198
	k.-at 535, 930
	k.-ayın 999
	k.-bay 530
	k.-bayt 199
	k.-dı 503, 57, 594, 770
	k.-gan 1021, 72, 944
	k.-sın 620
	[=14]
kalarlık	şaşırtıcı (tañ sözcüğü ile)
	k. 723
	[=1]
kalem	kalem
	k. 84
	[=1]

kalıs

tarafsız

k.+tı 939

[=1]

kalısta-

tarafsızlaştırmak

k.-p 947

[=1]

kalk

halk

k.+ım 445

[=1]

kalk-

ikamet etmek

k.-ıp 557

[=1]

kalp

yalan

k. 192, 353, 579, 596

[=4]

kalpak

kalpak

k.+ın 740

[=1]

kaltır-

bırakmak

k.-ıp 707

k.-sa 719

	k.-tı 331
	[=3]
kam	ham
	k. 385, 875
	[=2]
kamın-	özenmek
	k.-a 112
	[=1]
kampa	hububat ambarı
	k. 688
	k.+nı 175
	[=2]
kan	kan
	k. 755
	[=1]
kan-	kanmak
	k.-ayın 1015
	[=1]
kana	hane
	k. 574, 577, 665
	[=3]

kanal

kanal (su kanalı)

k. 962

[=1]

kanat

kanat

k. 441, 829, 865, 981

k.+ı 453

k.+ında 426

k.+ın 260

[=7]

kanday

nasıl

k. 260, 316, 339, 672, 678, 701

[=6]

kantip

nasıl

k. 720

[=1]

kapa

keder

k.+sın 736

[=1]

kapka

şehrin kapısı (büyük kapı)

k.+sın 85

[=1]

kapkara

kapkara

k. 36

[=1]

kapsalañduu

felakete yol açan

k. 357

[=1]

kapta-

kaplamak

k.-gan 813, 814

[=2]

kara

kara, siyah

k. 408, 945, 951

k.+gın 340

[=4]

kara-

bakmak

k.-bay 24

k.-çı 316

k.-dı 749

k.-gan 295

k.-p 225, 49, 572, 596, 697, 743, 769,
902, 927

k.-sam 123

k.-sañ 715, 727, 729, 731, 733

karaandat- k.-y 436, 71
k.-ym 82
[=22]
yaklaştırmak
k.-payt 946
[=1]

Karagul Karagul
k. 182, 183, 189, 195
[=4]

karat- baktırmak
k.-kan 354
[=1]

kargaşa engel
k. 253
[=1]

kargış beddua, kötü söz
k. 611
[=1]

karı ihtiya
k. 54, 689
[=2]

karı- ihtiyarlamak

k.-sam 613

[=1]

karılık ihtiyarlık

k. 604, 605, 617

[=3]

karışkır kurt

k. 599

k.+ga 513

[=2]

karma- kapmak, yakalamak

k.-p 325, 588, 884

[=3]

karmaş- birlikte yakalamak

k.-at 932

k.-ıp 448

[=2]

kartoşka patates

k.+ga 912

[=1]

kat mektup

	k.+ı 426
	[=1]
kat-	eklemek
	k.-at 517
	k.-ıp 575
	[=2]
kata	hata
	k. 232
	k.+sın 738
	[=2]
katış-	katılmak
	k.-kamın 754
	[=1]
katkırık	kahkaha
	k. 684
	[=1]
katuu	katı, sert
	k. 1028, 1036, 99
	[=3]
katuula-	sertleşmek
	k.-p 149

	[=1]
kauharday	inci gibi
	k. 549
	[=1]
kay	nere
	k.+da 695
	k.+dan 788
	[=2]
kaygı	kaygı
	k. 445
	[=1]
kayır-	döndürmek
	k.-ıp 523
	k.-ma 831, 842, 847, 852, 857
	k.-mak 362
	[=7]
kaykı-	hızlı uçmak
	k.-p 262
	[=1]
kayna-	kaynamak
	k.-p 685

	[=1]
kayra	tekrar
	k. 511, 671
	k.+dan 937
	[=3]
kayran	değerli
	k. 507
	[=1]
kayrık	nakarat
	k. 806
	[=1]
kayt-	geri dönmek
	k.-ıp 766
	k.-payt 193
	[=2]
kaytala-	tekrarlamak
	k.-p 526
	[=1]
kaytarış-	birlikte geri göndermek
	k.-at 110
	[=1]

kaz-

kazmak

k.-at 417

[=1]

kebez

pamuk

k. 787

[=1]

kecir

inatçı

k. 90

[=1]

keç

geç vakit

k. 198, 250, 64

k.+ke 245, 259

[=5]

keçe

sersem

k. 634, 825

[=2]

keçke

akşama dek

k. 404

[=1]

kel-

gelmek

k. 606, 608, 938, 950

k.-begen 651

k.-beyt 609, 612

k.-di 121, 159, 241, 39, 543, 551,
561, 623, 658, 708, 744, 86, 941, 953

k.-dim 1009

k.-e 763

k.-ebiz 874

k.-er 605

k.-et 185, 581

k.-gen 173, 279, 358, 44, 522, 683,
700, 753

k.-gende 635, 972

k.-ip 327, 742

k.-se 239, 929

k.-sem 517

k.-üüçü 1032

[=43]

keleçek

gelecek

k.+ke 829

k.+tin 856

[=2]

keliş-

birlikte gelmek

	k.-ti 248
	[=1]
kem	eksik
	k. 653
	[=1]
keme	gemi
	k.+si 76
	[=1]
kempir	kocakarı
	k.+im 615, 619
	[=2]
kemsint-	aşğılamak
	k.-ip 505
	[=1]
keñ	hazine
	k. 683
	[=1]
kenen	yeterli
	k. 696
	[=1]
ken	maden

	k.+in 478
	[=1]
keñ	geniş
	k. 124, 167, 363, 366, 395, 7
	[=6]
kep	konuşma
	k. 745
	k.+ke 247
	[=2]
kepiç	deri ayakkabı
	k.+ti 824
	[=1]
kepter	güvercin
	k. 430, 431, 439, 440
	[=4]
ker-	germek
	k. 441
	k.-ebiz 981
	k.-ip 942
	[=3]
kerek	gerek

	k. 13
	[=1]
kes-	kesmek
	k. 648
	k.-emin 648
	k.-et 418
	k.-ip 35, 57, 848
	[=6]
ket-	gitmek
	k. 213
	k.-eli 529
	k.-esiñ 264
	k.-et 188, 239, 793
	k.-kemin 68
	k.-ken 1041
	k.-kenden 492
	k.-pedin 1008
	k.-pes 73
	k.-ti 1023, 893
	[=13]
ketal-	gidermek

	k.-at 989
	[=1]
ketir-	gidermek
	k.-di 521
	k.-se 527
	[=2]
ketiş-	birlikte gitmek
	k.-ti 251
	[=1]
kez	zaman
	k.+de 350
	k.+di 63, 717
	k.+inde 1043
	k.+iñden 423
	[=5]
kezek	sıra
	k.+im 647
	[=1]
kıçık	kenar, yarık
	k.+ınan 970
	[=1]

kık	gübre
	k. 117
	[=1]
kıl	kıl,tür
	k. 422, 691, 871
	[=3]
kıl-	yapmak
	k.-at 154
	k.-dı 505
	k.-gan 673
	k.-ganıñ 631
	k.-ıgıñ 896
	k.-ıp 113, 125, 400, 681, 706, 977, 982
	[=12]
kıldat	becerikli, usta
	k. 49
	[=1]
kılıç	kılıç
	k.+ıñdı 606
	[=1]
kılımda-	asır geçmek

	k.-p 445
	[=1]
kılkıldat-	süzdürmek
	k.-ıp 801
	[=1]
kınapta-	özenle kullanmak
	k.-p 46
	[=1]
kıñılda-	inlemek
	k.-p 1031
	[=1]
kırday	kır gibi
	k. 675
	[=1]
kırgın	katliam
	k.+dı 433
	[=1]
Kırgız	Kırgız
	k. 445
	k.+ga 1038
	k.+ımdın 1037, 1044

	[=4]
Kırgızstan	Kırgızistan
	k. 444, 449, 449, 449, 455, 455, 455, 461, 461, 461
	[=10]
kırman	harman
	k.+ında 675
	[=1]
kıs-	sıkmak
	k.-kan 452
	[=1]
kış	kış
	k.+ında 469, 777
	[=2]
kıştak	kışla (yerleşik birimi olarak), köy
	k.+ka 158
	[=1]
kıt-	çalmak, aşırmaq
	k.-ıp 239
	[=1]
kıtkılıkta-	kıs kıs gülmek

	k.-p 668
	[=1]
kıyar-	kızarmak
	k.-ip 772
	[=1]
kıyıktan-	inat etmek
	k.-bayt 187
	[=1]
kıyın	zor
	k. 180, 577, 702, 995
	[=4]
kıyla	hayli
	k.+dan 278
	[=1]
kıyna-	eziyet etmek
	k.-bay 607
	k.-bayt 589
	[=2]
kıyra-	yıkılmak
	k.-gan 279
	[=1]

kıyrat-

yıktırmak

k.-am 752

[=1]

kız

kız

k. 986, 990

k.+dar 1040

k.+dardan 939

k.+darı 280

[=5]

kızar-

kızarmak

k.-a 928

k.-ıp 1021, 299

[=3]

kızday

kız gibi

k. 538

[=1]

kızık

ilginç

k. 247, 252, 301

k.+asıñ 211

k.+ı 722

[=5]

kızıktır-

ilgilendirmek

k.-ıp 992

[=1]

kızıl

kızıl

k. 408, 433, 537, 771, 799, 985, 986,
990, 994

k.+ga 697

k.+ı 675

[=11]

kiçine

küçük, küçüğüne

k. 162, 213, 216

[=3]

kiçüü

küçük

k. 773, 780

[=2]

kilem

kilim, halı

k. 554

[=1]

kim

kim

k. 255, 307, 328, 334, 484, 699, 699

[=7]

kir

kir, pislik

	k. 527
	k.+in 911
	[=2]
kir-	girmek
	k.-eyin 1011
	k.-genden 488
	k.-ip 219, 740, 792, 972
	[=6]
kiriş-	girişmek
	k.-ip 247
	[=1]
kişene-	kişnemek
	k.-p 1041
	[=1]
kitep	kitap
	k. 656
	[=1]
kiy-	giymek
	k.-bey 635
	k.-ip 36, 540
	[=3]

kiyim

giyim

k. 710

[=1]

kiyin

sonra

k. 492, 932

[=2]

kiyin-

giyinmek

k. 950

k.-gen 710

k.-ip 623

[=3]

klass

sınıf

k. 194

[=1]

kokustuk

tesadüfen

k. 145

[=1]

kol

el,kol

k. 166, 354, 383, 530, 584, 808, 821,
97, 982

k.+dorunda 798

k.+du 185, 535

k.+go 1041, 546

k.+umdan 755

k.+un 682, 98

k.+unan 457, 651, 674

k.+undagı 741

k.+uñda 866

[=22]

kolhoz

kolhoz, çiftlik

k.+go 38

k.+um 676

k.+umda 34

k.+umdu 684

k.+umdun 261

[=5]

kombayn

biçerdöver

k. 157, 159, 173, 181

[=4]

kommunar

komün (yerleşim birimi)

k.+dan 162

[=1]

komsomol

komünist gençlik örgütlenmesi

	k.+don 830
	[=1]
kon-	konmak
	k.-soñ 209
	k.-uu 905
	[=2]
konfet	tatlı
	k. 413
	k.+ti 921
	[=2]
koñşu	komşu
	k. 920
	[=1]
korkok	korkak
	k. 512
	[=1]
koroo	koyun avlusu, sürüsü
	k.+go 206
	[=1]
kosmonavt	kozmonot
	k. 904

	[=1]
koş	vedalaşmak (aytışmak sözcüğü ile)
	k. 251
	[=1]
koş-	katmak
	k.-o 490
	[=1]
koşto-	onaylamak
	k.-p 459
	[=1]
koy	koyun
	k.+lorun 110
	[=1]
koy-	koymak
	k. 524, 640, 640
	k.-boston 510
	k.-boy 178
	k.-boyt 104, 573
	k.-çu 135
	k.-du 178, 329
	k.-dum 794

	k.-gomun 107
	k.-omun 720
	k.-som 1024
	k.-up 318, 740, 901, 939
	[=18]
koyçu	koyun çobanı
	k.+larga 109
	[=1]
koyun	koyun
	k.+dun 236
	[=1]
koyonek	tavşan
	k. 512
	[=1]
kozgl-	kımıldamak
	k.-du 313
	[=1]
kozu	kuzu
	k. 128, 129, 135, 138, 818
	[=5]
kozucan	kuzucuk

	k. 146
	[=1]
köböy-	çoğalmak
	k.-sö 34
	[=1]
köçö	sokak
	k. 714, 797
	k.+sün 261
	[=3]
köçöt	fidan
	k. 114
	k.+üm 111
	[=2]
kök	gök, mavi
	k. 30, 408, 742, 902
	k.+tö 335, 454
	k.+tü 416, 798
	[=8]
kökölö-	göğe çıkmak
	k.-gön 29
	k.-p 203, 215

	[=3]
köksö-	istemek
	k.-p 902
	[=1]
kökül	kakül
	k.+ün 136
	[=1]
köl	göl
	k. 30
	[=1]
köldöt-	bol vermek
	k.-üp 593
	[=1]
köldöy	göl gibi
	k. 284
	[=1]
kömür	kömür
	k.+dü 417
	[=1]
kön	deri
	k. 948

	[=1]
könük-	alışmak
	k.-üp 903
	[=1]
köñül	gönül
	k. 221, 266, 470, 715
	k.+dü 572
	k.+gö 527
	k.+ümde 614
	k.+üñö 33
	[=8]
köñüldürök	sevinçli
	k. 1032
	[=1]
köön	gönül
	k.+ü 786
	[=1]
köp	çok, kalabalık
	k. 114, 127, 3, 410, 491, 553, 554, 66, 719, 752, 780, 855, 901
	k.+tön 86
	[=14]

köpölök

kelebek

k. 201, 202, 214

[=3]

kör-

görmek

k.-bömüş 578

k.-böyün 617

k.-gön 152, 435, 615, 746

k.-öm 319

k.-öt 17, 875

k.-söm 781, 824

k.-söñ 210, 686

k.-sötöm 738

k.-üp 385

[=15]

körk

güzellik

k. 113, 30

k.+kö 541

k.+ü 220, 25

[=5]

körün-

görünmek

k.-böy 528

	k.-dü 673, 785
	k.-gön 498
	[=4]
kötör-	kaldırmak
	k.-üp 563, 84
	[=2]
köz	göz
	k. 116, 219, 40, 515, 618, 838, 925
	k.+dörü 150, 489
	k.+gö 542, 62, 82
	k.+ü 312
	k.+ümö 1022
	k.+ün 452
	k.+ünün 593
	k.+üñ 697
	[=17]
Kuban	Kuban
	k. 658
	k.+ga 655
	[=2]
kuban-	sevinmek

	k.-amın 89
	k.-at 218
	k.-bay 699
	k.-ıp 401, 436, 540
	k.-sın 91
	[=7]
kubandır-	sevindirmek
	k.-ıp 1000
	[=1]
kubaniç	sevinç
	k. 243
	k.+ım 230, 811
	k.+ıñdı 229
	k.+ka 659
	k.+ta 796
	[=6]
kubatta-	kuvvetlendirmek
	k.-p 808
	[=1]
kubul-	değişmek
	k.-gan 555

	[=1]
kuçak	kucak
	k.+ıma 811
	k.+ın 658
	[=2]
kuçakta-	kucaklamak
	k.-dı 684
	k.-p 344
	[=2]
Kuday	Allah
	k. 334, 347
	k.+ıñ 328
	[=3]
Kudayla-	Allah'a yalvarmak
	k.-p 326, 337
	[=2]
kulaç	kulaç
	k. 644
	[=1]
kulak	kulak
	k. 134, 95

	k.+ı 336, 928
	k.+ınan 514, 784
	k.+iñ 790
	[=7]
kulp	kulp
	k.+unu 50
	[=1]
kulpunuş-	renkten renge girmek
	k.-kan 457
	[=1]
kulpur-	rengarenk olmak
	k.-sa 614
	[=1]
kunt	dikkatli
	k. 135
	[=1]
kur	kuşak
	k. 535, 640
	[=2]
kur-	kurmak
	k.-du 23

	k.-up 515
	[=2]
kura-	toplamak
	k.-gan 282
	[=1]
kural	silah
	k. 278
	[=1]
kuru-	kurumak
	k.-dum 506
	[=1]
kus-	kusmak
	k.-kan 755
	[=1]
kuş	kuş
	k.+tan 315
	k.+u 428
	[=2]
kuşunday	kuş gibi
	k. 11
	[=1]

kutman

uğurlu

k. 547

[=1]

kuu-

kovalamak

k.-p 204

[=1]

kuura-

yok olası

k.-gan 925

[=1]

kuurult-

buruşturup

k.-up 348

[=1]

kuyruk

kuyruk

k.+um 506

[=1]

kuyul-

dökülmek

k.-du 228

[=1]

küç

güç

k. 480, 645, 833, 859

k.+üm 654

	k.+ünö 164
	k.+üñdü 886
	[=7]
küçük	köpek eniği
	k.+üm 94, 95
	[=2]
kükük	guguk (kuş sesi)
	k. 548, 576, 576
	[=3]
kül-	gülmek
	k.-dü 378
	k.-gönsüyt 122
	k.-gönündö 227
	k.-ö 231, 743
	k.-öm 405
	k.-ösüñ 724, 91
	k.-sö 915
	k.-sök 668
	k.-üp 226, 37, 460, 749, 765
	[=15]
külgüz-	çiçeklendirmek

	k.-dü 169
	[=1]
külkü	gülüş
	k. 505, 804
	k.+nü 680
	k.+sü 698
	[=4]
külmüñdö-	gülümsemek
	k.-gön 797
	[=1]
külpöt	parıltı
	k.+ü 288
	[=1]
külük	koşu atı
	k. 1041
	[=1]
Külüypa	Külüypa
	k. 576, 578
	[=2]
kün	gün, güneş
	k. 144, 299, 460, 460, 535

k.+dö 286, 309

k.+dü 617

k.+dün 428

k.+süñ 878

k.+ü 240, 473, 634, 672, 678, 757,
917, 940

k.+ügö 1001, 116, 987

k.+üm 654

k.+üñ 86

[=23]

kündür

gündüz

k. 892

[=1]

künöö

günah

k.+sü 725

[=1]

küröñ

koyu at

k. 522

[=1]

küt-

özenmek,uğraşmak

k.-kön 86

k.-könü 55

	k.-üp 81, 92
	[=4]
küü	nağme
	k. 806, 807
	[=2]
küügüm	alaca karanlık
	k. 219
	[=1]
küz	güz
	k. 619, 672, 674, 678, 693, 698, 700
	[=7]
küzöt-	gözetlemek
	k.-öt 416
	[=1]
Lenin	Lenin
	l. 472, 479, 486, 799, 984
	[=5]
Lenindik	Leninli (Lenin'in)
	l. 976
	[=1]
maal	vakit

	m.+ında 219
	[=1]
Madıbay	Madıbay
	m. 924
	[=1]
maga	
	m. 359, 376, 667, 956, 998
	[=5]
magan	bana
	m. 605
	[=1]
maksat	maksat, amaç
	m. 18
	[=1]
maktaar	övgü
	m.+ı 397, 5
	[=2]
maktan-	övünmek
	m.-am 816
	m.-bagın 956
	m.-ıp 944

	[=3]
makul	makul
	m. 497, 532
	[=2]
mañday	alın
	m.+ıman 263
	m.+ınan 228
	m.+ıñan 89
	[=3]
marş	marş
	m.+ı 826
	[=1]
martçılık	cömertlik
	m. 682
	[=1]
marttik	cömertlik
	m.+ın 1037, 1045
	[=2]
maşına	makine
	m. 518
	m.+ga 421

	m.+lar 406, 410
	[=4]
maşinala-	makineleşmek
	m.-p 704
	[=1]
may	mayıs
	m. 536, 544, 552, 560, 561, 568
	[=6]
mayram	bayram
	m. 795, 796, 803, 810
	m.+ın 565
	[=5]
mayramda-	bayram etmek
	m.-yt 562
	[=1]
mazak	mizah, şaka
	m.+ın 973
	[=1]
meken	vatan
	m. 381, 386, 394, 402, 643, 649, 759, 803, 840, 876
	m.+ge 642

	[=11]
mektep	mektep
	m. 60, 61
	m.+im 1002, 1006, 1010, 65
	m.+iñ 92
	m.+iñe 87
	m.+ke 662
	[=9]
men	ben
	m. 119, 21, 222, 26, 272, 377, 389, 405, 504, 634, 754, 776, 810, 936
	m.+den 773, 780
	m.+i 331
	m.+in 230, 479, 486, 654, 654, 735, 914
	[=24]
menen	ile, ve
	m. 112, 128, 129, 212, 240, 241, 243, 27, 271, 480, 483, 652, 654, 683, 753, 797, 812, 823, 833, 859, 918, 919, 976, 982, 984
	[=25]
meyli	meyil, istek

	m. 914
	[=1]
meyman	misafir
	m. 621, 629
	m.+1 641
	[=3]
mezglil	zaman
	m.+de 223
	[=1]
mıktı	kuvvetli
	m. 196, 999
	[=2]
mına	işte
	m. 252, 543, 551, 646, 673, 758, 83
	[=7]
mınakey	işte
	m. 708
	[=1]
mında	burada
	m. 634
	[=1]

mından

burada

m. 531

[=1]

mınday

bunun gibi

m. 34

m.+m 161

[=2]

mildettey

millet gibi

m. 650

[=1]

min-

binmek

m.-ip 454

[=1]

mint-

öyle yapmak

m.-sek 524

m.-señ 897

m.-ti 774

[=3]

minut

dakika

m.+ta 937

[=1]

miñ bin
m. 555, 978

[=2]

mol bol
m. 288, 698

[=2]

moldo hoca, molla

m. 592, 595

m.+go 357

m.+lor 352

[=4]

moldoke sayın hoca

m. 602

[=1]

monçok boncuk

m. 369, 652

[=2]

mook keder

m.+uñ 897

[=1]

Moskva Moskova

moturañda- m. 7
[=1]

moturañda- hareket etmek
m.-p 711
[=1]

moturay- sevimli olmak
m.-gan 189

moyn m.-ıp 84
[=2]

moyn boyun
m.+um 1023
[=1]

mölt göz yaşı parıltısı
m. 369
[=1]

möltür- parlamak
m. 224
[=1]

mugalim öğretmen
m. 996
[=1]

munu

bunu

m. 635

[=1]

muñ-

kederlenmek

m.-ayım 330

[=1]

murun

burun, önce

m. 820

[=1]

muştumday

yumruk gibi

m. 1025

[=1]

muzdak

buz gibi

m. 584

[=1]

muzıka

müzik

m.+lar 806

[=1]

mülk

mülk, mal

m.+ü 504

[=1]

münöz

karakter

m.+ü 332, 571, 723

m.+üñ 90

[=4]

naadan

bilgisiz. cahil

n. 272

[=1]

namaz

namaz

n. 592

[=1]

nan

ekmek

n.+ıña 465

[=1]

nasat

nasihat, öğüt

n. 791

[=1]

nazar

bakış

n.+ın 513

[=1]

ne

ne

n. 370, 790

	n.+ge 597, 891
	[=4]
neçen	kaç, küsur
	n. 1041
	[=1]
nerse	şey, nesne
	n. 347, 785
	n.+ni 591
	[=3]
nur	nur
	n. 297, 310
	n.+u 290
	[=3]
Nurakmat	Nurakmat
	n. 464, 464
	[=2]
nurdan-	nurlanmak,parlamak
	n.-at 799, 800
	n.-ip 393, 545
	[=4]
Nurkalıy	Nurkalıy

n. 569, 570, 582

[=3]

o

o

o. 617

[=1]

obdul-

doğrulamak

o.-du 630

[=1]

ok

ok

o. 751

[=1]

okşo-

benzemek

o.-p 72, 818

o.-ş 207, 590, 601, 710

[=6]

oktorul-

dalgalanıp akmak

o.-at 32

[=1]

oktyabr

ekim ayı

o.+dın 447

[=1]

oku-

okumak

o.-gan 196, 664

o.-p 1012, 592, 853

o.-ybuz 713

o.-p 989

o.-uçu 377

[=8]

okut-

okutmak

o.-sa 988

[=1]

ol

o

o. 308, 328

[=2]

oltur-

oturmak

o.-gandar 630

o.-up 657

[=2]

omkor-

aktarmak

o.-up 647

[=1]

Omor

Omor

	o. 742
	[=1]
on	on
	o. 779
	[=1]
oñ	sağ
	o. 758, 792
	[=2]
oñdo-	sağ elle yapmak
	o.-p 671
	[=1]
oñkoçuk	takla, fiske
	o. 511
	[=1]
oor	ağır
	o. 482
	[=1]
ooru	ağrı
	o.+su 149
	[=1]
ooru-	ağrımak

	o.-p 146, 517
	[=2]
ooz	ağız
	o.+dan 4
	o.+u 137
	o.+una 627, 929
	[=4]
orden	madalya
	o. 459
	o.+deri 3
	[=2]
orto	orta
	o.+go 500, 661
	[=2]
orundat-	ifa etmek
	o.-ip 756
	[=1]
Oş	Oş
	o. 6
	[=1]
oşo	öteki

	o.+go 209
	[=1]
oşol	o
	o. 754
	[=1]
oşon	öteki
	o. 602
	o.+do 758
	[=2]
otur-	oturdum
	o.-du 304, 742
	o.-dum 222
	[=3]
oy	düşünce, oy, vay (ünlem)
	o. 180, 180, 180, 382, 402, 812, 938
	o.+go 573, 591, 63
	o.+un 342
	o.+unan 349
	[=12]
oydo	düşünce
	o.+mun 108

	[=1]
oyku-	dalgalanmak
	o.-p 262
	[=1]
oylo-	düşünmek
	o.-gondo 32
	o.-p 669, 781, 788
	o.-y 517
	[=5]
oylon-	düşünceye dalmak
	o.-up 553
	[=1]
oyno-	oynamak
	o.-çu 143
	o.-p 404
	o.-ybuz 361, 938
	[=4]
oynoo	oynak
	o.+go 204
	[=1]
oynoş-	birlikte oynamak

	o.-ot 373
	o.-tu 245
	[=2]
oyun	oyun
	o. 361, 804
	[=2]
oyunçuk	oyuncak
	o.+tarı 487
	o.+tarın 491
	[=2]
ozor-	öne geçmek istemek
	o.-uñ 949
	[=1]
ozun-	öne atılmak
	o.-up 820
	[=1]
ögüzdöy	öküz gibi
	ö.+bü 336
	[=1]
öksü-	yetişmemek
	ö.-p 1042

	[=1]
ömür	hayat, ömür
	ö.+döğü 650
	ö.+dü 706
	[=2]
ömürlöştöy	hayat arkadaşı gibi
	ö. 16
	[=1]
Ömüş	Ömüş
	ö. 489, 520, 526, 534
	ö.+tün 487, 493, 502
	[=7]
önör	hüner
	ö. 646, 77, 871
	[=3]
önörlüü	hünerli
	ö.+lör 850
	[=1]
öñdön-	benzemek
	ö.-dü 358
	[=1]

öñdüü

gibi

ö. 746

[=1]

öödö

yukarı

ö. 26

[=1]

öp-

öpmek

ö.-ömün 89

ö.-tü 343

[=2]

ös-

büyümek

ö.-ö 205, 399, 983

ö.-öbüz 846

ö.-öt 850

ö.-üp 874

[=6]

östür-

büyütmek

ö.-düñ 384

[=1]

öt-

geçmek

ö.-kön 805

ö.-köndö 26

ö.-könün 66

ö.-öbüz 844

ö.-ösüñ 262

ö.-pöyt 24

ö.-tü 120, 493

[=8]

ötö

son derece

ö. 331

[=1]

ötük

çizme

ö. 471

[=1]

ötünüç

dilek, rica

ö.+ü 463

[=1]

öz

kendi

ö. 1022, 16, 349, 755

ö.+ü 181, 207, 334, 335, 624

ö.+ümçö 108

ö.+ümö 901

özgör-
ö.+ũñ 466
[=12]

değişmek

ö.-dü 356

ö.-üpsũñ 69

[=2]

özgörü-
değiştirilmek

ö.-üp 90

[=1]

özön
nehir yatağı

ö.+dü 363, 375

[=2]

özüñdöy
kendin gibi

ö. 881

[=1]

parda
perde

p.+sın 300

[=1]

parovoz
lokomotif

p. 20

[=1]

parovozçu

makinist

p. 1, 2

[=2]

parta

okul sırası

p.+ga 656

[=1]

partiya

parti (komünist parti)

p. 864, 869, 877, 885

[=4]

pay

vay (ünlem)

p. 172, 172, 172

[=3]

peyildüü

karakter, karakterli

p. 619

[=1]

pil

fil

p. 524

[=1]

pioner

komünist gençlik örgütlenmesi

p. 717, 827

p.+ler 826

	[=3]
Puşkin	Puşkin (şair, yazar)
	p. 307
	[=1]
radio	radio
	r. 221
	[=1]
saa	sana
	s. 761
	[=1]
sabak	ders
	s. 131, 671
	s.+ınan 199
	s.+ının 666
	[=4]
saga	sana
	s. 387, 403, 864, 869, 877, 885, 958
	[=7]
sagın-	özlemek
	s.-ip 72
	[=1]

sakal

sakal

s.+ına 600

s.+ıñ 600

[=2]

sakta-

korumak

s.-basa 534

s.-p 726

[=2]

saktal-

korumak

s.-at 809

[=1]

sal-

kurmak,yapmak

s.-a 608

s.-baymın 821

s.-dı 171, 500

s.-gan 1038, 220, 828

s.-ıp 116, 362, 362, 374, 392, 548

[=13]

salam

selam

s. 443, 97

[=2]

salamat

sağ, sıhhatli

s.+pı 1010

[=1]

Salıy

Salıy

s. 1029

s.+dın 312, 356

[=3]

salmaktuu

ciddi

s. 882

[=1]

saltanat

saltanat, debdebe, ihtişam

s. 561, 804

[=2]

sama-

hasret çekmek

s.-gan 121

s.-p 1009

[=2]

san

sayı

s. 407, 421

[=2]

sana-

saymak

	s.-sam 717
	[=1]
sanaa	endişe,keder
	s.+ga 612
	s.+nı 748
	s.+sı 315
	[=3]
sanda-	çok olmak
	s.-p 850
	[=1]
sap	sap
	s.+ında 883
	s.+tarın 125
	[=2]
sapar	sefer
	s. 12
	[=1]
sarı	sarı
	s. 408
	[=1]
sat-	satmak

	s.-ip 998
	[=1]
sayın	her
	s. 144
	[=1]
sayra-	ötmek
	s.-gan 291
	[=1]
sayran	gezinti
	s.+ın 566
	[=1]
sayay	ceza
	s.+ı 493
	[=1]
selt	bir işin aniliği
	s. 371
	[=1]
sen	sen
	s. 1008, 380, 462, 605, 74, 85, 935
	s.+den 68
	s.+i 1007, 204, 389, 434, 567, 64

	s.+in 93
	s.+siñ 76
	[=16]
sentyabr	eylül ayı
	s. 708
	[=1]
sergi-	havalanmak
	s.-yt 715
	[=1]
serme-	sallamak
	s.-p 829
	[=1]
sermet-	sallatmak
	s.-tiñ 644
	[=1]
sez-	sezmek
	s.-bedi 246
	s.-bey 615
	s.-e 318
	s.-emin 650
	[=4]

sezil-

sezilmek

s.-di 750

[=1]

sezim

duygu

s.+im 812

s.+imden 31

[=2]

sıla-

sıvamak

s.-p 136

[=1]

sın-

kırmak

s.-at 530

s.-ip 519

[=2]

sındır-

kırılmak

s.-gan 503

s.-ip 523

[=2]

sınoo

sınav

s.+lordon 844

[=1]

sır

sır

s. 227

s.+ın 446, 851

s.+ıñ 1012

[=4]

sıy-

sığmak

s.-at 695

[=1]

sıyagı

aynen

s. 1035

[=1]

sıyla-

saygı göstermek

s.-dı 638

s.-p 626, 632

[=3]

sıymık

talih

s.+ına 564

[=1]

sıypala-

sıvazlamak

s.-p 503

[=1]

sız-	çizmek
	s.-gan 454
	s.-ip 11
	[=2]
sızda-	sızlamak
	s.-dı 147
	s.-sa 509
	[=2]
siler	siz,sizler
	s.+di 1000
	[=1]
silke-	silkmek
	s.-ip 1024
	[=1]
siz	siz
	s. 791
	[=1]
soguş	savaş, dövüş
	s.+ka 754
	[=1]
soguş-	savaşmak, dövüşmek

	s.-kanız 757
	[=1]
sol	sol
	s. 792
	[=1]
solkulda-	esnemek
	s.-p 104
	[=1]
sonun	iyi
	s. 220, 35, 373, 701
	[=4]
sor-	emmek
	s.-oyun 911
	[=1]
Sovettik	Sovyet
	s. 907
	[=1]
sög-	sövmek
	s.-öt 926
	[=1]
söök	kemik

	s.+ümö 509
	[=1]
söz	söz
	s. 313, 321, 346, 41, 520, 611
	s.+dör 301
	s.+dördü 355
	s.+dörüñö 88
	s.+dü 501, 977
	s.+ü 739
	s.+ümdü 649
	s.+ün 340, 496, 499, 516
	[=17]
sözsüz	sözsüz
	s. 904
	[=1]
sugar-	sulamak
	s.-at 414
	[=1]
suluu	güzel
	s. 25, 536, 544, 552, 560, 568, 991, 1040
	[=8]

suluula-

güzelleştirmek

s.-p 702

[=1]

sun-

uzatmak

s.-at 98

s.-up 166, 633

[=3]

sura-

sormak

s.-dı 298, 597, 746, 789

s.-dım 327

s.-p 132

s.-sañ 186

[=7]

surdan-

sinirlenmek

s.-ip 390

[=1]

surnay

zurna

s. 709

[=1]

suroo

soru

s. 186, 996

	s.+su 314
	[=3]
suu	su
	s. 233, 391, 824
	s.+bu 913
	s.+ga 584
	s.+su 224
	[=6]
suuk	soğuk
	s.+tu 845
	[=1]
süz-	kotarmak
	s.-gan 456
	[=1]
süröttöö	tasvir, suret
	s.+gö 556
	[=1]
süy-	sevmek
	s.-gön 446, 816
	s.-öbüz 849
	s.-öm 567

s.-ömün 389
s.-sö 13
s.-üp 295, 815
s.-üü 480, 813
[=10]

süyküm

sevimli

s. 538

s.+ü 677

[=2]

süylö-

söylemek

s.-dü 512

s.-p 41

s.-sö 133

s.-yt 705, 712

[=5]

süyün-

sevinmek

s.-gön 713

s.-göndöy 226

s.-ö 119

[=3]

süyünt-

sevindirmek

	s.-üp 176
	[=1]
süyüş-	sevişmek
	s.-sö 966
	[=1]
şaar	şehir
	ş.+ıma 917
	ş.+ıma 7
	[=2]
şam	mum
	ş. 311
	ş.+ı 70
	[=2]
şañ	şan
	ş. 714
	ş.+ga 168
	[=2]
şañdan-	şanlı olmak
	ş.-at 562, 803
	[=2]
şañduu	şanlı

ş. 680, 837, 863

[=3]

şâñkay-

etrafi çınılatarak gülmek

ş.-ıp 286

[=1]

şâñşı-

çığlık atmak

ş.-p 451

[=1]

şapke

şapka

ş.+m 945

ş.+ñdi 950

ş.+sin 951

[=3]

şar

küre

ş.+ın 437

[=1]

şart

şart

ş. 581

[=1]

şaş-

acele etmek

ş.-ıp 595

	[=1]
şat	sevinç ş. 681, 706
	[=2]
şatıra-	şen olarak gülmek ş.-p 223
	[=1]
şattan-	sevinmek ş.-a 37 ş.-am 810
	[=2]
şattık	sevinçli ş.+ka 287 ş.+tı 835, 861
	[=3]
şay	pekiyi ş. 542, 556
	[=2]
şayır	neşeli ş. 364, 37, 680
	[=3]

şer aslan, korkusuz

ş. 280

[=1]

şıdır duraklamadan

ş. 989

[=1]

şıktan- heyecana gelmek

ş.-ip 983

[=1]

şifer kiremit

ş. 27

[=1]

şile- küremek

ş.-p 456

[=1]

şilte- baş sallamak

ş.-p 954

[=1]

şinel asker kaputu

ş. 36

[=1]

şirel- kaynamak

ş.-ip 812

[=1]

şirin şirin, tatlı

ş. 678

[=1]

şumkar sungur

ş. 454

[=1]

şumpay dalavereci, yalancı

ş.+lar 350

[=1]

taalay talih

t. 645, 873

t.+dm 275, 296

[=4]

Taalaybek Taalaybek

t.+im 92

t.+in 303

[=2]

taalayluu talihli

	t.+suñ 93
	[=1]
taalam	talim, eğitim
	t.+iñe 1015
	[=1]
taanımal	tanınırılık
	t. 429
	[=1]
taarin-	darılmak
	t.-baymın 819
	[=1]
taasir	tesir
	t. 707
	[=1]
tabak	tabak
	t.+ka 821
	[=1]
tabal-	bulunmak
	t.-baptır 1043
	[=1]
tabıl-	bulunmak

	t.-gıs 496
	[=1]
tabış-	birlikte bulmak
	t.-at 960
	[=1]
tak	titizce
	t. 579
	[=1]
tak-	takmak,asmak
	t.-amin 908
	t.-ıp 459
	t.-kan 986
	t.-kandar 994
	[=4]
takır	katiyen
	t. 1045, 499
	[=2]
takta	tahta
	t.+ga 575
	[=1]
tal	dal

	t. 29, 452
	[=2]
tal-	donakalmak
	t.-bagan 259
	t.-bay 1016, 853
	[=3]
talant	beceri
	t.+tardm 78
	[=1]
talap	talep
	t. 901
	t.+ım 900, 905
	[=3]
talaptant-	talebi olmak
	t.-ıp 1005
	[=1]
talda-	dallandırmak
	t.-p 494
	[=1]
talkuula-	müzakere etmek
	t.-yılı 494

	[=1]
talpın-	çırpınmak
	t.-ıp 67
	[=1]
talpındır-	çırpındırmak
	t.-ıp 79
	[=1]
tam	dam,ev
	t.+da 302
	t.+ga 741
	t.+ında 220
	[=3]
tamak	yiyecek
	t.+ın 626
	t.+ka 819
	t.+tı 244, 249
	[=4]
tamaşa	eğlence, temaşa
	t. 252
	[=1]
tamçıla-	göz yaşını damlatmak

	t.-p 228
	[=1]
tamga	harf
	t.+nı 991
	[=1]
tanapis	tenefüs
	t. 667
	[=1]
tanda-	seçmek
	t.-p 848
	[=1]
tañ	tan yeri
	t. 286, 331, 723
	[=3]
tap-	bulmak
	t. 577
	t.-çu 855
	t.-kan 350
	t.-kanı 692
	t.-p 968
	t.-padı 254

	t.-padîñ 580
	[=7]
tara-	taramak
	t.-bas 897
	t.-gan 294
	[=2]
tarap	taraf
	t. 796
	t.+1 276
	t.+ın 906
	t.+tan 351
	[=4]
tarat-	tarattırmak
	t.-kan 352
	[=1]
tarbiya	terbiye
	t.+nin 80
	t.+ñan 645
	[=2]
tart-	çekmek
	t.-ıp 1045, 8

	t.-kanda 300
	t.-kanday 553
	t.-tı 967, 975
	[=6]
tartıl-	çekilmek
	t.-ıp 709
	[=1]
tartip	tertip, düzen
	t.+in 494
	[=1]
Tasmanın	Tasmanın
	t. 233
	[=1]
taş	taş
	t. 271, 648
	t.+ka 957
	t.+tı 648
	[=4]
taş-	taşımak
	t.-ıp 419, 834, 860
	[=3]

taşı- taşmak, taşımak

t.-gan 284, 75

[=2]

taşta- atmak

t.-p 491

[=1]

tatınakay küçücük

t. 1006

[=1]

tay- kaymak

t.-bay 874

[=1]

tayan- dayamak

t.-ip 912

[=1]

taza temiz

t. 270, 583

[=2]

tazalık temizlik

t.+tı 1003

[=1]

tazıl kızıl kızıl (kızıl sözcüğü ile)

t. 537

[=1]

tegerék

muhit, daire

t. 208

[=1]

teginé

bedava

t. 210

[=1]

teginz

düz

t. 294

[=1]

tekildet-

tıkırdatmak

t.-ip 267

[=1]

telçit-

yürütmek

t.-ken 870

[=1]

temir

demir

t.+di 418

[=1]

tentek

yaramaz

t. 379, 90

[=2]

tentektik

yaramazlık

t.+ten 1004

[=1]

teñ

denk,eşit

t. 249, 387, 403, 497, 963, 98

[=6]

tep-

tepmek

t.-kenin 502

[=1]

tepeyt-

öne doğru çıkmak

t.-ip 951

[=1]

tepkile-

tepmek

t.-p 818

[=1]

ter

ter

t. 228, 652

[=2]

terdet-

terletmek

t.-keniň 268

[=1]

terek

kavak

t. 29

[=1]

tereň

derin

t. 227

[=1]

tereze

pencere

t.+ge 224, 30

[=2]

terki

çarpraz (arkı sözcüğü ile)

t. 258

[=1]

termet-

sallamak

t.-ip 303

t.-tiň 643

[=2]

tez

çabuk

t. 43

	[=1]
tık	tık tık (yansıma)
	t. 42, 42
	[=2]
tın	nefes, ara
	t.+ım 43
	[=1]
tın-	dinlenmek
	t.-bay 419
	[=1]
tınç	barış, huzur, rahat
	t. 49, 607, 913
	[=3]
tınçtık	huzurlu, rahatlık,
	t. 283, 392, 427, 437, 546, 563, 759, 802, 816, 917
	t.+ta 274
	[=11]
tık	dik
	t. 95, 514
	[=2]
tık-	dikmek

t.-emin 126

t.-ip 471

t.-kemin 114

[=3]

tikte-

dikmek

t.-ym 26

[=1]

til

dil

t. 730

t.+i 339

t.+in 424, 965

[=4]

tilek

dilek

t. 31, 88

t.+im 33

[=3]

tirçilik

hayat

t. 898

[=1]

tiş

diş

t.+tin 911

	[=1]
tiy-	değmek
	t.-bese 957
	t.-besem 1026
	t.-ip 917
	[=3]
togot-	dikkat ettirmek
	t.-pogon 845
	[=1]
tokar	tornacı
	t. 39
	[=1]
tokçuluk	bolluk, bereket
	t.+ka 682
	[=1]
tokol	boynuzsuz
	t. 771
	[=1]
Tokon	Tokon
	t.+dun 368
	[=1]

tokson

doksan

t. 806

[=1]

tokto-

durmak

t.-boston 345

t.-y 265, 594

[=3]

toktot-

durdurmak

t.-poston 174

[=1]

tol-

dolmak

t.-ot 287, 854

t.-uptur 687

[=3]

tolku-

dalgalanmak

t.-p 834, 860

t.-ym 810

t.-yt 716

[=4]

tolkunda-

dalgalandırmak

t.-ysiñ 91

tolkundat- [=1]
dalgalandırtmak

t.-ıp 341

toltur- [=1]
doldurmak

t.-am 175

t.-up 168, 659

too [=3]
dağ

t.+lor 446

t.+nu 647

t.+nun 11

t.+sunan 451

toodoy [=4]
dağ gibi

t. 8, 839

took [=2]
tavuk

t.+ko 505

t.+tun 463

[=2]

top

top

t. 1024, 245

t.+ço 502

t.+um 212

t.+un 254

[=5]

tor

balık ağı

t. 362, 374

[=2]

torsulda-

hızlı koşturmak

t.-p 103

[=1]

tos-

selamlamak, karşılamak

t.-tu 243

t.-up 134, 625, 660, 763

[=5]

toskool

engel

t.+dorgo 10

[=1]

toy

düğün, ziyafet

t.+una 622

	[=1]
toy-	doymak
	t.-ot 697
	[=1]
tögül-	dökülmek
	t.-dü 674
	[=1]
tök-	dökmek
	t.-üp 1040
	[=1]
tömön	aşağı (öödö sözcüğü ile)
	t. 1039, 26
	[=2]
tör	başköşe
	t.+dö 304
	[=1]
töröl-	doğurulmak
	t.-üptür 778
	[=1]
tört	dört
	t. 1031, 25, 508, 508

	[=4]
töş	döş, göğüs
	t.+ünö 459, 908
	[=2]
traktorsuz	traktörsüz
	t. 166
	[=1]
tunuk	içten
	t. 813
	[=1]
tur-	urmak,kalmak
	t. 265, 572, 899, 96
	t.-a 165, 17, 581, 693
	t.-abı 335, 927
	t.-asıñ 393, 62
	t.-at 81, 92, 96, 997
	t.-basa 337
	t.-baybı 35
	t.-çu 139
	t.-gan 177, 231, 242, 368, 460, 598
	t.-ganiñ 633

t.-gay 453

t.-sa 616

t.-sak 883

t.-sañ 697

t.-sun 917

t.-up 101, 495, 512, 727, 729, 731

[=37]

tural-

durulmak

t.-at 699

[=1]

turuktuu

sabit

t. 979

[=1]

turuş-

birlikte durmak

t.-at 920

[=1]

tuş

yön

t. 276, 753

t.+tan 753

[=3]

tut-

tutmak

	t.-up 733
	[=1]
tuu	bayrak
	t. 435, 884, 977
	t.+su 485, 799
	t.+sun 546
	[=6]
tuul-	doğmak
	t.-upturmun 777
	[=1]
tuura	doğru
	t. 83
	[=1]
tügön-	tükenmek
	t.-böş 288
	[=1]
tügül	değil
	t. 636
	[=1]
tük	hiç
	t. 193, 528

	[=2]
tülkü	tilki
	t. 507
	[=1]
tülük	ahır hayvanları
	t. 1039
	[=1]
tün	gece
	t. 300, 757
	t.+dörün 559
	[=3]
tündür	gece
	t. 892
	[=1]
tüp	dip
	t.+ünö 117
	[=1]
tüptö-	temel kurmak
	t.-dü 53
	[=1]
tür	tür

	t. 686
	t.+lörünö 407
	t.+ü 356, 422
	[=4]
türdüü	türlü
	t. 361
	[=1]
türkün	türlü
	t. 52, 77
	[=2]
tüstüü	görünüşlü
	t. 30
	[=1]
tüs	görünüş
	t.+üñdü 555
	[=1]
tüş	öğle zamanı
	t. 179
	[=1]
tüş-	düşmek
	t.-kön 1039

	t.-öt 928
	t.-üp 518
	[=3]
tüşüm	hasat
	t. 234
	t.+ü 695
	[=2]
tüşün-	anlamak
	t.-ö 380
	[=1]
tüşür-	indirmek
	t.-böy 4
	[=1]
tüt-	kaldırmak
	t.-pödü 52
	[=1]
tüy-	örmek
	t. 33
	[=1]
tüz	düz
	t. 125, 167, 696, 96, 96

	[=5]
tüz-	düzmek
	t.-dü 167
	[=1]
tüzöt-	düzeltilmek
	t.-öt 415
	[=1]
tüzüktö-	düzgün olmak
	t.-p 636
	[=1]
ubada	vaat
	u. 977
	u.+dan 193
	[=2]
ubak	vakit
	u. 388, 701
	[=2]
ubakit	vakit
	u. 66
	[=1]
uç	uç, sonuç

	u.+una 978
	[=1]
uç-	uçmak
	u.-a 425, 432
	u.-kan 451
	u.-up 264, 68
	[=5]
Uçar	Uçar
	u. 107
	[=1]
Uçkuçbay	Uçkuçbay
	u. 163
	[=1]
uçkul	hızlı
	u. 260, 315
	[=2]
uçur	zaman
	u.+da 700
	[=1]
uçur-	uçurmak
	u.-gan 79

	[=1]
uk-	işitmek
	u.-alı 665
	u.-amın 679
	u.-kam 321
	u.-kan 446
	u.-kanda 355
	u.-padı 499
	u.-pay 520
	u.-paysıñ 894
	u.-sak 160
	u.-up 611

[=10]

ukmuştay	çok güzel
	u. 165

[=1]

ukta-	uyumak
	u.-ysıñ 892

[=1]

uktat-	uyutmak
	u.-ar 607

	[=1]
ula-	uçlarını birleştirmek
	u.-p 516
	[=1]
ulak	oğlak
	u. 128, 129, 133, 140, 152, 153
	u.+mın 817, 822
	u.+tar 823
	[=9]
ulam	sürekli
	u. 82
	[=1]
uluu	ulu
	u. 1017, 1017, 878
	u.+lardı 191
	[=4]
umtuş-	birlikte ileri atılmak
	u.-kan 458
	[=1]
unçuk-	ses çıkarmak
	u.-pa 329

	[=1]
unutçaak	unutkan
	u. 732
	[=1]
ur-	vurmak
	u.-abı 338
	u.-at 42
	u.-çu 272
	[=3]
uraan	yaşa (ünlem)
	u.+ı 879
	[=1]
urmat	hürmet
	u. 864, 877
	[=2]
urmatta-	saygı göstermek
	u.-p 139
	u.-yt 191
	[=2]
urmattaş-	birlikte hürmet etmek
	u.-tı 54

[=1]
uruksat ruhsat, müsade

u. 1011

[=1]
urun- çarpmak

u.-bay 10

[=1]
uruş- dövüşmek

u.-at 922, 960

u.-pay 964

u.-sa 736

[=4]
uruşcaak kavgacı

u. 734

[=1]
uruştur- dövüştürmek

u.-up 192

[=1]
usta usta

u. 38

[=1]

uşintip

böylece

u. 931

[=1]

uşul

şu

u. 18, 195, 355, 55, 698, 775

[=6]

uşunday

şunun gibi

u. 1027, 13, 154, 735, 822, 959

[=6]

uul

oğul

u.+dan 882

u.+darı 454, 980

u.+u 236, 280

u.+un 1018, 305

[=7]

uula-

anlamak

u.-p 374

[=1]

uy

inek

u.+dun 508

[=1]

uya

yuva

u.+sı 296

[=1]

uyal-

utanmak

u.-ip 770

[=1]

uyalçaak

utangaç

u. 728

[=1]

uyatsız

hayasız

u. 153

[=1]

uyku

uyku

u.+da 482

[=1]

uzak

uzak

u. 420

[=1]

uzar-

uzamak

u.-ip 1023

[=1]

uzun

uzun

u. 514

[=1]

üç

üç

ü. 1029, 570, 744

[=3]

üçün

için

ü. 481, 602, 757, 759, 759, 759, 840

[=7]

ülgü

örnek

ü. 1014, 830

[=2]

ülül

salyangoz

ü. 889, 890, 890, 895, 895

[=5]

ümüt

ümit

ü.+ün 756

[=1]

ün

ses

ü. 392, 548, 828

ü.+ü 509

	ü.+ün 516
	ü.+ünö 221
	[=6]
ünsüz	sessiz
	ü. 368
	[=1]
ür-	havlamak
	ü.-üp 106
	[=1]
üsön	Üsön
	ü. 365
	[=1]
üst	üst
	ü.+ü 27
	ü.+ünö 511
	[=2]
üşü-	üşümek
	ü.-p 104
	ü.-ym 469
	[=2]
ütüröy-	somurtmak

	ü.-ö 1030
	[=1]
üy	ev
	ü. 22, 23, 34
	ü.+dön 891
	ü.+gö 488, 740
	ü.+lörünö 934
	ü.+ü 197, 292
	ü.+ümdün 115
	[=10]
üyrön-	öğrenmek
	ü.-gön 77
	ü.-öbüz 848
	ü.-öyün 58
	[=3]
üyröt-	öğretmek
	ü.-üp 871
	[=1]
zaman	zaman
	z. 273, 277, 281, 285, 289, 293, 297, 310
	z.+ama 816

	z.+dın 474
	[=10]
zamandaş	çağdaş, aynı zamandan
	z.+ım 232
	[=1]
zamat	zaman
	z.+ta 47
	[=1]
Zamirbek	Zamirbek
	z. 744
	z.+in 749
	[=2]
zañğıra-	çınılamak, ses çıkarmak
	z.-gan 61
	[=1]
zavod	fabrika
	z.+don 51
	[=1]
zıp	kanat sesi
	z. 263
	[=1]

Zina

Zina

z. 304

[=1]

zoo

kaya

z. 647

[=1]

zor

kocaman

z. 650

[=1]

zorgo

zorla

z. 596

[=1]

4. METİN VE AKTARMA

4.1. Kiril Harfli Metin

ПАРОВОЗЧУ ЭЖЕКЕМ

Паровозчу эжекем,

Ордендери көп экен.

Атын ооздон түшүрбөй,

Эл мактаары эп экен.

Ош, Алма-Ата баарына,

Кең Москва шаарына,

Тартып тоодой белекти,

Барат экен дайыма.

Тоскоолдорго урунбай,

Сызып тоонун кушундай.

Сапар чегип жүрүүнү,

Сүйсө керек ушундай.

Жакшы жолдон жаңылбай

Жамандыкка кабылбай.

Өмүрлөштөй өз ишин,

Көрөт тура жанындай.

Максат ушул алдагы,
Болуп элдин ардагы.
Башкарбасам паровоз,
Чоңойгондо мен дагы.

ҮЙ

Бикир абам бир үй курду жаңыдан,
Бир карабай өтпөйт адам жанынан.
Көркү сулуу, даңгыраган төрт бөлмө,
Мен да тиктейм, өөдө-төмөн өткөндө.

Үстү чатыр, шифер менен жабылган,
Балконунан балдар ыры жаңырган.

Жанындагы көкөлөгөн тал-терек,
Көк көл түстүү терезеге көрк берет.

Сезимимден жанып чыкты бир тилек,
Ойлогондо окторулат жаш жүрөк.

Тилегим бул: көңүлүңө бекем түй,
Колхозумда көбөйсө экен мындай үй.

СОНУН КЕСИП ТУРБАЙБЫ

Шинель кийип капкара,

Шайыр күлүп шаттана.

Уста болуп колхозго,

Келди токарь — жаш бала.

Чымыр дене бүтүк көз,

Чочугандай сүйлөп сөз.

Тык-тык урат балкасын,

Тыным албай иштеп тез.

Атайы келген адамга,

Бир жылмайып алат да.

Каалаганын кынаптап,

Жасап берем заматта.

Болбос ишке буйдалбай,

Кылдат карап тынч албай.

Жасайт экен кулпуну,

Как заводдон чыккандай.

Түркүн жумуш түтпөдү,

Чакасын да түптөдү.

Урматташты кары-жаш,

Ушул белем күткөнү.

Жүрөгүмдү дегдетип,

Жагып калды бул кесип.

Үйрөнөйүн азыртан,

Чоңойгончо бой жетип.

МЕКТЕП

Заңгыраган ак мектеп,

Турасың көзгө элестеп,

Балапан кезди ойго алам,

Эртели-кеч сени эстеп.

Азыр билдим мектебим,

Көп убакыт өткөнүн.

Билим алып талпынып,

Сенден учуп кеткемин.

Өзгөрүпсүң жаңырып,

Ильичтин шамы жагылып.

Карай бердим кадалып,

Калган окшоп сагынып.

Жүрөктөн кетпес элеси,

Сен жаштардын энеси.

Бийиктикке ташыган,

Сенсиң билим кемеси.

Түркүн өнөр үйрөнгөн,

Таланттардын эшиги.

Талпындырып учурган,

Тарбиянын бешиги.

КҮТҮП ТУРАТ

Улам карайм көзгө быйыл башкасың

Мына бүгүн туура жети жаштасың.

Мотурайып калем, кагаз көтөрүп,

Сен ачасың алтын билим капкасын.

Көптөн күткөн күнүң келди бөбөгүм,

Болгун ылдам мектебиңе жөнөгүн.

Жакшы тилек сөздөрүңө жадырап,

Кубанамын маңдайыңан өбөмүн.

Өзгөрүлүп тентек, кежир мүнөзүң,

Толкундайсың, кубанасың, күлөсүң.

Таалайбегим күтүп турат мектебиң,

Таалайлуусуң, эркин сенин жүрөгүң.

КҮЧҮГҮМ

Күчүгүм бар тик кулак,

Түз тур десем, түз турат.

Салам айтып кол берсем,

Эки колун тең сунат.

Катуу чуркап энтелеп,

Ыргытканды апкелет.

Бийле десем ал туруп,

Бийлеп иет эркелеп.

Жамгыр жааса торсулдап,

Үшүп койбойт солкулдап.

Дабыш чыкса далдадаң,

Үрүп чыгат борсулдап.

Атын Учар койгомун,

Өзүмчө бир ойдомун.

Койчуларга беремин,

Кайтарышат койлорун.

КӨЧӨТҮМ

Жаз менен камына,

Көрк кылып багыма,

Көп көчөт тиккемин

Үйүмдүн жанына.

Көз салып күнүгө,

Кык чачып түбүнө.

Атадай ардактап,

Мен бактым сүйүнө.

Жыл өтту арадан,

Жаз келди самаган.

Жаш бакчам күлгөнсүйт,

Жайдары карасам.

Кең арык чапкамын,

Түз кылып саптарын.

Быйыл да тигемин

Көп жемиш бактарын.

КОЗУ МЕНЕН УЛАК

Козу менен улак,

Дос эле ынак.

Бышыктачу сабак,

Бир биринен сурап.

Сүйлөсө улак,

Тосуп кулак.

Кунт койчу козу,

Көкүлүн сылап.

Ыржайып оозу,

Ырдаса козу.

Урматтап турчу,

Улак досу.

Бир ичип чайын,

Бир жүрүп дайым

Ойночу дойбу,

Ар күн сайын.

Кокустук болуп,

Козужан ооруп,

Сыздады жалгыз,

Ичи бук болуп.

Оорусу катуулап,

Көздөрү чачырап,

Жатканда да бир,

Көргөн жок улак.

Уятсыз улак,

Ушундай кылат.

Достукту баалап,

Билбеген чунак.

КОМБАЙН

Быйыл биздин кыштакка,

Келди жаңы комбайн.

Аты-жөнүн уксак да,

Билбегенбиз мындайын.

«Коммунардан» кичине,

Башкарат экен Учкучбай.

Баа бербепмин күчүнө,

Иштейт тура укмуштай.

Тракторсуз кол сунуп,
Түз бет алып кең түздү.
Аймагын шаңга толтуруп,
Айлананы күлгүздү.

Жагалдантып айдап жай,
Жайкай салды буудайын.
Жакшы белем, пай, пай, пай.
Жаңы келген комбайн.

Токтопостон жүгүртүп,
Толтурам деп кампаны.
Аралады сүйүнтүп,
Араң турган арпаны.

Чаап койду жер койбой,
Чак түш ченде ал баарын.
Кыйын экен, ой, ой, ой,
Өзү жүрдү комбайн.

КАРАГУЛ

Чакылдаган Карагул,
Илберинки бала бул.

Келет колду булгасаң,
Айтат суроо сурасаң.'
Кыйыктанбайт ар качан,
Чуркап кетет жумшасаң.

Мотурайган Карагул,
Эң адептүү бала бул.
Улууларды урматтайт,
Уруштуруп калп айтпайт.
Убададан түк кайтпайт,
Класс ичин чаңдатпайт.

Ушул биздин Карагул,
Мыкты окуган бала бул,
Үйү бизге эшиктеш,
Байкап калам эрте кеч.
Сабагынан калбайт эч,
Баалары бар жалаң беш.

ЭЙ, ЭЙ, КӨПӨЛӨК

Эй, эй, көпөлөк,
Алыстаба көкөлөп!
Сени кууп ойноого,

Азыр боюм өсө элек.

Биздин, биздин короодо,

Окшош өзү жошого,

Тегерек баш гүлдөр бар,

Консоң боло ошого,

Көрсөң бакча тегине,

Кызыгасың ичине.

Топум менен чаппаймын,

Эс ала кет кичине.

Эй, эй, көпөлөк,

Эмне издейсиң көкөлөп!

Бөбөгүм бар, кичине,

Дос болобуз экөөлөп.

ДЫЙКАН АДАМ КУБАНАТ

Күүгүм кирип көз байланган маалында,

Көркү сонун жаңы салган тамында.

Көңүл буруп радио үнүнө,

Мен отурдум абакемин жанында.

Бир мезгилде жамгыр жаады шатырап,
Мөлтүр суусу терезеге чачырап.
Дыйкан абам чочугандай жалт карап,
Сүйүнгөндөй күлүп ийди жадырап.

Күлгөнүндө бир терең сыр барчылап,
Маңдайынан тер куюлду тамчылап.
Ай, абаке, кубанычыңды айт десем,
Жамгыр менин кубанычым деп каткырат.

Анда абамдын күлө турган жайы бар,
Ката десе замандашым жаңылар.
Суу барбаган белиндеги Тасманын,
Ак буудайдан арбын түшүм алынар.

БӨЖӨК

Коёндун уулу бөжөк,
Эң жакшы десек,
Жаңылышпайбыз, бирок,
Келсе эле бирдемени кытып кетет.

Бир күнү энеси менен,
Эликтикине келди эртең менен.

Эригип турган чаарчык,
Бөжөктү тосту кубаныч менен.

Тамакты да албай эске,
Топ ойношту кечке.
Энелер да сезбеди,
Киришип кызык кепке.

Чарчаганда келишти,
Тамакты экөө тең ичти.
Кеч бешимде бөжөктөр,
Кош айтышып кетишти.

Мына кызык тамаша,
Чаарчыкка болду каргаша:
Чаар тобун таппады,
Ким алат, бөжөк албаса?

ЧАБАЛЕКЕЙ

Асман, жердин арасын,
Аркы-теркй чаласың.
Ирмеп кечке талбаган,
Кандай учкул канатың.

Колхозумдун көчөсүн,

Ойкуп-кайкып өтөсүн.

Маңдайыман зып этип,

Жанып учуп кетесиң.

Чабалекей, токтой тур,

Жаш досуна көңүл бур.

Текилдетип жүгүртүп,

Тердеткениң болбостур.

Чын достукту бепбекем,

Таза сактай билбестен,

Байкоосуздан таш менен,

Урчу наадан мен бекем.

БИЗ ЖАШАГАН БУЛ ЗАМАН

Тынчтыкта эли жыргаган,

Таалайдын ырын ырдаган.

Туш тарабы гүлдүү жай,

Биз жашаган бул заман.

Курал жыйнап кыйладан,

Келген жоосу кыйраган.

Кыздары жоокер, уулу шер,

Биз жашаган бул заман.

Чын достукту кураган,

Тынчтык ишин чыңаган.

Ырысы көлдөй ташыган,

Биз жашаган бул заман.

Шаңкайып күндө атса таң,

Шаттыкка толот айланам.

Күлпөтү мол түгөнбөс,

Биз жашаган бул заман.

Айдай нуру жайнаган,

Багында бакыт сайраган.

Үйү илим-билимдин,

Биз жашаган бул заман.

Атагы тегиз тараган,

Аалам сүйүп караган.

Чын таалайдын уясы,

Биз жашаган нур заман.

АТАСЫНАН СУРАДЫ

Кызарып күн батканда,
Түн пардасын тартканда.
Кызык сөздөр чубурду,
Эки кабат ак тамда.

Таалайбегин терметип,
Төрдө отурду Зина эне.
Атасы уулун дегдетип,
Айтып жатты аңгеме.

“Ким десең Пушкин, жанбалам,
Акын болгон ал адам.
Эмгегин баалап бул күндө,
Даңктады биздин нур заман”.

Жарк эткендей шам чырак,
Салыйдын көзү балбылдап.
Сөз айтчудай козголду,
Суроосу дагы барчылап:

“Куштан учкул санаасы,

Балалык кандай, карачы”.

“Ашыкпай жай айт”,—деди

Сезе коюп атасы.

«Көрөм деп быйыл жайында,

Барганымда айылга.

Бир сөз уккам бир жүрүп

Чоң атамдын жанында.

— Жамгыр жаап жаңыдан,

Чартылдаса чагылган.

Чоң атам кармап жакасын,

“О кудайлап” жалынган.

Билгим келип сурадым,

“Ким, ата, ал кудайың?”

“Унчукпа, чунак” — деп койду,

Кабагын чытып муңайым.

Таң калтырды мени өтө,

Чоң атамдын мүнөзү.

Айтып берчи, атаке,

Кудай деген ким өзү?

“Өзү көктө турабы?

Өгүздөйбү кулагы?

О кудайлап турбаса,

Чоң атамды урабы?»

Тили кандай баланын,

Айткан сөзүн карагын.

Толкундатып жүрөгүн,

Оюн бөлдү атанын.

Беттен өптү имере,

Бек кучактап жаш эне.

Токтолбостон атасы,

Сөз баштады бат эле.

“Кудай деген жок нерсе,

Куурултуп элди эзгенге,

Өз оюнан чыгарып,

Шумпайлар тапкан бир кезде.

Жаландап ар тараптан,

Молдолор аны тараткан.

Ишентип элди, калп айтып,
Кол алдына караткан».

Укканда ушул сөздөрдү,
Салыйдын түрү өзгөрдү.
Капсаландуу молдого,
Ачуусу келген өңдөндү.

МАГА ДЕМ АЛЫШ ЭМЕС

— Эртең бизге дем алыш,
Түрдүү оюн ойнойбуз.
Кайырмак салып, тор салып,
Кең өзөндү бойлойбуз—

Дешип, шайыр ырдашып,
Асан, Үсөн жыргашып,
Кең бөлмөдөн жанашып
Чыгышты экөө бир басып.

Үнсүз турган Токондун
Мончок жашы мөлт этти.
— Не болду?—деп чоң ата,
Чочугандай селт этти.

— Асанга эртең дем алыш,

Алар сонун ойношот.

Балык уулап, тор салып

Чоң өзөндү бойлошот.

— Мага болбойт дем алыш,

Мен окуучу эмесмин.

Бырс күлдү да, чоң ата:

— Ыйлаба, тентек, ыйлаба,

Сен азыр түшүнө элексиң...

МЕКЕН — ЭНЕМ

Балдарга ой бөлүп,

Бөпөлөп кол берип.

Бапестеп өстүрдүң,

Бар жактан кам көрүп.

Эй, мекен — энекем,

Жок экен сага тең.

Ар убак ардактап,

Сүйөмүн сени мен.

Жаткан чөл сурданып,
Жаңырды суу алып.
Тынчтык деп үн салып,
Турасың нурданып.

Ай, мекен — энекем,
Аймагың кең экен.
Бар жактан акындар,
Мактаары эп экен.

Даңкыңды чыгарып,
Өсө бер чыңалып.
Атагың ыр кылып,
Ырдайбыз кубанып.

Ой, мекен — энекем,
Жок экен сага тең.
Кечке ойноп бакчаңда,
Жоодурап күлөм мен.

АКЫЛДУУ МАШИНАЛАР

Түрлөрүнө сан жеткис,
Кызыл, сары, кара, көк.

Ашкан чебер, акылдуу

Машиналар бизде көп.

Бири айдайт жеримди,

Бири чабат эгинди.

Бири конфет чыгарат,

Бири гүлдү сугарат.

Бири дөңдү түзөтөт.

Бири көктү күзөтөт.

Бири казат көмүрдү,

Бири кесет темирди.

Бири тынбай эл ташып,

Жүрөт узак жол басып,

Машинага сан жетпейт.

Бизде ар кыл түрү бар.

Жаш кезинден достошуп,

Тилин жакшы билип ал.

АЙЛАНЫП ЭРКИН УЧА БЕР

Канатында каты бар,

“Тынчтык” деген аты бар.

Бейпил күндүн эрк кушу,

Бүт дүйнөгө таанымал.

Ак кептер,

Ак кептер,

Айланып эркин уча бер.

Каалабайт кызыл кыргынды,

Кадырлайт сени биздин эл.

Көргөн элдер туу алып,

Карай берсин кубанып,

Тынчтык ээлеп жер шарын,

Жашасын бирдик чыңалып.

Ак кептер,

Ак кептер,

Асмандап бийик канат кер.

Батыштагы балдарга,

Бизден достук салам бер.

КЫРГЫЗСТАН

Кылымдап кыргыз калкым кайгы жуткан,

Жан сырын суйгөн ак баш тоолор уккан.

Жанданып Октябрдын жарыгынан,

Кармашып эркиндигин алып чыккан.

Кыргызстан, Кыргызстан, Кыргызстан,

Чыгыштан жылдыз болуп жанып чыккан.

Тоосунан бүркүт шаңшып барчын учкан,
Жылдыздар тал чокудан көзүн кыскан. ,
Канаты чоку тургай айга жетип,
Уулдары шумкар минип көктө сызган.
Кыргызстан, Кыргызстан, Кыргызстан,
Жеринен ырыс шилеп бакыт сузган.

Жерлери эл колунан кулпунушкан,
Элдери бүт эмгекке умтулушкан.
Төшүнө коштоп алтын орден тагып,
Күн болуп күлүп турган күн чыгыштан.
Кыргызстан, Кыргызстан, Кыргызстан,
Сен бүгүн гүл гана эмес Жылдызстан.

ТООКТУН ӨТҮНҮЧҮ

Ай, Нуракмат, Нуракмат,

Ак наныңа ыракмат.

Өзүң жакшы баласың,

Эске качан аласың.

Батинкем жок бутумда,

Аябай үшүйм кышында.

Дос болсоң көңүл бөлсөңчү,

Бир өтүк тигип берсеңчи.

ЛЕНИН

Күнү болуп ааламдын,

Гүлүн ачкан замандын.

Жүрөгүнөн жай алган

Бүт эмгекчи адамдын.

Алган элим

Акыл кенин,

Атам менин—Ленин.

Чексиз сүйүү күч менен,

Эли үчүн иштеген.

Оор уйкуда жатса да,

Бирге жүрөт биз менен.

Ал адам ким?

Туусу элдин

Атам менин—Ленин.

ӨМҮШТҮН ОЮНЧУКТАРЫ

Энеси үйгө киргенден баштап,

Элендеп Өмүш көздөрүн жащтап,

Бырбындап ээрчип чуркады кошо,

Эшикке көп оюнчуктарын таштап.

Кеткенден кийин жай айтты Аюу:

— Өмүштүн өттү бизге сазайы.

Талкуулайлы тартибин талдап,

Жыйналыш жасап туруп атайы.

«Аюуке, сөзүң табылгыс акыл»,

Баары тең ага болушту макул.

Көрүнгөн жерге ыргытып иет,

Атанын сөзүн укпады такыр.

Жашырбай чогуу ортого салды,

Биринчи сөздү Арстан алды.

Өмүштүн топчо тепкенин айтып,

Сындырган белин сыйпалап калды

— Билсе, мен да анын асыл мүлкү,

Кемсинтип чаар тоокко кылды күлкү.

Куйругум жок, жаман курудум — деп,

Бышактап ыйлап ийди кайран Түлкү.

.— Уйдун төрт буту төрт жерде жатат

Сыздаса үнү сөөгүмө батат.

Чогултуп жыйып койбостон аны,

Үстүнө кайра оңкочук атат,—

Деп сүйлөдү коркок Коёнек туруп,

Карышкырга алдан назарын буруп.

Ажырап узун тик кулагынан,

Алаң көз Какем баратат куруп.

Сөзүн улап, ичке үнүн жасап:

—Ойлой келсем, ооруп башым катат.

Биз түшүп жүргөн машина бүгүн,

Бөлүнүп сынып ар жерде жатат.

Сөз укпай Өмүш чийинден чыкты,

Баалабай биздин кетирди ыркты.

Жаңы алып келген чоң күрөң аттын

Буттарын кайрып сындырып жыкты.

— Кой эмесе, минтсек-ий,—дейт Пил,-

Баарыбыз бирге бололукчу бир.

Кайталап жаман жоругун Өмүш,

Көңүлгө эгер кетирсе кир.

Көрүнбөй эрте түк эч бир жанга,
Чогулуп качып кетели анда.
Антпесек сынат кол-буттан калбай,
Билгиле, мындан башка жок арга.

Жолборс дагы буга макул болду.
Белендешти качуучу жолду.
Жакшылап Өмүш дос сактабаса,
Калат го бир күн кур жайып колду.

СУЛУУ МАЙ

Кызыл, тазыл гүл алып,
Кыздай сүйкүм буралып.
Кабагы ачык жадырап,
Жашыл кийип кубанып.
Көркөкө бай,
Көзгө шай,
Келди мына
Сулуу май.
Алтындай жүзү нурданып,
Тынчтык туусун колго алып.
Жаңыртып кутман жер бетин,
Күкүк, булбул үн салып.

Каухардай,

Жаркырай,

Келди мына

Сулуу май.

Көп ойлонуп тарткандай,

Көп килем жерге жапкандай,

Миң кубулган түсүңдү,

Сүрөттөгө жетпес шай.

Калкып ай,

Жылып жай,

Түндөрүң ай!

Сулуу май.

Келди деп май салтанат,

Майрамдайт элим шанданат.

Көтөрүп тынчтык, достукту,

Сыймыгына даңктанат.

Майрамың ай,

Сайраның ай,

Сүйөм сени

Сулуу май!

НУРКАЛЫЙ

Нуркалый азыр үч жашта,

Мүнөзү бар бир башка.

Карап тур деп, көңүлдү

Ойго койбойт бурбаска.

Чуркап барып бат кана,

Башын катып тактага.

— Күкүк-күкүк, Күлүйпа,

Кыйын болсоң, тап кана...

Көрбөмүш болуп Күлүйпа,

Издемиш болсо калп эле,

— Таппадың, — деп каткырып

Тура келет шарт эле.

Жакшы бала Нуркалый,

Таза дейбиз ар дайым.

Муздак сууга кол, бетин,

Жууй берет ансайын.

Ээ-жаа бербей эркелеп,

Энесин ээрчип ыйлабайт.

Чымчык кармап бергин деп,

Атакесин кыйнабайт.

ОКШОШ ЭКЕН

Эч нерсени албай ойго,
Намаз окуп жатса молдо,
Көлдөтүп көзүнүн жашын,
Апенди токтой калды жолго.

Шашып-бушуп бүтүп молдо,
Карап калп жөтөлүп зорго.
— Неге ыйлайсың? — деп
сурады
Апендиге турган жолдо.

— Карышкыр жеген эчкимин,
Сакалына сакалың
Окшош экен эң эле,
Ошон үчүн, молдоке,
Бүшүркөп ыйлап жатамын.

КАРЫЛЫК

О, карылык, келер болсоң, сен маган,
Кылычыңды ала кел.
Дарың болсо кыйнабай тынч уктатар,

Чөнтөгүңө сала кел.

Жүргүм келбейт автобуста жөөлөтүп,

Жаш, эси жок балага.

Какчаңдаган деген каргыш сөз угуп,

Баткым келбейт санаага.

Карысам да жаз жадырап жүрөктө,

Көңүлүмдө гүл кулпурса.

Аны сезбей жандай көргөн кемпирим,

Чал, бөлөк жат деп турса.

О, карылык, андай күндү көрбөйүн,

Көз жумайын ал барда.

Күз пейилдүү, бажырайган кемпирим,

Ыйлап калсын аркамда.

МЕЙМАН

Бай тоюна Апенди,

Келди жакшы кийинип.

Байдын өзү баш болуп,

Тосуп алды ийилип.

Сыйлап берген тамагын,
Оозуна албай Апенди
Чапанына жылдырды,
— Жесең, мейман,
«этиңди».

Олтургандар обдулду,
— Бул эмне кылганың?
Ич деп, сыйлап аш берсе,
Чапанга сунуп турганың?
— Кече күнү мен мында,
Муну кийбей келгенде,
Эт түгүл чайды түзүктөп
Жараган эмес бергенге.

Бүгүн болсо сыйлады,
Бардык ашын жыйнады.
Жей кой, чапан, жей кой,
кур,
Байдын барктуу мейманы.

МЕКЕНГЕ

Мекен билим бешигине терметтиң,
Бапеселеп алга кулач серметтиң.
Таалай чачкан тарбиянан күч алып,
Бүгүн, мына, өнөр билип эр жеттим.

Зоо омкоруп, тоону бузар кезегим,
Таш кес десең, ташты жара кесемин.
Ата мекен ар бир айткан сөзүмдү,
Өмүрдөгү зор милдеттей сеземин.

Иш болсо бер жан колуна келбеген,
Бүткөрөйүн жалаң мончок тер менен.
Эмгектенбей жашай албайм, кем бекем,
Менин күчүм, менин күнүм эл менен.

КУБАНГА ЭМНЕ ЖАКТЫ

Китеп алып, партага
Биринчи ирет олтуруп.
Кубан келди кучагын
Кубанычка толтуруп.

Тосуп эшик алдынан,
Ортого алдык баарыбыз.

Элестеди мектепке

Жаңы барган чагыбыз.

— Жакшы бекен окуган,

Айтчы, угалы кана биз.

— Сабагынын баарынан

Жакты мага танапис.

Кыткылыктап биз күлсөк,

Ызаланып аз ойлоп:

— Бардыгынан жакканы,

Сабак — деди, кайра ондоп.

КАНДАЙ ЖЫРГАЛ КҮЗ КҮНҮ

Жаз, жай кылган эмгек, мына, көрүндү,

Күз колунан ырыс жайнап төгүлдү.

Кырманьнда кырдай болуп кызылы,

Бай колхозум берекеге чөмүлдү.

Жаш баладай сүйкүмү,

Кандай ширин күз күнү.

Бардык жактан угамын

Шаңдуу ыр, шайыр күлкүнү,

Элжиретип, зл жүрөгүн шат кылып,
Токчулукка колун берип мартчылык.
Эшик ачып жаңы келген кенч менен,
Колхозумду кучактады каткырык.

Эмгек кайнап бул чакта,

Эми көрсөң түр башка.

Эгинге жык толуптур

Эски, жаңы, бүт кампа.

Эмгек алды, эбегейсиз жаш-кары,

Так эсептеп айтпаганда акчаны,

Алтын баалуу ар кыл жемиш дан экен,

Ар биринин жайлай иштеп тапканы.

Жыргал тура алтын күз,

Жалгыз даны болгон жүз.

Кайда сыят түшүмү,

Чабылганда кенен түз.

Карап турсаң көзүң тоёт кызылга;

Күлкүсү мол, күз жыргалы ушул да.

Ким кубанбай, ким ырдабай туралат,

Күз байлыгы жайнап келген учурда

Кандай сонун бул убак,

Жазуу кыйын сулуулап.

Айталаадан ак буудай,

Машиналап чубурат.

БАЛДАР СҮЙЛӨЙТ

Жаш өмүрдү шат кылып,

Жүрөккө таасир калтырып.

Мынакей келди сентябрь,

Барабан, сурнай тартылып

Окшош кийим кийинген,

Мотурандап жүгүргөн.

Балдар сүйлөйт жайдары,

Окуйбуз деп, сүйүнгөн.

Көчө ичин баскан шаң,

Көңүл сергийт карасаң.

Ченемсиз толкуйт жүрөгүм

Пионер кезди санасам.

БАКАШ ЖӨНҮНДӨ БАЯН

Калтырса Бакаш көп элес,

Коёмун кантип ырдабай.

Бирок ал жаман бала эмес

Кызыгы бар бир далай.

Таң каларлык мүнөзү,

Эриксизден күлөсүн.

Болсо да анын күнөөсү,

Эске сактап жүрөсүн.

Бирде туруп карасаң,

Аябаган уялчаак.

Бирде туруп карасаң,

Аябаган тил алчаак.

Бирде туруп карасаң,

Ааламда жок унутчак.

Бирде туруп карасаң,

Адамда жок урушчак.

Ушундай менин Бакашым,
Урушса, ачам капасын.
Билгенимден баяндап,
Көрсөтөм анын катасын.

АТА СӨЗҮ

Үйгө кирип, илип коюп калпагын,
Жөлөп тамга колундагы балдагын,
Омор келип отурду көк диванга,
Күлө карап бешиктеги ардагын.

Чуркап келди үч жаштагы Замирбек,
Чалды-куйду атасына айтып кеп.

Эми жаңы көргөн өңдүү сурады:

— Бир жак бутуң эмне болгон, ата? —

деп.

Асман айга чабыттатып санааны,

Ата күлүп Замирбегин карады.

Азыр дагы жаңылыктай сезилди,

Атасынын ок жаныган кабагы.

«Биздин элди кыйратам» деп көп душман,

Ажал менен аңдып келген туш-туштан.

Катышкамын мен да ошол согушка,
Өз колумдан далай душман кан кускан.

Орундатып эл ишенчин, үмүтүн,
Согушканбыз жеңиш үчүн күнү-түн.
Мына ошондо оң бутумду бергемин,
Мекен үчүн, тынчтык үчүн, эл үчүн».

АГАСЫНА ИНИСИ

Алма берсе саа бирөө,
Анда эмне дээр элең?
Алакан тосуп келе деп,
Алып гана жээр элем.

Борс- борс күлүп абасы:
—бул жоруктан кайтып жүр.
Эгер берсе бирдеме,
Ыракмат деп, айтып жүр.

Башын ийкеп жер карап,
Иниси калды уялып.
Кызыл токол буудайдай
Аппак жүзү кыярып.

АТАМ МЕНДЕН КИЧҮҮ ЭКЕН

Болотбек минтти — байке, ишен,

Билбестигим ушул да.

Элүү алтынчы жылы мен,

Туулуптурмун кышында.

Төрөлүптүр атакем,

Он биринчи жылында.

Менден эң көп кичүү экен,

Ойлоп көрсөм чынында.

БУЛ ЭМНЕСИ

Кадыбайдын чунайган

Кулагынан булайган,

Аппак нерсе көрүндү,

Эне көөнү бөлүндү.

Кебез экен булайган

Ойлоп эне «бу кайдан».

Сурады: — Айтчы чунагым,

Не болду бир жак кулагың?

Акыл, насат сиз айткан,
Оң жактан кирип сол жактан
Чыгып кетет экен деп,
Бүтөп койдум бекемдеп.

БҮГҮН МАЙРАМ

Бүгүн майрам кубанычта ар тарап,
Көчө менен күлмүңдөгөн эл барат.
Колдорунда көктү жиреп желбиреп,
Чоктой кызыл Ленин туусу нурданат.
Нурданат,
Кылкылдатып булгаап,
Достук ыры, тынчтык ыры ырдалат.

Бүгүн майрам мекен, элим шаңданат,
Бардык жерде оюн-күлкү салтанат.
Басып өткөн жеңиштерди чагылтып,
Музыкалар токсон кайрык күү чалат.
Күү чалат,
Кубаттап эл кол чабат,
Элестери жүрөктөрдө сакталат.
Бүгүн майрам мен да толкуйм,
шаттанам,

Кубанычым бар, кучагыма батпаган.

Ой-сезимим билим менен ширелип,

Тунук сүйүү жүрөгүмдү каптаган.

Каптаган,

Аалам сүйүп жактаган,

Тынчтык сүйгөн заманама мактанам.

ЖАКШЫ УЛАКМЫН

Жер тепкилеп козу окшоп,

Таарынбаймын тамакка.

Атамдан мурун озунуп,

Кол салбаймын табакка,

Ушундай жакшы улакмын,

Улактар менен ынакмын.

Суу көрсөм чечпей кепичти,

Кече берген чунакмын.

ПИОНЕРЛЕР МАРШЫ

Биз пионер, жаш жеткинчек,

Жер жаңыртып үн салган.

Келечекке канат сермеп,

Комсомолдон үлгү алган.

К а й ы р м а :

Эргиткен

Күч менен

Толкуп-ташып.

Шаттыкты

Ырдайбыз

Шаңдуу басып.

Аскасына көз жетпеген,

Ала-Тоодой бактыбыз.

Мекен үчүн алпечтеген

Эмгектенер чактыбыз.

К а й ы р м а :

Даңктап далай жомоктогон

Сыноолордон өтөбүз.

Ысык-суукту тоготпогон

Чыйрак болуп өсөбүз.

К а й ы р м а :

Үйрөнөбүз кесип тандап,

Гүл эмгекти сүйөбүз.

Өнөрлүүлөр өсөт сандап

Аалам сырын билебиз.

К а й ы р м а:

Талбай окуп, дагы-дагы

Толот акыл-эсибиз.

Көп жаңылык тапчу жаңы

Келечектин ээси биз.

К а й ы р м а:

Эргиткен

Күч менен

Толкуп-ташып.

Шаттыкты

Ырдайбыз

Шаңдуу басып.

УРМАТ САГА ПАРТИЯ

Алтын канат доорунда,

Алпечтендик колуңда.

Ыракатка чөмүлдүк

Ырыс чачкан жолуңда,

Алкыш сага партия,
Акыл берип телчиткен.
Ар кыл өнөр үйрөтүп,
Алга бизди ээрчиткен.

Таалай бизде ченегис,
Тайбай өсүп келебиз.
Бардык жактан кам көрөт,
Барктап мекен энебиз.

Урмат сага партия,
Улуу күнсүң батпаган.
Жигердентип урааны,
Жеңиштерге баштаган.

Дал өзүңдөй ардактуу,
Уулдан болуп салмактуу.
Турсак дейбиз сабында,
Желбиретип кармап туу.

Ардак сага партия,
Ай да билди күчүңдү.
Аткарууга даярбыз,

Албан-албан ишинди,

ҮЛҮЛ

Үлүл, үлүл,

Үйдөн неге чыкпайсың,

Күндүр-түндүр уктайсың,

Эл эмгекке кетти деп,

Эшик каксак укпайсың.

Үлүл, үлүл,

Бул кылыгың жарабас,

Минтсең моокуң тарабас,

Жапырт иште тирчилик,

Тур эмгекке аралаш.

ТАЛАБЫМ

Өзүмө коюп көп талап,

Жылдызды көксөп көк карап,

Жүрөмүн азыр көнүгүп

Боломун сөзсүз космонавт.

Чолпонго конуу талабым,

Изилдеп бардык тарабын.

Советтик элдин атынан

Төшүнө жылдыз тагамын.

ЫРААЗЫМЫН БААРЫНА

Ач болоюн,

Тиштин кирин сороюн.

Жалгыз гана картошкага таянып,

Чайбы, суубу тынч ичейин жай алып.

Жыртык жүрсүн мейли менин далымда,

Кабак чытпай күлсө жарым жанымда,

Ыраазымын, ыраазымын баарына,

Тынчтык күнү тийип турсун шаарыма.

АДЫБАЙ МЕНЕН КАДЫБАЙ

Кадыбай менен Адыбай,

Коңшу жашап турушат.

Бир конфетти бөлө жейт,

Бирок бат-бат урушат.

— Атаңдын башы Адыбай,

Мадыбай, Чадыбай,

Куураган бүтүк көз —

Деп сөгөт Кадыбай.

Адыбай карап турабы,
Кызара түшөт кулагы.
Эмне келсе оозуна,
Айдатып калат бу дагы.

Ушинтип экөө «арбашат»,
Аздан кийин «кармашат».
Бирин-бири жамандап
Үйлөрүнө барышат.

Эң чатаксың сен дешет,
Жолобоймун мен дешет.
Беш минутта кайрадан,
Ойнойбуз, ой, кел дешет.

Кыздардан коюп калысты,
Бир күнү экөө жарышты.
Алдыга келди Адыбай
Аябай керип арышты.

Акактап жетип Кадыбай:
— Мактанып калган белем — дейт,

Кара шапкем болгондо

Караандатпайт элем,— дейт.

Кадыбайга калыстар:

— Айтканга жөн көн дешти.

Анык болсо озоруң

Шапкеңди кийип кел дешти.

Тепейтип кара шапкесин,

Экинчи ирет жарышты.

Жеткизбей келди Адыбай,

Жепжеңил шилтеп арышты.

Аксалаңдап Кадыбай:

— Мактанбагын мага — дейт,

Бутум ташка тийбесе,

Жеткизбейт элем сага,— дейт.

Ушундай бул эки дос,

Урушат да табышат.

«Инженербиз». биз дешип.

Бирдикте канал чабышат.

Инженер болот экөө тей,
Урушпай жөн жүрүшсө,
Тилин алып ар дайым,
Эне-атасын сүйүшсө. .

БАКАШ ТАРТТЫ

Бакаш таап жаңылык,
Каалга ачылып жабылып.
Кычыгынан жаңгактар,
Жатты бирден чагылып.
Агай кирип келгенде,
Айтпа балдар мазагын.
Башкалар жеп чынында,
Бакаш тартты азабын.

ЛЕНИНДИК ЖОЛ МЕНЕН

Убада сөздү кылып туу,
Учуна чыккан миң иштин.
Эрки бек дайым туруктуу,
Уулдары бизбиз Ильичтин.
Айга да канат керебиз,

Бар кылып жокту кол менен

Шыктанып өсө беремиз

Ленин чапкан жол менен.

КЫЗЫЛ БАНТИК

Кызыл бантик таккан кыз

Күнүгө эле беш алат.

Алиппени окутса

Шыдыр окуп кеталат.

Дагы кызыл бантик кыз,

Сулуу жазып тамганы.

Кызыктырып биздерди

Беш болду анын алганы.

Кызыл бантик таккандар

Кыйын экен байкасам.

Суроо берсе мугалим

Даяр турат ар качан.

Мага дагы сатып бер,

Мыкты боло калайын.

Кубандырып силерди

Күнүгө «беш» алайын.

МЕКТЕБИМ

Тазалыкты беттедим,

Тентектиктен четтедим.

Талаптантып дегдеткен

Татынакай мектебим.

Сени жайлай эстедим,

Сен эсимден кетпедиң.

Самап келдим алдыңа

Саламатпы мектебим.

Уруксат эт кирейин,

Окуп сырың билейин.

Алабарман балдарга

Үлгү болуп жүрөйүн.

Таалимиңе канайын,

Талбай билим алайын.

Улуу-улуу иштерге

Уулуң болуп барайын.

ЖАЛГЫЗ АЛМА

Жалгыз алма башында,

Калган экен кызарып.

Өз көзүмө ишенбей,

Мойнум кетти узарып.

Силкип койсом топ этти,

Чондугу чоң муштумдай.

Каап, тийбесем бардыгы,

Болмок экен ушундай.

КАТУУ ЧЫГАТ

Эгер Салый үч алса

Үтүрөйө берүүчү.

Төрт алганда кыңылдап,

Көңүлдүүрөк келүүчү.

Бүгүн болсо энтелеп,

Башкача эшик кагышы.

Беш алган го сыягы

Катуу чыгат дабышы.

КЫРГЫЗЫМДЫН МАРТТЫГЫ

Кыргызга жоолор салган далай бүлүк,
Жамырап чууга түшкөн төмөн түлүк.
Байланып жашын төгүп сулуу кыздар,
Кишенеп колго кеткен нечен күлүк.

Жеңилип бабам өксүп чабалдаптыр,
Кезинде эч бир айла табалбаптыр.

Антсе да, душман, бейпил кыргызымдын
Марттыгын такыр тартып алалбаптыр.

4.2. Latin Harfli Metin

1. **PAROVOZÇU ECEKEM**
2. Parovozçu ecekem,
3. Ordenderi köp eken.
4. Atın oozdan tüşürböy,
5. El maktaarı ep eken.

6. Oş, Alma-Ata baarına,
7. Keñ Moskva şaarına.
8. Tartıp toodoy belekti,
9. Barat eken dayıma.

10. Toskooldorgo urunbay,
11. Sızıp toonun kuşunday.
12. Sapar çegip cürüünü,
13. Süysö kerek uşunday.

14. Cakşı coldoy cañılбай,

15. Camandıkka kabılbay.
16. Ömürlöştöy öz işin,
17. Köröt tura canınday.

18. Maksat uşul aldağı,
19. Bolup eldin ardagı.
20. Başkarbasam parovoz,
21. Çoñoygondo men dağı. (Kıdırov, 1956: 10)

22. **ÜY**
23. Bikir abam bir üy kurdu cañıdan
24. Bir karabay ötpöyt adam canınan.

25. Körkü suluu dañgıragan tört bölmö,
26. Men da tikteym, öödö-tömön ötköndö.

27. Üstü çatır şifer menen cabılğan,
28. Balkonunan baldar ırı cañırgan.

29. Canındagı kökölögön tal-terek,
30. Kök-köl tüstüü terezege körk beret.

31. Sezimimden canıp çıktı bir tilek,
32. Oylogondo oktorulat çaş cürök.

33. Tilegim bul: köñülüñö bekem tüy,
34. Kolhozumda köböysö eken mınday üy. (Kıdırov, 1956: 39)

35. **SONUN KESİP TURBAYBI**
36. Şinel' kiyip kapkara,
37. Şayır külüp şattana.
38. Usta bolup kolhozgo,

39. Keldi tokar'—caş bala.
40. Çımır dene bütük köz,
41. Çoçuganday süylöp söz.
42. Tık tık urat balkasın,
43. Tınım albay iştep tez.
44. Atayı kelgen adamga,
45. Bir cılmayıp alat da.
46. Kaalaganın kınaptap,
47. Casap berem zamatta.
48. Bolbos işke buydalbay,
49. Kıldat karap tınç albay.
50. Casayt eken kulpunu,
51. Kak zavoddon çıkkanday.
52. Türkün cumuş tütpödü,
53. Çakasın da tüptödü.
54. Urmattaştı karı-caş,
55. Uşul belem kütkönü.
56. Cürögümdü degdetip,
57. Cagıp kaldı bul kesip.
58. Üyrönöyün azırtan,
59. Çoñooygonço boy cetip. (Kıdırov, 1956: 7,8)

60. **MEKTEP**
61. Zañıragan ak mektep,
62. Turasıñ közgö elestep.
63. Balapan kezdi oygo alam,
64. Erteli-keç seni estep.

65. Azır bildim mektebim,
66. Köp ubakit ötkönün.
67. Bilim alıp talpınıp,
68. Senden uçup ketkemin.
69. Özgörüpsüñ cañırıp,
70. İl'ıçtin şamı cagılıp.
71. Karay berdim kadalıp,
72. Kalgan okşop sagınıp.
73. Cüröktön ketpes elesi,
74. Sen çaştardım enesi.
75. Biyiktikke taşıgan,
76. Sensiñ bilim kemesi.
77. Türkün önör üyröngön,
78. Talanttardın eşigi.
79. Talpındırıp uçurgan,
80. Tarbiyanin beşıgi. (Kıdırov, 1956: 8)
81. **KÜTÜP TURAT**
82. Ulam karaym közgö bıyıl başkasıñ,
83. Mına bugün tuura ceti çaştasıñ.
84. Moturayıp kalem kagaz kötörüp,
85. Sen açasıñ altın bilim kapkasın.
86. Köptön kütön küñüñ keldi böbögüm,
87. Bolgun ıldam mektebiñe cönögün.
88. Cakşı tilek sözdörüñö cadırap,
89. Kubanamın mañdayıñan öbömün.
90. Özgörülüp tentek kecir münözüñ,
91. Tolkundaysıñ kubanasıñ külösüñ.

92. Taalaybegim kütüp turat mektebiñ,
93. Taalayluusuñ erkin senin cürögüñ. (Kıdırov, 1956: 9,10)

94. **KÜÇÜGÜM**

95. Küçügüm bar tik kulak,
96. Tüz tur desem tüz turat.
97. Salam aytıp kol bersem,
98. Eki kolun teñ sunat.

99. Katuu çurkap entelep,
100. Irgıtkandı apkelet.
101. Biyle desem al turup,
102. Biylep iyet erkelep.

103. Camgır caasa torsuldap,
104. Üşüp koyboyt solkuldap.
105. Dabiş çıksa daldadan,
106. Ürüp çıgat borsuldap.

107. Atın Uçar koygomun,
108. Özümçö bir oydomun.
109. Koyçularga beremin,
110. Koytarışat koylorun. (Kıdırov, 1956: 13)

111. **KÖÇÖTÜM**

112. Caz menen kamına,
113. Körk kılıp bagıma,
114. Köp köçöt tikkemin,
115. Üyümdün canına.

116. Köz salıp künügö,
117. Kık çaçıp tübünö,

118. Ataday ardaktap,
119. Men baktım süyünö.
120. Cıl öttü aradan,
121. Caz keldi samagan,
122. Caş bakçam külgönsüyt,
123. Caydarı karasam.
124. Keñ arık çapkamın
125. Tüz kılıp saptarın
126. Bıyıl da tigemin
127. Köp cemiş baktarın. (Kıdırov, 1956: 24,25)
128. **KOZU MENEN ULAK**
129. Kozu menen ulak,
130. Dos ele inak.
131. Bışıқтаçu sabak,
132. Bir birinen surap.
133. Süylösö ulak,
134. Tosup kulak.
135. Kunt koyçu kozu,
136. Kökülün sılap.
137. Ircayıp oozu,
138. Irdasa kozu.
139. Urmattap turçu,
140. Ulak dosu.
141. Bir içip çayın,
142. Bir cürüp dayım.
143. Oynoçu doybu
144. Ar kün sayın.

145. Kokustuk bolup
146. Kozucan oorup
147. Sızdadı calgız
148. İçi buk bolup
149. Oorusu katuulap
150. Közdörü çaçırıp
151. Catkanda da bir
152. Körgön cok ulak
153. Uyatsız ulak
154. Uşunday kılát
155. Dostuktu baalap
156. Bilbegen çunak. (Kıdırov, 1956: 53,54)
157. **KOMBAYN**
158. Bıyıl bizdin kıştakka,
159. Keldi cañı kombayn.
160. Atı-cönün uksak da,
161. Bilbegenbiz mındayın.
162. “Kommunardan” kiçine,
163. Başkarat eken Uçkuçbay.
164. Baa berbepmin küçünö,
165. İşteyt tura ukmuştay.
166. Traktorsuz kol sunup,
167. Tüz bet alıp keñ tüzdü.
168. Aymagın şańga tolturup,
169. Aylanamı külgüzdü.
170. Cagaldantıp aydap cay,

171. Caykay saldı buudayın.
172. Cakşı belem, pay, pay, pay.
173. Cañı kelgen kombayn.

174. Toktotposton cügürtüp,
175. Tolturam dep kampanı.
176. Araladı süyüntüp,
177. Arañ turgan arpanı.

178. ÇAAP koydu cer koyboy,
179. Çak tüş çende al baarın.
180. Kıyın eken, oy, oy, oy,
181. Özü cürdü kombayn. (Kıdırov, 1956: 5,6)

182. **KARAGUL**

183. Çakıldagan Karagul,
184. İlberinki bala bul.
185. Kelet koldu bulgasañ,
186. Aytat suroo surasañ.
187. Kıyıktanbayt ar kaçan,
188. Çurkap ketet cumşasañ.

189. Moturaygan Karagul,
190. Eñ adeptüü bala bul.
191. Uluulardı urmattayt,
192. Uruşturup kalp aytpayt.
193. Ubaddan tük kaytpayt,
194. Klass için çañdatpayt çañdatpayt.

195. Uşul bizdin Karagul,
196. Mıktı okugan bala bul.
197. Üyü bizge eşikteş,
198. Baykap kalam erte keç.

199. Sabagıman kalbayt eç,
200. Baaları bar calañ beş. (Kıdırov, 1956: 15)

201. **EY EY KÖPÖLÖK**

202. Ey, ey köpölök,
203. Alistaba kökölöp!
204. Seni kuup oynoogo,
205. Azır boyum ösö elek.

206. Bizdin bizdin koroogo,
207. Okşoş özü çoşogo.
208. Tegerek baş güldör bar,
209. Konsoñ bolo oşogo.

210. Körsöñ bakça tegine,
211. Kızıgasıñ içine.
212. Topum menen çappaymın,
213. Es ala ket kiçine.

214. Ey ey köpölök,
215. Emne izdeysiñ kökölöp.
216. Böbögüm bar kiçine,
217. Dos bolobuz eköölöp. (Kıdırov, 1956: 25)

218. **DIYKAN ADAM KUBANAT**

219. Küügüm kirip köz baylangan maalında,
220. Körkü sonun cañı salgan tamında.
221. Köñül burup radyo ününö,
222. Men oturdum abakemin canında.

223. Biz mezigilde camgır caadı şatırap,
224. Möltür suusu terezege çaçırıp.

225. Dıykan abam çoçuganday calt karap,
226. Süyüngöndöy külüp iydi cadırap.
227. Külgönündö bir tereñ sır barçılap,
228. Mañdayıman ter kuyuldu tamçılap.
229. Ay abake kubanıçındı ayt desem,
230. Camgır menin kubanıçım dep katkırat.
231. Anda abamdın külö turgan cayı bar,
232. Kata dese zamandaşım cañılar.
233. Suu barbagan belindegi Tasmannın,
234. Ak buudaydan arbyn tüşüm alınar. (Kıdırov, 1956: 22)

235. **BÖCÖK**

236. Koyondun uulu böcök,
237. Eñ cakşı desek,
238. Cañılışpaybız, birok,
239. Kelse ele birdemeni kıtıp ketet.
240. Bir künü enesi menen,
241. Eliktikine keldi erteñ menen.
242. Erigip turgan çaarçık,
243. Böcöktü tostı kubanıç menen.
244. Tamaktı da albay eske
245. Top oynoştı keçke.
246. Eneler da sezbedi,
247. Kirişip kızık kepke.
248. Çarçaganda kelişti,
249. Tamaktı eköo teñ içti.
250. Keç beşimde böcöktör,
251. Koş aytışıp ketiştı.

252. Mına kızık tamaşa,
253. Çaarçıkka boldu kargaşa.
254. Çaar tobun tappadı,
255. Kim alat, bęcök albasa? (Kıdırov, 1956: 53)

256. **ÇABALEKEY**

257. Asman, cerdin arasın,
258. Arkı-terki çalasıñ.
259. İrmep keçke talbagan,
260. Kanday uçkul kanatıñ.

261. Kolhozumdun köçösün,
262. Oykup-kaykıp ötösüñ.
263. Mañdayıman zıp etip
264. Canıp uçup ketesiñ.

265. Çabalekey toktoy tur,
266. Caş dosuña köñül bur.
267. Tekildetip cügürtüp,
268. Terdetkeniñ bolbostur.

269. Çın dostuktu bepbekem,
270. Taza caktay bilbesten,
271. Baykoosuzdan taş menen,
272. Urçu naadan men bekem. (Kıdırov, 1956: 26)

273. **BİZ CAŞAGAN BUL ZAMAN**

274. Tınçtıкта eli cırgagan,
275. Taalaydın ırın ırdagan.
276. Tuş tarabı güldüü cay,
277. Biz caşagan bul zaman.

278. Kural cıynap kıyladan,
279. Kelgen coosu kıyragan.
280. Kızdarı cooker, uulu şer,
281. Biz çaşagan bul zaman.
282. Çın dostuktu kuragan,
283. Tınçtıq işin çıñagan.
284. İrisı köldöy taşıgan,
285. Biz çaşagan bul zaman.
286. Şańkayıp kündö atsa tań,
287. Şattıkka tolot aylanam.
288. Külpötü mol tügönbös,
289. Biz çaşagan bul zaman.
290. Ayday nuru caynagan,
291. Bağında bakıt sayragan.
292. Üyü-ilim bildimin,
293. Biz çaşagan bul zaman.
294. Atagı tegiz taragan,
295. Aalam süyüp karagan.
296. Çın taalaydın uyası,
297. Biz çaşagan nur zaman. (Kıdırov, 1956: 41)
298. **ATASINAN SURADI**
299. Kızarıp kün batkanda,
300. Tün pardasın tartkanda.
301. Kızık sözdör çuburdu,
302. Eki kabat ak tamda.
303. Taalaybegin termetip,

304. Tördö oturdu Zina ana.
305. Atası uulun degdetip,
306. Aytıp catti aňgeme.
307. “Kim desen Puşkin canbalam,
308. Akın bolgon ol adam.
309. Emgegin baalap bul kündö,
310. Daňktadı bizdin nur zaman”
311. Çark etkendey şam çırak,
312. Salıydın közü balbıldap.
313. Söz aytçuday kozgoldu,
314. Suroosu dagı barçılap:
315. “Kuştan uçkul sanaası,
316. Balalık kanday, karaçı”.
317. “Aşıkpay cay ayt”,- dedi
318. Seze koyup atası.
319. “Köröm dep bıyıl cayında,
320. Barganımda ayılga.
321. Bir söz ukkam bir cürüp
322. Çoň atamdın canında.
323. —Çamgır caap cañıdan,
324. Çartıldasa çağılğan.
325. Çoň atam karmap cakasın,
326. “O Kudaylap” calıngan.
327. Bilgim kelip suradım,
328. “Kim, ata, ol kodayıñ?”
329. “Unçukpa , çunak”- dep koydu.
330. Kabagın çıtıp muñayım.

331. Tañ kaltırtı meni ötü,
332. Çoñ atamdın münözü.
333. Aytıp berçi atake,
334. Kuday degen kim özü.
335. “Özü köktö turabı?
336. Ögüzdöybü kulagı?
337. kudaylap turbasa,
338. Çoñ atamdı urabı?”
339. Tili kaday balanın,
340. Aytkan sözün karagın.
341. Tolkundatıp cürögün,
342. Oyun böldü atanın.
343. Betten öptü imere,
344. Bek kuçaktap caş ene.
345. Toktoboston atası,
346. Söz baştı bat ele.
347. “Kuday degen çok nerse,
348. Kuurultup eldi ezgenge,
349. Öz oyunan çıkarıp,
350. Şumpaylar tapkan bir kezde.
351. Calandap ar taraptan,
352. Moldolor anı taratkan.
353. İşentip eldi kalp aytıp,
354. Kol aldına karatkan”.
355. Ukkanda uşul sözdördü,
356. Salıydın türü özgördü.
357. Kapsalanduu moldogo,
358. Açuusu kelgen öndöndü. (Kıdırov, 1956: 44-46)

359. **MAGA DEM ALIŞ EMES**

360. —Erteñ bizge dem alış,
361. Türdüü oyun oynoybuz.
362. Kayırmak salıp, tor salıp,
363. Keñ özöndü boyloybuz—

364. Deşip, şayır ırdaşıp,
365. Asan, Üsön cırğaşıp,
366. Keñ bölmödön canaşıp
367. Çıgıŝtı eköö bir basıp.

368. Ünsüz turgan Tokondun,
369. Monçok caşı mölt etti.
370. —Ne boldu?—dep çoñ ata,
371. Çoçuganday selt etti.

372. —Asanga erteñ dem alış,
373. Alar sonun oynoŝot.
374. Balık uulap tor salıp,
375. Çoñ özöndü boyloşot.

376. —Maga bolboyt dem alış,
377. Men okuuçu emesmin.
378. Bırs küldü da çoñ ata:
379. —Iylaba tentek ıylaba,
380. Sen azır tüŝünö eleksiñ. (Kıdırov, 1958: 9,10)

381. **MEKEN—ENEM**

382. Baldarga oy bölüp,
383. Böpölöp kol berip.
384. Bapestep östürdüñ,

385. Bar caktan kam körüp.
386. Ey meken—enekem,
387. Cok eken saga teñ.
388. Ar ubak ardaktap,
389. Süyömün seni men.
390. Catkan çöl surdanıp,
391. Cañırdı suu alıp.
392. Tınçtıq dep ün salıp,
393. Turasıñ nurdanıp.
394. Ay, meken—enekem,
395. Aymağıñ keñ eken
396. Bar caktan akındar,
397. Maktaarı ep eken.
398. Dañkıñdı ıçgarıp,
399. Ösö ber çıñalıp.
400. Atağıñ ır kılıp,
401. Irdaybız kubanıp.
402. Oy, meken—enekem,
403. Cok eken saga teñ.
404. Keçke oynop bakçañda,
405. Coodurap külöm men. (Kıdırov, 1956: 34,35)

406. **AKILDUU MAŞİNALAR**
407. Türlörünö san cetkis,
408. Kızıl, sarı, kara, kök.
409. Aşkan çeber akılduu,
410. Maşınalar bizde köp.
411. Biri aydayt cerimdi,

412. Biri çabat egindi.
413. Biri konfet çıgarat,
414. Biri güldü sugarat.
415. Biri döñdü tüzötöt,
416. Biri köktü küzötöt.
417. Biri kazat kömürdü,
418. Biri keset temirdi.
419. Biri tınbay el taşıp,
420. Cüröt uzak col basıp,
421. Maşınaga san cetpeyt.
422. Bizde ar kıl türü bar.
423. Caş keziñden dostoşup,
424. Tilin cakşı bilip al. (Kıdırov, 1981: 39)

425. **AYLANIP ERKİN UÇA BER**

426. Kanatında katı bar,
427. “Tıñtık” degen atı bar.
428. Beypil kündün erk kuşu,
429. Büt düynögö taanımal.
430. Ak kepter,
431. Ak kepter,
432. Aylanıp erkin uça ber.
433. Kaalabayt kızıl kırgındı,
434. Kadırlayt seni bizdin el.

435. Körgön elder tuu alıp,
436. Karay bersin kubanıp,
437. Tıñtık eelep cer şarın,
438. Caşasın birdik çıñalıp.
439. Ak kepter,
440. Ak kepter,
441. Asmandap biyik kanat ker.
442. Batıstagı baldarga,

443. Bizden dostuk salam ber. (Kıdırov, 1956: 35)
444. **KIRGIZSTAN**
445. Kılımdap Kırgız kalkım kaygı cutkan,
446. Can sıırın süygön ak baş toolor ukkan.
447. Candanıp Oktyabrın carıgınan,
448. Karmaşıp erkındigin alıp çıkkın
449. Kırgızstan, Kırgızstan, Kırgızstan,
450. Çığıştan cıldız bolup camp çıkkın.
451. Toosunan bürküt şaşıp barçın uçkan,
452. Cıldızdar tal çokudan közün kışkan.
453. Kanatı çoku turgay ayga cetip,
454. Uuldarı şumkar minip köktö sıızgan,
455. Kırgızstan, Kırgızstan, Kırgızstan,
456. Cerinen ırıs şilep bakıt suzgan.
457. Cerleri el kolunan kulpunuşkan,
458. Elderi büt emgekke umtuluşkan.
459. Töşünö koştıp altın orden tagıp,
460. Kün bolup külüp turgan kün çığıştan.
461. Kırgızstan, Kırgızstan, Kırgızstan,
462. Sen bugün gül gana emes Cıldızstan. (Kıdırov, 1969: 6,7)
463. **TOOKTUN ÖTÜNÜÇÜ**
464. Ay Nurakmat, Nurakmat,
465. Ak naniña ırakmat.
466. Özüñ cakşı balasıñ,
467. Eske kaçan alasıñ.
468. Batinkem cok butumda,
469. Ayabay üşüym kışında.

470. Dos bolsoñ köñül bölsöñçü,
471. Bir ötük tigip berseñçi. (Kıdırov, 1981: 28)

472. **LENİN**

473. Künü bolup aalamdın,
474. Gülün açkan zamandın.
475. Cürögünön cay algan
476. Büt emgekçi adamdın,
477. Algan elim
478. Akıl kenin,
479. Atam menin—Lenin.

480. Çeksiz süyüü küç menen,
481. Eli üçün iştegen.
482. Oor uykuda catsa da
483. Birge cüröt biz menen.
484. Al adam kim?
485. Tuusu eldin
486. Atam menin-Lenin. (Kıdırov, 1981: 6)

487. **ÖMÜŞTÜN OYUNÇUKTARI**

488. Enesi üygö kirkenden baştap,
489. Eleñdep Ömüş közdörü çaştap,
490. Bırbıñdap eerçip çurkadı koşo,
491. Eşikke köp oyunçuktarın taştap.

492. Ketkenden kiyin cay ayttı Ayu:
493. —Ömüştün öttü bizge sazayı.
494. Talkuulaylı tartibin taldap,
495. Cıynalış casap turup atayı.

496. “Ayuuke, sözün tabılgıs akıl”,

497. Baarı teñ aga boluştu makul.
498. Körüngön cerge ırgıtıp iet,
499. Atanın sözün ukpadı takır.
500.
Caşırbay çoĝuu ortogo saldı.
501. Birinçi sözdü Arstan aldı.
502. Ömüştün topço tepkenin aytıp,
503. Sındırgan belin sıypalap kaldı.

504. —Bilse, men da anın asıl mülkü
505. Kemsintip çaar tookko kıldı külkü.
506. Kuyrugum cok, caman kurudum—dep,
507. Bışaktap ıylap iydi kayran Tülkü.

508. —Uydun tört butu tört cerde catat.
509. Sızdasa ünü söögümö batat.
510. Çogultup cıyıp koyboston anı,
511. Üstünö kayra oñkoçuk atat,—

512. Dep süylödü korkok Koyonek turup,
513. Karışkırga aldan nazarın burup.
514. Acırap uzun tik kulagınan,
515. Alañ köz Kakem baratat kurup.

516. Sözün ulap, içke ünün casap:
517. —Oyloy kelsem, oorup başım katat.
518. Biz tüşüp cürgön maşına bugün,
519. Bölünüp sınıp ar cerde catat.

520. Söz ukpay Ömüş çiyinden çıktı,
521. Baalabay bizdin ketirdi ırktı.
522. Cañı alıp kelgen çoñ küröñ attın,
523. Buttarın kayrıp sındırıp cıktı.

524. —Koy emese, mintsek-iy.—deyt Pil,-
525. Baarbız birge bololukçu bir.
526. Kaytalap caman corugun Ömüş,
527. Köñülgö eger ketirse kir.
528. Körünböy erte tük eç bir canga,
529. Çogulup kaçıp keteli anda.
530. Antpesek sınat kol-buttan kalbay,
531. Bilgile, mından başka cok arga
532. Colbors dağı buga makul boldu.
533. Belendeŝti kaçuuçu coldu.
534. Cakŝılap Ömüş dos saktabasa,
535. Kalat go bir kün kur cayıp koldu. (Kıdırov, 1958: 5-7)
536. **SULUU MAY**
537. Kızıl, tazıl gül alıp,
538. Kızday süyküm buralıp.
539. Kabağı açık cadırap,
540. Çaşıl kiyip kubanıp.
541. Körkkö bay,
542. Közgö şay,
543. Keldi mına
544. Suluu may.
545. Altınday cüzü nurdanıp,
546. Tınçtık tuusun kolgo alıp.
547. Cañırtıp kutman cer betin,
548. Kükük bulbul ün salıp.
549. Kauharday,
550. Carkıray,
551. Keldi mına
552. Suluu may.

553. Köp oylonup tartkanday,
554. Köp kilem cerge capkanday,
555. Miñ kubulgan tüşüñdü.
556. Süröttöögö cetpes şay.
557. Kalkıp ay,
558. Cılıp cay,
559. Tündörüñ ay!
560. Suluu may.
561. Keldi dep may saltanat,
562. Mayramdayt elim şañdanat.
563. Kötörüp tıñtıq, dostuktu,
564. Sıymığına dañktanat.
565. Mayramıñ ay,
566. Sayranıñ ay,
567. Süyöm seni
568. Suluu may! (Kıdırov, 1961: 29,30)

569. **NURKALIY**

570. Nurkalıy azır üç çaşta,
571. Münözü bar bir başka.
572. Karap tur dep, köñüldü,
573. Oygo koyboyt burbaska.
574. Çurkap barıp bat kana,
575. Başın katıp taktaga.
576. —Kükük-kükük Külüypa,
577. Kıyın bolsoñ, tap kana...
578. Körbömüş bolup Külüypa,
579. İzdemiş bolso kalp ele,
580. —Tappadıñ—dep kaktırıp,
581. Tura kelet şart ele.

582. Cakşı bala Nurkalıy,
583. Taza deybiz ar dayım.
584. Muzdak suuga kol, betin,
585. Cuuy beret ansayın.
586. Ee-caa berbey erkelep,
587. Enesin eerçip ıylabayt.
588. Çımçık karmap bergin dep,
589. Atakesin kıynabayt. (Kıdırov, 1958: 11,12)

590. **OKŞOŞ EKEN**

591. Eç nerseni albay oygo,
592. Namaz okup catsa moldo,
593. Köldötüp közünün çaşın
594. Apendi toktoy kaldı colgo.
595. Şaşıp-buşup bütüp moldo,
596. Karap kalp cötölüp zorgo.
597. —Nege ıylaysıñ?-dep suradı.
598. Apendige turgan coldo.
599. —Karışkır cegen eçkimin,
600. Sakalına sakalıñ,
601. Okşoş eken eñ ele,
602. Oşon üçün, moldoke,
603. Büşürköp ıylap catamın. (Kıdırov, 1958: 78)

604. **KARILIK**

605. O, karılık keler bolsoñ, sen magan,
606. Kılıçıñdı ala kel.
607. Dariñ bolso kıynabay tıñç uktatar,
608. Çöntögüñö sala kel.

609. Cürgüm kelbeyt avtobusta cöölötüp,
610. Caş, esi cok balaga.
611. Kakçañdagan degen kargış söz ugup,
612. Batkım kelbeyt sanaaga.
613. Karısam da caz cadırap cüröktö,
614. Köñülümde gül kulpursa.
615. Anı sezbey canday körgön kempirim,
616. Çal, bölök cat dep tursa.
617. O, karılık Anday kündü körböyün,
618. Köz cumayın al barda.
619. Küz peyildüü, bacıraygan kempirim,
620. İylap kalsın arkamda. (Kıdırov, 1969: 35)
621. **MEYMAN**
622. Bay toyuna Apendi,
623. Keldi cakşı kiyinip.
624. Baydın özü baş bolup,
625. Tosup aldı iyilip.
626. Sıylap bergen tamagın,
627. Oozuna albay Apendi.
628. Çapanına cıldırdı,
629. —Ceseñ, meyman, “etiñdi”.
630. Olturgandar obduldu,
631. —Bul emne kılğaniñ?
632. İç dep, sıylap aş berce,
633. Çapanga sunup turganiñ?
634. —Keçe küñü men mında,

635. Munu kiybey kelgende,
636. Et tgl aydı tzktp
637. Caragan emes bergenge.
638. Bügün bolso sıyladı,
639. Bardık aşın cıynadı.
640. Cey koy, apan, cey koy, kur,
641. Baydın barktuu meymanı. (Kıdırov, 1958: 82,83)

642. **MEKENGE**

643. Meken bilim beşigiñe termettiñ,
644. Bapeselep alga kulaç sermettiñ.
645. Taalay akan tarbiyañan k alıp,
646. Bügün, mına, nr bilip er cettim.
647. Zoo omkorup, toonu buzar kezegim,
648. Taş kes deseñ taştı cara kesemin.
649. Ata meken ar bir aytkan szmd,
650. mrdg zor mildettey sezemin.
651. İş bolso ber can kolunan kelbegen,
652. Btkryn calañ monçok ter menen.
653. Emgektenbey aşay albaym kem bekem,
654. Menin km, menin künüm el menen. (Kıdırov, 1958: 15)

655. **KUBANGA EMNE CAKTI**

656. Kitep alıp, partaga
657. Birinçi iret oturup.
658. Kuban keldi kuagın
659. Kubanıka tolturup.
660. Tosup eşik aldınan,

661. Ortogo aldık baarımız.
662. Elestedi mektepke
663. Cañı bargan çağımız.
664. —Cakşı beken okugan,
665. Aytçı, ugalı kana biz.
666. —Sabagının baarınan
667. Caktı maga tanapis.
668. Kıtıklıktap biz külsök,
669. Izalanıp az oylop:
670. —Bardıgıman cakkanı,
671. Sabak—dedi, kayra oñdop. (Kıdırov, 1958: 10,11)
672. **KANDAY CIRGAL KÜZ KÜNÜ**
673. Caz, cay kılğan emgek, mına köründü,
674. Küz kolunan ırıs caynap tögüldü.
675. Kırmanında kırday bolup kızılı,
676. Bay kolhozum berekege çömüldü.
677. Caş baladay süykümü,
678. Kanday şirin küz künü.
679. Bardık caktan ugamın,
680. Şañduu ır, şayır külkünü.
681. Elciretip, el cürögün şat kılıp,
682. Tokçulukka kolun berip martçılık.
683. Eşik açıp cañı kelgen kenç menen,
684. Kolhozumdu kuçaktadı katkırık.
685. Emgek kaynap bul çakta,
686. Emi körsöñ tür başka.
687. Eginge cık toluptur,

688. Eski, cañı büt kampa.
689. Emgek aldı,ebegeysiz caş-karı,
690. Tak eseptep aytpaganda akçanı
691. Altın baaluu ar kıl cemiş dan eken,
692. Ar birinin caylay iştep tapkanı.
693. Cırgal tura altın küz,
694. Calgız danı bolgon cüz.
695. Kayda sıyat tüşümü,
696. Çabılganda kenen tüz.
697. Karap tursañ közüñ toyot kızılga;
698. Kulküsü mol, küz cırgalı uşul da.
699. Kim kubanbay, kim ırdabay turalat,
700. Küz baylığı caynap kelgen uçurda.
701. Kanday sonun bul ubak,
702. Cazuu kıyın suluulap,
703. Aytalaadan ak buuday,
704. Maşinalap çuburat. (Kıdırov, 1958: 19,20)
705. **BALDAR SÜYLÖYT**
706. Caş ömürdü şat kılıp,
707. Cürökkö taasir kaltırıp.
708. Mınakey keldi sentyabr',
709. Baraban, surnay tartılıp.
710. Okşoş kiyim kiyingen,
711. Moturañdap cügürgön.
712. Baldar süylöyt caydarı,
713. Okuybuz dep, süyüngön.

714. Köçö için baskan şaň
715. Köñül sergiyt karasaň.
716. Çenemgis tolkuyt cürögüm,
717. Pioner kezdi sanasam. (Kıdırov, 1958: 18)

718. **BAKAŞ CÖNÜNDÖ BAYAN**

719. Kaltırsa Bakaş köp eles,
720. Koyomun kantip ırdabay.
721. Birok al caman bala emes,
722. Kızıgı bar bir dalay.

723. Taň kalarlık münözü,
724. Eriksizden külösüň.
725. Bolso da anın künöösü,
726. Eske saktap cürösüň.

727. Birde turup karasaň,
728. Ayabagan uyalçaak.
729. Birde turup karasaň,
730. Ayabagan til alçaak.

731. Birde turup karasaň
732. Aalamda cok unutçaak.
733. Birde tutup karasaň,
734. Aalamda cok uruşçak.

735. Uşunday menin bakaşım,
736. Uruşsa açam kapasın.
737. Bilgenimden bayandap,
738. Körsötöm anın katasın. (Kıdırov, 1958: 26,27)

739. **ATA SÖZÜ**

740. Üygö kirip, ilip koyup kalpagın,
741. Cölöp tamga kolundagı baldagın.
742. Omor kelip oturdu kök divanga,
743. Külö karap beşiktegi ardagın.
744. Çurkap keldi üç çaştığı Zamirbek,
745. Çaldı-küydü atasına aytıp kep.
746. Emi cañı körgön öñdüü suradı:
747. —Bir cak butuñ bolgon, ata?— dep.
748. Asman ayga çabıttatıp sanaanı,
749. Ata külüp Zamirbegin karadı.
750. Azır dagı cañılıktay sezildi,
751. Atasının ok canıgan kabagı.
752. “Bizdin eldi kıyratam” dep köp duşman,
753. Acal menen añdıp kelgen tuş-tuştan.
754. Katışkamin men da oşol soğuşka,
755. Öz kolumdan dalay duşman kan kuskan.
756. Orundatıp el işençin, ümütün,
757. Soguşkanız ceñiş üçün künü-tün.
758. Mına oşondo oñ butumdu bergemin,
759. Meken üçün, tınçtıq üçün, el üçün. (Kıdırov, 1958: 15,16)
760. **AGASINA İNİSİ**
761. —Alma berse saa biröö
762. Anda emne deer eleñ?
763. —Alakan tosüp kele dep,
764. Alıp gana ceer elem.
765. Bors-bors külüp abası:
766. —Bul coruktan kaytıp cür.

767. Eger berse birdeme,
768. Irakmat dep aytıp cür.
769. Başın iykep cer karap,
770. İnisi kaldı uyalıp.
771. Kızıl tokol buudayday
772. Appak cüzü kıyarıp. (Kıdırov, 1961: 6)

773. **ATAM MENDEN KİÇÜÜ EKEN**

774. Bolotbek mintti—bayke, işen,
775. Bilbestigim uşul da.
776. Elüü altınçı cılı men,
777. Tuulupturmun kışında.
778. Törölüptür atakem,
779. On birinçi cılında.
780. Menden eñ köp kiçüü eken,
781. Oylop körsöm çınında. (Kıdırov, 1961: 8)

782. **BUL EMNESİ**

783. Kadıbaydın çunaygan
784. Kulagman bulaygan.
785. Appak nerse köründü,
786. Ene köönü bölündü.
787. Kebez eken bulaygan,
788. Oylop ene “bu kaydan”.
789. Suradı:—Aytçı çunagım,
790. Ne boldu bir cak kulagiñ?
791. Akıl, nasat siz aytkan,
792. Oñ caktan kirip sol caktan.

793. ıgıp ketet eken dep,
794. Bütöp koydum bekemdep. (Kıdırov, 1961: 8)

795. **BÜGÜN MAYRAM**

796. Bütün mayram kubanıçta ar tarap,
797. Köçö menen külmüñdögön el barat.
798. Koldorunda köktü cirep celbirep,
799. Çoktoy kızıl Lenin tuusu nurdanat.
800. Nurdanat,
801. Kılkıldatıp bulgalap,
802. Dostuk ırı, tınçtık ırı ırdalat.

803. Bütün mayram meken, elim şañdanat,
804. Bardık cerde oyun-külkü saltanat.
805. Basıp ötkön ceñişterdi çağılıp,
806. Muzıkalar tokson kayrık küü çalat.
807. Küü çalat.
808. Kubattap el kol çabat,
809. Elesteri cüröktördö saktalat.
810. Bütün mayram men da tolkuym, şattanam.

811. Kubanıçım bar, kuçagıma batpagan.
812. Oy-sezimim bilim menen şirelip,
813. Tunuk süyüü cürögümdü kaptagan.
814. Kaptagan,
815. Aalam süyüp caktagan,
816. Tınçtık süygön zamanama maktanam. (Kıdırov, 1961: 33)

817. **CAKŞI ULAKMIN**

818. Cer tepkilep kozu okşop,
819. Taarınbaymın tamakka.
820. Atamdan murun ozunup,

821. Kol salbaymın tabakka.
822. Uşunday cakşı ulakmın,
823. Ulaktar menen ınakmın.
824. Suu körsöm çeçpey kepiçti,
825. Keçe bergen çunakmın. (Kıdırov, 1961: 7)

826. **PİONERLER MARŞI**

827. Biz pioner çaş cetkinçek,
828. Cer cañırtıp ün salgan.
829. Keleçekke kanat sermep,
830. Komsomoldon ülgü algan.

831. Kayırma:
832. Ergitken
833. Küç menen
834. Tolkup-taşıp
835. Şattıktı
836. İrdaybız
837. Şañduu basıp.

838. Ackasına köz cetpegen,
839. Ala-Toodoy baktıbız.
840. Meken üçün alpeçtegen,
841. Emgektener çaktıbız.

842. Kayırma:
843. Dañktap dalay comoktigon
844. Sınoolordon ötöbüz.
845. Isık-suuktu togotpogon
846. Çıyrak bolup ösöbüz.

847. Kayırma:

848. Üyrönöbüz kesip tandap,
849. Gül emgekti süyöbüz.
850. Önörlüülör ösöt sandap
851. Aalam sırım bilebiz.

852. Kayırma:
853. Talbay okup, dagı-dagı
854. Tolot akıl-esibiz.
855. Köp cañılık tapçu cañı
856. Keleçektin eesi biz.

857. Kayırma:
858. Ergitken
859. Küç menen
860. Tolkup-taşıp
861. Şattıktı
862. Irdaybız
863. Şañduu basıp. (Kıdırov, 1961: 26-28)

864. **URMAT SAGA PARTIYA**

865. Altın kanat dooruñda,
866. Alpeçtendik koluñda.
867. Irakatka çömüldük,
868. Irys çaçkan coluñda.

869. Alkış saga partiya,
870. Akıl berip telçitken.
871. Ar kıl önör üyrötüp,
872. Alga bizdi eerçitken.

873. Taalay bizde çenegis,
874. Taybay ösüp kelebiz.
875. Bardık caktan kam köröt,

876. Barktap meken enebiz.
877. Urmat saga partiya,
878. Uлуу künsüñ batpagan.
879. Cigerdentip uraanı,
880. Ceñiştirge baştagan.
881. Dal özüñdöy ardaktuu.
882. Uuldan bolup salmaktuu.
883. Tursak deybiz sabında,
884. Celbiretip karmap tuu.
885. Ardak saga partiya,
886. Ay da bildi küçüñdü.
887. Atkaruuga dayarbız.
888. Ablan-alban işiñdi. (Kıdırov, 1975: 7)
889. **ÜLÜL**
890. Ülül,ülül,
891. Üydön nege çıkpaysıñ,
892. Kündür-tündür uktaysıñ,
893. El emgekke ketti dep,
894. Eşik kakcak ukpaysıñ
895. Ülül,ülül,
896. Bul kılıgıñ carabas,
897. Mintseñ mookuñ tarabas,
898. Capırt işte tirçilik,
899. Tur emgekke aralaş. (Kıdırov, 1975: 20,21)
900. **TALABIM**
901. Özümö koyup köp talap,

902. Cıldızdı köksöp kök karap.
903. Cürömün azır könügüp,
904. Bolomun sözsüz kosmonavt

905. Çolpongo konuu talabım,
906. İzildep bardık tarabın.
907. Sovettik eldin atınan,
908. Töşünö cıldız tagamın. (Kıdırov, 1975: 20)

909. **IRAAZIMIN BAARINA**

910. Aç boloyun,
911. Tiştin kirin soroyun.
912. Calgız gana kartoşkaga tayanıp,
913. Çaybı suubu tınç içeyin cay alıp.
914. Cırtık cürsün meyli menin dalımda,
915. Kabak çıtpay külsö carım canımda,
916. Iraazımın, ıraazımın baarına,
917. Tınçtıık künü tiyip tursun şaarıma. (Kıdırov, 1969: 10)

918. **ADIBAY MENEN KADIBAY**

919. Kadıbay menen Adıbay,
920. Koñşu çaşap turuşat.
921. Bir konfetti bölö ceýt,
922. Birok bat-bat uruşat.

923. — Atañdın başı Adıbay,
924. Madıbay, Çadıbay,
925. Kuuragan bütük köz—
926. Dep söğöt Kadıbay-

927. Adıbay karap turabı,
928. Kızara tüşöt kulagı.

929. Emne kelse oozuna,
930. Aydatıp kalat bu dağı.
931. Uşintip eköo “arbaşat”,
932. Azdan kiyin “karmaşat”.
933. Birin-biri camandap,
934. Üylörünö barışat.
935. Eñ çataksıñ sen deşet,
936. Coloboymun men deşet.
937. Beş minutta kayradan,
938. Oynoybuz, oy, kel deşet.
939. Kızdardan koyup kalıstı,
940. Bir künü eköo carıştı.
941. Aldıga keldi Adıbay,
942. Ayabay kerip arıştı.
943. Akaktap cetip Kadıbay:
944. Maktanıp kalğan belem—deyt,
945. Kara şapkem bolgondo,
946. Karaandatpayt elem—deyt.
947. Kadıbayga kalıstap:
948. —Aytkanga cön kön deşti.
949. Anık bolso ozoruñ,
950. Şapkeñdi kiyin kel deşti.
951. Tepeytip kara şapkesin,
952. Ekinçi iret carıştı.
953. Cetkizbey keldi Adıbay,
954. Cepceñil şiltep arıştı.
955. Aksalañdap Kadıbay:

956. —Maktanbagın maga—deyt,
957. Butum taşka tiybese,
958. Cetkizbeyt elem saga—deyt.
959. Uşunday bul eki dos,
960. Uruşat da tabışat.
961. “İncenerbiz”. biz deşti,
962. Birdikte kanal çabışat.
963. İncener bolot eköö ten,
964. Uruşpay cön cürüşsö,
965. Tilin alıp ar dayım,
966. Ene-atasın süyüşsö. (Kıdırov, 1961: 3-5)
967. **BAKAŞ TARTTI**
968. Bakaş taap cañılık,
969. Kaalga açılıp cabılıp.
970. Kıçığıman cañgaktar,
971. Cattı birden çağılıp.
972. Agay kirip kelgende,
973. Aytpa baldar mazagın.
974. Başkalar cep çımında,
975. Bakaş tarttı azabın. (Kıdırov, 1975: 19)
976. **LENİNDİK COL MENEN**
977. Ubada sözdü kılıp tuu,
978. Uçuna çıkkın miñ iştin.
979. Erki bek dayım turuktuu,
980. Uuldarı bizbiz İliçtin.
981. Ayga da kanat kerebiz,

982. Bar kılıp cöktü kol menen.
983. Şıktanıp ösö berebiz,
984. Lenin çapkan col menen. (Kıdırov, 1975: 8)

985. **KIZIL BANTİK**

986. Kızıl bantik takkan kız,
987. Künügö ele beş alat.
988. Alippeni okutsa,
989. Şıdır okup ketalat.

990. Dağı kızıl bantik kız,
991. Suluu cazıp tamganı.
992. Kızıktırıp bizderdi,
993. Beş boldu anın alganı.

994. Kızıl bantik takkandar
995. Kıyın eken baykasam.
996. Suroo berse mugalim,
997. Dayar turat ar kaçan.

998. Maga dağı satıp ber,
999. Mıktı bolo kalaym.
1000. Kubandırıp silerdi,
1001. Künügö “beş” alaym. (Kıdırov, 1975: 49)

1002. **MEKTEBİM**

1003. Tazalıktı bettedim,
1004. Tentektikten çettedim.
1005. Talaptantıp degdetken,
1006. Tatnakay mektebim.
1007. Seni caylay estedim,

1008. Sen esimden ketpedin.

1009. Samap keldim aldıña,

1010. Salamatpı mektebim.

1011. Uruksat et kireyin,

1012. Okup sırnı bileyin.

1013. Alabarman baldarga,

1014. Ülgü bolup cüröyün.

1015. Taalimiñe kanayın,

1016. Talbay bilim alayın.

1017. Uluu uluu işterge,

1018. Uulun bolup barayın. (Kıdırov, 1975: 11)

1019. **CALGIZ ALMA**

1020. Calgız alma başında,

1021. Kalgan eken kızarıp.

1022. Öz közümö işenbey,

1023. Moynum ketti uzarıp.

1024. Silkip koysom top etti,

1025. Çoñdugu çoñ muştumday.

1026. Kaap tiybesem bardığı,

1027. Bolmok eken uşunday. (Kıdırov, 1981: 32)

1028. **KATUU ÇIGAT**

1029. Eger Saly üç alsa

1030. Ütüröyö berüüçü.

1031. Tört alganda kınıldap,

1032. Köñüldürök kelüüçü.

1033. Bütün bolsa entelep,

1034. Başkaça eşik kağışı.

1035. Beş algan go sıyagı,
1036. Katuu ıgat dabışı. (Kıdırov, 1981: 43)

1037. **KIRGIZIMDIN MARTTIGIN**

1038. Kırgızga coolor salgan dalay bülük,
1039. Camırap uuga tüşkön tömön tülük.
1040. Baylanıp caşın tögüp suluu kızdar,
1041. Kişenep kolgo ketken neçen külük.

1042. Ceñilip babam öksüp abalaptır,
1043. Kezinde eç bir ayla tabalbaptır.
1044. Antse da düşman, beypil Kırgızımdın,
1045. Marttıgın takır tartıp alalbaptır. (Kıdırov, 1969: 6)

4.3. Türkiye Türkçesine Aktarma

1. MAKİNİST ABLAM
2. Makinist ablam,
3. Madalyaları çokmuş.
4. Adın ağızdan düşmeden,
5. Halk övüncüne yaraşır.

6. Oş Alma- Ata hepsine,
7. Engin Moskova şehrine.
8. Çekip dağ gibi hediyeleri,
9. Varırmış daima.

10. Engellere çarpmadan,
11. Süzölüp dağı kuş gibi.
12. Sefer çekip yürümeı,
13. Seviyordur öyle.

14. Güzel yoldan yanılmadan,

15. Kötülüğe uğramadan.
16. Hayat arkadaşı gibi kendi işi,
17. Görürmüş canı gibi.
18. Maksadım şudur ilerideki,
19. Olup halkın değerlisi.
20. Yönetsem lokomotifini,
21. Büyüdüğümde ben de.
22. EV
23. Akıllı abim bir ev kurdu yeniden,
24. Bir bakmadan geçmez adam yanından.
25. Görünüşü güzel büyük dört oda,
26. Ben de bakayım gidip geldiğim zaman.
27. Üstü çatı, kiremit ile kaplanan,
28. Balkonunda çocuk şarkısı yankılanan.
29. Yanındaki göğe yükselen ağaçlar,
30. Mavi göl renkli pencereye güzellik veriyor.
31. Gönlümden yanıp çıktı bir dilek,
32. Düşündüğümde küt küt atar genç yüreğim.
33. Dileğim bu: Gönlünde sağlam sakla,
34. Kolhozumda çoğalsa böyle ev.
35. GÜZEL MESLEKMİŞ
36. Asker kaputu giyip kapkara,
37. Neşeli gülerek sevine.
38. Usta olup kolhoza,

39. Geldi tornacı-geç delikanlı.
40. Güçlü bedenli dar gözlü,
41. Ürker gibi söyleyip söz.
42. Tık tık vurur çekicini,
43. Soluk almadan çalışıp tez.
44. Özel gelen kişiye,
45. Bir gülümser de.
46. İstedğini ihtiyat ile,
47. Yapacağım hemen
48. Olmaz işe duraklamadan,
49. Ustaca bakıp boş durmaz.
50. Yaparmış kulpunu,
51. Fabrikadan çıkmış gibi.
52. Türlü işe yetmedi,
53. Kovanını da yamadı.
54. Saygı gösterirdi genç yaşlı,
55. Bu muydu beklediği.
56. Yüreğimi hoplatıp
57. Hoşuma gitti bu meslek.
58. Öğrenyim şimdiden,
59. Büyüyünce yetişip.
60. MEKTEP
61. Muhteşem ak mektep,
62. Göz önümde duruyorsun.
63. Çocukluk zamanında hatırlayayım,
64. Sabah akşam seni düşünüp.

65. Şimdi bildim mektebim,
66. Çok zaman geçtiğini.
67. Bilim alıp ileri atılıp,
68. Senden uçup gittim.
69. Değişmişsin yenilenip,
70. İliç'in mumu yakılıp.
71. Tekrar tekrar baktım takılıp,
72. Özleyene benzeyip.
73. Yürekten gitmez hayali,
74. Sen çocukların annesi.
75. Yüksekliğe çıkararak,
76. Sensin bilim gemisi.
77. Türlü hüner öğrenen,
78. Becerilerin eşiği.
79. İleriye atıldırarak uçuran,
80. Terbiyenin beşiği.
81. BEKLİYOR
82. Sürekli bakıyorum gözümde bu yıl başkasın,
83. İşte bugün tam yedi yaşındasın.
84. Sevimli olup kâğıt kalem eline alıp,
85. Sen açacaksın altın bilim kapısını.
86. Çoktan beklediğin günün geldi bebeğim,
87. Hadi çabuk ol okuluna git.
88. Güzel dilekli sözlerine mutlu olup,
89. Sevinirim alnından öperim.

90. Değişip yaramaz inatçı huyun
91. Heyecanlanırsın gülersin sevinirsin.
92. Taalaybek'im bekliyor mektebini,
93. Talihlisin hür senin yüreğin.

94. KÜÇÜĞÜM(ENİĞİM)
95. Eniğim var dik kulaklı
96. Düzgün dur desem düzgün durur
97. Selam verip elimi uzatsam
98. İki kolunu aynı anda uzatır.

99. Hızlı koşup nefes nefese kalıp
100. Fırlattığımı alıp getirir
101. Dans et desem o kalkıp
102. Dans etmeye başlar naz yapıp

103. Yağmur yağsa şakırdayıp
104. Hiç üşümez titreyip
105. Tıkırtı çıksa kulübesinden
106. Havlayarak çıkar hırlayıp

107. Adını Uçar koydum
108. Kendimce bir düşüncem (var)
109. Koyun çobanlarına vereceğim,
110. Güder koyunları.

111. FİDANIM
112. Yazla birlikte hazırlanarak,
113. Güzellik kılıp bahçeme,
114. Çok fidan dikmişim,
115. Evimin yanına.

116. Her gün göz gezdirerek,
117. Gübre saçıp dibine,
118. Baba gibi şefkat gösterip,
119. Ben baktım sevinerek.
120. Yıl geçti aradan,
121. Bahar geldi arzulanan,
122. Genç bahçem gülüyor gibi,
123. Güler yüzlü baktım ki.
124. Geniş ark kazdım,
125. Düzeltip saplarını,
126. Bu yıl da dikeceğim,
127. Birçok yemiş ağacını.
128. KUZU İLE OĞLAK
129. Kuzu ile oğlak
130. Arkadaştı yakın arkadaş.
131. Tamamlarlardı dersi
132. Birbirlerinden sorup.
133. Söylese oğlak,
134. Yaklaştırıp kulak.
135. Dikkat kesilirdi kuzu,
136. Kâkülünü okşayarak.
137. Sırtıp ağzı,
138. Şarkı söylese kuzu.
139. Hürmet gösterirdi,
140. Oğlak arkadaşı
141. Birlikte içip çayı,
142. Bir gezip daima.

143. Oynarlardı paytak,
144. Her bir gün.

145. Tesadüf olup,
146. Kuzucuk hastalanıp.
147. Acı acı ağladı yalnız başına,
148. İçi canı sıkılarak.

149. Hastalığı şiddetlenip,
150. Gözleri arayıp oğlağı.
151. Yattığında da aynı,
152. Gördüğü yok oğlak.

153. Utanmaz oğlak,
154. Öyle yapar.
155. Arkadaşlığın değerini,
156. Bilmeyen bir yaramaz.

157. BİÇERDÖVER
158. Bu yıl bizim köye,
159. Geldi yeni biçerdöver.
160. Atı hakkında duysak da,
161. Bilmeyiz bunu.

162. “Komünlerden” küçüğünü,
163. Yönetirmiş Uçkuçbay
164. Değer vermemişim gücüne,
165. Çalışacakmış çok güzel.

166. Traktörsüz kol uzatarak,
167. Doğruca yöneldi geniş düz yere.
168. Ülkeyi mutlulukla doldurup,
169. Etrafi güldürdü.

170. Caka satarak sürüp yavaşça,
171. Biçti buğdayını.
172. Güzel miydi, vah, vah, vah.
173. Yeni gelen biçerdöver.

174. Durmadan koşturup,
175. Dolduracağım diye ambarı.
176. Dolaştı sevindirip,
177. Güçlkle bekleyen arpayı.

178. Biçti yer bırakmadan,
179. Öğlen zamanında o, hepsini.
180. Kuvvetliymiş, oy, oy, oy,
181. Kendi çalıştı biçerdöver.

182. KARAGUL
183. Çağıldayan Karagul,
184. Söz dinleyen çocuk bu.
185. Gelir elini sallasan,
186. Söyler soru sorsan.
187. İnat etmez hiçbir zaman,
188. Koşup gider yumuşasan.

189. Sevimli tombul Karagul,
190. En edepli çocuk bu.
191. Büyüklerine hürmet eder,
192. Dövüştürtüp yalan söylemez.
193. Sözünden asla geri dönmez,
194. Sınıf içinde toz kaldırmaz.

195. Şu bizim Karagul,
196. Çok iyi okuyan çocuk bu.

197. Evi bizimle eşikteş(komşu),
198. Gözetlerim sabah akşam
199. Derslerinden kalmaz hiç,
200. Notları var hepsi beş.

201. EY EY KELEBEK
202. Ey ey kelebek,
203. Uzaklaşma yükselip!
204. Seni kovalayıp oynamak için,
205. Henüz boyum uzamadı.

206. Bizim bizim bahçemize,
207. Benzer özü kızıl toprağa.
208. Etrafında has çiçekler var,
209. Konsan olur oraya.

210. Görersen bahçe tarafını,
211. Merak edersin içini.
212. Topum ile vurmuyacağım,
213. Dinleniver birazcık.

214. Ey ey kelebek
215. Ne ararsın yükselerek.
216. Bebeğim var küçük,
217. Dost oluruz her ikimiz.

218. ÇİFTÇİ ADAM SEVİNİR
219. Alacakaranlık girip göz bağlanan vakitte,
220. Süsü güzel yeni yapılan damında.
221. Alakadar olup radyo sesine,
222. Ben oturdum abimin yanında.

223. Bir vakit yağmur yağdı şakırdayıp,
224. Parlayan suyu pencereye sıçrayıp.
225. Çiftçi amcam irkilir gibi biraz bakıp,
226. Sevinmiş gibi güldü mutlu olup.
227. Güldüğünde bir derin sır var sanki,
228. Alnından ter döküldü damlayıp.
229. Ey amca neye sevindiğini açıkla desem,
230. Yağmur benim sevincim deyip kahkaha attı.
231. O zaman abimin gülmesinin yeri var,
232. Hata dese zamanımdakiler yanılır.
233. Su gitmeyen, Tasma'nın belindeki yerden
234. Akbuğdaydan çok verimli hasat alınır.
235. TAVŞAN YAVRUSU
236. Tavşanın oğlu tavşan yavrusu,
237. En iyisi desek,
238. Yanılmayız ama,
239. Eğer gelirse bir şeyi çalıp gider.
240. Bir gün annesi ile,
241. Karacaya geldi sabahleyin.
242. Canı sıkılan yavru karaca,
243. Tavşan yavrusunu karşıladı sevinç ile.
244. Yemeği de aklına getirmeden,
245. Top oynadılar akşama kadar.
246. Anneleri de sezmedi,
247. Girerek ilginç bir konuşmaya.
248. Yorulduklarında geldiler,
249. Yemeği ikisi de yedi.

250. Öğle namazı vaktinde yavru tavşanlar,
251. Vedalaşıp gittiler.

252. İşte ilginç eğlence,
253. Yavru karacaya oldu kargaşa.
254. Benekli topunu bulamadı
255. Kim alacak tavşan yavrusu almasa?

256. KIRLANGIÇ
257. Gökyüzü ile yerin arasını,
258. Çarpaz şekilde uçasın.
259. Çırpıp geceye kadar yorulmayan,
260. Nasıl hızlı uçuyor kanadın.

261. Kolhozumun sokağını,
262. Dalgalanarak geçesin,
263. Karşıdan vız diye geçip,
264. Yanar gibi uçup gidesin.

265. Kırlangıç dur dur,
266. Genç dostuna dikkat ver.
267. Tıkırdatıp koşturup,
268. Terletmen olmaz.

269. Candan dostluktu sapasağlam,
270. İyi sakladığını bilmeden.
271. Bilip bilmeden taş ile
272. Vurdum cahilce ben kuvvetli.

273. BİZİM YAŞADIĞIMIZ BU ZAMAN
274. Rahatlıkta halkı mutlu yaşatan,
275. Talihin şarkılarını söyleyen.

276. Her tarafı çiçekli yer,
277. Bizim yaşadığımız bu zaman.
278. Silah yığıp bol miktarda,
279. Gelen düşmanı öldüren.
280. Kızları cengaver, oğlu aslan,
281. Bizim yaşadığımız bu zaman.
282. Hakiki dostluğu biriktiren,
283. Rahatlık işini sağlamlaştıran.
284. Rızkı göl gibi taşan,
285. Bizim yaşadığımız bu zaman.
286. Her gün mutlaka ağarsa tan,
287. Sevinçle dolar etrafım.
288. Eğlence zevki çok tükenmez,
289. Bizim yaşadığımız bu zaman.
290. Ay gibi nuru yayılan,
291. Bağında mutluluk şakıyan.
292. Evi ilimin bilimin,
293. Bizim yaşadığımız bu zaman.
294. Şöhreti her yere yayılan,
295. Alem onu severek bakan.
296. Gerçek talihin yuvası,
297. Bizim yaşadığımız nur zaman.
298. BABASINA SORDU
299. Kızarıp gün battığında,
300. Gece perdesini çektiğinde.
301. İlginç sözler sıralandı,
302. İki katlı ak damda.

303. Taalaybek'ini sallayıp
304. Başköşede oturdu Zina anne.
305. Babası oğlunu meraklandırıp,
306. Anlatıyordu hikâye.
307. “Kim dersen Puşkin canım yavrum,
308. Şair idi o adam.
309. Emeğini değerlendirip bu günde,
310. Yüceltti bizim nurlu zamanımız.”
311. Birdenbire parlaması gibi mumun,
312. Salıy'ın gözü parıldayıp,
313. Söz söyleyecek gibi kıpırdadı
314. Sorusu dahi var sanki:
315. “Kuştan hızlı düşüncesi,
316. Çocukluk nasıl, baksana.”
317. “Acele etmeden ağır ağır açıkla”,-dedi,
318. Hissederek babası.
319. “Göreceğim deyip bu yıl yazın,
320. Gittiğimde köye.
321. Bir söz işitmişim dururken,
322. Büyük babamın yanında.
323. —Yağmur yağıp yeniden,
324. Çaksa şimşek.
325. Büyük babam tutup yakasını,
326. “O Allah'a yalvarıp” yakaran.
327. Öğrenmek isteyip sordum,
328. “Kim dede, o Allah'ın?”.
329. “Ses çıkarma, yaramaz”, deyip vurdu,

330. Kaşlarını çatıp üzüldüm.
331. Son derece şaşırttı beni,
332. Büyük babamın tabiatı.
333. Söylesene babacığım,
334. Allah dediğin kim kendisi?
335. “Kendisi gökte mi yaşar?
336. Öküz gibi mi kulağı?
337. Allah’a yalvarıp durmazsa,
338. Büyük babamı döver mi?”.
339. Dili nasıl çocuğun,
340. Söylediği sözüne bak.
341. Heyecanlandırıp yüreğini,
342. Düşüncesini dağıttı babasının.
343. Yanağından öptü döndürüp,
344. İyice kucaklayıp genç anne.
345. Durmadan babası,
346. Söze başladı hemen.
347. “Allah denen olmayan bir şey,
348. Sıkıp halkı ezmeye,
349. Kendi aklından uydurup,
350. *Dolandırıcılar bulmuş bir zamanda.
351. Yalan söyleyip her taraftan,
352. Mollalar onu yaydılar.
353. İnandırıp halkı yalan söyleyip,
354. Avuçlarının içine aldılar.
355. Duyduğunda bu sözleri,
356. Salıy’ın yüzü değişti.

357. Belalar getiren mollaya

358. Sinirlenmiŕe benzedi.

359. BANA TATİL DEĞİL

360. —Yarın bize tatil,

361. Güzel oyun oynayacaklar.

362. Balık tutup, aç salıp,

363. Geniŕ nehri boyluyoruz—

364. Deyip neŕeli ŕarkı söyleyip,

365. Asan, Üsen takılıp,

366. Derin bölüme yanaŕıp,

367. Çıktılar ikisi bir basıp.

368. Sessiz duran Tokun'un

369. Boncuk gibi yaŕı parladı.

370. —Ne oldu?—deyip büyük babası,

371. Korkmuŕ gibi titredi.

372. —Asan'a yarın dinlenmedir.

373. Onlar güzel oynayacak,.

374. Balık tutup, aç salıp

375. Büyük nehri boylayacak.

376. —Bana olmayacak dinlenme,

377. Ben öğrenci değilim.

378. Kahkaha attı büyük babası:

379. —Ağlama yaramaz ağlama,

380. Sen ŕimdi düŕünmelisin.

381. ANA YURDUM

382. Çocuklara fikir verip,

383. Yetiştirip el verip.
384. Dikkatle büyüttün.
385. Her şeyden çok ihtimam gösterip.

386. Ey ana yurdum,
387. Yokmuş sana denk.
388. Her vakit baş tacı edip,
389. Seviyorum seni ben.

390. Yatan çöl kumları gibi sararıp,
391. Yeniledi su alıp.
392. Barış diye seslenip.
393. Durursun nurlanıp.

394. Ey ana yurdum,
395. Ülken genişmiş.
396. Her şeyden şairler,
397. Methetmesi uygunmuş.

398. Senin şanını yüceltip,
399. Büyüyüver güçlenip.
400. Namını şarkı edinip,
401. Söyleriz sevinip.

402. Ey, yurdum—anacığım,
403. Yokmuş sana denk.
404. Devamlı oynayıp bahçende,
405. Tatlı bakıp gülerim ben

406. AKILLI MAKİNALAR
407. Türlerine sayı yetmez,
408. Kıızıl, sarı, kara, gök.
409. Çok usta akıllı,

410. Makineler bizde çok.
411. Biri sürer tarlayı,
412. Biri biçer ekini.
413. Biri tatlı çıkarır,
414. Biri çiçeği sular.
415. Biri tepeyi düzeltir,
416. Biri göğü gözetler.
417. Biri kazar kömürü,
418. Biri keser demiri.
419. Biri hiç durmadan halkı taşıyıp,
420. Yürür uzak yollara basıp.
421. Makinelere sayı yetmez.
422. Bizde her türü var.
423. Küçük yaşından arkadaş olup,
424. Dilini iyi öğrenip al

425. DOLAŞIP ÖZGÜR UÇUVER

426. Kanadında mektubu var,
427. Rahatlık denen adı var.
428. Huzur gününün özgür kuşu
429. Bütün dünyada meşhur.
430. Ak güvercin,
431. Ak güvercin,
432. Dolaşip özgürce uçuver.
433. İstemez kızıl katliamı,
434. Saygı duyar sana bizim halk.

435. Gören millet bayrak alıp
436. Sevinip baksımlar,
437. Rahatlık kaplasın yer yüzünü,
438. Yaşasın birlik güçlenip.
439. Ak güvercin,
440. Ak güvercin,

441. Havalanıp yükseğe kanadını ger.
442. Batıdaki çocuklara,
443. Bizden dostluk selamı ver.
444. KIRGIZİSTAN
445. Asırlardır Kırgız halkım kaygı taşıdı,
446. Can sırrını seven karlı dağlar duydu.
447. Canlanıp Ekim'in ışığından,
448. Savaşıp özgürlüğünü alıp çıktı,
449. Kırgızistan, Kırgızistan, Kırgızistan,
450. Doğudan yıldız olup yanıp çıktı.
451. Dağından kartal öterek karakuş uçtu,
452. Yıldızlar dağın başından gözünü kıstı.
453. Kanadı dağ başı dursun aya ulaşım,
454. Oğulları kartala binip göğe süzöldü.
455. Kırgızistan, Kırgızistan, Kırgızistan,
456. Yerinden rızık çıkıp mutluluğu çekip aldı
457. Yerleri halk eliyle rengârenk olan,
458. Halkları tüm emeğe yeltendiler.
459. Göğsüne çiftter altın madalya takım,
460. Gün olup gülüyordu gün doğudan.
461. Kırgızistan, Kırgızistan, Kırgızistan,
462. Sen bugün sadece gül değil Yıldızistansın.
463. TAVUĞUN RİCASI
464. Ey Nurakmat, Nurakmat,
465. Ak ekmeğine teşekkür.
466. Kendin iyi çocuksun,
467. Aklına ne zaman alacaksın?

468. Potinim yok ayağında,
469. Pek üşüyeceğim kışında.
470. Dost olsan ilgilensen,
471. Bir potin dikip versen.

472. LENİN
473. Güneşi olup alemin,
474. Çiçeklerini açtırdı zamanım.
475. Yüreğinde yer alan
476. Çok emekçi adamın,
477. Aldı halkım,
478. Akıl madenini,
479. Atam benim-Lenin.

480. Sonsuz sevgi güç ile,
481. Halkı için çalışan.
482. Ağır uykuda yatsa bile,
483. Bir yürür bizimle.
484. adam kim?
485. Bayrağı halkın
486. Atam benim—Lenin

487. ÖMÜŞ'ÜN OYUNCAKLARI
488. Annesi eve girdiği andan başlayarak,
489. Bakınıp Ömüştür gözleri yaş dolarak,
490. Mızırdanarak peşine düşerek koştu
491. Dışarıya oyuncaklarının çoğunu bırakıp.

492. Gittikten sonra sakince anlattı Ayı:
493. —Ömüştür bize çektiği canımıza yetti.
494. Tartışalım, tertibini belirleyip,
495. Özellikle yaparak toplantıyı.

496. “Sayın Ayının, sözü bulunmaz fikir”,
497. Hepsi birden onu buldu makul,
498. Gördüğü her yere fırlatır,
499. Babasının sözünü hiç dinlemedi.
500. Sakınmadan sözü ortaya attılar.
501. İlk sözü Arslan aldı.
502. ÖmüŖ’ün top gibi vurduğunu anlatıp,
503. Kırılan belini sıvazlıyordu.
504. —Bilse ben de onun asıl malıyım,
505. Küçümseyerek benekli tavuğa gülünç yaptı.
506. Kuyruğum yok, çok bıktım—deyip,
507. Hıçkırıp ağlamaya başladı zavallı Tilki
508. —İneğin dört bacağı dört yerde duruyor.
509. Sızlasa acısı kemiğime batıyor.
510. Torlayıp toparlamadan onu,
511. Üstünden bir daha takla atıyor.—
512. Diyerek söyledi korkak tavşan kalkarak,
513. Kurda doğru bakışını döndürüp.
514. Ayrılarak uzun dik kulağından,
515. Büyük gözlü Tavşancığım üzülüp .
516. Sözünü devam ettirip ince sesini düzeltip:
517. —Düşünsem, ağrıyıp kafam karışır.
518. Bizim bindiğimiz araba bugün,
519. Parçalanıp kırılarak yerlerde yatıyor.
520. Söz dinlemeyip ÖmüŖ çileden çıktı,
521. Değer vermeden bizim keyfimizi bozdu.
522. Yeni getirilen büyük kahverengi atın,

523. Ayaklarını döndürüp kırıp devirdi.
524. —Bırak o halde öyle yapsak-ya—dedi Fil,-
525. Hepimiz bir olalım, birlikte olalım.
526. Tekrar edip kötü davranışlarını Ömüþ,
527. Gönüle eğer getirse kötülük.
528. Görünmeden yarın hiçbir kiþiye asla,
529. Toplanıp kaçıp gidelim o zaman.
530. Öyle yapmasak kırılmayan kol bacak kalmaz,
531. Bilin bundan başka çare yok.
532. Kaplan da bunu makul buldu.
533. Hazırlandılar kaçacak yolu.
534. Güzelce Ömüþ dostlarını korumasa
535. Kalacak ya bir gün boş açıp elini.
536. GÜZEL MAYIS
537. Kızıl kızıl gül alıp,
538. Kız gibi sevimliye dönüp.
539. Güler yüzle zevklenip
540. Yeşil giyip sevinip
541. Güzelliği zengin,
542. Göze muhteşem görünen,
543. Geldi işte,
544. Güzel mayıs.
545. Altın gibi yüzü nurlanıp,
546. Barış bayrağını ele alıp.
547. Tazeleyip uğur getiren yeryüzüne,
548. Güzel bülbül şakıyıp.
549. Cevher gibi,
550. Parlayarak,
551. Geldi işte,

552. Güzel Mayıs.
553. Çok düşünüp çok çizmiş gibi,
554. Yere çok kilim sermiş gibi
555. Bin renge dönüşen rengini,
556. Tasvir etmeye yetmez güç.
557. Süzülüp ay,
558. Sürünüp ağır ağır,
559. Gecelerin ah!
560. Güzel Mayıs.

561. Geldi deyip Mayıs kutluyor,
562. Bayram deyip halkım coşuyor.
563. Yükseltip huzur dostluğu,
564. Onuruna teşekkür edilir.
565. Bayramın ah,
566. Özgürlüğün ah,
567. Seviyorum seni
568. Güzel Mayıs.

569. NURKALİY
570. Nurkalıy şimdi üç yaşında,
571. Huyu var bir başka.
572. Gönlümün dikkat çekme,
573. İsteğine aldırıyor.
574. Koşup gidip aceleyle hadi,
575. Başını saklayıp tahtaya.
576. Guguk-guguk Külüypa!
577. Becerikli isen bul hadi...
578. Görmemiş olup Külüypa,
579. Aramış olsa da sahteydi,

580. —Bulamadın— deyip kahkaha atıp,

581. Kalkıp gelir hemen.

582. Güzel çocuk Nurkalıy

583. Temiz diyeceğiz her daim.

584. Buz gibi suya ellini yüzünü sokup,

585. Yıkar her zaman.

586. Hiçbir şeye baş eğmeden şımarıp,

587. Annesinin peşine düşüp ağlamaz.

588. Kuşu yakala deyip,

589. Babasını zorlamayacak.

590. BENZİYORMUŞ

591. Hiçbir şeyi düşünmeden,

592. Namaz kılariken molla,

593. Dökerek gözünün yaşını,

594. Apendi durakaldı yolda.

595. Acele edip bitirip molla,

596. Bakarak sahte öksürüp zorla.

597. —Niye ağlıyorsun?-deyip sordu.

598. Yolda duran Apendiye.

599. —Kurdun yediği keçimin,

600. Sakalına sakalın,

601. Ne çok benzeşirmiş,

602. Onun için molla abi,

603. Düşünerek ağlıyorum.

604. YAŞLILIK

605. O, yaşlılık gelecek olsan sen bana,

606. Kılıcını alıp gel.
607. İlacın varsa zorlamadan rahat uyutacak,
608. Cebine koyup gel.
609. Yürüyesim gelmez otobüste tutunup,
610. Genç akli yok çocuğa.
611. Homurdayan diyen beddua duyup,
612. Düşmek istemem kedere.
613. Yaşlansam da bahar mutlu olup yüreğimde,
614. Gönlümde gül renkten renge girse.
615. Onu fark etmeden canım gibi gördüğüm yaşlı karım
616. İhtiyar, ayrı yat deyip dursa.
617. O, yaşlılık öyle günü görmeyeyim,
618. Göz yumayım(öleyim) o varken.
619. Güz karakterli, patlak bakışlı yaşlı karım,
620. Ağlayıp kalsın arkamda.
621. MİSAFİR
622. Zenginin toyuna Apendi,
623. Geldi güzel giyinip.
624. Zenginin kendisi baş olup,
625. Karşıladi eğilip.
626. Saygıyla verdiği yemeğini,
627. Ağzına almadı Apendi.
628. Kaftanının yanını dürttü,
629. —Yesene misafir, “etini”.
630. Oturanlar doğruldu,
631. —Bu yaptığın ne?
632. Ye deyip ikram edip aş verse,
633. Kaftanına sunup durman?

634. —Geçen günü ben buraya,
635. Bunu giymeden geldiğimde,
636. Et değil çayı bile düzgün vermeyip
637. Yaramadı verilene.

638. Bugün olsa hürmet etti,
639. Bütün yemeği topladı.
640. Yiyiver, kaftanım yiyiver kuşak,
641. Zenginlin hatırlı misafiri.

642. VATANA
643. Vatan, bilim beşiğinde salladın,
644. Dikkat edip öne kulaç attırdın.
645. Talih saçan terbiyenden güç alıp,
646. Bugün işte hüner öğrenip er yetiştim.

647. Kaya devirip, dağı bozacak zamanım,
648. Taşı kes dersen taşı yarar keseceğim.
649. Ata vatan her bir söylediğim sözümü
650. Hayattaki büyük görev gibi hissediyorum.

651. İş olsa ver, can elinden gelmeyen,
652. Bitireyim sadece, o boncuk boncuk ter ile,
653. Emek vermeden yaşayamam neyim eksik,
654. Benim gücüm, benim günüm halk ile.

655. KUBANIN HOŞUNA NE GİTTİ?
656. Kitap alıp, sıraya,
657. İlk defa oturdu.
658. Kuban geldi kucağı,
659. Sevinçle doldurup.

660. Karşılıyıp kapıdan,
661. Ortaya aldık hepimiz.
662. Aklımıza geldi, okula
663. Yeni gittiğimiz zaman.
664. —Güzel miymiş okumak?
665. Anlat hadi dinleyelim biz.
666. —Derslerin hepsinden
667. Hoşuma gitti teneffüs.
668. Katıla katıla biz gülsek,
669. Gücenip azıcık düşünerek:
670. —Hepsinden hoşuma gideni,
671. Ders—dedi, tekrar düzelterek.
672. NE KADAR MUTLU GÜZ GÜNÜ
673. İlkbaharda, yazda yapılan emek işte göründü,
674. Güzün elinden rızık fazlaca döküldü.
675. Harmanında tepe gibi olup hasadı,
676. Zengin kolhozum berekete gömüldü.
677. Küçük çocuk gibi güzelliği
678. Nasıl tatlı güz günü.
679. Geldiği yerden duyarım,
680. Şanlı bir şarkı, neşeli gülüşü.
681. Yumuşatarak halkın yüreğini şad kılıp,
682. Bolluğa elini uzatıp cömertlik.
683. Kapıyı açıp yeni gelen hazine ile,
684. Kolhozumu kucakladı kahkaha.
685. Emek kaynayıp bu zamanda,

686. Şimdi görsen bir başka.
687. Ekinle ağzına kadar dolmuş,
688. Eski yeni bütün ambarlar.
689. Emek verdi hesapsız genç yaşlı,
690. Titizce hesaplayıp söylemediğinde parayı.
691. Altın gibi değerlidir her çeşit yemiş, başak,
692. Her biri yazın çalışıp kazanılanı.
693. Mutlulukmuş altın güz,
694. Bir danesi olmuş yüz.
695. Nereye sığar hasadı,
696. Biçildiğinde geniş düz.
697. Baktığında gözün doycak hasada,
698. Gülüşü bol güz sevinci şu işte.
699. Kim sevinmeden, kim şarkı söylemeden durabilir?
700. Güz zenginliği kaynayıp geldiği zamanda.
701. Ne kadar güzel bu vakit
702. Yaymak zor güzelleştirip.
703. Tarladan ak buğday,
704. Makineler birbirinin ardından gider.
705. ÇOCUKLAR SÖYLER
706. Genç ömrü şad kılıp,
707. Yürekte iz bırakıp.
708. İşte geldi eylül,
709. Davul, zurna çalıp.
710. Benzer giysiler giyinen
711. Hareketlenerek koşan.
712. Çocuklar konuşur içten,

713. Okuyacağız diye, sevinen.
714. Sokağın içini dolduran şan,
715. Gönül ferahlar baksan.
716. Sonsuz dalgaları yüreğim,
717. Pioner zamanını, düşünsem.

718. BAKAŞ HAKKINDA BEYAN

719. Bıraksa Bakaş çok hatıra,
720. Nasıl şarkı söylemeden durayım,
721. Ama o kötü çocuk değil,
722. İlginçliği var oldukça çok.
723. Şaşılacak bir karakteri var,
724. İstemeyerekten gülersin.
725. Olsa da onun günahı,
726. Aklında tutarsın.

727. Bir durup bakarsan,
728. İnanılmaz utangaç.
729. Bir durup baksan,
730. İnanılmaz uslu.

731. Bir durup bakarsan,
732. Âlemde yok öyle unutkan.
733. Bir durup bakarsan
734. Âlemde yok öyle kavgacı.

735. Benim Bakaş'ım böyledir,
736. Kavga etse düzeltirim moralini.
737. Bildiğimden beyan edip,
738. Göstereceğim onun hatasını

739. ATA SÖZÜ
740. Eve girip asıp koyup kalpağını,
741. Dayayıp eve elindeki bastonu.
742. Omor gelip oturdu mavi divana,
743. Gülerek bakıp beşikteki nazlısına.
744. Koşarak geldi üç yaşındaki Zamirbek,
745. Karmakarışık babasına söyleyip söz.
746. Şimdi yeni görmüş gibi sordu,
747. —Bacağına ne olmuş baba?— deyip.
748. Göğe aya ulaştırıp düşünceni
749. Babası gülerek Zamirbek'e baktı.
750. Şimdi de yenilik gibi sezildi,
751. Babasının ok değen kaşının üstü.
752. “Bizim halkı öldüreceğim.” diye çok düşman,
753. Ecel ile gözetleyip gelen her taraftan.
754. Katıldım ben de o savaşa,
755. Benim elimden çok düşman kan kustu.
756. Yerine getirip halk güvenini, ümidini,
757. Savaşık yenmek için gece gündüz.
758. İşte o zaman sağ bacağımı vermişim,
759. Vatan için, barış için, halk için!

760. ABİSİNE KARDEŞİ
761. —Elma verse sana birisi,
762. O zaman sen ne derdin?
763. —Avuç açarak ver diye,
764. Sadece alıp yerdim.

765. Kahkaha ile gülüp abisi,
766. —Bu davranıştan vazgeç.
767. Eğer verse bir şey,
768. Teşekkürler diyerek söyle.

769. Başını eğip yere bakıp,
770. Kardeşi kaldı utanıp.
771. Kızıl, güzel buğday gibi
772. Bembeyaz yüzü kızarıp.

773. BABAM BENDEN KÜÇÜKMÜŞ
774. Bolotbek böyle dedi –abiciğim, güven.
775. Bilmezliğim de bu.
776. Elli altıncı yılı ben,
777. Doğmuşum kışın.

778. Doğmuş babacığım,
779. On birinci yılda.
780. Benden daha çok küçükmüş,
781. Düşünsem gerçekten

782. BU DA NESİ
783. Kadıbay'ın bükmüş,
784. Kulağından kabarık.
785. Bembeyaz bir şey göründü.
786. Ana yüreği parçalandı.
787. Pamukmuş kabarık duran,
788. Düşünüp anne “Bu nereden?”
789. Sordu:—Söyle yaramazım,
790. Ne oldu kulağının bir yanına?

791. Sizin söylediğiniz akıl, nasihat,
792. Sağ taraftan girip sol taraftan,
793. Çıkıp gidecekmış diye,
794. Tıkayıp koydum sıkıca.
795. BUGÜN BAYRAM
796. Bugün bayram sevinçte her taraf,
797. Sokakta neşeyle gülen halk gidiyor.
798. Ellerinde göğü yırtarak dalgalanıp,
799. Ateş gibi kızıl Lenin bayrağı nurlanıyor,
800. Nurlanıyor,
801. Dalgalandırıp sallayarak,
802. Dostluk şarkısı, rahatlık şarkısı söylenir.
803. Bugün bayram vatanım halkım sevinir,
804. Her yerde eğlence-cümbüş kutlama.
805. Geçen zaferleri aksettirip,
806. Müzikler doksan nakaratlı melodiler çalar.
807. Melodiler çalar.
808. Kuvvetlendirip halk alkışlar.
809. Hayal meyal yüreklerde saklanır.
810. Bugün bayram ben de dalgalanayım, sevineyim.
811. Sevincim var kucağıma sığmayan.
812. Düşüncem-duygum bilim ile kaynayıp,
813. İçten bir sevgi yüreğimi kaplayan,
814. Kaplayan.
815. Âlem sevip korumuş,
816. Rahatlık seven zamanımla övünürüm.

817. İYİ OĞLAĞIM
818. Yer tepip kuzuya benzeyip,
819. Darılmayacağım yemeğe.
820. Babamdan önce öne atılıp,
821. Elimi uzatmam tabağa.
822. Böyle iyi oğlağım,
823. Oğlaklar ile yakın dostum.
824. Irmak görsem çıkartmadan çarığımı,
825. Geçiveren yaramazım.
826. PİONERLER MARŞI
827. Biz pioner, genç nesil,
828. Yer yankılandırıp ün salan.
829. Geleceğe kanat çırpıp,
830. Komsomoldan örnek alan.
831. Nakarat:
832. Heyecanlandırın
833. Güç ile
834. Dolup-taşıp
835. Sevinci
836. Şarkı söyleriz
837. Şanlı yürüyüp.
838. Kayasına göz yetmeyen,
839. Ala-Too gibi bahtımız.
840. Vatan için bakılan,
841. Emek sarf etme vaktindeyiz
842. Nakarat:
843. Övüp çok masal anlatan,
844. Sınavlardan geçeriz.

845. Sıcak-soğuğa aldırmayan,

846. Sağlam olup yetişeceğiz.

847. Nakarat:

848. Öğreniriz meslek seçip,

849. Gül emeği severiz.

850. Hünperliler yetişecek çok olup,

851. Âlemin sırrını biliriz.

852. Nakarat:

853. Zorlanmadan okuyup, daha-daha,

854. Dolar aklımız.

855. Çok yenilik bulacak, yeni

856. Geleceğin sahibi biziz.

857. Nakarat:

858. Heyecanlandırın

859. Güç ile

860. Dolup-taşıp

861. Sevinçi

862. Şarkı söyleriz

863. Şanlı yürüyüp.

864. HÜRMET SANA PARTİ

865. Altın kanat devrinde,

866. Bakıldık senin elinde.

867. Rahatlığa daldık.

868. Rızık saçan yolunda.

869. Minnet sana parti,

870. Akıl verip yürüten.

871. Her türlü hüneri öğretip,

872. Bizi peşinden ileri götüren,

873. Talih bizde ölçüsüz,
874. Kuvvetten düşmeden büyürüz.
875. Her taraftan hazırlık yapar.
876. Hürmet edip vatan anamız.

877. Hürmet sana parti,
878. Ulu güneşsin batmayan.
879. Cesaretlenip, yaşa!
880. Zaferlere başlayan.

881. Tam kendin gibi değerli,
882. Oğullardan olup ağırbaşlı.
883. Dursak deriz safında
884. Dalgalatarak tutup bayrağı

885. Saygı sana parti,
886. Ay bile bildi gücünü.
887. Yerine getirmeye hazırız.
888. Değişik değişik işini.

889. SALYANGOZ
890. Salyangoz, salyangoz
891. Evden niye çıkmazsın?
892. Gündüz-gece uyuyorsun,
893. Halk emeğe gitti deyip,
894. Kapı çalsak duymazsın.

895. Salyangoz, salyangoz,
896. Bu yaptığın yaramaz,
897. Böyle yapsan kederin yok olmaz,
898. Çalış yaşamak için ,
899. Kalk emeğe karış.

900. TALEBİM
901. Kendime çok talep koyup,
902. Yıldızı isteyip göğe bakıp.
903. Yürürüm şimdi alışıp,
904. Olacağım sözsüz kozmonot.

905. Çoban yıldızına konmak talebim,
906. Araştıracacağım her tarafı,
907. Sovyet halkının adına
908. Göğsüne yıldız takarım.

909. RAZIYIM HEPSİNE
910. Aç olayım,
911. Dışın kirini emeyim
912. Yalnızca patatese dayanıp,
913. Çayı mı, suyu mu rahat içeyim oturarak
914. Yırtık olsun razıyım benim sırtımda,
915. Surat asmadan gülse yârim yanımda,
916. Razıyım, razıyım hepsine,
917. Barış güneşi dokunsun şehrim.

918. ADIBAY MENEN KADIBAY
919. Kadıbay ile Adıbay
920. Komşu olarak yaşıyorlar.
921. Bir şekeri bölerek yerler.
922. Ama sık sık tartışırlar.

923. —Babanın başı Adıbay,
924. Madıbay, Çadıbay
925. Yok olası, küçük gözlü.

926. Diyerek söver Kadıbay.
927. Adıbay bakıp durur mu,
928. Kızarmaya başlar kulağı.
929. Ağzına ne gelirse,
930. Sürdürür kalır bu da.
931. Böylece ikisi “atışır”.
932. Ondan sonra “kavga eder”.
933. Birbirini kötüleyip,
934. Evlerine varırlar.
935. En kavgacı sen derler,
936. Yaklaşmayacağım ben derler.
937. Beş dakika sonra da,
938. Oynayalım, ey gel derler.
939. Kızlardan yapıp hakemi.
940. Bir gün ikisi yarıştı.
941. İlk geldi Adıbay,
942. Çok açıp ayağını adımladı.
943. Soluyarak yetişip Kadıbay,
944. —Övünüyor mu o?— der.
945. Kara şapkam olsaydı,
946. Göstermezdim onu burada, der.
947. Kadıbay’a hakemlik yapıp,
948. —Söylediklerimizi kabul et dediler.
949. Gerçek ise iddian,
950. Şapkanı giyin gel dediler
951. Öne doğru çekip kara şapkasını,
952. İkinci kere yarıştı.

953. Yetişilmeden geldi Adıbay,
954. Hafifçe atarak adımını.

955. Aksayarak Kadıbay,
956. —Övünme bana— der,
957. Ayağım taşa değmese,
958. Yetiştirtmezdim sana— der.

959. Böyledir bu iki dost,
960. Vuruşur ve barışır.
961. “Mühendisiz” biz dediler,
962. Birlikte kanal kazar.

963. Mühendis olur bu iki beden,
964. Kavga etmeden normal yürüseler,
965. Söz dinleyip her daim,
966. Anasını babasını sevse.

967. BAKAŞ ÇEKTI
968. Bakaş bulup yenilik,
969. Kapı açılıp kapanıp.
970. Kenarından cevizler,
971. Teker teker kırılıyordu.

972. Hoca girip geldiğinde,
973. Deme çocukların şakasını.
974. Başkaları yiyip gerçeğini,
975. Bakaş çekti azabını.

976. LENİN'İN YOLUNDA
977. Verdiği sözü yapıp bayrak,
978. Sonuna ulaştı binlerce işin.

979. İradesi sağlam daima kalıcı,

980. Oğulları biziz İliç'in

981. Aya da kanat gereceğiz,

982. Var kılıp yoğu el ile.

983. Canlanıp büyürüz,

984. Lenin'in gittiği yol ile.

985. KIZIL KURDELA

986. Kızıl kurdele takan kız,

987. Her gün hep beş alıyor.

988. Alippe'yi okutsa,

989. Şıkır şıkır okuyabiliyor.

990. Yine kızıl kurdeleli kız

991. Güzel yazıp harfleri.

992. Heveslendirip bizleri,

993. Beş oldu onun aldığı.

994. Kızıl kurdele takanlar,

995. Ustaymış anladım.

996. Soru sorsa öğretmen

997. Hazır durur her zaman.

998. Bana da satın al,

999. Ben de seçkin olayım,

1000. Sevindirip sizleri,

1001. Her gün beş alayım.

1002. MEKTEBİM

1003. Temizliğe yöneldim,

1004. Yaramazlıktan uzaklaştım.

1005. Talep edip arzu uyandıran,

1006. Güzel mektebim.

1007. Seni yazın düşündüm,

1008. Sen aklımdan gitmedin.

1009. Arzu edip geldim yanına,

1010. Selamette mi okulum.

1011. Ruhsat ver gireyim,

1012. Okuyup sırrını bileyim.

1013. İhmalkâr çocuklara,

1014. Örnek olup yürüyeyim.

1015. Eğitimine kanayım,

1016. Yorulmadan bilgi alayım,

1017. Büyük büyük işlere,

1018. Oğlun olup varayım.

1019. YALNIZ ELMA

1020. Yalnız elma başında,

1021. Kalmış kızarıp.

1022. Gözlerime inanmayıp,

1023. Boynum gitti uzayıp.

1024. Silkeleyip koysam tıp diye düştü,

1025. Büyüklüğü büyük yumruk gibi.

1026. Keşke dokunmasaydım varlığı,

1027. Olacaktı onun gibi.

1028. YÜKSEK ÇIKAR
1029. Eğer Salıy üç alırsa
1030. Somurturdu.
1031. Dört aldığında zayıf sesle,
1032. Biraz sevinerek gelirdi.

1033. Bugün ise telaşlanıp,
1034. Başka türlü kapı çalışı.
1035. Beş almışa benziyor,
1036. Yüksek çıkar sesi.

1037. KIRGIZIMIN CÖMERTLİĞİ
1038. Kırgız'a çok darbe vurdu düşmanlar,
1039. Topluca böğürerek aşağı düştü tülük*.
1040. Bağlanıp yaşını döküp güzel kızlar,
1041. Kışneyip ele gitti nice atlar.
1042. Yenilerek atalarım ağlayıp zayıflamış,
1043. Zamanında hiç bir çare bulamamış.
1044. Öyleyse de düşman, huzurlu Kırgız'ımın,
1045. Cömertliğini katiyen çekip alamamış.

SONUÇ

Her edebi eser yazarının rehberliğinde çıkılan bir gezintidir. Sanatçının eserini oluştururken tercih ettiği kelimeler de bu seyahatin yoluna döşenen taşlar değerindedir. Bu çalışmada, Abziy Kıdırov'un eserleri üzerinden kelime dünyasına bir yolculuk yapılmış oldu. Kıdırov'un kullandığı kelimeler tahlil edilerek eserlerindeki zihniyet ve çocuk dünyasına ilişkin mesajlara bir ışık tutuldu.

Kıdırov'un 1950'li yıllardan Sovyetler Birliği'nin son dönemlerine kadar yazdığı 6 kitabı çalışmanın temelini oluşturdu. 1956 yılında neşrettiği Meken-Enem kitabından 18, 1958'de neşredilen Belek kitabından 11, 1961 neşredilen Baatır Bala Karabay kitabından 8, 1969'da neşredilen Ala-Toom kitabından 4, 1975'te neşredilen Eki Dos kitabından 7 ve 1981'de neşredilen Meerrim kitabından 5 şiir alınarak şairin toplamda 53 şiiri seçilerek eserleri ve eserlerinde kullandığı kelimeler üzerinde ayrıntılı değerlendirmelerde bulunulmaya çalışıldı.

Eserlerde öne çıkan düşünceler, kelime gruplandırmaları ile belirlenmeye çalışıldı. Kıdırov'un eserlerindeki kelimeler, anlam ilişkilerine göre gruplandırıldı. Bu gruplandırma neticesinde aile, akrabalık ve yakınlık ile ilgili kelimeler başlığında 18 farklı kelimenin 83 kez, doğa ile ilgili kelimeler başlığında 13 farklı kelimenin 34 kez, hayvanlar ile ilgili kelimeler başlığında 38 farklı kelimenin 68 kez, vücut ile ilgili kelimeler başlığında 15 farklı kelimenin toplamda 99 kez, yiyecek ve içecekler ile ilgili kelimeler başlığında 15 farklı kelimenin toplamda 34 kez, yer adları ve yönlerle ilgili kelimeler başlığında 20 farklı kelimenin toplamda 65 kez, renkler ile ilgili kelimeler başlığında 9 farklı kelimenin toplamda 34 kez, zaman ve mevsimler ile ilgili kelimeler başlığında 30 farklı kelimenin toplamda 115 kez, sayılar ile ilgili kelimeler başlığında 11 sayı toplamda 72 kez, oyun ve oyuncaklar ile ilgili kelimeler başlığında 4 farklı kelimenin 8 kez, eğitim ile ilgili kelimeler başlığında 22 farklı kelimenin toplamda 39 kez teknoloji, araç gereç ve eşyalar ile ilgili kelimeler başlığında 25 farklı kelimenin 37 kez, rejim propagandası ile ilgili kelimeler başlığında 20 farklı kelimenin 65 kez kullanıldığı tespit edilmiştir.

Şairin aileyle ilgili kelimeleri sık olarak ele almasındaki ana etkenin aileye ve akrabalık ilişkilerine, Kırgız kültüründe verilen önem olduğu düşünülmektedir. Evini ve ailesini severek yetişen bir çocuğun, milletin evi olan ülkesini ve geniş manada akrabası olan ulusunu da seveceği bir gerçektir. Kıdırov, çocuk dünyasında çok önemli bir yere sahip olan hayvanları da kelime dünyası içine almış ve 38 tanesine değinerek küçük okuyucularına hayvanlar alemine ilişkin büyük bir tanıtım yapmıştır. Çocukların vücut ve zamana ilişkin bilgiler edinmesine de katkı sağlayacak şekilde vücut ve zaman ile ilgili kelimelere de büyük bir pay ayrılmıştır. Ayrıca çocukların oturduğu mahalleye, vatandaşı oldukları ülkenin coğrafyasına ve yaşadıkları dünyaya da yabancı kalmasını istemeyen Kıdırov, yön, şehir muhit ismi gibi kelimeleri de eserlerine nakşederek çocuk dimağını bu kelimelerden de haberdar etmiştir. Bir Sovyet yazarı olarak kendisinden bekleneni yapmakla mükellef olan Kıdırov, eserlerinde rejimin kendisine yüklediği görevleri de yerine getirmiştir. Bu noktada çocuklara yeni teknolojilerden, komünizme ait bir takım kavramlardan, ve komünist ideolojinin dini sayılabilecek ateizmden bahsetmiştir. Eserlerinde makine, kolhoz hayatı, mesleklerin tanıtımı, çalışmanın önemi, komünist rejime bağlılık ifadeleri ve Allah'ın inkarına dayalı fikirleri aşıl原因 kelimelerin varlığı da sözkonusudur. Bununla birlikte çocukların eğitim sürecine alışması ve okul hayatına özenmesi için bu doğrultuda kelimeler de eserlere serpiştirilmiştir.

Kıdırov'un takdir edilecek en büyük edebi başarılarından bir tanesi şiirlerinin çoğunda mesaj verme kaygısı olmasına rağmen, şiirlerinde mesaj vericiliğinin kuru didaktikliğine ve biktiriciliğine neredeyse hiç düşmemiş olmasıdır. Normal bir öğreticilikte, sürekli öğütler verdiliğinden okuyucular bir süre sonra sıkılacaktır. Ancak Kıdırov anlatmak istediklerini ya sevecen bir baba, ya şevkatli bir anne ya da meraklı bir kahramanın ağzından vererek mesajlarını adeta bala bulayıp sunar Bu durum Kıdırov'un edebi gücünü gösteren güzel bir yaklaşımdır.

Kıdırov'un seçilen şiirlerinde kullandığı isim ve isim soylu kelimelerin toplamı 2151'dir. Farklı kullanılan isim sayısı 863'tür. Kelimelerin kullanım sıklığı isimlerde 1481, sıfatlarda 208, zamirlerde 189, zarflarda 148, edatlarda 85, bağlaçlarda 40'tır. Fiil ve fiilimsilerde farklı kelime kullanımı 483'tür. Fiil ve

fiilimsilerin sıklığı ise 1252 olarak bulunmuştur. Önceki bölümlerde belirtildiği üzere Kıdırov'un incelenen şiirlerinin kelime yoğunluğu ortalama 2,53'tür. Yani şair her bir kelimeyi 2,53 kez tekrar ederek kullanmıştır. Kıdırov'un kelime yoğunluğunun düşük olması, tekrar eden kelime sayısının da düşük olduğunu gösterir. Zira bu oran yüksek olsaydı, şiirlerinde kullandığı kelime kadrosunun aynı kelimelerden oluştuğu ve zayıf olduğu ortaya çıkacaktı. Böylesine düşük bir tekrar oranını yakalamış olması, onun şiirlerinde sürekli kendini tekrar eden, aynı şeyleri söyleyen bir şair değil; farklı sözcükleri eserlerine dizen ve üslup konusunda oldukça başarılı bir sanatçı olduğunu gösteren alâmetlerdendir. Kıdırov zihin dünyasının zengin olduğunu ve çocuklara şiirlerinde küçük bir dünya değil, koskoca bir kainat sunduğunu ispat etmiş oluyor.

İsim ve isim soylu sözcükler, fiil ve fiilimsilerden daha çok tercih edilmiştir. İsimlerin daha çok tercih edilmesinde çocuk dünyasına yönelik bir takım mesajlar verilmek istenmesi etkili olmuştur denilebilir. Verilmek istenen zihniyete ilişkin mesajlar isimlerle verilmiş, sıfatlarla bu mesajların ve anlatılan her şeyin somutlaşması sağlanmış, zamirlerle çocuk dünyasında anlatılanlara ilişkin bir merak uyandırmak amaçlanmış ve anlatılanların anlamlandırılması kolaylaştırılmıştır. Zarfların bu noktadaki görevi de verilen fiil ve fiilimsilerin durum, zaman gibi çeşitli açılardan vücuda büründürülmesi olmuştur.

Kıdırov'un fiil ve fiilimsilerdeki kelime dünyası da adeta çocuk hareketliliğine yakışır bir şekilde oluşturulmuştur. Anlatımı durağanlıktan kurtaran bir üslubun oluşmasında kullanılan fiil ve fiilimsilerin büyük bir ehemmiyeti vardır. Zarf-fiil yapılarının sık kullanımı, gerektiğinde bir kafiye unsuru olarak da yararlanılması şiirleri koşan bir çocuk edasına sokmuştur. Ayrıca Türkçesinin bir inceliği olan birleşik fiiller Kıdırov şiirlerinde çocukların küçük dimağlarını zorlamayacak biçimde ustaca kullanılmıştır.

Kelime gruplarının kullanımı da bahsedilmesi gereken bir hususiyettir. Kıdırov, şiirlerinde çizdiği dünyayı isim ve sıfat tamlamaları ile yerli yerine oturtmuş, çocukların zihniyetine anlatılan her şeyin basit ve zorlanmadan yerleşmesini sağlamıştır. Söz diziminin diğer grupları olan sıfat-fiil, isim-fiil, zarf-fiil grupları, tekrar, edat, bağlama ve ünlem grupları ile birleşik fiiller marifetiyle, eser ana dili kullanımını tatlı bir üslupla ele almış, şiirlerin dili bir bal peteği gibi

örülmüş ve hiçbir eksik nokta kalmadan çocukların algılayış seviyesine uygun hale getirilmiştir.

Çocuk dimağını yormayacak şekilde edebi sanatlara yer vermekten de kaçınmayan Kıdırov, eserlerini hem çocuklar anlayamaz kaygısına kurban etmeden tatlandırmış, hem de eserlerini süse, sanata boğmadan çocuklarla anlaşmayı başarmıştır. Kırgız Türkçesinin tabii güzelliğini olanca görkemiyle çocuklara sergilemiştir.

Kırgız çocuk edebiyatının “Baba Dıykan” (Bahçıvan Dede) lakaplı şairi Abziy Kıdırov’un 6 şiir kitabından seçilip incelenen şiirler sayesinde, kelime dünyası araştırmalarına ummanda katre mesabesinde bir çalışma daha eklenmiştir. Ayrıca bu çalışma aracılığıyla mesafe olarak birbirine çok uzak olan iki Türk devleti, Türkiye ve Kırgızistan arasında mevcut bulunan gönül köprülerine bir yenisi daha eklenmiştir. Abziy Kıdırov şiirlerinin Kırgız Türkçesi ve Türkiye Türkçesi şiveleri arasında yeni bir etkileşime, Türk dünyasının iki kardeş kültürü arasında bir adım daha yaklaşmaya olanak tanınması çalışma adına sevindirici olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akmataliyev, Abdıldacan (2001); Kırgız Folkloru ve Tarihi Kahramanlar (Evlilik Geleneği ve Türküleri, Çocuk Folkloru, Edebi Eseri ve Tarihi Kahramanlar), (Akt.: K. KulamshaeV) Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Aksan, Doğan (2009); Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi, Engin Yayınevi, Ankara.
- Aksan, Doğan (2006); Türkçenin SöZvarlığı, Engin Yayınevi, Ankara.
- Arıcan, Osman (2007); “Süyünbay Eraliyev’in Seçme Şiirlerinde Kelime Dünyası”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Manas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bişkek.
- Artıkbayev, Kaçkınbay (2004); XX. Yüzyıl Kırgız Edebiyatı Tarihi, (Akt.: M. Dıykanbayeva) Bengü Yayınları, Bişkek.
- Aytmatov, Cengiz (2004); Gün Olur Asra Bedel, (Çev.: R. Özdek), Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Banguoğlu, Tahsin (2007); Türkçenin Grameri, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Başdaş, Cahit, Abdülmukaddes Kutlu (2016); Kırgız Türkçesi Ses ve Şekil Bilgisi, Paradigma Akademi, Çanakkale.
- Cihan, Ahmet (2006); Gelenek İle Modernite Arasında Kırgızistan, Özgü Yayınları, İstanbul.
- Çankaya, Selahaddin (2014); Kırgız Sözlüğü, Bilge Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- Çengel, Hülya Kasapoğlu (2006); Kırgız Türkçesi Grameri Ses ve Şekil Bilgisi, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Doğan, Levent (2007); Çağdaş Türk Lehçeleri El Kitabı, Kriter Yayınları, İstanbul.
- Duman, Gül Banu (2011); “Türkiye Türkçesi ve Kırgız Türkçesinin Söz Dizimi Bakımından Karşılaştırılması,” Yayımlanmamış Doktora Tezi, Manas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bişkek.

- Duman, Gül Banu(2015); “Kuseyin Kocoyev ve Kırgız Çocuk Edebiyatı”,
Zeithschrift für die Welt der Türken, Journal Of Word of Turks, Vol.7 No.3,
s.175-187.
- Duman, Gül Banu (2016); “Kırgız Edebiyatında Nasreddin Hoca Fıkraları”,
Uluslararası Türk Dünyası Kültür Araştırmaları Dergisi, Sayı 1, No.4, s.10-
22
- Duman, Gül Banu (2016); Kırgız Çocuk Edebiyatı, Kriter Yayınları, İstanbul.
- Erdem, Mustafa (2005); Kırgız Türkleri Dini ve Sosyal Hayat, Türkiye Diyanet
Vakfı Yayınları, Ankara.
- Ergin, Muharrem (2006); Türk Dil Bilgisi, Bayrak Yayınevi, İstanbul.
- Ergin, Muharrem (2005); Üniversiteler İçin Türk Dili, Bayrak Yayınevi, İstanbul.
- Gülensoy, Tuncer (2016); Kırgız Türkçesi Grameri, Bilge Kültür Sanat Yayınları,
İstanbul.
- Karadavut, Zekeriya (2006);”Kırgızlarda Kuudluk ve Apendi (Nasreddin Hoca)”,
Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, s.413-431.
- Karahan, Leyla (2007); Türkçede Söz Dizimi, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Kıdırov, Abziy (1956); “Meken-Enem”, Kırgız Mamlekettik Okuu, Pedagogika
Basması, Frunze.
- Kıdırov, Abziy (1958); “Belek”, Kırgız Mamlekettik Okuu, Pedagogika Basması,
Frunze.
- Kıdırov, Abziy (1961); “Baatır Bala Karabay”, Kırgız Mamlekettik Okuu,
Pedagogika Basması, Frunze.
- Kıdırov, Abziy (1969); “Ala-Toom” Mektep Basması, Frunze.
- Kıdırov, Abziy (1975); “Eki Dos”, Kırgız Mamlekettik Okuu, Mektep Basması,
Frunze.
- Kıdırov, Abziy (1981); “Meerim”, Kırgız Mamlekettik Okuu, Pedagogika
Basması, Frunze.
- Korkmaz, Zeynep (2007); Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi), Türk Dil
Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ölçekçi, Tamara (2014); Kırgızların Sosyo-Kültürel Durumları, Yason Yayınları,
Ankara.
- Soltonoyev, Belek (2018); Kırgız Tarihi I-II, (Akt. M. Dıykanbayeva), Kömen
Yayınları, Konya.
- Sulaymanov, Mirza (1992); Kırgız Baldar Adabiyatının Tarihi, İlim Basması, Oş.

Şimşek, Tacettin (2011); Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı, Grafiker Yayınları, Ankara.

Yudahin, Konstantin Kuzmiç (2011); Kırgız Sözlüğü, (Çev.: Abdullah Taymas), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Url 1; <http://sozlukler.info/index.asp> (Erişim: 01.05.2018)

ÖZGEÇMİŞ

12 Kasım 1988 tarihinde İstanbul'un Fatih ilçesinde doğdum. İlköğretim ve ortaöğretimi İstanbul'un Eyüp ilçesinde tamamladım. 2006 yılında Eyüp Lisesinden mezun oldum. Aynı yıl Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği bölümüne başladım. 2007 yılında Selçuk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği bölümüne yatay geçiş yaptım. Okula devam ederken yapılan üniversite bölünmesi ve isim değişikliği nedeniyle 2012 yılında Konya Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği bölümünden tezsiz yüksek lisans mezunu oldum. Aynı yıl Ağrı ili, Tutak ilçesinde bulunan Tutak Anadolu İmam Hatip Lisesinde meslek hayatıma başladım. 2013 yılında Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında tezli yüksek lisans eğitimine başladım.

2016 yılından beri Bartın ili, Ulus ilçesinde bulunan Ulus Şehit Mustafa Kemal Açıkgöz Anadolu İmam Hatip Lisesinde müdür yardımcısı olarak görev yapmaktayım. Yabancı dilim İngilizcedir. Evliyim ve bir erkek çocuk babasıyım.